

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี

สารนิพนธ์

ของ

นายคณัฏฐา ยศขจรรัฐ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ISBN. 974-9613-12-0

390.09593

ก ๒๗๙ ก

ร 3

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี

14 ส.ค. 2546

บทคัดย่อ

ของ

นายกฤษฎา ยศขจรรัฐ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2546

ก ๒๒๖๕๓๙

กฤษฎา ยศรัฐ. (2546). การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี.
สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.ทัศนา แสงศักดิ์.

การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี
มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี ในด้านสภาพภูมิศาสตร์
สภาพทรัพยากรธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี
กรณีไ่องม้งกร หนึ่งใหญ่วัดชนอนและผ้าจากไท-ยวน ตลอดจนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามา
ถ่ายทอดในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของจังหวัดราชบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ
สภาพภูมิศาสตร์ สภาพทรัพยากรธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม ที่เื้อต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของจังหวัดราชบุรี วิธีการศึกษาประกอบด้วย การสังเกต การวิเคราะห์เอกสารที่หน่วยราชการ
ศึกษาไว้แล้ว การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 16 คน ครูผู้สอนจำนวน 8 คน
ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นจำนวน 5 คน และการสัมภาษณ์เป็นรายกลุ่มนักเรียนจำนวน 40 คน
รวม 69 คน จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างรวม 8 แห่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด วิธีการ
และปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

การศึกษาสรุปผลได้ดังนี้

1. ภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี เป็นองค์ความรู้ที่คิดขึ้นจาก
สติปัญญา เพื่อใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีกระบวนการ
การสั่งสม กลั่นกรอง และสืบทอดกันมายาวนาน ประกอบกับจังหวัดราชบุรีมีความหลากหลาย
ทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่หลากหลาย สภาพทรัพยากรธรรมชาติมีลักษณะ
เฉพาะถิ่นตามภูมิประเทศ สภาพดินในเขตที่ราบมีความเหมาะสมกับการเกษตรกรรม ทำให้
ประชากรส่วนมากประกอบอาชีพเพาะปลูกพืชไร่พืชสวน สภาพดินในเขตพื้นที่ราบลุ่มตอนกลาง
มีคุณสมบัติเหมาะกับการทำเครื่องปั้นดินเผา การประกอบอาชีพรองลงมาก็คืออุตสาหกรรม
ไ่องม้งกร ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สภาพสังคมเป็นลักษณะเครือญาติ มีการรวมกลุ่มในการ
ประกอบอาชีพ เช่น สมาคมเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรี กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านทอผ้าจาก มีการ
ปรึกษาหารือในกลุ่มการประกอบอาชีพ

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี เห็นได้ชัดเจนจากการประกอบ
อาชีพ สะท้อนให้เห็นการใช้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมในการประยุกต์ใช้วัตถุดิบ
จากทรัพยากรในท้องถิ่น ผนวกกับความสวยงามในการทำเครื่องใช้สอยต่างๆในการดำเนินชีวิต
ประจำวันและสร้างชื่อเสียงให้กับท้องถิ่น ได้แก่ ไ่องม้งกร เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี

หนังใหญ่วัดขนอนได้ประยุกต์เทคโนโลยีมาใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น และผ้าจากไท-ยวน ศิลปะ
ผ้าทอที่มีชื่อเสียงของจังหวัดราชบุรี

3. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนของจังหวัดราชบุรี ได้รับการส่งเสริม
สนับสนุนจากภาครัฐ เอกชนและองค์กรท้องถิ่น เกิดบรรยากาศฟื้นฟู ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น
เข้าร่วมพัฒนาหลักสูตรและร่วมกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้
นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่อศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม
ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ชุมชนและโรง
เรียนมีความสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้น สะท้อนสำนึกของสังคมในด้านคุณค่า ผู้คนได้หวนกลับมา
ศึกษากันอย่างจริงจัง ลึกซึ้งและกว้างขวาง อันเป็นการสร้างดุลแห่งวัฒนธรรมกับคุณภาพชีวิต
ให้พัฒนาที่ยั่งยืน

AN APPLICATION OF LOCAL WISDOM AT SCHOOLS : THE CASE STUDY OF
RATCHABURI PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
MR. KRITSADA YAKHOTCHARAT

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University
April 2003

Kritsada Yakhocharat (2003) *An Application of Local Wisdom at Schools: the Case Study of Ratchaburi Province*. Master's project., M.Ed. (Educational Administration). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor: Asst. Prof. Dr. Thasana Swaengsakdi.

The purposes of this study were to study the background of the local wisdoms of Ratchaburi province in the areas of geography, social and cultural conditions ; study Ratchaburi local wisdoms in the cases of dragon jars (water containers), leather puppets of Khanon Temple, Pa-jok Thai-Yuan (Thai -Yuan woven cloth) ; study the applications of local wisdom at schools. And the study was conducted through observing, analyzing the documents of government agencies, and interviewing. The samples for the interview included 16 administrators, 8 teachers, local wisdom specialists and a group of 40 students from 8 schools to gain the information about background, production processes, important persons of local wisdom, concepts, methods and problems of the applications of local wisdom at schools.

The results of the study were as follows :

1. The background of Ratchaburi local wisdom was the knowledge obtaining from intelligence for solving the problems of-life - living with natural resource conditions, which had the processes of collecting, screening and passing on for a long time. Having various ethnic minorities, Ratchaburi have had various wisdoms. With specific natural conditions and soil conditions in plain land proper for agriculture, most of Ratchaburi residents earned their lives by growing plants. And with soil condition of plain area in the central region, Ratchaburi was suitable for making ceramics. Another occupation of Ratchaburi people was dragon jar industry which was related to the environment and its society. This caused grouping in doing careers such as the Ceramic Association of Ratchaburi, Local Handicraft Group of Cloth Weaving etc.

2. Main local wisdom of Ratchaburi were found in the careers of Ratchaburi people which reflected the use of local wisdoms in producing beautiful handicrafts by utilizing local materials. This could be seen from Ratchaburi famous products such as water jars with dragon patterns which was a Ratchaburi unique ; leather puppets which was the application of technology and the local wisdom, exclusively shown at Khanon Temple at day time on Saturday.

3. The applications of local wisdom at schools was promoted and supported by government, private and local sectors, which causes restoration atmosphere. Local specialists, for example, participated in developing curriculum and instruction. These activities made students learn happily, value and have positive attitudes toward arts, culture, customs, festival and local wisdoms. The students could apply the knowledge obtained to their daily lives. The community and schools also had better relationships. Realizing the values of society, people turned to study local wisdoms seriously and deeply. Consequently, the balance of culture and the quality of life were created and developed sustainably.

อาจารย์ที่ปรึกษา ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศาสตร์ แสงศักดิ์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศาสตร์ แสงศักดิ์)
.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.มารศรี สุธานี)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.คมเพชร จัตุรศุภกุล)
วันที่ ๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ด้วยความกรุณาให้คำปรึกษาแนะนำพร้อมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศาสตร์ แสงศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และอาจารย์ ดร.มารศรี สุธานี คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดา ทัพสุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ คณะกรรมการพิจารณาโครงการสารนิพนธ์

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ พระอธิการนุชิต วชิรวิทย์ เจ้าอาวาสวัดখনอน นายสายัณห์ ศรีธาสุนทร นางบุปผา ดีสุข อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดখনอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเรื่องหนังสือวัดখনอนเป็นกรณีพิเศษ นายอุดม สมพร บุคคลดีเด่นของชาติสาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2541 และนายสมบุญ คำยอด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเรื่องผ้าจากไท-ยวนราชบุรี นายศุภรัตน์ ศรีตะธรรมาภรณ์ อดีตนายกสมาคมเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเรื่องโอ่งมังกร

ขอขอบพระคุณนายสุรินทร์ เหลือละมัย ที่ปรึกษาคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี นายประพันธ์ อุบลธรรม นักวิชาการสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5 และนายอุดม สมพร ได้กรุณาตรวจแก้ไขเนื้อหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรีให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้จัดทำสารนิพนธ์ขอขอบพระคุณ ผู้อยู่เบื้องหลังในการจัดทำสารนิพนธ์ที่ไม่ได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้การจัดทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณความดีที่พึงประสงค์เกิดขึ้นจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอมอบทดแทนบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้ที่มีพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณาอบรมสั่งสอนผู้ศึกษาด้วยดี

กฤษฎา ยศขจร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์	4
ขอบเขตของการศึกษา	4
นิยามคำศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2 ภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี	7
สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี	7
ลักษณะภูมิประเทศ	8
ลักษณะภูมิอากาศ	8
แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ	9
แหล่งน้ำชลประทาน	12
แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาล	12
สภาพทรัพยากรทั่วไปของจังหวัดราชบุรี	13
ป่าไม้	13
แร่ธาตุ	14
ประชากร	16
สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี	18
การปกครอง	18
การศึกษา	20
การสาธารณสุข	20
การศาสนา	21
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี	23
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน	23
การแบ่งกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น	23
โอ่งมังกร	29
ความเป็นมาของการทำโอ่งมังกร	30
กรรมวิธีการผลิตโอ่งมังกร	33

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
2	หนังสือวัดขนอน..... 39 ความเป็นมาของหนังสือ..... 40 การสร้างหนังสือ..... 42 การแต่งหนังสือ..... 45 ผ้าจกไท-ยวน 47 ความเป็นมาของผ้าจกไท-ยวน..... 47 วิธีทอผ้าจกไท-ยวนจังหวัดราชบุรี 50 สวดลายบนผืนผ้าจกไท-ยวน..... 53 บุคคลสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี 57 นายจื่อเหม็ง แซ่เอ็ง 57 พระครูศรีมหาสมุทร..... 58 นายละออ ทองมีสิทธิ์..... 60 พระครูสังฆบริบาล 61 นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์..... 62 นางช้อน กำลังหาญ..... 63 นางทองอยู่ กำลังหาญ..... 65 นายสมบุญ คำยอด..... 66 นายอุดม สมพร..... 67 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน..... 69 แนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน..... 70 การจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 73 บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน..... 76	
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า 80 ขั้นตอนการดำเนินการ 81 การคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี 81 วางแผนการดำเนินงาน 81 วิธีการศึกษาค้นคว้า 82 การรวบรวมข้อมูล..... 83	

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
3	การศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี..... การศึกษาสภาพทรัพยากรของจังหวัดราชบุรี..... การศึกษาสภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี..... การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี..... การศึกษาบุคคลสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี..... การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน..... การสร้างเครื่องมือในการศึกษา..... วิธีเก็บข้อมูล..... การวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล..... สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ..... ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา.....	83 83 83 84 85 86 88 89 90 91 91
4	การวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลที่ได้จากการศึกษา..... ตอนที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี..... ตอนที่ 2 สภาพทรัพยากรทั่วไปของจังหวัดราชบุรี..... ตอนที่ 3 สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี..... ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี..... ตอนที่ 5 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน.....	93 93 95 98 104 112
5	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ..... วัตถุประสงค์การศึกษา..... วิธีดำเนินการศึกษา..... เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา..... การเก็บรวบรวมข้อมูล..... การวิเคราะห์ข้อมูล..... สรุปผลการศึกษา..... ตอนที่ 1 การศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่น..... ตอนที่ 2 ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี..... ตอนที่ 3 ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน.....	121 121 121 122 123 124 124 124 125 125

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
ข้อเสนอแนะ.....	127
ข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้า.....	127
ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารังต่อไป	127
บรรณานุกรม.....	128
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขแบบสอบถาม.....	134
ภาคผนวก ข. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขเนื้อหา.....	136
ภาคผนวก ค. รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	139
ภาคผนวก ง. รายชื่อผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น.....	141
ภาคผนวก จ. แบบสัมภาษณ์และแบบตรวจสอบรายการ	144
ภาคผนวก ฉ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อทำการวิจัย.....	149
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์	162

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่จังหวัดราชบุรี	7
2 ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรี	8
3 สภาพภูมิทัศน์ของแม่น้ำแม่กลองช่วงที่ไหลผ่านตัวเมืองราชบุรี	9
4 ในอดีตริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตลาดเป็นท่าขนส่งโองมังกกร ไห และกระถาง	10
5 ปลาอีสงราชบุรี	10
6 แหล่งอุทยานธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี	11
7 สวนป่าสิริกิติ์	13
8 แนวเทือกเขาหินปูนกระจายตัวอยู่ทั่วไป	14
9 แหล่งแร่ในอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา	15
10 ความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์	16
11 แหล่งอุตสาหกรรมโองมังกกรและการทอผ้าจาก	17
12 สัญลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี	18
13 แหล่งที่มาของคำขวัญจังหวัดราชบุรี	19
14 กิจกรรมด้านศาสนาและความเชื่อของกลุ่มชนจังหวัดราชบุรี	22
15 พิธีกรรมอันเกี่ยวกับคติความเชื่อ	25
16 ผลงานที่สร้างสรรค์ทางศิลปกรรมกับสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน	27
17 การเข้าสู่ระบบวิถีชีวิตระบบเกษตรแผนใหม่	28
18 โองมังกกรเอกลักษณ์เมืองราชบุรี	29
19 สินค้าที่ผลิตหลังสงครามโลกครั้งที่ 2	31
20 ลายมังกรของราชบุรีนำแบบมาจากมังกรบนโองเคลือบเมืองจีน	32
21 โองลายมังกรที่ผลิตในสมัยแรก	32
22 การเตรียมดินสำหรับปั้นโองมังกกร	33
23 การปั้นส่วนขาหรือส่วนก้นโองมังกกร	34
24 การตกแต่งโองมังกกร	34
25 การเขียนลายโองมังกกร	35
26 การเคลือบโองมังกกร	36
27 การเผาโองมังกกร	36
28 โองมังกกรและไหหลายรูปทรงกลาย ใช้เป็นศิลปะประดับสวน	38
29 หนังสือวัดখনอน	39

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
30 จิตรกรรมฝาผนังวัดไทรอารีรักษ์ อำเภอโพธารามบันทึกการแสดงหนังใหญ่ วัดขนอน เมื่อ พ.ศ. 2476	40
31 ตัวหนังมีลักษณะต่าง ๆ กัน เพื่อสะดวกในการเชิดจึงได้บัญญัติชื่อต่าง ๆ กันไว้.....	43-44
32 แสดงการเบิกหน้าพระและเบิกหน้าโรง.....	45
33 การแสดงหนังใหญ่วัดขนอน.....	46
34 มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวนราชบุรี	47
35 สภาพแวดล้อมบ้านของชาวไทย-ยวนราชบุรีในอดีต.....	47
36 ผ้าจกไท-ยวนแบบต่างๆ	48
37 การทอผ้าจกสำหรับใช้สอยในครัวเรือนของสตรีชาวไทย-ยวนจังหวัดราชบุรี	49
38 ขั้นตอนการทอผ้าจกของไทย-ยวนราชบุรี	51-52
39 รูปลักษณะของลายผ้าจก ประเภทลายหลัก.....	53-54
40 ผ้าจกในวิถีชีวิตของชาวไทย-ยวน.....	55-56
41 สินค้าที่ผลิตจากโรงโอบ “ถ้ำแซ่ไถ่” ในช่วงหลักสงครามโลกครั้งที่ 2	57
42 ตัวหนังใหญ่สร้างโดยพระครูศรีทาสุนทร.....	59
43 การแสดงหนังใหญ่ควบคุมโดยนายละออ ทองมีสิทธิ์	60
44 พระครูสังฆบริบาล เป็นผู้ฟื้นฟูหนังใหญ่.....	61
45 ผู้ฝึกสอนเด็กนักเรียนเชิดหนังใหญ่ วัดขนอน.....	62
46 ยายช้อน กำลังหาญ ผู้สืบทอดการทอผ้าจก	64
47 นางทองอยู่ กำลังหาญ ผู้สืบทอดการทอผ้าจกต่อจากมารดา.....	65
48 ผลงานจากการคิดค้นวิธีการถ่ายทอดการทอผ้าจก	66
49 บุคคลสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ผ้าจกไท-ยวนราชบุรี	67
50 นำทรัพยากรในท้องถิ่นใช้การจัดการเรียนการสอน.....	70
51 การถ่ายทอดความรู้โดยผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น	73-74
52 จังหวัดจัดงาน “ราชบุรี ปี 2002” ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนา คุณภาพชีวิต	77
53 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการร่วมกับสถานประกอบการในท้องถิ่นและเผยแพร่ ผลงานนักเรียน	78
54 ใช้ความเชี่ยวชาญเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อชุมชน.....	79

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สูงขึ้น และก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้ระบบข้อมูลข่าวสารมีความฉับไวและกว้างขวางยิ่งขึ้นตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้บุคคลและสังคมปรับตัวตามไม่ทัน ก่อให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาในหลายลักษณะ ทั้งในด้านความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ ระหว่างการใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระหว่างการให้ความสำคัญวิทยาการสมัยใหม่กับภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น (วิชัย ตันศิริ. 2539 : 19)

อัญชลี เตชะโกมล (2540 : 1) ได้กล่าวว่าสภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนวัฒนธรรมจากชาติตะวันตกเป็นอย่างมาก มีแนวโน้มที่จะมากขึ้นเรื่อยๆอย่างไม่หยุดยั้ง ผลกระทบดังกล่าวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่รู้ตัว ในที่สุดก็อาจลืมนั่นวัฒนธรรมและค่านิยมของไทย อันเป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมไทยสูญเสียเอกลักษณ์หรือความเป็นตัวของตัวเอง

นอกจากนั้น รุ่ง แก้วแดง (2540 : 12) กล่าวว่าในยุคไร้พรมแดนที่ข่าวสารข้อมูลเผยแพร่ไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สิ่งทั้งหลายประเทศหนึ่งกลัวมามากก็คือกระแสวัฒนธรรมตะวันตก นั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก นอกจากจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนโดยใช้สิ่งที่มีอยู่ที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาไทย การที่เรารับภูมิปัญญาสากลเข้ามาโดยปราศจากการเลือกสรร และละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยได้ก่อให้เกิดมหันตภัยร้ายแรงที่คุกคามต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมนานัปการมีการทำลายวัฒนธรรมและธรรมชาติไปเป็นจำนวนมาก จนเป็นปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคมระดับชาติ

ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทย จำเป็นจะต้องมีการรวบรวม วิจัย พัฒนา เผยแพร่ และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังเช่นที่บรรพบุรุษของเราได้ทำมานานหลายชั่วอายุคน เพื่อมิให้หายไปจากวิถีชีวิตของคนไทยกระบวนการที่จะทำให้ภูมิปัญญาไทยฟื้นกลับมาอีกครั้งก็คือ กระบวนการทางการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคน ให้มีคุณภาพและเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเมื่อเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจึงจำเป็นต้องทบทวนบทบาท กำหนดทิศทางและกิจกรรมที่จะดำเนินการเพื่อเตรียมพัฒนาประชากรของประเทศ ให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์เหมาะสมตามกาลเวลา และบริบทของสังคมไทย (ศิริพงษ์ นวลแก้ว. 2540 : 1)

ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2540 - 2544 ที่กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของคน โดยเห็นว่า คนเป็นทั้งเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองด้านต่างๆ ตลอดช่วงชีวิต

นอกจากนั้นอังกุล สมคะเนย์ (2535 : 1) ได้กล่าวว่า การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชนให้เป็นผู้มีคุณภาพที่สามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ครอบครัวและบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาเป็นภาระหน้าที่ของชุมชนในการให้การศึกษาแก่ลูกหลานและสมาชิกของชุมชนทั้งด้านวิชาการและอาชีพ โดยมีพ่อแม่ คนเฒ่าคนแก่และช่างฝีมือเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้แก่เด็ก การจัดการศึกษาในลักษณะนี้จึงมีรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับพื้นฐานหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ความหลากหลายของรูปแบบการศึกษาที่เคยมีมาในชุมชนได้สูญหายไปเมื่อรัฐเข้ามาควบคุมการศึกษาและนำเอาระบบการศึกษาของประเทศทางตะวันตกมาใช้แทนระบบการศึกษาที่เคยมีมาแต่เดิม การจัดการศึกษาที่มีการกำหนดนโยบาย หลักการและแนวปฏิบัติจากหน่วยงานที่อยู่ในส่วนกลางมากเกินไป ทำให้หลักสูตรที่นำมาสอนห่างไกลจากชีวิตจริงของชุมชน ผู้เรียนรู้เรื่องไกลตัวมากกว่าที่จะรู้เรื่องตัวเองทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตและช่วยตัวเองไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ กษมา วรวรรณ ณ อยุธา. (2539:5) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาไม่สามารถแปลกแยกไปจากท้องถิ่นเพราะการศึกษาจะต้องนำเอาประเด็นในท้องถิ่นนั้นๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนสามารถทำให้เด็กที่จบการศึกษาออกไปมีส่วนรับผิดชอบและมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สังคมได้ ดังนั้นการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก การพัฒนาประเทศไปสู่ทิศทางที่ต้องการได้นั้นประชาชนในประเทศต้องได้รับการพัฒนาการศึกษาอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ หากได้นำเอาปัญหาและความต้องการเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาได้มากและตรงตามความต้องการเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น อีกทั้งยังทำให้เกิดความภาคภูมิใจรักถิ่นฐานเกิดของตนและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องดูแลรักษาชุมชนของตนและเกิดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างแท้จริง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 46 มาตรา 69 และมาตรา 81 ได้ระบุถึงชุมชนดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นในแต่ละชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาเพื่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 4 - 5) นอกจากนั้นพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติในมาตรา 7 ได้กล่าวว่า กระบวนการในการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง มีความภูมิใจในความเป็นไทยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ส่วนมาตรา 23 (2) กล่าวว่า ให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา นอกจากนั้น มาตรา 27 กล่าวว่าให้สถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมาตรา 29 ได้ระบุว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนองค์กรต่างๆส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน ให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการในการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 6 - 21)

จังหวัดราชบุรี มีพื้นที่ 5,196.372 ตารางกิโลเมตรหรือ 3.2 ล้านไร่ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 100 กิโลเมตร มีภูมิอากาศไม่ร้อนจัดและไม่หนาวจัด ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แต่มีเทือกเขาตะนาวศรีกั้นจึงทำให้ได้รับลมมรสุมไม่เต็มที่ ปริมาณน้ำฝนจึงไม่มากโดยเฉลี่ย 1,000-1,250 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27 องศาเซลเซียส ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบสูง ที่ราบต่ำ และที่ราบลุ่ม มีเทือกเขาน้อยใหญ่สลับกันไปเป็นแหล่งกำเนิดลำน้ำภาชี พื้นที่ราบต่ำและที่ราบลุ่มมีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน แม่น้ำทั้ง 2 สายนี้มีความสำคัญมากทำให้พื้นที่มีความเหมาะสมในการเพาะปลูก ประมงน้ำจืด เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการอุปโภคบริโภคและการคมนาคมทางน้ำ สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ทำให้ประชากรส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นสำคัญ พื้นที่ราบตอนกลางเขตอำเภอเมืองราชบุรีเป็นพื้นที่เกิดจากการสลายตัวของหินลูกรัง สภาพดินจึงมีลักษณะจำเพาะเป็นดินเหนียวเหมาะกับการทำเครื่องปั้นดินเผา ทำให้เกิดอุตสาหกรรมการทำโอ่งมังกรที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศและต่างประเทศ กลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี (สำนักพิมพ์สารคดี. 2544 : 33-44)

เนื่องจากราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ไม่น้อยกว่า 1,200 ปี มีประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรีหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ จึงทำให้สังคมมีลักษณะแบบพหุชาติพันธุ์ ประกอบไปด้วยกลุ่มชน 8 เผ่า แต่ละเผ่าพันธุ์มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ที่สั่งสมกันมายาวนาน ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรีมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป จึงน่าสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาที่มีอยู่ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อจะได้นำเข้ามาถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้ภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของชุมชน

การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาการปั้นโอ่งมังกร

หนังใหญ่ และผ้าจก ของจังหวัดราชบุรี นับว่าเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติไทย ที่คนไทยควรจะได้ภาคภูมิใจทั้งในด้านวรรณกรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านกว่า 100 ปี หากขาดการสืบทอด ในที่สุดจะขาดสายใยแห่งการเชื่อมโยงระหว่างเก่ากับใหม่ระหว่างอดีตกับปัจจุบันอย่างน่าเสียดาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี ในด้านสภาพภูมิศาสตร์ สภาพทรัพยากรธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี กรณีโองม้งกร หนังใหญ่ วัฒนอนและผ้าจกไท-ยวน
3. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนเกี่ยวกับแนวคิด วิธีการ และบทบาทผู้เกี่ยวข้อง ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี ใน 3 เรื่องคือโองม้งกร หนังใหญ่วัฒนอน และผ้าจกไท-ยวน
2. ศึกษาผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นและนักเรียนของโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดกรมอาชีวศึกษา ประกอบด้วยโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อการศึกษาค้นคว้าจำนวน 8 โรงเรียน ดังนี้
 - 2.1 ระดับประถมศึกษาตอนปลาย
 - 2.1.1 โรงเรียนวัดแคทราย
 - 2.1.2 โรงเรียนวัดนาหนอง
 - 2.1.3 โรงเรียนวัดทุ่งหญ้าคมบาง
 - 2.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
 - 2.2.1 โรงเรียนวัฒนอน
 - 2.2.2 โรงเรียนแคทรายวิทยา
 - 2.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - 2.3.1 โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์
 - 2.3.2 โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
 - 2.3.3 วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสม กลั่นกรองและสืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาเฉพาะภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยแบ่งเป็น 3 เรื่องดังนี้

1.1 โองม้งกร หมายถึง ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาสำหรับชั่งน้ำ กันสอบเล็กน้อยปากกว้าง บางทีก็เรียกว่าตุ้ม โองม้งกรมีสีน้ำตาลปนเหลืองมักมีลายเป็นรูปมังกร ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดราชบุรีหรือเรียกว่าเมืองโองม้งกร

1.2 หนังใหญ่วัดขนอน หมายถึง เป็นตัวหนังที่มีขนาดใหญ่และสูง บางตัวกว้าง 1 เมตร สูง 2 เมตร มหรสพของไทยที่ขึ้นชื่อว่าหนังมีอยู่ 2 ประเภท คือหนังใหญ่และหนังตะลุงที่เรียกว่าหนังก็เพราะใช้แผ่นหนังวัวมาฉลุสลักลายเป็นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นเรื่องที่สนุกสนาน มีทั้งรัก โศก เสียสละ และการรบทัพจับศึก ตัวในเรื่องมีทั้งพระนาง ยักษ์และลิงแสดงกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา วัดขนอนเป็นวัดแห่งเดียวที่เป็นเจ้าของหนังใหญ่เก็บรักษาหนังใหญ่มากกว่า 300 ตัวและยังมีการแสดงอยู่ในปัจจุบัน

1.3 ผ้าจกไท-ยวน หมายถึง ผ้าทอที่เป็นศิลปหัตถกรรมของชาวล้านนาที่มีการสืบเชื้อสายในจังหวัดราชบุรี มีวิธีการทอด้วยการจกเอาเส้นด้ายมาผูกเป็นลายต่างๆ ปัจจุบันมีการถ่ายทอดในโรงเรียน

2. โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบ ซึ่งจัดการเรียนการสอนในเวลาปกติ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลายรวม 12 ปี ประกอบด้วยสายสามัญ และสายอาชีพสังกัดกรมอาชีวศึกษา

3. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษาและผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาของโรงเรียนที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

4. ครูผู้สอน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำหน้าที่หลักด้านการเรียนการสอนในโรงเรียน

5. ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ในการเรียนรู้หรือสืบทอดมรดกของหมู่บ้าน เช่น ช่างปั้นโอง ช่างแกะสลักหนังใหญ่ ช่างฝีมือทอผ้า บุคคลเหล่านี้เข้ามาร่วมถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน

6. นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและประกาศนียบัตรวิชาชีพ

7. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน หมายถึง วิธีการที่ผู้บริหารปฏิบัติเพื่อให้มีการอบรม สั่งสอนถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียนในโรงเรียน 3 เรื่องคือ

7.1 แนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

7.2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

7.3 บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

8. จังหวัดราชบุรี หมายถึง พื้นที่ตั้งของโรงเรียนที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการเรียนการสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะเป็นประโยชน์ดังนี้

1. ทำให้ทราบภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี
2. ทำให้ทราบถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อจังหวัดราชบุรี
3. เพื่อให้ทราบวิธีการนำภูมิปัญญาเข้าสู่โรงเรียนของจังหวัดราชบุรี
4. ผู้บริหารโรงเรียนสามารถใช้เป็นแนวทางนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

บทที่ 2

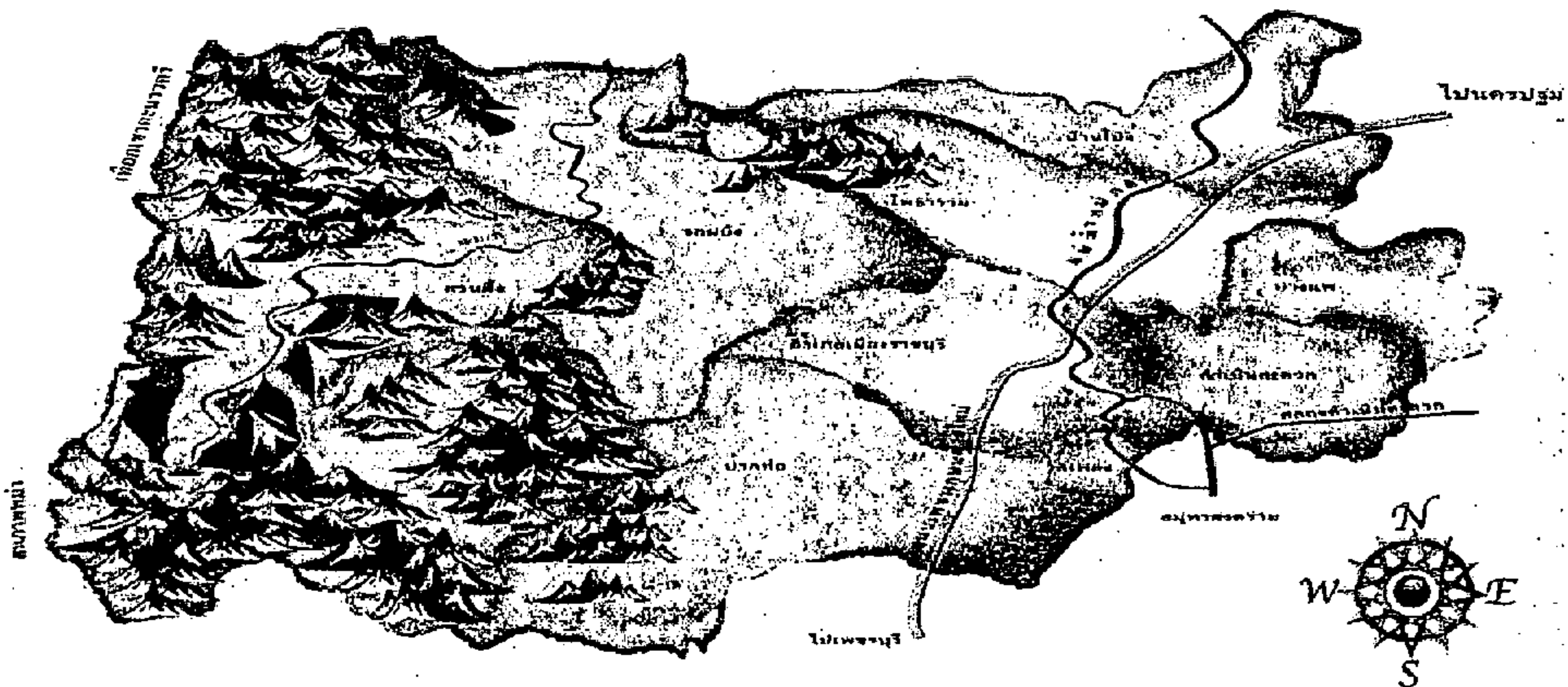
ภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี

ในการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี
ผู้ศึกษาได้จัดลำดับสาระดังนี้

1. สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี
2. สภาพทรัพยากรของจังหวัดราชบุรี
3. สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี
5. บุคคลสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี
6. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

1. สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยและอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง
ด้านตะวันตกตามการแบ่งเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย อยู่ห่างกรุงเทพมหานคร
ไปตามถนนสายเพชรเกษมหรือทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 ประมาณ 100 กิโลเมตรมีแม่น้ำ
แม่กลองซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักสำคัญไหลผ่าน มีพื้นที่ประมาณ 5,196.372 ตารางกิโลเมตรหรือ
3.2 ล้านไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง

ภาพประกอบ 1 แผนที่จังหวัดราชบุรี

ที่มา : ยอดแก้ว อักษรา. (2543). ราชบุรี. : 6.

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอท่าม่วง อำเภอท่ามะกา อำเภอเมืองกาญจนบุรี
จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภออัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลยาคุ อำเภอเมตตา จังหวัดทะวาย ประเทศสาธารณรัฐ
สังคมนิยมเมียนมาร์ มีแนวชายแดนยาวประมาณ 73 กิโลเมตร (สำนักงานพาณิชย์จังหวัด
ราชบุรี. 2541 : 1 - 2)

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรีมีลักษณะเป็นทั้งที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม และที่ราบต่ำ
มีเทือกเขาใหญ่ย่อยสลับกันไป เช่น เทือกเขาตะนาวศรีมีชายแดนติดต่อกับประเทศ
เพื่อนบ้าน คือ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ และมีลุ่มแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน เหมาะกับ
การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น เขตอำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนิน
สะดวก ฯลฯ

ภาพประกอบ 2 ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรี
ที่มา : สำนักพิมพ์สารคดี. (2544). ราชบุรี. : 32.

1.2 ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากจังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ในเขตท่าเลที่รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตก
เฉียงใต้ แต่มีเทือกเขาตะนาวศรี จึงทำให้ได้รับมรสุมไม่เต็มที่ ปริมาณน้ำฝนจะไม่มาก โดยเฉลี่ย
1,000 -1,250 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27 องศาเซลเซียส ซึ่งฤดูฝนจะเริ่มตั้งแต่
พฤษภาคม - ตุลาคม ส่วนฤดูหนาวจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - เดือนมกราคม และฤดูร้อน
จะเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2536 : 26 - 27)

1.3 แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ

แม่น้ำแม่กลอง ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากลำธารแควน้อย แควใหญ่ไหลมาบรรจบที่ตำบลปากแพรก อำเภอเมืองกาญจนบุรีและไหลผ่านเข้าสู่จังหวัดราชบุรีในท้องที่อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมือง อำเภอวัดเพลง และอำเภอดำเนินสะดวก แล้วไหลเข้าเขตอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามไปออกอ่าวไทย ซึ่งมีความยาวตลอดสายประมาณ 130 กิโลเมตร ช่วงที่ผ่านจังหวัดราชบุรียาวประมาณ 45 กิโลเมตร (ชัยนัน บุษยรัตน์. 2534 : 26) จะมีระดับน้ำสูงสุดในช่วงเดือนพฤศจิกายน-กันยายน และบริเวณที่เป็นที่ราบลุ่ม ดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การกสิกรรม ประชาชนในจังหวัดราชบุรีได้รับประโยชน์จากแม่น้ำแม่กลองทั้งการบริโภคใช้สอย การกสิกรรม การคมนาคมและการประมงน้ำจืด (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรี. 2540 : 5)

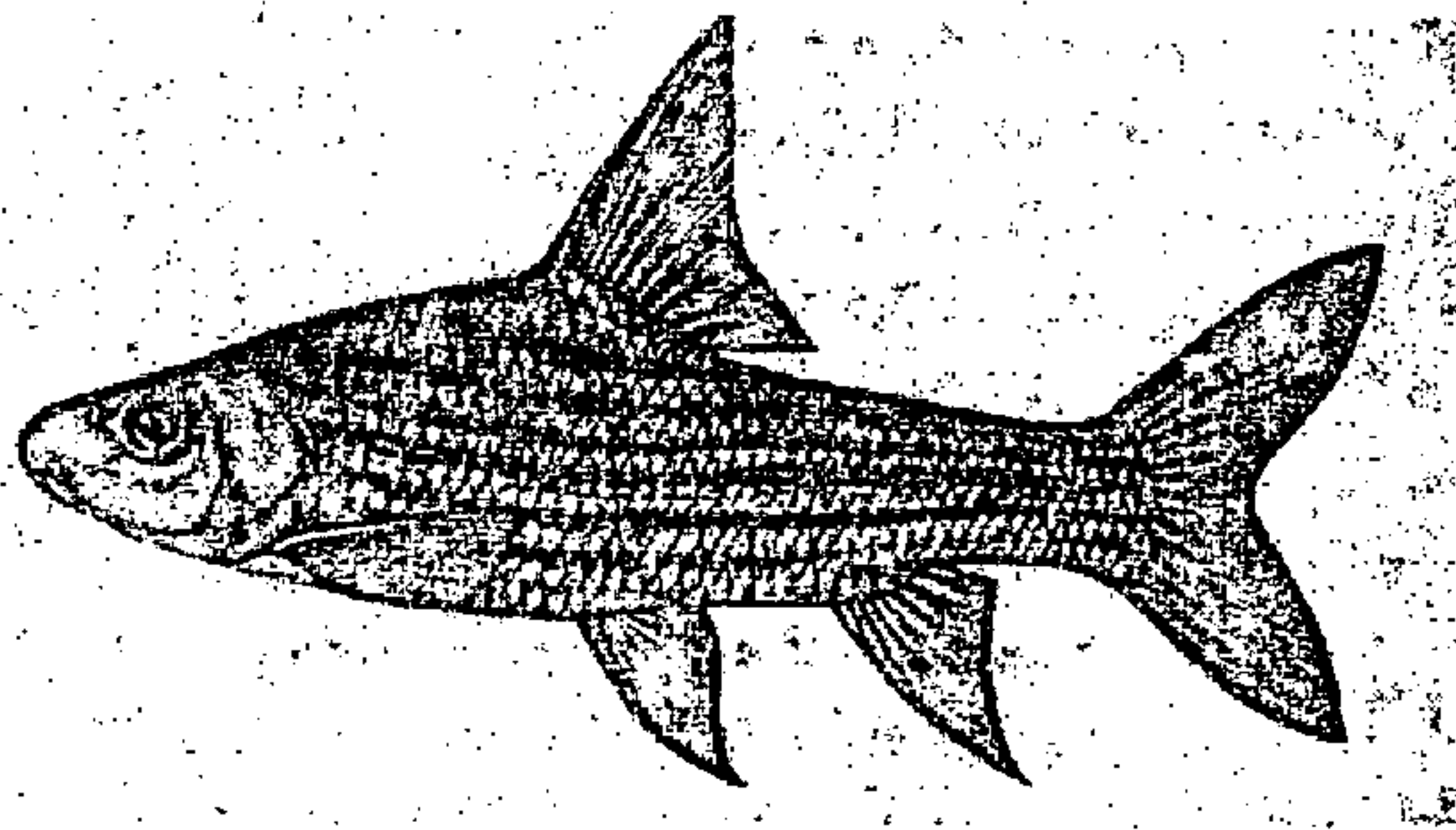
ภาพประกอบ 3 สภาพภูมิทัศน์ของแม่น้ำแม่กลองช่วงที่ไหลผ่านตัวเมืองราชบุรี

ถวิล แสงทน ชาวมอญสามโคก ผู้ค้าโ่งม้งทางเรือ กล่าวว่า เมื่อสมัยมีโ่งม้งแรกๆ ถ้าแก่บางโรงจะนำโ่งไปขายเอง และเมื่อพ่อค้าชาวมอญรู้ว่าราชบุรีมีโ่งม้งกรชนิดเคลือบ ก็จะนำเรือมาซื้อคราวละ 200 - 300 ลูก โดยใช้เส้นทางแม่น้ำแม่กลองเข้าสู่คลองดำเนินสะดวก ไปออกประตูบางยาง แล้วเลี้ยวไปตามแม่น้ำท่าจีนทะเลออกจังหวัดชัยนาท เข้าแม่น้ำเจ้าพระยา ถึงอำเภopakน้ำโพจังหวัดนครสวรรค์ เมื่อ 40 ปีที่แล้วการค้าทางเรือคลองตัวกว่าทางรถ จะมีเรือมารับโ่งม้งและกระถางจนกระทั่งราวปี พ.ศ. 2510 จึงเริ่มมีการค้าโ่งม้งทางรถ ซึ่งสะดวกและรวดเร็วกว่าเรือ และภาคอีสานเป็นตลาดใหญ่ที่สุด เพราะพื้นที่มีความแห้งแล้ง ต้องการโ่งม้งเพื่อเก็บน้ำฝนเป็นจำนวนมาก (สำนักพิมพ์สารคดี. 2541 : 220 - 222)

ภาพประกอบ 4 ในอดีตริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตลาดเป็นท่าขนส่งไธและกระถาง
ที่มา : สำนักพิมพ์สารคดี. (2544). ราชบุรี. : 225.

ทรัพยากรสัตว์น้ำที่สำคัญในแม่น้ำแม่กลอง ส่วนที่ไหลผ่านจังหวัดราชบุรีตลอดจน
คลองดำเนินสะดวกได้แก่ ปลาอีสก ซึ่งในอดีตราว 20 ปีก่อนแม่น้ำในช่วงนี้มีปลาอีสกมากที่สุด
แห่งหนึ่งของประเทศไทยรองลงมาจากแม่น้ำโขงปัจจุบันสภาพแม่น้ำแม่กลองเสื่อมโทรมลง
ตลอดจนความนิยมในการบริโภค ปลาอีสกก็ลดลงจนหาได้ยากแล้วในปัจจุบัน (สำนักงาน
ประมงจังหวัดราชบุรี. 2532 : 92 - 93)

ภาพประกอบ 5 ปลาอีสกราชบุรี
ที่มา : สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2532). ของดีเมืองราชบุรี. : 92

แม่น้ำภาชีเป็นแม่น้ำสายสำคัญกำเนิดจากเทือกเขาตะนาวศรี ประกอบด้วยลำธารหลายสายไหลผ่านอำเภอสวนผึ้งและอำเภोजอมบึง ในจังหวัดราชบุรีไปบรรจบกับลำธารแควน้อยที่อำเภอเมืองกาญจนบุรี ลำน้ำสายนี้เกิดประโยชน์ในการกสิกรรม การเลี้ยงสัตว์ และการบริโภคแก่ประชาชนสองฝั่งน้ำมาก แต่เนื่องจากแม่น้ำภาชีเต็มไปด้วยแก่งหินและมีความคดเคี้ยวจึงไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคม ปัจจุบันมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ร่วมกับ กองทัพบก กรมป่าไม้ จังหวัดราชบุรี และอีกหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนา เป็นแหล่งอุทยานธรรมชาติให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิตราษฎรแนวชายแดนในอำเภอสวนผึ้ง

แก่งส้มแมวเป็นธารน้ำที่สวยงาม

ตลาดน้ำดำเนินสะดวก

ภาพประกอบ 6 แหล่งอุทยานธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

คลองดำเนินสะดวก เป็นคลองที่ขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลองขุดขึ้นในช่วงกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ราว พ.ศ. 2409 - 2411 เนื่องจากขณะนั้นบริเวณทุ่งราบภาคกลางตอนใต้ที่ได้ขุดไว้แต่เดิมเกิดการตื้นเขินและขาดแคลนน้ำยิ่งขึ้นทุกปี ทำให้การคมนาคมไม่สะดวก (ในสมัยนั้นการคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก) และการเพาะปลูกทอไร้มลึงเป็นลำดับ จึงต้องขุดคลองสร้างประตูระบายน้ำและคลองดำเนิน มักเรียกว่า คลองใหญ่ เพราะมีคลองเล็กน้อย ชอยแยกจากคลองดำเนินมีมาก คล้ายใยแมงมุม นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือตลาดน้ำดำเนิน จังหวัดราชบุรี ปัจจุบันจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและนำเงินรายได้ทำให้เศรษฐกิจเงินตราของชาวราชบุรีดีขึ้นมาก (สำนักพิมพ์สารคดี. 2541 : 450)

1.3.1 แหล่งน้ำชลประทาน

พื้นที่เขตโครงการชลประทานในเขตจังหวัดราชบุรีทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ ซึ่งได้รับน้ำจากเขื่อนวชิราลงกรณ์ จังหวัดกาญจนบุรี บริเวณพื้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลองได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี ดำเนินสะดวก โพธาราม บางแพ และอำเภอบ้านโป่งรวมทั้งสิ้น 521,180 ไร่ บริเวณพื้นที่ฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ได้แก่อำเภอบ้านโป่ง โพธาราม เมืองราชบุรี วัดเพลงและอำเภopakท่อ รวมพื้นที่ 347,200 ไร่

พื้นที่นอกเขตโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ มีสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาและป่าไม้ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสายต่างๆ ได้พัฒนาแหล่งน้ำตามโครงการชลประทานขนาดเล็กเนื่องจากภูมิประเทศไม่เหมาะต่อระบบชลประทานขนาดใหญ่ การก่อสร้างมักเป็นอ่างเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ สระเก็บน้ำ กระจายทั่วไปในเขตพื้นที่ เช่น อ่างเก็บน้ำบ้านรางมวง อำเภอจอมบึง อ่างเก็บน้ำลำพะฝายน้ำห้วยมะหาดตอนล่าง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีชุดลอกคลองหนอง บึง ให้ราษฎรได้ใช้น้ำสำหรับอุปโภคบริโภคและการเกษตร เช่น บึงกาจับและบึงวังมะนาว ตำบลบ้านม่วง บึงกระจับตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง (กรมชลประทาน. 2541 : ไม่ปรากฏหน้า)

1.3.2 แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาล

น้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลในบริเวณจังหวัดราชบุรีเกิดจากน้ำฝนที่ตกลงมาส่วนหนึ่งไหลซึมลงไปกักเก็บยังแหล่งน้ำใต้ดิน จะเกิดทั้งในชั้นหินร่วนและหินแข็งได้แก่ ชั้นน้ำเจ้าพระยาที่เกิดอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำหลักของแม่น้ำแม่กลองครอบคลุมพื้นที่ อำเภอบ้านโป่ง โพธาราม เมืองราชบุรี ดำเนินสะดวกและอำเภopakท่อ

การเจาะและพัฒนาน้ำใต้ดินในจังหวัดราชบุรีมีการดำเนินการโดยกรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 แล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2512 และปี พ.ศ. 2520 กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรมและกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้มีการเจาะและพัฒนาน้ำใต้ดินตามที่กรมโยธาธิการได้ดำเนินการมาแล้ว โดยในระยะแรกๆ จะติดตั้งเครื่องสูบน้ำโยกในระยะต่อมาเมื่อการส่งจ่ายกระแสไฟฟ้าเป็นไปอย่างทั่วถึง จึงมีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำไฟฟ้าขึ้นใช้แทนเครื่องสูบน้ำโยก สำหรับการใช้อยู่อาศัยจากน้ำใต้ดินในระยะแรกมักใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวของอุตสาหกรรมไปยังพื้นที่จังหวัดราชบุรีมากขึ้น จึงได้มีการใช้เพื่อการอุตสาหกรรมมากขึ้นอีกด้วยในขณะที่ในทางเกษตรนั้นยังมีไม่มากนักเนื่องจากพื้นที่การเกษตร ส่วนใหญ่จำกัดพื้นที่ด้านตะวันออก ซึ่งมีแม่น้ำแม่กลองเป็นแหล่งผิวดินที่สามารถนำมาใช้เพื่อการเกษตรอยู่แล้วเว้นเสียแต่จะมีการเจาะในระดับตื้นๆ เพื่อสูบน้ำมาใช้เสริม การเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้งบ้างในบางพื้นที่เท่านั้น (สมคิด บัวเพ็ง และสงวนศักดิ์ สังขบุรณ์. 2535 : 34 - 42)

2. สภาพทรัพยากรของจังหวัดราชบุรี

2.1 ป่าไม้

จังหวัดราชบุรีมีป่าไม้ทั้งสิ้นประมาณ 3 ล้านไร่เศษ ได้ถูกบุกรุกทำลายเรื่อยมา จนมาถึง ปี พ.ศ. 2524 ฝืนป่าถูกบุกรุกไปกว่าร้อยละ 80 ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าประมาณ 1,241,631.75 ไร่ ฝืนป่าเมื่อประมาณ 40 กว่าปี มีเขตพื้นที่ป่าไม้ครอบคลุมแถบตะวันตก ตั้งแต่อำเภอจอมบึง เข้าไปในเขตอำเภอจระเข้แดงต่อเนื่องกับพื้นที่ป่าของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามแล้วถัดลงมาตอนใต้กินพื้นที่เข้าไปในเขตอำเภอปากท่อจนเชื่อมต่อกับป่าไม้ในเขตจังหวัดเพชรบุรี แต่ในวันนี้พื้นที่ป่าของราชบุรีเหลือเพียงร้อยละ 25.72 ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมด สาเหตุเกิดจากจากทำเหมืองแร่ ทำไร่ และตัดไม้ทำฟืนเผาถ่าน เพื่อใช้ในงานอุตสาหกรรม เครื่องเคลือบดินเผา และอุตสาหกรรมการผลิตปูนขาวปูนแดง ซึ่งเป็นกิจการที่เจริญมากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ป่าไม้ในเขตอำเภอจอมบึงซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองมีถนนตัดผ่านเพื่อลำเลียงเครื่องจักรกลเข้าไปทำเหมืองจึงถูกบุกรุกง่ายกว่าในท้องที่อื่นๆ ในช่วงนั้นมีรถบรรทุกข่วงวิ่งเข้าออกจากป่าแถวจอมบึงทุกวันวันละเป็นร้อยเที่ยว เพราะการตัดไม้ทำได้ง่าย สำหรับป่าไม้ในเขตอำเภอปากท่อ เนื่องจากเป็นเขตปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจึงไม่มีใครกล้ารุกรานนอกจากชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยง ที่อาศัยอยู่ตั้งแต่ดั้งเดิม เมื่อสิ้นสุดยุคปราบคอมมิวนิสต์การบุกรุกจึงเพิ่มขึ้น ยิ่งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาที่ดินมีราคาดี จึงมีการแบ่งขายเปลี่ยนมือจากพื้นที่ทำไร่กลายเป็นรีสอร์ทและที่พักตากอากาศ จนถึงปี พ.ศ. 2535 ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระชนมพรรษาครบห้ารอบ มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถร่วมกับกองทัพบกและส่วนราชการต่างๆ ได้ดำเนินงานโครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน ป่าที่เหลืออยู่ของราชบุรีจึงพ้นจากการบุกรุกทำลายปัจจุบันพื้นที่ป่าสมบูรณ์ จึงเหลืออยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ และบางส่วนของพื้นที่ป่าของราชพัสดุตามแนวพรมแดนไทย - เวียดนาม (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2536 : 26 - 27)

ภาพประกอบ 7 สวนป่าสิริกิติ์

ที่มา : สมโภชน์ ประรณาดิ. (2545, กุมภาพันธ์). "แก่งส้มแมว," ที่นัราชบุรี. 1 (3) : 101.

ในปีหนึ่งๆ โรงงานเครื่องเคลือบดินเผาในจังหวัดราชบุรีจะต้องใช้ฟืนสำหรับการเผาผลิตภัณฑ์ประมาณ 37,072 ลูกบาศก์เมตร ทำให้มีปัญหาในเรื่อง การตัดไม้ทำลายป่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 กรมป่าไม้ได้จัดพื้นที่จำนวน 500 ไร่ บริเวณหลังถ้ำเขาบิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ให้สมาคมเครื่องเคลือบดินเผาปลูกป่ายูคาลิปตัส 250 ไร่ ป่ากระถินยักษ์ 250 ไร่ เพื่อใช้ทำฟืน ทำให้โรงโถ่งไม่มีปัญหาเรื่องฟืนอีกต่อไป นอกจากนั้น ยังได้ฟืนปิกไม้ยางพาราจากโรงงานไม้แปรรูปสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์ในจังหวัดทางภาคใต้ที่มีพื้นที่ใกล้กับจังหวัดราชบุรี คือจังหวัดสมุทรสงคราม ทำการขอยปิกไม้ยางพาราให้ได้ขนาดเหมาะสมสำหรับใช้ใส่เตาเผา แล้วจัดส่งให้กับโรงโถ่งใช้เป็นฟืนไม้ยางพารา 60 เปอร์เซ็นต์ และฟืนตะเกียบ (ไม้เบญจพรรณขนาดเล็ก) 10 เปอร์เซ็นต์ จึงทำให้มีฟืนใช้ได้เพียงพอตลอดไปโดยไม่มีปัญหา และชี้เป้าที่ได้จากฟืนยังใช้ผสมเคลือบโถ่งมังกรอีกด้วย (เสริมศักดิ์ นาคบัง. 2538 : 89)

2.2 แร่ธาตุ

ทรัพยากรที่มีคุณค่ารองลงมา ได้แก่แร่ธาตุ หินและดินที่มีค่าเช่น

ทรายมีอยู่ทั่วไปในลำน้ำแม่กลองแถบท้องที่ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม

หินปูน มีมากที่เขาดำพระเชาอีชาน เขากลอง อำเภอปากท่อ เขางู อำเภอเมืองราชบุรี และตำบลเขาขลุ อำเภอบ้านโป่ง

ดินลูกรัง มีมากที่บริเวณเขากรวดและบ้านหนองกระทุ่ม อำเภอเมืองราชบุรี ตำบลเขาชะงุ้ม ตำบลธรรมเสน อำเภอโพธารามและตำบลเขาขลุ อำเภอบ้านโป่ง (กุศล เอี่ยมอรุณ. 2541 : 423)

ภาพประกอบ 8 แนวเทือกเขาหินปูนกระจายตัวอยู่ทั่วไป

ที่มา : ทศพล แก้วทิมา. (2545, กุมภาพันธ์). "อุทยานหินเขางู." ที่นี้..ราชบุรี.

1 (ปฐมฤกษ์) : 33.

ดินเหนียว มีมากที่ตำบลหลุมดิน เรียกว่าแหล่งดินทุ่งอรัญญิก อยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี เป็นแหล่งดินที่ขุดใช้ในอุตสาหกรรมทำโอ่งมังกร มีอาณาบริเวณประมาณกว้าง 3 กิโลเมตร ยาว 21 กิโลเมตร เริ่มจากวัดหลุมดิน เลียบฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ถึงตำบลทุ่งธรรมเสน และแผ่กว้างไปถึงอำเภอโพธาราม ตลอดจนบริเวณถนนเขาสูงถึงสี่แยกเพชรเกษมทั้งหมด เป็นแหล่งที่ตั้งของดินทำโอ่งมังกร ดินเหนียวราชบุรีเกิดในตะกอนดินที่ราบลุ่มน้ำแม่กลอง ที่ประกอบด้วย กรวด ทรายของแม่น้ำ ทรายละเอียดคล้ายแป้ง ดินโคลนที่แม่น้ำพัดพาสะสมในที่ราบมีปริมาณเหล็กออกไซด์สูง มีขนาดอนุภาคที่ละเอียดมากจึงทำให้มีความเหนียวสูง แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มดินแดงหรือกลุ่มสีมันปู และกลุ่มดินเหลือง (สำนักงานพัฒนาอุตสาหกรรมรายสาขา. 2542 : 1 - 2)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดินในพื้นที่จังหวัดอื่นไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ ดินในจังหวัดราชบุรีมีคุณสมบัติจำเพาะเหมาะที่จะนำมาปั้นผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ เช่น โอ่งและกระถาง จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้แหล่งเดียวที่มีการผลิตโอ่งมังกร (สำนักพิมพ์สารคดี. 2541 : 205)

ควอตซ์ พบแหล่งแร่ในตำบลสวนผึ้ง ตำบลตะนาวศรี ตำบลป่าหวาย ในเขตอำเภอสวนผึ้ง ตำบลบ้านคา ในเขตกิ่งอำเภอบ้านคา ตำบลยางหัก ในเขตอำเภอปากท่อ โดยแร่ที่พบจะใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา

ควอตซ์ (หินเขี้ยวหนุมาน)

เฟลด์สปาร์ (หินฟันม้า)

ภาพประกอบ 9 แหล่งแร่ในอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา

ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2543). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดราชบุรี. : 105.

เฟลด์สปาร์ หรือเรียกว่าหินฟันม้าพบในตำบลบ้านบึง ตำบลตะนาวศรี ตำบลสวนผึ้ง และตำบลบ้านคาในเขตกิ่งอำเภอบ้านคาเป็นแร่สำคัญที่ใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา ซึ่งใช้เป็นส่วนผสมเนื้อดินปั้นและน้ำยาเคลือบชนิดขาว ใช้เป็นตัวเคลือบเครื่องลายคราม ทำให้เกิดความมันเป็นเงางาม (อรกุล โภคากรวิจารณ์. 2541 : 61)

2.3 ประชากร

จำนวนประชากรของจังหวัดราชบุรี (ข้อมูลปี พ.ศ.2543) มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 821,603 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 157.375 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดคืออำเภอเมืองราชบุรี รองลงมาได้แก่ อำเภอบ้านโป่งและอำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่น้อยที่สุดได้แก่ อำเภอวัดเพลง ประชากรมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ เป็นแหล่งรวมทางวัฒนธรรม โดยประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยภาคกลางพื้นถิ่น ชาวไทยเชื้อสายลาวดีหรือลาวเวียงชาวไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง และชาวไทยเชื้อสายเขมร หรือเขมรลาวเดิม

คนไทย-ยวนรุ่นเก่าตำบลดอนแร่

คนไทยแท้ตำบลโพธิ์หัก

ภาพประกอบ 10 ความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์

ซึ่งประชากรส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก มีการทำนาข้าว มีการปลูกพืชไร่ชนิดต่างๆ มีการทำสวนผลไม้ นานาชนิดตลอดจนการทำปศุสัตว์การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดในบางท้องที่ ส่วนอาชีพที่สำคัญรองลงมาได้แก่ พาณิชยกรรม อุตสาหกรรมและรับจ้างแรงงาน ทั้งนี้อุตสาหกรรมที่สำคัญและมีชื่อเสียงของจังหวัดได้แก่ อุตสาหกรรมการประกอบตัวถังรถยนต์โดยสารและอุตสาหกรรมการทำโถ่งมังกรเครื่องปั้นดินเผาของชาวไทยเชื้อสายจีน ปัจจุบันมีโรงงานผลิตโถ่ง และเป็นโรงงานผลิตเครื่องเคลือบรูปแบบต่างๆ ออกไปอีกจำนวน 42 แห่ง (สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี. 2543 : 14)

โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองราชบุรี ถนนเพชรเกษม ได้แก่
 ถ้าวะเล้ง เจริญดินไทย ห้างหุ้นส่วนจำกัด ถ้าวะเล้งฮั่ว ดินทอง2 ถ้าวะเล้งบู เยี่ยมศิลป์ ดินทอง
 ถนนศรีสุริยวงศ์ได้แก่ ดินทอง ศิริมงคลชัย ห้างหุ้นส่วนจำกัดสหศิลป์ดินเผา กิจรุ่งเรือง สหกิจ
 ดินเผา เจริญศิลป์ผลิตภัณฑ์ดินเผา ถนนเจริญหักได้แก่ ถ้าวะเล้งฮั่ว ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงทอง
 อุตสาหกรรม ตั้งไทฮวด รุ่งศิลป์ผลิตภัณฑ์ดินเผา ถนนท่าแจ้ ได้แก่ สุกิจดินไทย ถ้าวะเล้งฮั่ว
 และถนนเข้าทุ่ง ได้แก่ คณะบุคคลถ้าวะเล้งฮั่ว

โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมืองราชบุรี มีทั้งสิ้น 16 แห่งคือ ถนน
 เพชรเกษม ได้แก่ มิตร์ศิลป์ รวมศิลป์ รวมศิลป์ 2 รวมศิลป์ 3 ตั้งไทฮวด 2 ถนนเจริญหักได้แก่
 ถ้าวะเล้งฮั่ว ถ้าวะเล้งฮั่ว 2 ถ้าวะเล้งฮั่ว 3 รัตนโกสินทร์ 2 อุตสาหกรรมไทย อุดมดินไทย กิจถาวร
 โรงงานไม่มีชื่อเลขที่ 40 หมู่ 2 ถนนเจริญหัก-เขาสูง ได้แก่ ประดิษฐ์ดินไทย ถ้าวะเล้งฮั่ว
 กิจถาวร 2

โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลโคกหม้อ อำเภอเมืองราชบุรี มีทั้งสิ้น 8 แห่ง คือ
 ถนนเพชรเกษม ได้แก่ พิชัยเจริญ รัตนโกสินทร์ สยามราชเครื่องเคลือบถนนเพชรเกษมสายเก่า
 ได้แก่ แดนทอง และถ้าวะเล้งฮั่ว ถนนเพชรเกษมสายใหม่ได้แก่ โรงงานไม่มีชื่อ เลขที่ 173
 หมู่ 3 ถ้าวะเล้งฮั่ว ถ้าวะเล้งฮั่ว โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลดอนตะโก อำเภอเมืองราชบุรี มีทั้งสิ้น
 6 แห่ง ได้แก่ ถนนดอนแจ้ เรืองศิลป์ ถนนเพชรเกษม โรงงานศิลป์ ทรงทอง แก่นจันทร์
 เครื่องเคลือบ กระถางทอง โรงงานไม่มีชื่อเลขที่ 64 หมู่ 9

โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าราบ อำเภอเมืองราชบุรีมี 1 แห่งคือ ห้างหุ้นส่วนจำกัด
 ท่าราบดินเผา

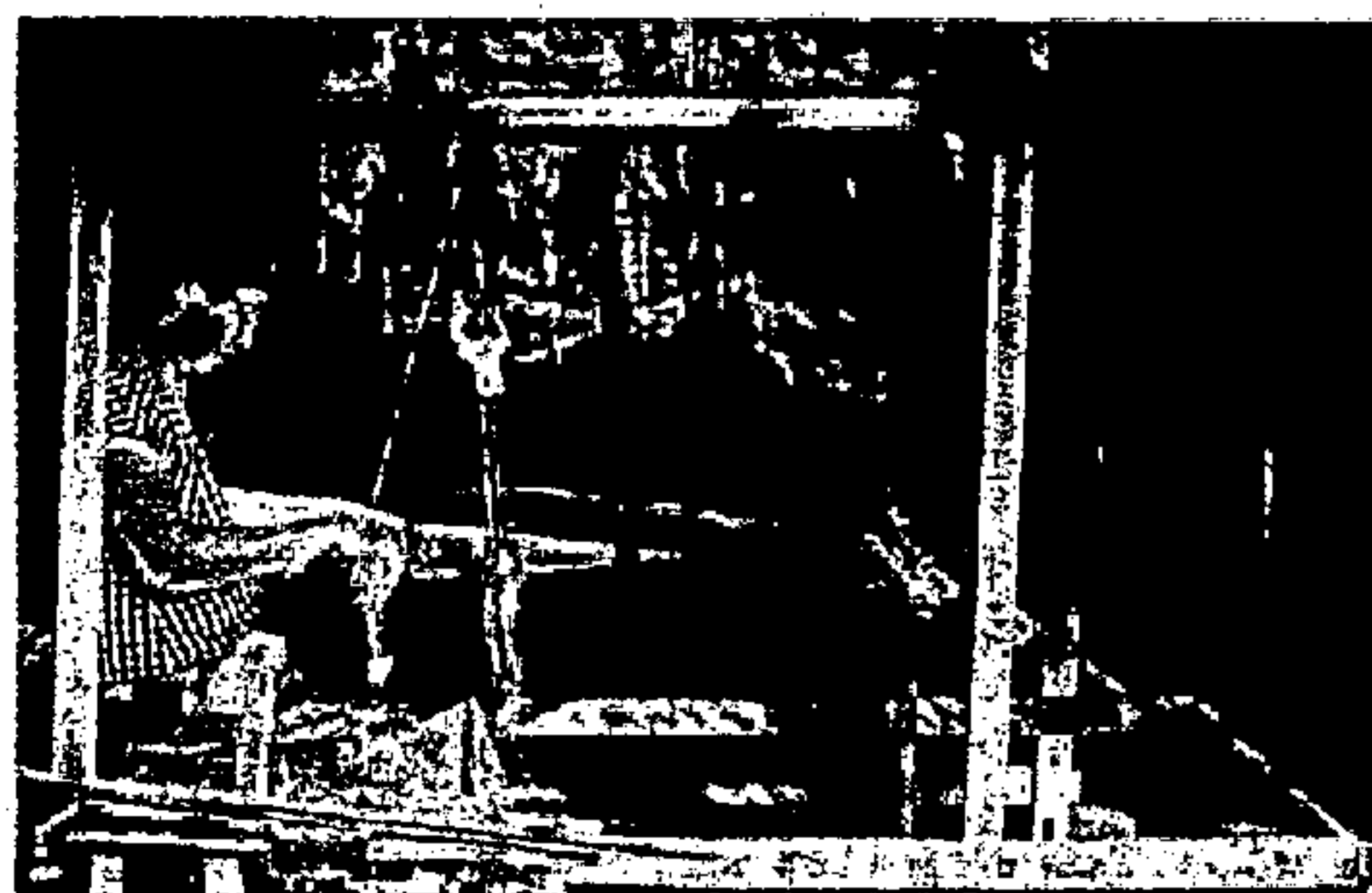
โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลพงสวาย อำเภอเมืองราชบุรีมี 1 แห่งคือ กิจวัฒนาดินไทย

โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลอ่างทอง อำเภอเมืองราชบุรีมี 1 แห่งคือ เอส เอส เซรามิค

โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลหนองอ้อ ถนนทรงพล อำเภอบ้านโป่ง มี 1 แห่งคือ
 ราชาชเซรามิค (สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี. 2543 : 14)

อุตสาหกรรมโรงโอบมังกร

การทอผ้าพื้นเมืองของคนไท-ยวน

ภาพประกอบ 11 แหล่งอุตสาหกรรมโอบมังกรและการทอผ้าจาก

อุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมทำกันในครัวเรือนของชาวไท-ยวน
ผลิตสินค้าในขั้นต้นอาศัยวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่นการทอผ้าจาก ย่านที่มีการทอผ้าในอำเภอเมือง
ราชบุรี และอำเภอจอมบึงดังนี้

ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรีมี 8 หมู่บ้านคือ บ้านระนอง บ้านหนองชัน บ้านไต้
บ้านตะโก บ้านโพธิ์งาม บ้านใหม่ บ้านห้วยนาวัดแคทราย และบ้านต้นแห่น
ตำบลดอนแร่ อำเภอเมืองราชบุรีมี 9 หมู่บ้านคือ บ้านดอนแร่ บ้านนาหนอง บ้านชาด
บ้านดอนตัน บ้านดอนกอก บ้านหนองสระ บ้านหนองโป่ง บ้านหนองมะตูมและบ้านห้วย
ตำบลห้วยไผ่ อำเภอเมืองราชบุรีมี 2 หมู่บ้านคือ บ้านห้วยไผ่และบ้านนครบาล ตำบลรางบัว
อำเภอจอมบึง มีอยู่ 4 หมู่บ้านได้แก่ บ้านรางดอกอาว บ้านชัยใหญ่ บ้านหนองนกระเรียน
และบ้านรางบัว ตำบลปากช่องมีอยู่ 1 หมู่บ้านได้แก่ บ้านนาสมอ

นอกจากนี้ยังได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มซึ่งเป็นการรวมตัวกันของแต่ละหมู่บ้าน
ได้แก่ในตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี มีอยู่ 3 กลุ่ม คือ ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจกราชบุรี กลุ่มวัด
คูบัว กลุ่มบ้านห้วยนา ตำบลดอนแร่มมี 4 กลุ่มคือ กลุ่มวัดนาหนอง กลุ่มดอนชาด
กลุ่มหนองโป่ง กลุ่มวัดห้วย ตำบลห้วยไผ่มี 1 กลุ่มคือ กลุ่มวัดห้วยไผ่ อำเภอจอมบึงมีอยู่ 4
กลุ่ม คือกลุ่มวัดรางบัว กลุ่มบ้านชัยใหญ่ กลุ่มหนองนกระเรียนและกลุ่มนาสมอ
(คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2543 : 133 - 136)

3. สภาพทางสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

3.1 การปกครอง

ส่วนการปกครองจังหวัดราชบุรี แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ
คืออำเภอเมืองราชบุรี อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอบางแพ
อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอวัดเพลง และกิ่งอำเภอบ้านคา แบ่งเขต
ตำบล 104 ตำบล 923 หมู่บ้าน

สัญลักษณ์ของจังหวัดเป็นรูปเครื่องราชกกุธภัณฑ์ 2 อย่างในกรอบวงกลม เป็นภาพ
ฉลองพระบาทบนพานทองกับพระแสงขรรค์ชัยศรีวางอยู่บนพระที่นั่ง มีความหมายตามชื่อจังหวัด
ราชบุรีที่แปลว่า เมืองพระราชา

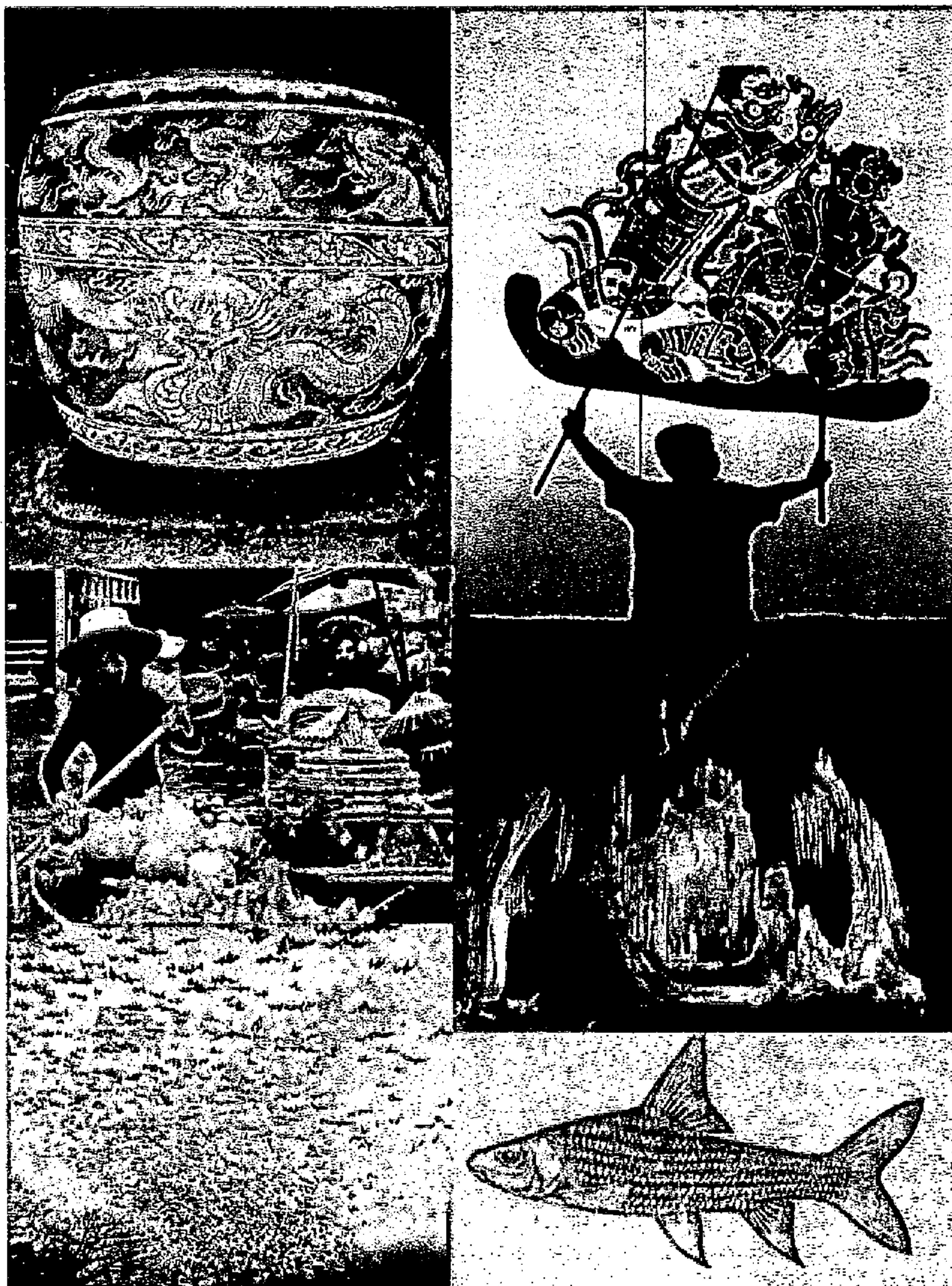

ตราจังหวัดราชบุรี

พระแสงราชศัสตราประจำมณฑลราชบุรี

คำขวัญประจำจังหวัดราชบุรี คือ คนสวยโพธาราม คนงามบ้านโป่ง เมืองโอ่งมังกร
วัดขนอนหนังใหญ่ ดินใจถ้ำงาม ตลาดน้ำดำเนิน เฟลีนค้างคาวร้อยล้าน ย่านยี่สกปลาดี
(มโน กลีบทอง. 2544 : 208)

ภาพประกอบ 13 แหล่งที่มาของคำขวัญประจำจังหวัดราชบุรี

3.2 การศึกษา

ในปีการศึกษา 2543 จังหวัดราชบุรีมีสถานศึกษาให้บริการด้านการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงปริญญาโทรวมทุกสังกัดทั้งสิ้น 451 แห่ง แบ่งตามสังกัดดังนี้

สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	356	แห่ง
กรมสามัญศึกษา	26	แห่ง
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน	44	แห่ง
กรมอาชีวศึกษา	7	แห่ง
สถาบันราชภัฏ	1	แห่ง

ทั้งนี้ไม่รวมสถานศึกษานอกระบบสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนและสังกัดสช. ตาม ม.15 (2)

สังกัดกระทรวงมหาดไทย

โรงเรียนเทศบาล	10	แห่ง
----------------	----	------

สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน	2	แห่ง
---------------------------	---	------

สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

วิทยาลัยพยาบาล	2	แห่ง
----------------	---	------

สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	1	แห่ง
---------------------------------------	---	------

นอกจากนี้ยังมีศูนย์วัฒนธรรมอีก 3 แห่งคือศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด 1 แห่งอยู่ที่สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ อำเภอเมืองราชบุรี และโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง อำเภอบ้านโป่ง

3.3 การสาธารณสุข

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย มีอัตราป่วย อัตราตาย การเกิดอุบัติเหตุและการเกิดอุบัติเหตุภัยของประชาชนอย่างต่อเนื่อง แต่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข และศูนย์ส่งเสริม สุขภาพเขต 4 จังหวัดราชบุรี สังกัดกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ระดมบุคลากร ทางสาธารณสุข ทุกระดับร่วมมือกันใช้ความเพียรพยายามขจัดปัญหาการเจ็บป่วยของประชาชน จนอัตราการเจ็บป่วยอัตราการตายด้วยโรคต่างๆลดลง จนอยู่ในระดับต่ำ ดังมีสถิติแสดงให้เห็นดังนี้

อัตราเกิด	13.17	ต่อประชากร	1,000	คน
อัตราการตาย	6.55	ต่อประชากร	1,000	คน
อัตราเพิ่มตามธรรมชาติ ร้อยละ 0.71				
อัตราทารกตาย	4.31	ต่อเด็กเกิดมีชีวิต	1,000	คน
อัตรามารดาตาย	0.00	ต่อเด็กเกิดมีชีวิต	1,000	คน
ปัจจุบันจังหวัดราชบุรีมีสถานบริการของรัฐดังนี้				
โรงพยาบาลศูนย์	1	แห่ง	750	เตียง
โรงพยาบาลทั่วไป	3	แห่ง	รวม 882	เตียง
โรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 เตียง	3	แห่ง	รวม 180	เตียง
โรงพยาบาลชุมชนขนาด 30 เตียง	3	แห่ง	รวม 90	เตียง
โรงพยาบาลแม่และเด็ก	1	แห่ง	138	เตียง
โรงพยาบาลค่ายภาณุรังษี	1	แห่ง	60	เตียง
สถานีอนามัย	152	แห่ง		
สถานบริการสาธารณสุขชุมชน	3	แห่ง		
สถานบริการสาธารณสุขของเทศบาล	3	แห่ง		
สถานบริการสาธารณสุขเอกชน				
โรงพยาบาล	14	แห่ง		
คลินิกแพทย์	77	แห่ง		
คลินิกทันตกรรม	28	แห่ง		
สถานผดุงครรภ์	2	แห่ง		
สถานกายภาพบำบัด	2	แห่ง		
ร้านขายยาแผนโบราณ	6	แห่ง		

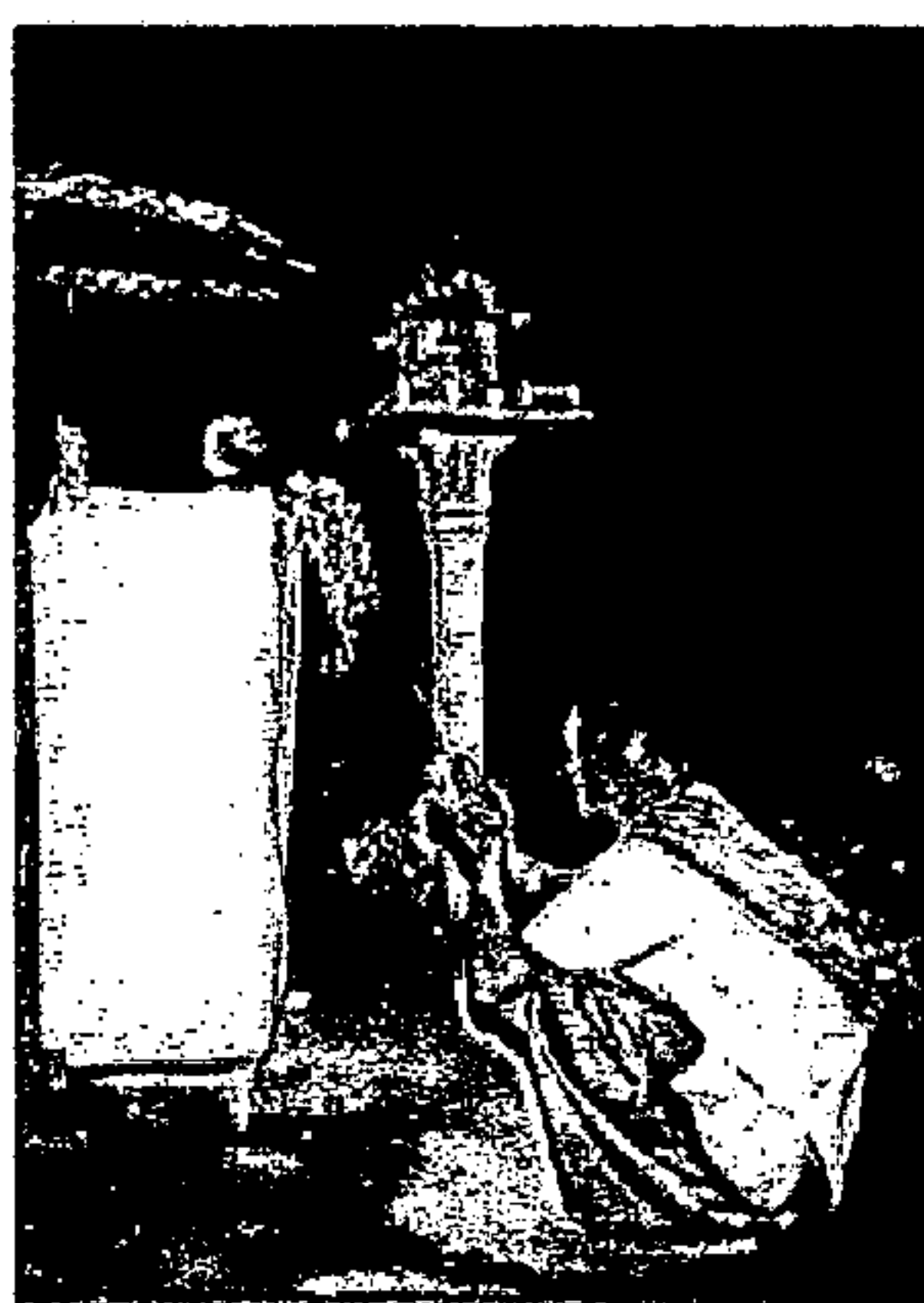
3.4 การศาสนา

ประชากรของจังหวัดราชบุรีประมาณร้อยละ 97.5 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 2 นับถือศาสนาคริสต์ประมาณร้อยละ .05 นับถือศาสนาอิสลาม และร้อยละ 0.95 นับถือศาสนาและลัทธิความเชื่ออื่นๆ มีวัดในพระพุทธศาสนาจำนวน 368 วัด แยกเป็น

อำเภอเมืองราชบุรี	92	วัด
อำเภอโพธาราม	67	วัด
อำเภอบ้านโป่ง	55	วัด
อำเภอบางแพ	29	วัด
อำเภอดำเนินสะดวก	25	วัด
อำเภอปากท่อ	39	วัด

อำเภอจอมบึง	30	วัด
อำเภอวัดเพลง	7	วัด
อำเภอสวนผึ้งและกิ่งอำเภอบ้านคา	19	วัด

นอกจากนี้ยังมีสำนักสงฆ์ในพระพุทธศาสนา 80 สำนัก โบสถ์ในคริสตศาสนาจำนวน 16 แห่งและมัสยิดในศาสนาอิสลามอีก 2 แห่ง (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี. 2541 : ไม่ปรากฏหน้า)

ภาพประกอบ 14 กิจกรรมด้านศาสนาและความเชื่อของกลุ่มชนจังหวัดราชบุรี
ที่มา : สำนักพิมพ์สารคดี. (2544). ราชบุรี. : 279, 307, 380, 390, 407.

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

4.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อมคือ ประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือสั่งสมสืบทอดกันมา เสรี พงศ์พิศ (2531 : 40 - 42) ซึ่งสอดคล้องกับเอกวิทย์ ณ ถลาง. (2531 : 6) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวางลึกซึ้งเป็นเรื่องของ คตินิยม ความรู้ ความชำนาญ การรู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งรอบตัวและเลือกเฟ้นความคิดวิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมเป็นเรื่องของการสั่งสมประสบการณ์มานานหลายชั่วอายุคน

ประเวศ วะสี (2536 : 21 - 22) ได้กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสะสมมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคมและในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมโดยมีลักษณะสำคัญคือ

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีการบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

จากความหมายของนักการศึกษาดังกล่าวจะพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้แก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันมาเป็นระยะเวลานาน

4.2 การแบ่งกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 45) ได้จำแนกสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพแต่ละท้องถิ่น ที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

กลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องของแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 4 กลุ่มนี้ จะปรากฏให้เห็นได้ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ และทางด้านการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังๆที่ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

4.2.1 กลุ่มคติความคิดและความเชื่อที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ คติ ความคิด และความเชื่อที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นได้แก่การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของแต่ละท้องถิ่น บ่อเกิดแห่งความเชื่อต่างๆ สืบเนื่องมาจากความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีต ดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชไว้กินเอง เลี้ยงสัตว์ไว้กินและใช้งานผสมผสานกับการหา ผลผลิตต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ ความรู้สึกผูกพันกับธรรมชาติ จึงมีมากกว่าชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันประกอบกับลัทธิทางศาสนา คือ ศาสนาพุทธ พราหมณ์ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย จึงก่อให้เกิดความเชื่อแบบผี พราหมณ์ พุทธขึ้นมา ซึ่งส่วนผสม ของความเชื่อเหล่านี้จะมีส่วนไหนมากกว่ากันขึ้นอยู่กับพื้นฐานและพัฒนาการของชุมชนแต่ละ แห่งและแต่ละบุคคล

ความเชื่อแบบดั้งเดิมนั้นเกิดขึ้น สืบทอด และมีพัฒนาการมานานอันเป็นผลจากการ พึ่งพาธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งสุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2533 : 14) ได้สรุปไว้ ดังนี้

1. ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน อันประกอบด้วยครอบครัว เครือญาติ ชุมชนและความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน
3. ระบบความเชื่อ อันประกอบด้วยศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม

คติความคิดความเชื่อเหล่านี้เป็นการให้คุณค่าแก่ธรรมชาติและทำให้ความเคารพ แก่บรรพบุรุษในสิ่งที่บรรพชนได้ถ่ายทอดไว้ให้ ดังจะพบได้ในชุมชนชนบทของจังหวัดราชบุรี เช่น ชุมชนวัดขนอนเมื่อวัน ควาย ที่เลี้ยงไว้เพื่อการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมตายลง จะแล่หนังเอามาถวายเป็นวัดเพื่อใช้ขึ้นกลองส่วนเนื้อจะนำไปฝังดินซึ่งมีความเชื่อในเรื่องการเกิด ในภพหน้า หรือพิธีกรรมอันสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชนชนบท จะมีความเชื่อในเรื่องผี เช่น ชาวไท-ยวนราชบุรีถือผีปู่ย่าหรือผีบรรพบุรุษ คนที่เป็นเครือญาติในสายตระกูลต้องไปร่วมงานที่บ้านต้นผี ความเชื่อของคนคุมเตาเผาโอ่งมังกรมีความเชื่อในงานเตา เช่น ห้ามนำสัตว์ สี่เท้าไปย่าง ห้ามปั้นวัวปั้นควายเผา ห้ามเอาเท้าขึ้นพื้นยันเตา อีกทั้งที่หัวเตาก็ต้องเซ่นไหว้ เป็นประจำทุกปี ความเชื่อของช่างแกะสลักหนังใหญ่เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จต้องนำเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ นำไปทิ้งน้ำให้หมด ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะทำให้เกิดความเป็นศิริมงคลทุกคน ต้องยึดถืออย่างเคร่งครัด (สำนักพิมพ์สารคดี. 2544 : 218)

ภาพประกอบ 15 พิธีกรรมอันเกี่ยวกับคติความเชื่อ

4.2.2 กลุ่มศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นมรดกสืบทอดที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของความเป็นชาติและเป็น ตัวบ่งชี้ต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผู้ให้ความหมาย ของคำว่า วัฒนธรรมไว้ดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2532 : 136) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการ สังสมสร้างสรรค์ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาของสังคมนั้นๆ หรือกล่าวสั้นๆได้ว่า วัฒนธรรม คือ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ ในขณะเดียวกัน เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2532 : 88) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า คือสิ่งเจริญหรือการทรงไว้ซึ่งความเจริญ งอกงามซึ่งหมายถึงเฉพาะสิ่งที่มนุษย์กระทำขึ้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์ได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมาทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ผ่านการกลั่นกรองจนสมาชิกในสังคมรับยึดถือปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน มีกระบวนการถ่ายทอดปรับเปลี่ยน เพื่อความเหมาะสมจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง

ประเพณี หมายถึง ความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผนและวิธีการกระทำหรือประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ซึ่งเชื่อถือและปฏิบัติ สืบทอดกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างของความคิด ความเชื่อ และการกระทำนั้นๆ

พระยาอนุมานราชธน (2531 : 13 - 17) บางประเพณียังมีอิทธิพลอยู่จนถึงปัจจุบันบางประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไปบางประเพณีก็สูญหายไป แต่ละชนิดแต่ละสังคมจะมีประเพณีของตน ซึ่งมีทั้งแตกต่างและสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับสังคมอื่น ประเพณีจึงเป็นลักษณะหนึ่งที่บอกถึงความประเพณีของชุมชนหนึ่งๆ ที่ถือเป็นแบบแผนปฏิบัติสืบต่อกันมานานและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มนั้นๆ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของประเพณีได้ดังนี้

1. จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม เป็นประเพณีที่เกิดจากการนำกฎหมายทางศีลธรรมตามความเชื่อของสังคมมาใช้เป็นวิถีในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมตามแนวศีลธรรมของแต่ละสังคมเช่น การเลี้ยงดูบิดา มารดา ในยามที่แก่ชรา

2. ขนบประเพณี เป็นระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้โดยตรงและโดยอ้อม การดี มหาพันธ์. (2532 : 168) กำหนดไว้โดยตรงได้แก่ประเพณีที่มีการกำหนดแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น พิธีไหว้ครูหนึ่งใหญ่ประจำปีวัดขนอน ส่วนขนบประเพณีที่ไม่ได้กำหนดไว้โดยตรง แต่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และปฏิบัติตามกันโดยปริยาย ได้แก่ การทำบุญประจำปีโรงงานเครื่องเคลือบดินเผา เป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาไม่มีระเบียบแบบแผนเป็นการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันจนเกิดความเคยชิน เช่น การแต่งกายนุ่งผ้าซิ่นของสตรีชาวไทย-ยวนจะนุ่งซิ่นเลื่อน ที่มีพื้นสีดำมีลายขวางสีแดงตรงส่วนต่อระหว่างตัวกับตีนปลายซิ่นใช้สำหรับไปงานศพ ส่วนซิ่นตีนจกจะสวมใส่เฉพาะโอกาสพิเศษเพราะมีลวดลายละเอียดงดงาม เป็นต้น

ศิลปะ ศิลปกรรมพื้นบ้าน คือสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของชาติในลักษณะการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วรรณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นบ้านจะบ่งบอกถึงความเฉลียวฉลาดของช่างระดับพื้นบ้าน ที่สามารถแก้ปัญหา มีลักษณะที่สมบูรณ์สืบทอดกันมาหลายอายุคน ศิลปกรรมพื้นบ้านเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์งานทางศิลปกรรมที่สูงส่งและยังผนวกความสวยงามร่วมกับสิ่งที่เป็นเครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถจำแนกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. งานถัก - สาน - ทอ เช่น ทอผ้าจากจะใช้ก็ไม่มีโครงเป็นก็ขนาดเล็ก ขนาดใหญ่และขนาดพิเศษ วัสดุที่ใช้ทอได้แก่ฝ้ายและไหม

2. งานจักสาน เช่น ข้อง ไซ ลอบ สุ่ม ตุ่ม ลัน กระชัง เป็นอุปกรณ์จับสัตว์และตะกร้า กระบุง กระดัง กระจาด เข่ง เป็นอุปกรณ์อุปโภค วัสดุที่ใช้ ไม้ไผ่ หวาย

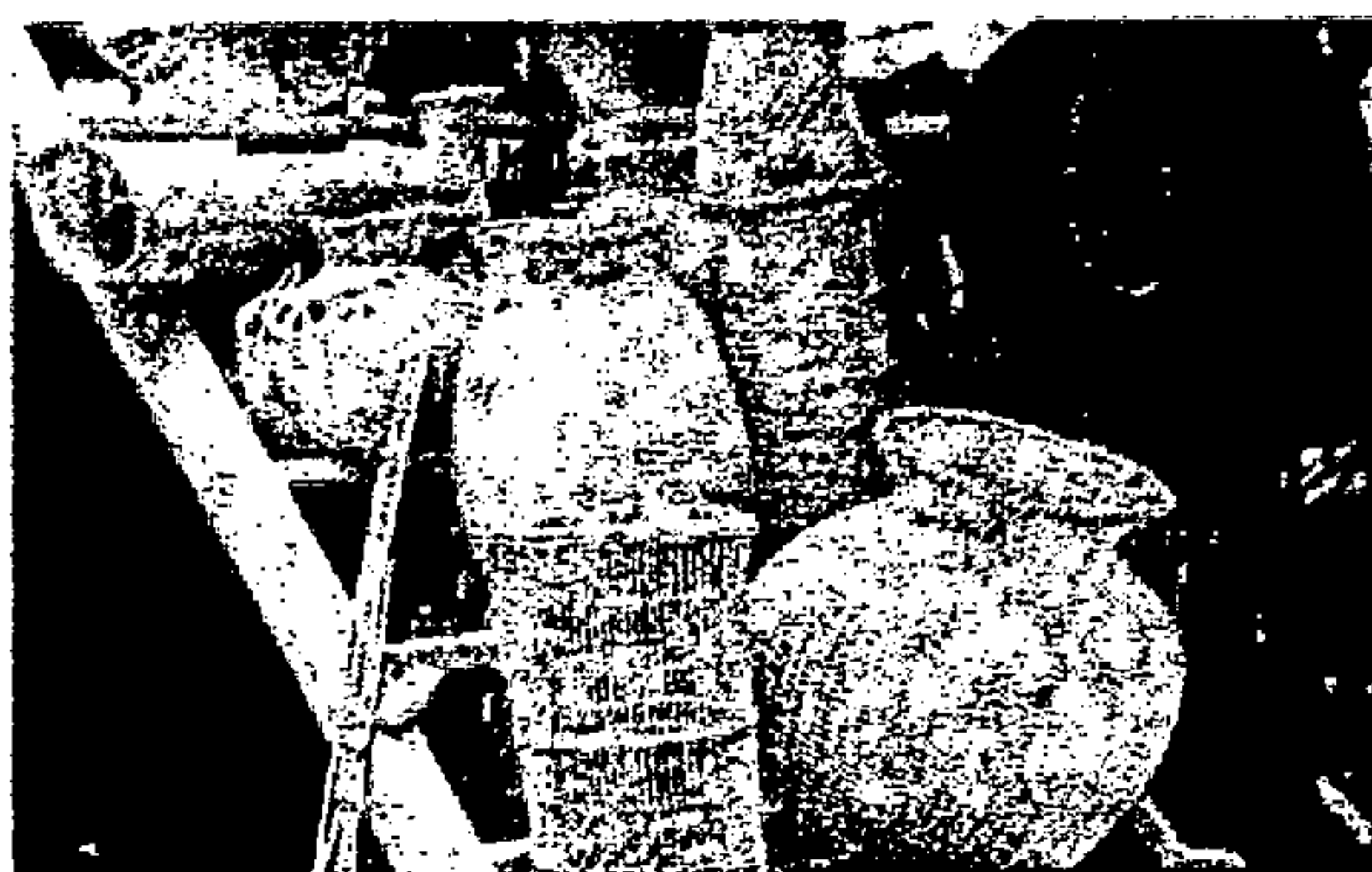
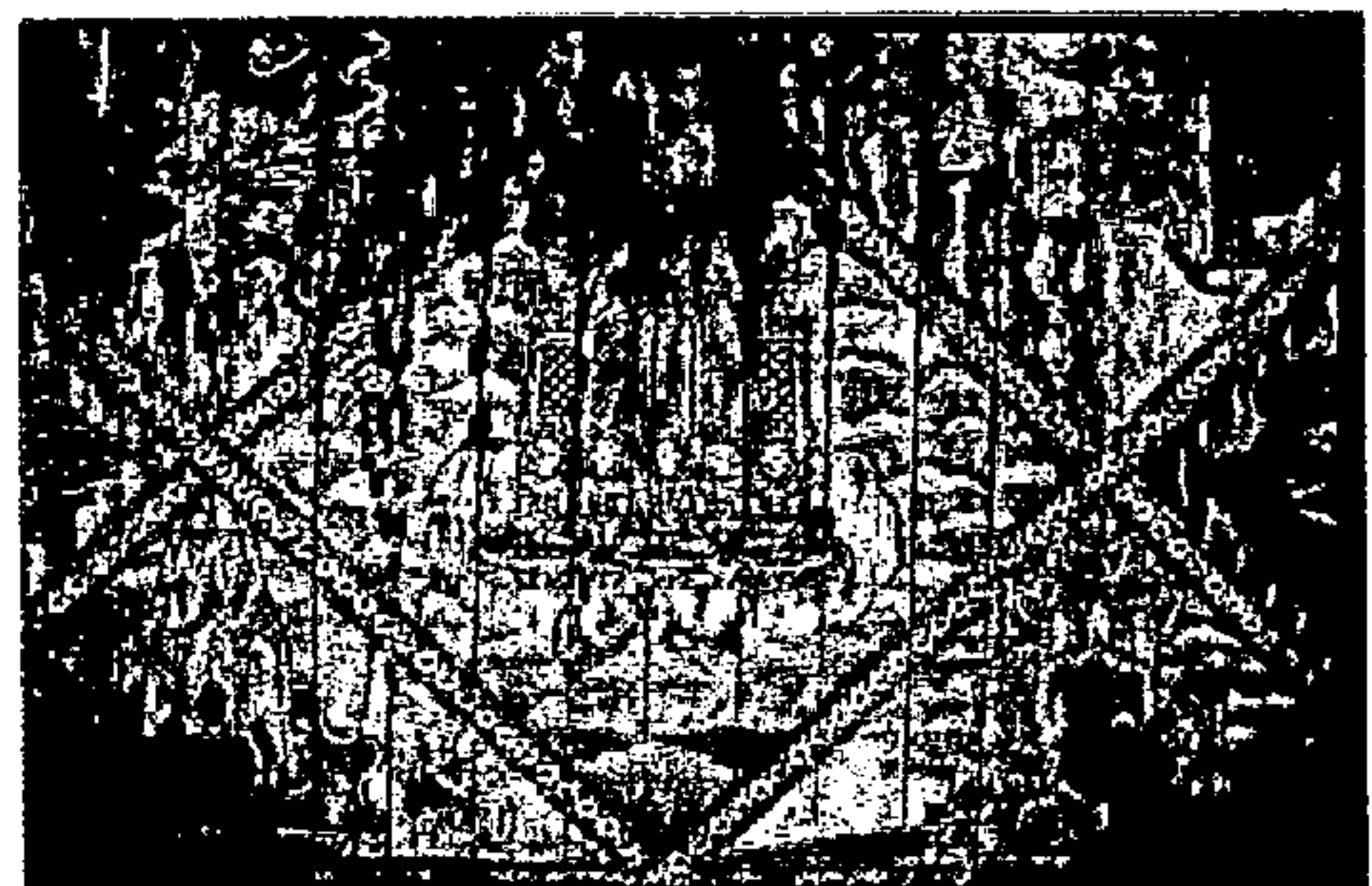
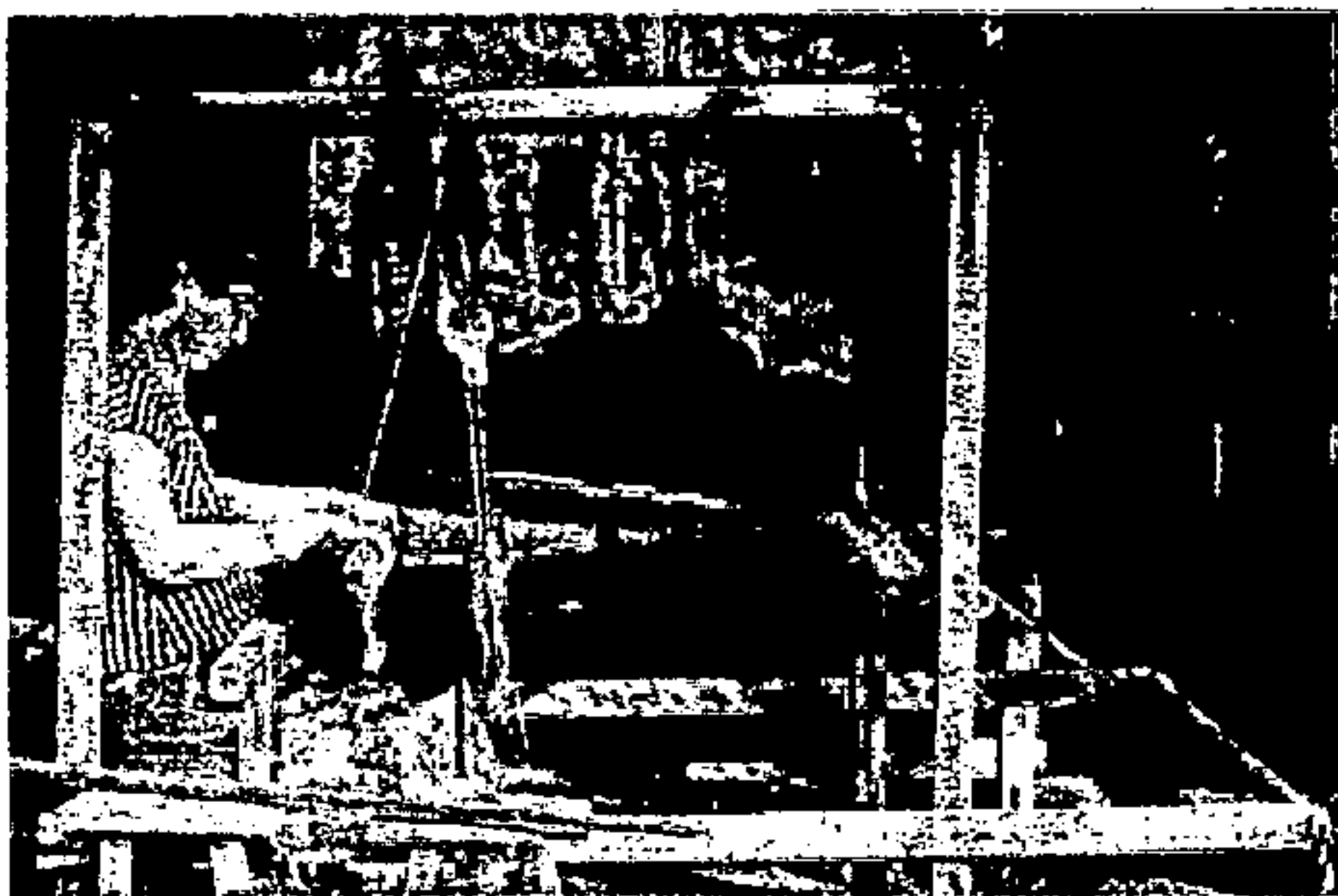
3. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่โอ่งมังกร อ่างบัวและกระถางต้นไม้ วัสดุที่ใช้คือดินในท้องถิ่น ซึ่งมีสถานประกอบกิจการเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ทั่วไปภายในจังหวัด

4. งานแกะสลัก เช่น การแกะสลักหนังใหญ่วัดขนอน ด้ามกระบวยของชุมชนคุบัว วัสดุที่ใช้หนังวัวและไม้ เป็นต้น

5. งานโลหะ เช่น การหล่อพระพุทธรูปเครื่องหล่อทองเหลืองของชุมชนบ้านเขาลอยมูล โค นำดินท้องถิ่นผสมกับน้ำและมูลวัว ทำให้ดินเหนียวเหมาะสำหรับการปั้น

6. การก่อสร้าง เช่น บ้านที่อยู่อาศัยอาคารทางศาสนาหรืออาคารสาธารณะ วัสดุที่ใช้ได้แก่ ไม้และดินเผาเป็นอิฐเพื่อเป็นโครงสร้าง

7. ภาพเขียน เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดมหาธาตุ วัดเขาเหลือ วัดคงคาราม วัดใหญ่อ่างทอง วัดทุ่งหญ้าคมบาง วัดนาหนอง วัดแจ้งเจริญ วัดใหญ่โพหัก วัดบ้านฆ้อง วัดดอนกระเบื้อง วัดยางงาม วัดบ้านเลือก วัดป่าไถ่ วัดสร้อยฟ้า ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวทางศาสนาและลวดลายไทยวัสดุที่ใช้ได้แก่สีที่ได้จากวัสดุธรรมชาติ

ภาพประกอบ 16 ผลงานที่สร้างสรรค์ทางศิลปกรรมกับสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน

4.2.3 กลุ่มการประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ในอดีตวิถีชีวิตของคนไทยมีความเป็นอยู่และดำเนินชีวิตโดยพึ่งพาธรรมชาติ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักเช่น เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชสมุนไพร ในการประกอบอาชีพนั้นเป็นการทำเพื่ออยู่เพื่อกินมากกว่าที่จะทำเพื่อความร่ำรวย การผลิตเครื่องใช้ต่างๆก็จะทำ

เพื่อประโยชน์ในกิจกรรมนั้นๆ ไม่ได้ทำขายเป็นระบบธุรกิจ นอกเหนือจากนั้นจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องพระพุทธศาสนา เข้าวัดฟังเทศน์ หรือร่วมกันก่อสร้างสถานที่อาคารเกี่ยวกับศาสนา เช่น อุโบสถ วิหารต่างๆ

ในปัจจุบันวิถีชีวิตคนไทยเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมโลก การปรับเปลี่ยนทางค่านิยม ความคิด จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความสมดุลของธรรมชาติถูกคุกคาม การเร่งเพิ่มผลผลิต เพื่อให้เพียงพอับความต้องการของตลาด การบุกรุกป่าสงวนเพื่อเพิ่มพื้นที่การส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเดี่ยวๆ เช่น สับปะรด มะม่วง มันสำปะหลัง ฯลฯ เพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรม เหล่านี้เป็นการส่งเสริมให้วิถีดั้งเดิมเปลี่ยนไป มีการเร่งผลผลิตโดยการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลงเครื่องใช้ เครื่องมือจักรกลต่างๆ โดยหวังเพื่อให้ได้ผลผลิต ตามความต้องการให้มากที่สุด นอกจากนั้นสินค้าอุปโภคบริโภค ความสะดวกสบายต่างๆ เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตคนไทยมากขึ้น ผลผลิตต่างๆ ผูกขาดอยู่กับระบบเงินทุน ขณะที่รายได้ต่ำ ราคาสินค้าถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง จึงก่อให้เกิดการล้มละลายทางเศรษฐกิจในชนบทมากขึ้นเรื่อยๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนในชนบทมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองเพื่อประกอบอาชีพเป็นกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นโสเภณีหรือหญิงบริการ เป็นกรรมกรในไร่อ้อย ลูกเรือประมง เดินทางไปทำงานในต่างประเทศตะวันออกกลางและสิงคโปร์ เป็นต้น ชนบทจึงเหลือไว้แต่เพียงเด็กและคนเฒ่าคนแก่

ภาพประกอบ 17 การเข้าสู่วิถีชีวิตระบบเกษตรแผนใหม่

ผลพวงของความล้มเหลวในการเข้าสู่วิถีชีวิตระบบเกษตรแผนใหม่ หลายคนที่เป็นหนี้สินแทบล้มละลาย แต่ในขณะเดียวกันยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งเก็บเอาความผิดพลาดดังกล่าวเข้ามาพิจารณา แล้วพบว่า การพึ่งพาตนเองและการเข้าสู่การเกษตรที่อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติซึ่งกันและกันทำมาหากินโดยไม่หวังความร่ำรวย เป็นวิถีชีวิตที่สงบสุขที่แท้จริง

4.2.4 กลุ่มแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้าน จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรมใหม่ ทำให้การดำเนินชีวิตปรับเปลี่ยนจากสภาพพอมีพอกินไปสู่การประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้มีจำนวนมากเพิ่มขึ้น สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข จึงได้เกิดการนำแนวความรู้และหลักการที่เคยได้ปฏิบัติกันมา นำมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อนำมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตหรือประกอบกิจการในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและชุมชน ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตนเองและช่วยเหลือต่อสังคม (ศิริพงษ์ นวลแก้ว. 2540 : 47 - 49)

4.3 โองม้งกร

โองม้งกรเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญจังหวัด มีที่มาจากการที่ราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะโองม้งกรที่มีประวัติการผลิตที่ยาวนาน เป็นที่รู้จักกันดีทั้งชาวไทยและต่างประเทศจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของราชบุรีในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 18 โองม้งกรสัญลักษณ์เมืองราชบุรี

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เขียนบทกวีถึงความประทับใจที่มีต่อโอ่งมังกรที่มีต่อราชบุรีว่า	
ไหลเลื่อนเคลื่อนจากแผ่นดินใหญ่	ค่อยไหลลงลำแม่กลองแหล่ง
ราชบุรีเร่รินดินแดง	ได้แรงได้รำน่านาดี
ขุดดินคันดินเป็นดินแก้ว	ขึ้นแล้วเป็นรูปเป็นทรงสี่
นิ้วปาดปาดปรายไหวทำที่	มังกรจรลีจำแลงลง
โลมเกล็ดเกลือกม้วนทะยานเมฆ	กายแก้วแววเสกประกายส่ง
ไหมไฟไล่น้ำเคลือบคล้ายคง	คลี่เคลื่อนยืดยาวอยู่ยืยาว
เคล้าน้ำคล้ำดินคลุกหินไฟ	จับใจมังกรให้พื่อนหา
รับดินรับน้ำรำเรื่องราว	เป็นตัวเป็นวังโอ่งมังกร

โอ่งมังกรเป็นผลิตภัณฑ์ที่กล่าวได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นโอ่งที่มีคุณภาพดีและมีลวดลายสวยงาม ลวดลายส่วนใหญ่เป็นลายมังกร จึงมีชื่อเรียกกันทั่วไปว่าโอ่งมังกรราชบุรี ในจังหวัดราชบุรีมีโรงงานผลิตโอ่งมังกร 42 แห่ง นับว่ามากที่สุดในประเทศไทย มีปริมาณการผลิตเพียงพอสำหรับการจำหน่ายในประเทศและส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศอีกด้วย สาเหตุที่โอ่งมังกรราชบุรีเป็นที่ต้องการของตลาดทั่วไป เพราะดินเหนียวตามท้องนาบริเวณเทือกเขาสูงอำเภอเมืองราชบุรีเหมาะอย่างยิ่งสำหรับการนำมาใช้ปั้นโอ่งและเครื่องปั้นดินเผาชนิดอื่นๆ

4.3.1 ความเป็นมาของการทำโอ่งมังกร

เริ่มจากมีช่างชาวจีนโพ้นทะเลซึ่งมีความชำนาญในการทำเครื่องเคลือบดินเผา ชื่อ นายจื่อเหม็ง แซ่เอ็ง บ้านเดิมอยู่ที่อำเภอแต่จิว หมู่บ้านโปวตั้ง มีความสนใจงานเครื่องเคลือบดินเผามาตั้งแต่เด็ก พออายุได้ 18 ปี เดินทางไปปีนังทำงานเป็นนายช่างที่โรงงานเครื่องปั้นดินเผาเก่าไห่ปิง ทำงานอยู่ได้ 4 - 5 ปี โรงงานมีความเจริญก้าวหน้ามาก พออายุได้ 22 ปี จึงเดินทางกลับประเทศจีน หลังจากนั้นอีก 1 ปีได้เดินทางมาประเทศไทย ทำงานเป็นนายช่างอยู่ที่โรงงาน เครื่องปั้นดินเผาเอ็งเส็ง เซ่งสะพานซังฮี้ ถนนสามเสน ทำงานอยู่พิเศษก็ลาออกมาเข้าหุ้นเพื่อนเปิดโรงงานเครื่องปั้นดินเผาเก่าเซ่งหลีที่จังหวัดราชบุรีเป็นแห่งแรก จากนั้นไม่นานก็เปิดโรงงานเก่าแซ่ไถ่เนื่องจากมีความเชี่ยวชาญอีกทั้งมีความขยัน อดทน จึงทำให้กิจการเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

นายจื่อเหม็ง แซ่เอ็ง เป็นชาวจีนคนแรกที่ได้มาบุกเบิกทำเครื่องเคลือบดินเผาที่จังหวัดราชบุรี เพราะครั้งหนึ่งได้มีโอกาสมาเยือนจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2476 นายจื่อเหม็ง แซ่เอ็ง และนายซ่งเฮง แซ่เตีย ได้เดินทางมาในเมืองราชบุรีสังเกตพบว่าดินมีเนื้อดี สีสวยเหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา ได้นำตัวอย่างดินกลับไปทดลองปรากฏว่าได้ผลดีจึงตัดสินใจเลือกจังหวัดราชบุรีเป็นที่ตั้งโรงงานโดยร่วมหุ้นกับชาวจีนแต่จิวคนอื่นๆ ตั้งโรงงานเก่าเซ่งหลี (ปัจจุบันเลิกกิจการแล้วอยู่ตรงข้ามศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 7) ในระยะแรกกิจการดำเนินไปอย่างลำบาก

เพราะดินมีคุณสมบัติต่างจากดินที่เมืองจีนที่เคยปั้น เมื่อนำวิธีการผลิตแบบจีนมาใช้ของที่เผา ในระยะนั้นเสียหายเป็นส่วนมาก ผลิตภัณฑ์ที่ทำในยุคบุกเบิก สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีเพียงอ่างน้ำข้าวเคลือบและไหทำบ้างแต่ไม่มาก โดยใช้แหล่งดินที่เรียกกันว่าสนามบินเพราะ เคยเป็นสนามบินเก่าสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (สุภรัตน์ สีตะธรรมาภรณ์. สัมภาษณ์. 2544)

ภาพประกอบ 19 สินค้าที่ผลิตในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ที่มา : สำนักพิมพ์สารคดี. (2544). ราชบุรี. : 202.

กิจการเครื่องเคลือบดินเผาของราชบุรีเริ่มเฟื่องฟูขึ้นในขณะข้าวยากมากแพง ในช่วง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โองไห้ที่เคยเป็นสินค้ามาจากเมืองจีนต้องหยุดชะงักเพราะภัยสงคราม และการเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีน จึงเป็นโอกาสทองของโรงงานในราชบุรีซึ่งขณะนั้น ยังมีไม่มาก ผลิตสินค้าเหล่านี้ป้อนลูกค้าแทนเริ่มจากการทำไหขายแก่โรงงานน้ำปลา จากกรุงเทพฯ แม่กลอง มหาชัย และโรงเหล้าบางยี่ขัน ซึ่งจะมีเรือมารับบรรทุกแต่ละครั้ง เป็นพันๆใบต่อจากนั้นก็มีการทำของต้องเป็นลูกค้าเพิ่มอีก ทำให้มีโรงงานเพิ่มขึ้นซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นหุ้นส่วนที่แยกตัวออกมาตั้งโรงงานใหม่บ้าง พวกช่างปั้นบางคนก็ร่วมหุ้นกันเปิดโรงงาน แดกแขนงออกไปเป็นจำนวนมาก

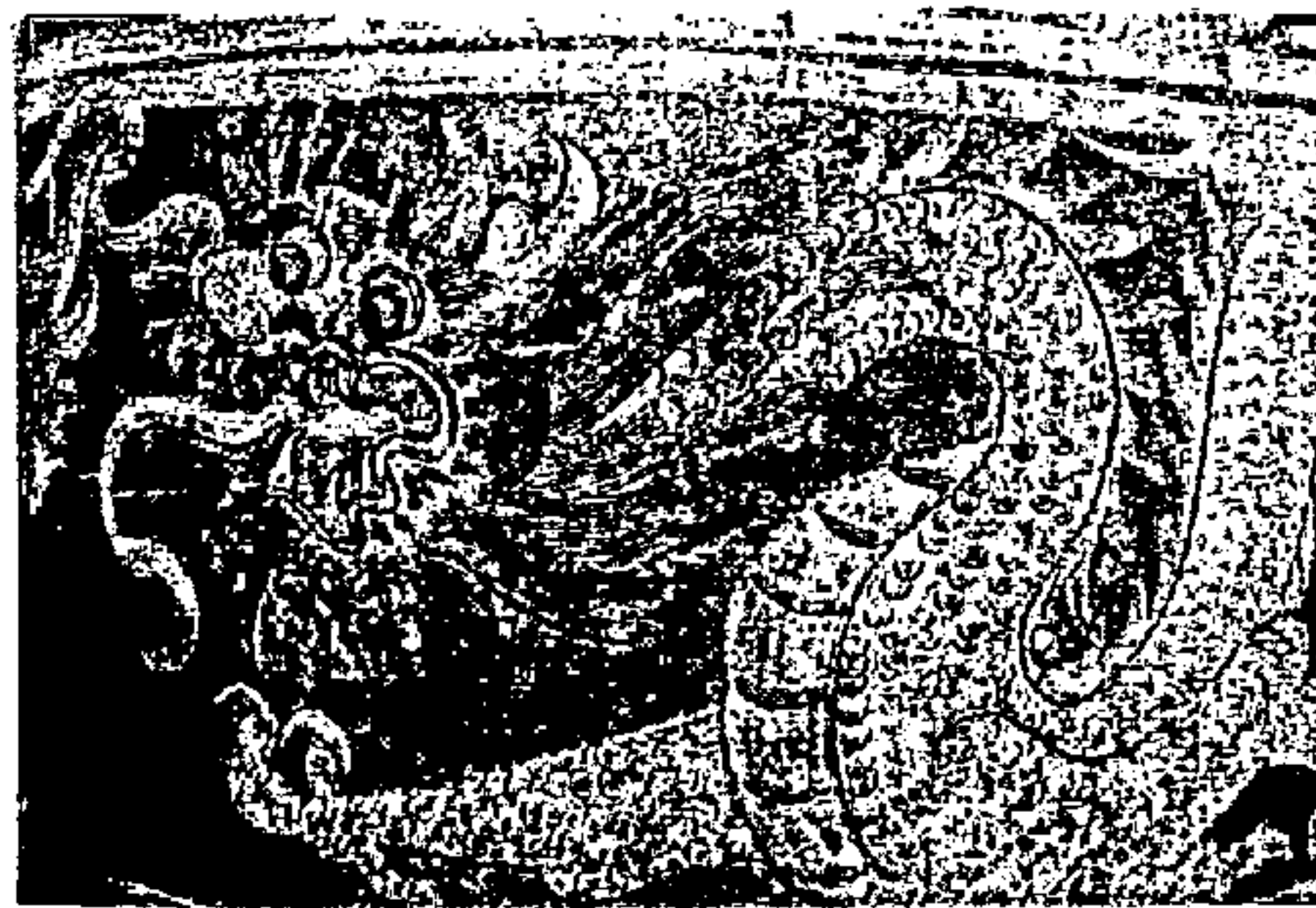
เมื่อความชำนาญและความเข้าใจในการผลิตมากขึ้น หลายโรงงานผลิตโอง ทดแทน โองเคลือบสีเขียวและเคลือบเขียนลายมังกรของจีน โดยเริ่มจากทำโองเคลือบที่ยังไม่เขียนลาย มีเพียงการประทับเป็นรูปงายๆ ที่ป่าโองเท่านั้น โองเคลือบเขียนลายเกิดขึ้นเมื่อมีการแข่งขัน ทางการตลาดมากขึ้น นายจื่อเหม็งกับนายช่งเฮง ซึ่งขณะนั้นก็ได้มาตั้งโรงงานใหม่ชื่อ แก้วแซ่ไถ่ จึงคิดที่จะเขียนลวดลายและทำโองมีลายได้สำเร็จ ลูกค้าก็หันมาสั่งซื้อกันมากมาย

แต่อย่างไรก็ตามช่วงนั้นโองมีลายยังสามารถผลิตกันได้ไม่มาก เพราะต้องเร่งหา แหล่งดินขาวในเมืองไทยทดแทนและมีผู้ค้นพบว่าที่บ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแหล่งใหญ่ที่มีดินขาวคุณภาพดี จึงเกิดอาชีพทำดินขาวขายโดยมีผู้รับเหมาส่งขายให้กับ โรงโองต่างๆกลายเป็นธุรกิจหนึ่งซึ่งทำให้โรงโองมีดินขาวใช้เขียนลายอย่างเพียงพอ นับเป็น

จุดเปลี่ยนสำคัญ ที่ทำให้โองลัยมังกรผลิตกันมากและเป็นผลิตภัณฑ์หลักของโรงงานทุกแห่ง ส่วนไหและอ่างน้ำข้าวก็ค่อยๆ ลดการผลิตลง

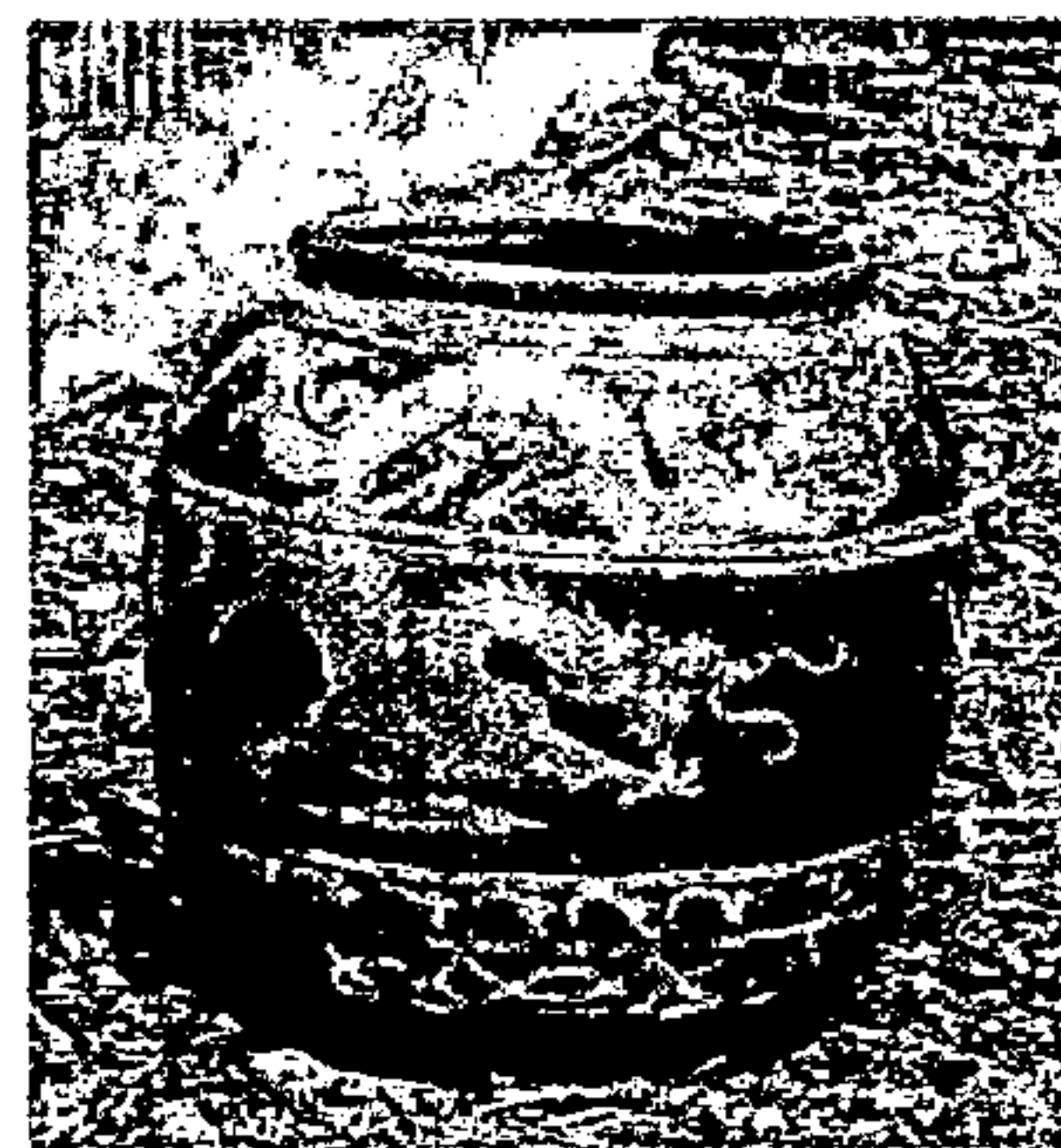
ลายมังกรของจีน

ลายมังกรของราชบุรี

ภาพประกอบ 20 ลายมังกรของราชบุรีนำแบบมาจากมังกรบนโองเคลือบเมืองจีน

โองเคลือบเขียนลายมังกรจากราชบุรีได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว เพราะในสมัยนั้นไม่มีภาชนะกักเก็บน้ำใดจะมีคุณสมบัติดีเท่า การเคลือบทั้งด้านนอกและด้านในทำให้น้ำไม่รั่วซึม ไม่เกิดตะไคร่ ล้างทำความสะอาดง่าย เนื้อแกร่งคงทนเหมือนหินจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าโองมังกรเก็บน้ำฝนได้ดีที่สุด รวมทั้งมีลวดลายมังกรแบบโองจีนที่มีราคาไม่แพง โองที่มีมาก่อนอย่างเช่นตุ้มแดงของมอญปากเกร็ดนั้นแม้จะใส่น้ำแล้วเย็นก็ตาม แต่คุณสมบัติอย่างอื่นก็เทียบไม่ได้กับโองมังกรราชบุรี ทำให้โองมังกรราชบุรีได้รับความนิยมแทน กลายเป็นภาชนะรองรับน้ำประจำบ้านที่คนไทยทุกคนต้องการ โองมังกรราชบุรีนั้นเกิดจากความบังเอิญที่ชาวจีนโพ้นทะเลผู้หนึ่งเดินทางไปหยิบดินท้องถิ่นมาตุ้มเมื่อ 60 กว่าปีก่อน ดินก้อนนั้นจะพัฒนากลายเป็นแหล่งทำโองมังกรแห่งแรก และแห่งเดียวของประเทศไทย (สำนักพิมพ์สารคดี. 2544 : 198 - 206)

ภาพประกอบ 21 โองลัยมังกรที่ผลิตในสมัยแรก

4.3.2 กรรมวิธีการผลิตโองม้งกร

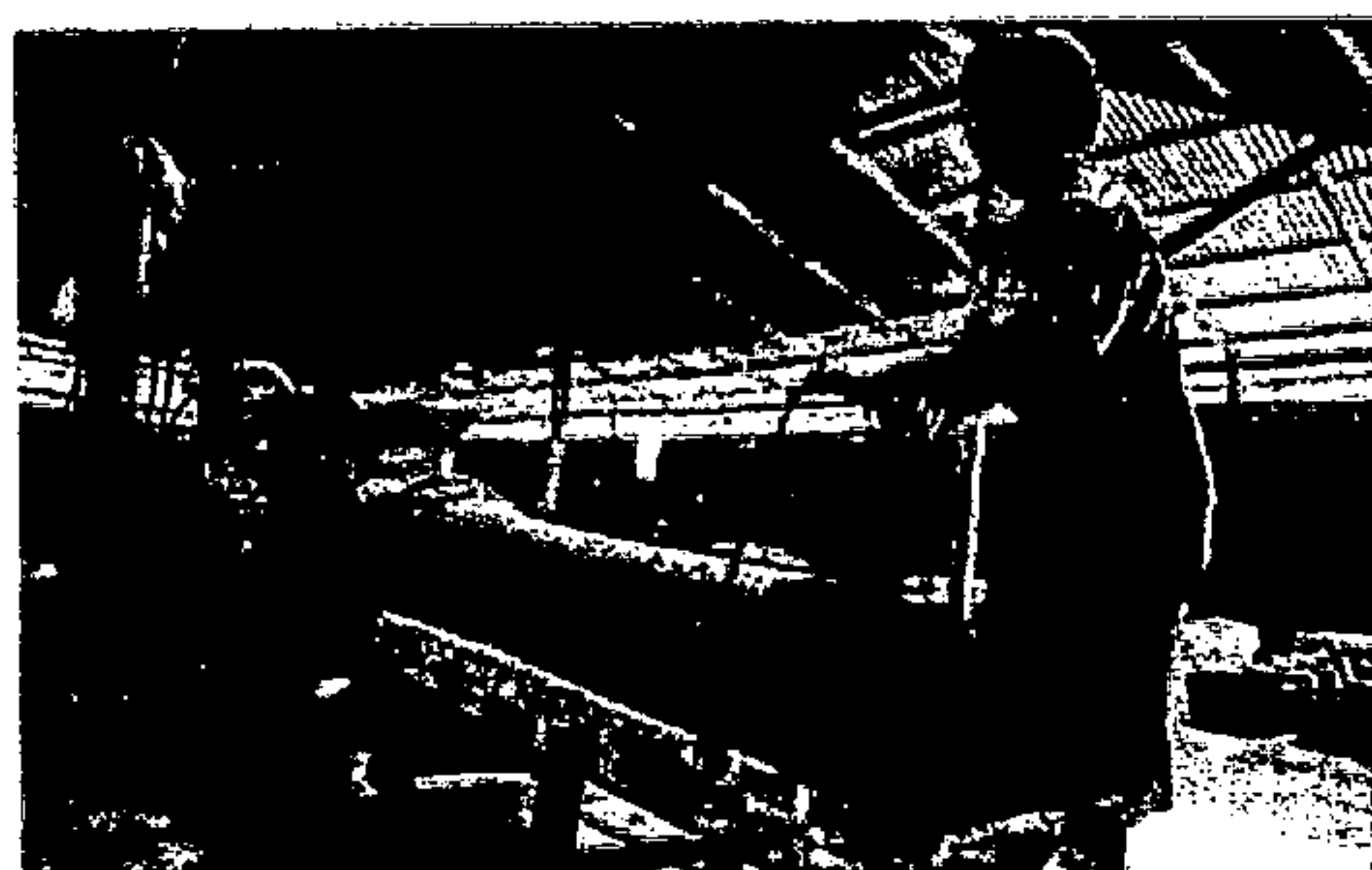
รัตน พึ่งผล ช่างปั้นของโรงงานเครื่องเคลือบ 2 กล่าวว่า โองม้งกรที่ผลิตกันนั้น มีหลายขนาด เรียกกันตามจำนวนปีบบรรจุน้ำใหญ่ที่สุดเรียกว่าโองเจ็ด บรรจุ 8-9 ปีบ รองลงมาเป็นโองหก บรรจุได้ประมาณ 6 ปีบและโองสี่ โองสอง โองปีบ โองครึ่งปีบ ตามลำดับ โองเจ็ดนั้นเพิ่งจะมีในยุคหลังเพื่อเป็นการดึงดูดใจลูกค้า การขึ้นรูปโองขนาดใหญ่ ช่างปั้นจะต้องขึ้นรูปด้วยการ “ยิ” โดยช่างจะเดินกดดินไปรอบๆเป็น ปัจจุบันได้นำมอเตอร์มาใช้แทนแรงคนทำให้แรงหมุนมากกว่าแป้นถีบจึงมีความสะดวกมากขึ้น

1) กรรมวิธีการผลิตโองม้งกรมี 5 ขั้นตอน คือ

(1) การเตรียมดิน เนื้อดินสีน้ำตาลแดง ที่ได้จากท้องนาทั่วไปในจังหวัดราชบุรี เป็นดินที่มีคุณภาพดี มีความละเอียดเหนียวเกาะตัวกันได้ดี นำมาหมักไว้ในบ่อหมักดินแช่น้ำทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ จากนั้นตากดินนำมากองไว้แล้วตัดดินเป็นก้อนนำเข้าเครื่องโมหรือเครื่องนวดเพื่อให้เนื้อดินเข้ากัน แล้วใช้เหล็กกวาดตัดดินที่โมแล้วให้เป็นก้อน มีขนาดพอเหมาะแก่การปั้นงานแต่ละชิ้น นำมานวดโดยผสมทรายละเอียดเล็กน้อยเพื่อที่จะทำให้อโองม้งกรมีเนื้อที่แกร่งและคงทนยิ่งขึ้น

การย่อยดินเพื่อเข้าเครื่องบด

ตัดดินจากเครื่องรีดดิน

ภาพประกอบ 22 การเตรียมดินสำหรับปั้นโองม้งกร

(2) การขึ้นรูปหรือการปั้น การปั้นโองแต่ละใบนั้นสามารถแบ่งขั้นตอนการขึ้นรูปออกเป็น 3 ส่วนคือ

สำหรับขาหรือส่วนก้น โดยการนำดินเส้นที่ผ่านการนวดแล้ว มีความยาวประมาณ 30 เซนติเมตร การปั้นโองขนาดใหญ่จะต้องปั้นบนแป้น ก่อนที่จะนำดินเส้นมาวางลงบนแผ่นไม้ ต้องใช้ซี่เกาโรยเสียก่อนเพื่อไม่ให้เนื้อดินติดกับแผ่นไม้ เนื้อดินที่นำมาขึ้นรูปเป็นส่วนก้นนั้นเรียกว่า “ตัวก้น” มีลักษณะเป็นก้นกลมหรือก้นสี่เหลี่ยมแผ่ออกเป็นวงกลม จากนั้นนำดินเส้นมาวางต่อกันเป็นชั้นๆเรียกว่า “การต่อเส้น” ขนาดมาตรฐานของโองนั้น โองขนาด 7 ปีบ จะใช้ดินเส้นต่อเป็นส่วนขาจำนวน 8 เส้น หรือต่อเข้าด้วยกันทั้งหมด 4 ชั้น

เมื่อปั้นตัวโองและยกกลงแล้วตกแต่งผิวทั้งด้านนอกและด้านในโดยการขูดดินที่ไม่เสมอกันออกให้เรียบ แล้วใช้น้ำลูบเพื่อให้ผิวเนียนอีกทีหนึ่ง

ช่างกำลังขึ้นรูปท่อนล่าง

ผึ่งให้แห้งเพื่อต่อท่อนสอง

ภาพประกอบ 23 การปั้นส่วนขาหรือส่วนก้นโองมังกร

สำหรับลำตัวเรียกว่า “จื่อ” นำส่วนขาหรือส่วนก้นที่แห้งพอมาดมาวางบนแป้นยี่ ซึ่งจะมีขนาดเตี้ยกว่าแป้นสำหรับทำส่วนขา ตกแต่งผิวอีกครั้งด้วยสุมหลุมและไม้ตีนำดินประมาณ 10 เส้น หรือต่อกัน 5 ชั้น วัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางให้ได้ตามต้องการ ใช้ไม้ตีขูดดินและตกแต่งผิวให้เรียบ ทิ้งไว้พอมาดโดยปกติการปั้นโอง ส่วนลำตัวจะเป็นขั้นตอนที่ใช้ดินเส้นมากกว่าส่วนอื่น รองลงมาคือส่วนปากตามลำดับ

สำหรับปากเรียกว่า “ตุน” ลักษณะการต่อเส้นคล้ายกับสองส่วนแรก แป้นยี่มีขนาดเตี้ยลงไปอีกก่อนจะต่อเส้นจะต้องตกแต่งผิว ส่วนจื่อและส่วนขาด้วยไม้ตีเสียก่อน ใช้ดินเส้นประมาณ 3 ชั้นหรือ 5 เส้น วัดความสูงได้ประมาณ 70 เซนติเมตรสำหรับโองขนาด 7 ปีบ ใช้ฟองน้ำ ลูบผิวให้เรียบจากนั้นใช้ผ้าด้ายดิบชุบน้ำลูบส่วนบน พร้อมกับบีบหรือกดให้ขึ้นเป็นรูปขอบปากโอง ใช้ไม้ตีตกแต่งให้เรียบเสมอกันอีกครั้งหนึ่ง สำหรับส่วนปากซึ่งทำไว้จำนวนมากนั้น ถ้าทิ้งไว้นานก่อนถึงขั้นตอนการเขียนจะทำให้แห้งเกินไป จึงต้องให้อยู่ในสภาพเปียกพอมาดๆ อยู่เสมอโดยใช้พลาสติกคลุมไว้โดยรอบ

ช่างปั้นเริ่มการต่อลำตัวโอง

ช่างกำลังตีตกแต่งโอง

ภาพประกอบ 24 การตกแต่งโองมังกร

(3) การเขียนลาย ต้องทำการแต่งผิวให้เรียบเสียก่อนด้วยสอยหลุมและไม้ตีโองที่แต่งเรียบร้อยดีแล้วนั้นต้องนำมาเขียนลายทันทีเพราะถ้าทิ้งไว้เนื้อดินจะแห้งทำให้เขียนลายไม่ได้ สำหรับแป้นที่ช่างใช้เขียนลายลงบนตัวโองจะใช้เท้าถีบที่แกน หมุนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเขียนเสร็จวัสดุที่ใช้เขียนลายนั้นเป็นดินเนื้อละเอียดผสมกับดินขาว เรียกว่า "ดินติดดอก" มีสีนวล ดินขาวนั้นได้มาจากจังหวัดจันทบุรี หรือสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีคุณภาพดีเหมาะสำหรับนำมาทำเป็นดินติดดอกช่างเขียนลายใช้ดินสีนวลนี้ปาดด้วยมือเป็นเส้นเล็กๆ รอบตัวโองในแต่ละส่วนจะมีลวดลายไม่เหมือนกัน

ช่วงปากโอง นิยมเป็นลายดอกไม้หรือลายเครือเถาใช้วิธีที่เรียกว่าพิมพ์ลาย นำแบบกระดาษลวดลายวางทาบบนโองแล้วปาดด้วยดินติดดอก โองใบหนึ่งๆมีประมาณ 4 ช่วงตัว

ช่วงลำตัว นิยมเขียนเป็นลายรูปมังกร มีทั้งมังกรต้นเมฆ มังกรคาบแก้ว และมังกรสองตัวเกี่ยวพันกันเป็นต้น ช่างเขียนลายมังกรจะเป็นผู้ที่มีความชำนาญมากปาดเนื้อดินด้วยหัวแม่มือเป็นรูปมังกรคร่าวๆ โดยไม่ต้องมีแบบร่างจากนั้นใช้ปลายหวีตกแต่งเป็นส่วนหนวด นิ้วและเล็บสำหรับเกล็ดมังกรใช้สังกะสีที่ตัดปลายหยักไปมากระทุ้งบนตัวมังกร และเน้นส่วนลูกตาของมังกรให้มีความนูนเด่นออกมา

ส่วนเชิงล่างของโอง ใช้วิธีการติดลายคล้ายกับส่วนปาก จากนั้นใช้น้ำลูบที่ลายทั้งหมด เพื่อให้ลายมีผิวที่เรียบเสมอกันและลื่น เป็นการเตรียมสู่ขั้นตอนการเคลือบ และเผาต่อไป โองแต่ละใบช่างผู้ชำนาญใช้เวลาการเขียนสีประมาณ 10 นาที

ช่างเขียนลายโองมังกร

ภาพประกอบ 25 การเขียนลายโองมังกร

(4) การเคลือบ น้ำเคลือบที่ใช้ในการเคลือบเป็นส่วนผสมของขี้เถ้า และน้ำโคลนหรือเลนและสีเล็กน้อย ซึ่งเป็นสีที่ได้จากออกไซด์ของเหล็ก ส่วนใหญ่เป็นสีน้ำตาลเข้ม การเคลือบจะนำโองไปวางหงายในกระทะขนาดใหญ่ ใช้น้ำยาเคลือบราดให้ทั่วทั้งด้านใน

และด้านนอก แล้วจึงนำไปวางผึ่งลมไว้ โองที่เคลือบน้ำยานั้นนอกจากจะทำให้สีสวยเป็นมัน เมื่อนำไปใส่น้ำจะไม่ทำให้น้ำซึมออกมาข้างนอกด้วย (สนั่น เผือกทอง. สัมภาษณ์. 2544)

ผึ่งให้แห้งรอการเคลือบ

เตรียมวัตถุดิบสำหรับการเคลือบ

ภาพประกอบ 26 การเคลือบโองมังกร

(5) เตาเผาโองมังกร เรียกว่า “เตาจีนหรือเตามังกร” สนั่น เผือกทอง ผู้ควบคุม เตาเผาโองมังกรเก่าเจียหลี่ 4 กล่าวว่า เตก่อด้วยอิฐทนไฟเป็นรูปยาว ด้านหัวเตาเจาะเป็นช่อง ประตูสำหรับลำเลียงโองและภาชนะดินเผาอื่นๆ ด้านบนของเตา ทั้งสองข้างเจาะรูไว้เป็นระยะๆ เรียกว่า “ตา” เพื่อใช้ใส่เชื้อเพลิง ลักษณะของเตามังกรนี้ด้านหนึ่งอยู่ระดับเดียวกับพื้นดินใช้เป็น หัวเตาสำหรับก่อไฟ อีกด้านหนึ่งสูงกว่าเพราะต้องทำให้ตัวเตามีลักษณะเอียงลาดเป็นส่วน ของกันเตาใช้เป็นปล่องระบายควัน ก่อนการลำเลียงโองเข้าเตาเผาต้องเกลี่ยพื้นเตาให้เรียบ เสมอกันเสียก่อน แล้วจึงจัดวางโองให้เป็นระเบียบ การวางโองซ้อนๆ กันจะมีแผ่นเคลือบเรียกว่า “ก้วยจ๊ก” เป็นตัวรองไว้ เมื่อลำเลียงโองเข้าทางประตูเตาแล้วก่อนเผาต้องใช้อิฐปิดทางไว้ ให้มิดชิด เพื่อกันมิให้ความร้อนระบายออกมาได้ เตาขนาดใหญ่สามารถบรรจุโองได้คราวละ 300 - 500 ใบ

ภาพประกอบ 27 เตาเผาโองมังกร

การจุดไฟต้องเริ่มที่หัวเตาก่อน เมื่อติดแล้วทยอยใส่ฟืนลงที่ช่องเตาทั้งสองข้าง ความร้อนในเตาต้องมีอุณหภูมิถึง 1,200 องศาเซลเซียส การที่จะดูว่าโถงนั้นเผาสุกได้ที่แล้วหรือยังต้องดูตามช่องใส่ฟืนและต้องดูจากช่องต่ำสุดก่อน หากยังไม่สุกก็เติมไฟลงไปอีก ถ้าสุกดีแล้วใช้อิฐปิดช่องนั้นและดูช่องถัดไปตามลำดับโดยวิธีเดียวกัน จนกว่าจะสุกทั่วทั้งเตา จึงเลิกใส่ฟืนแล้วปล่อยให้ไฟดับเอง ทั้งไว้ประมาณ 10 - 12 ชั่วโมง ความร้อนในเตาจะค่อยๆ ลดลงสามารถเปิดช่องประตูเตานำโถงออกมาได้ (สนั่น เผือกทอง สัมภาษณ์. 2544)

ในวันหนึ่งๆ มีโถงมังกรถูกลำเลียงไปขายยังท้องตลาดทั่วประเทศ และในปัจจุบัน ตลาดยุโรปและอเมริกาให้ความสนใจมากแต่นิยมชนิดที่ไม่เคลือบมากกว่าเพื่อนำไปเป็นเครื่องประดับตกแต่งตามสวนและระเบียง เป็นการนำมาซึ่งรายได้ให้แก่ประเทศปีละหลายสิบล้านบาท (จารุณี อินนิตฉาย. 2534 : 225-229)

ศุภรัตน์ สีตะธรรมาภรณ์ เจ้าของและผู้จัดการโรงงานเครื่องปั้นดินเผาถ้ำแซ่ใต้ กล่าวว่า ในช่วงหลังนี้ กิจการโถงมังกรเริ่มซบเซาได้รับความนิยมน้อยลง เพราะสาเหตุมาจากในช่วงที่มีการผลิตมากขึ้นนั้นละเลยความประณีต ทำให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควรจนผู้ซื้อขาดความเชื่อถือ ประกอบกับโถงมังกรถูกผลิตขึ้นมามากเกินความต้องการ จนต้องขายตัดราคากันเองและขณะนี้มีถังพลาสติกถังสแตนเลสเข้ามาทดแทนทำให้การใช้โถงมังกรลดน้อยลง ปัญหาที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ ขณะนี้แหล่งดินที่มีคุณภาพดีกลายเป็นแหล่งชุมชน ที่ดินมีราคาค่อนข้างสูงไม่คุ้มกับการขุดขึ้นมาใช้ในงานปั้นที่ใช้วัตถุดิบสิ้นเปลืองจำนวนมาก แต่ผลิตภัณฑ์ขายได้ราคาถูก (จิรพรรณ สุขพัฒน์. 2543 : 68)

สุชาติ โฆษะบดี เจ้าของและผู้จัดการรัตนโกสินทร์เซรามิก กล่าวว่าปัจจุบันสภาวะสังคมโลกเปลี่ยนไปโรงงานโถงมังกรได้หันมาผลิตผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ โดยมีการนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการวิเคราะห์ดินและน้ำเคลือบทำให้ผลเสียหายน้อยลง แต่ก็ทำให้มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น มังกรข้างโถงได้มีการนำมาเพิ่มมูลค่าโดยการปั้นเป็นตัวหุ่นบนภาชนะเคลือบรูปแบบต่างๆ ตามสมัยนิยมทั้งเป็นศิลปะประดับสวนและเครื่องใช้ภายในบ้านที่หลากหลายทรงจากฝีมือการปั้นของช่างที่แต่ก่อนเคยปั้นแต่โถงมังกร (ทศพล แก้วทิมา. 2545 : 56)

โถงเคลือบชนิดพิเศษ

กระถางปลุกบัว

โองม้งกรนนพิเศษ

ไหประดับเถาไม้เลื้อย

กระถางปลูกต่าง

ภาพประกอบ 28 โองม้งกรและไหหลายรูปทรงใช้เป็นศิลปะประดับสวน

ศุภรัตน์ สิตะธรรมาภรณ์ กล่าวถึงการค้าโองม้งกรว่า ปัจจุบันนี้เจ้าของโรงงานไม่สามารถกำหนดราคาโองได้ พ่อค้าคนกลางจะมาต่อรองราคาโดยถือเกณฑ์จากโองม้งกร 1 ปีปราคาใบละ 38 บาท ไม่รวมค่าขนส่ง ราคาต่อรองอาจต่ำลงมาถึง 35 บาท เจ้าของโรงงานต้องจำยอมขาย เพราะต้องการระบายโองที่ผลิตไว้และต้องการหมุนเงินมาเป็นค่าแรงงาน ส่วนโองที่มีขนาด 2 ปีป ราคาใบละ 75 บาท คิดเป็น 2 เท่าของโอง 1 ปีป บวกค่าจ้างปั้นอีกเล็กน้อย เพราะมีขนาดใหญ่และมีค่าใช้จ่ายมากกว่า โรงงานจะผลิตโองลดจำนวนลงและผลิตกระถางชนิดต่างๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้มีจำนวนผลผลิตเพียงพอต่อการเผาแต่ละครั้ง หากผลิตเพียงแต่โองม้งกรจะต้องรอหลายสัปดาห์จึงเต็มเตาเผาแต่ละครั้งต้องบรรจุโองประมาณ 200-300 ใบ ส่วนมากทุกโรงงานจะใช้วิธีเผาโองและกระถางเคลือบรวมกัน สาเหตุของการผลิตโองได้น้อยเพราะช่างปั้นโองที่มีความสามารถมีน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้เกิดการแย่งตัวกันช่างปั้นโองขณะนี้ถ้าฝีมือดีค่าตัวราคาเกือบแสนบาท ทำให้โรงโองที่มีเงินทุนน้อยไม่กล้าจ้าง โดยใช้เครื่องจักรที่มีคุณภาพเพื่อนำมาทดแทนช่างปั้นซึ่งขาดแคลน และมีปัญหาในการควบคุมคุณภาพ ปัจจุบันนี้โรงงานส่วนมากจะไม่ขนส่งโองไปขายเองเพราะไม่คุ้มต้นทุนการผลิต ทำให้การผลิตลดน้อยลงไปมาก (ศุภรัตน์ สิตะธรรมาภรณ์. สัมภาษณ์. 2546)

4.4 ผนังใหญ่วัดখনอน

ผนังใหญ่เป็นมหรสพชั้นสูงเนื่องจากการแสดงที่รวมงานศิลปะชั้นสูงไว้ในเรื่องเดียวกันได้แก่ ตัวหนังที่ใช้เชิด ต้องใช้ช่างฝีมือแกะสลักลายเชิงจิตรกรรมอันวิจิตรบรรจง ดนตรีประกอบเป็นที่รวมของการแสดงดนตรีวงใหญ่ วงมโหรีปี่พาทย์ด้วยการบรรเลงที่ไพเราะ ทั้งบทร้อง บทพากย์ บทเจรจา สีสายของคนเชิดนับเป็นศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ชั้นสูง ท่วงท่า การเชิดประกอบบทพากย์ บทร้องต้องดำเนินไปอย่างมีลีลาที่จะให้ผู้ชมบังเกิดจินตภาพ คล้อยตามอย่างเพลิดเพลินและสนุกสนาน รวมการแสดงผนังใหญ่นี้เป็นที่รวมเอาศิลปะ ทางการดนตรีไทย วรรณกรรมไทย และการแสดงโขนละครไว้ในเรื่องเดียวกัน จึงนับได้ว่าเป็น มหรสพไทยที่รวมคุณค่างานศิลปะชั้นสูงไว้ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2532 : 52) ดังมี รายละเอียดดังนี้

ภาพประกอบ 29 ผนังใหญ่วัดখনอน

ที่มา : สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2532). ของดีเมืองราชบุรี. หน้า 36, 54.

4.4.1 ความเป็นมาของหนังใหญ่

เมื่อประมาณ 2,000 ปีที่ผ่านมามนุษย์เรารู้จัก “ฉายานาฏกะ” เป็นศิลปการแสดงของชาวอินเดีย ต่อจากนั้นอีก 500 ปีก็มารู้จัก “ว้ายังปฺราวา” เป็นศิลปการแสดงเก่าแก่ของชาวชวา และอีก 500 ปีต่อมาก็มารู้จัก “แสบก” ซึ่งเป็นศิลปการแสดงเก่าแก่ของชาวเขมร ศิลปการแสดงดังกล่าวก็คือวัฒนธรรมการแสดงหนังใหญ่ของแต่ละชาติ หนังใหญ่กำเนิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอินเดียแล้วมาสู่อาณาจักรศรีวิชัยมาสู่ขอมหรือเขมรจนถึงประเทศไทย โดยพ่อค้าพาณิชย์ นักแสวงโชคและการเผยแพร่ศาสนา โดยพวกเขาเหล่านั้นจะนำศิลปการแสดงและวัฒนธรรมของตัวเองเข้ามาเผยแพร่และเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมควบคู่กันไปด้วย ส่วนคนไทยมารู้จักการแสดงหนังใหญ่ตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน มาพบหลักฐานที่เด่นชัด ราวพุทธศตวรรษที่ 19 สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ปรากฏหลักฐานในกฎหมายเตียรบาลปี พ.ศ. 1901 บอกไว้ว่า มหรสพที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของชาติสมัยนั้นมีการแสดงหนังใหญ่เฉลิมฉลองกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (พระนุกิต วชิรวิทย์. 2541 : 13)

ภาพประกอบ 30 จิตรกรรมฝาผนังวัดไท่อารักษ์ อำเภอบัวราชบุรี บันทึกการแสดง
หนังใหญ่วัดขนอน เมื่อ พ.ศ. 2479

สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นมีหลักฐานปรากฏว่า ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระมหาราชครู แต่งเรื่อง “สมุทรโฆษชาดกคำฉันท์ ขึ้นเพื่อ

เล่นหนังเพิ่มเติมจากเรื่องที่เคยเล่นกันมาแต่ก่อน สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายไว้ในคำนำหนังสือประชุมพากย์รามเกียรติ์เรื่องเดียวเหมือนอย่างข้อ 1 หนังสือเล่นเบิกโรงในชั้นหลังนี้ เห็นเล่นแต่เรื่องจับลิงหัวค้ำ กับเรื่องป้องกันแทงเสือ” มีข้อความที่น่าสนใจในพระราชปรารภของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในการที่จะเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งขณะนั้นฝรั่งเศสกำลังรุกรานศาสนาที่จะให้คนไทยนับถือศาสนาคริสต์ พระองค์ทรงใช้การสร้างวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระยศของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ลือไกลโดยใช้การแสดงหนังใหญ่เป็นสื่อ (พ.ด. หญิง ผอบ ไปชะกะฤๅณะ. 2520 : 5-6)

สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ปราภฏหลักฐานในหนังสือปุณณโณวาทคำฉันท์ของพระมหานาค วัดท่าทราย เกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่สมโภชงานพระพุทธบาทสมันั้น สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาขึ้นมาแสดงหนังใหญ่ แต่ไม่ได้รับความนิยม สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ในการแสดงหนังใหญ่ ชุดพระนครไหว สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งมีชื่อเสียงชื่อครุฑที่สร้างหนังใหญ่วัดปลับปลาชัยเพชรบุรี สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ปรากฏช่างฝีมือเอกคือท่านพระครูศรัทธาสุนทร (หลวงปู่กล่อม) ได้สร้างหนังใหญ่วัดখনอน จังหวัดราชบุรีและยังคงเหลือครบชุดในปัจจุบัน (พระนุชิต วชิรวิทย์. 2541 : 14)

วัดখনอนเดิมเป็นสถานที่ตั้งด่านเก็บภาษีด่านขนอนต่อมาด่านขนอนเลิกไปคงเหลือไว้แต่วัด ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดขนอนตามชื่อด่าน วัดখনอนเป็นวัดที่ได้เก็บรักษาหนังใหญ่ ซึ่งเป็นศิลปการแสดงของคนในสมัยโบราณและมีมากกว่า 300 ตัว หนังใหญ่วัดখনอนสร้างขึ้นโดยท่านพระครูศรัทธาสุนทร (หลวงปู่กล่อม) ท่านเกิดเมื่อ พ.ศ. 2340 มรณะภาพ พ.ศ. 2485 เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านช่าง นับได้ว่าเป็นช่างฝีมือเอกท่านหนึ่งของเมืองราชบุรี ท่านมีความคิดริเริ่มสร้างหนังใหญ่เพราะที่วัดখনอนมีหนังวัวที่ชาวบ้านเอามาถวายวัด เพื่อไว้ขึ้นกลองจำนวนมาก หลวงปู่กล่อมท่านคิดทำหนังใหญ่ขึ้นให้ใหญ่กว่าชุดเดิม ที่มีชาวบ้านนำมาถวายไว้ประมาณ 20 ตัวเป็นหนังขนาดกลาง ท่านได้ชวนครูอั้งซึ่งเดิมเป็นคนเล่นโขนของเจ้าเมืองราชบุรีมาเป็นที่ปรึกษาและช่วยแกะสลัก ต่อมาก็ได้ช่างจาด ช่างจ๊ะ ช่างพ่วงซึ่งเป็นมอญที่อยู่ในละแวกนั้น ในการวาดรูปการแกะสลักนั้นหลวงปู่กล่อมจะเป็นผู้กำหนดว่าใครจะเป็นผู้วาดและแกะสลักรูปมนุษย์ ยักษ์ ลิง อาศัยการดูรูปร่างหน้าตาของช่างแต่ละคน ด้วยความเป็นธรรมชาติที่สุดในสมัยนั้น และมีตัวหนังมากถึง 313 ตัว

ครูเสถียร ช่างเกตุ ผู้พากย์หนังใหญ่วัดখনอนได้วิชานี้ตามสายสกุลช่างเกตุ ซึ่งเป็นหนึ่งในสามสายสกุลที่ได้รับการสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ของวัดখনอน กล่าวว่าในอดีตคณะหนังใหญ่วัดখনอนออกแสดงตามงานต่างๆจนเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เคยไปแสดงถึงสุโขทัย ทางใต้ไปถึงนครศรีธรรมราช ส่วนในย่านเพชรบุรี สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี

ไปแสดงมาหมดครั้งสุดท้ายก่อนที่จะหายไปนานก็คือการแสดงในงานฉาบเทศกาลหลวงปู่กล่อม
เมื่อปี พ.ศ. 2485 เมื่อสิ้นบุญหลวงปู่กล่อมทั้งตัวหนังและผู้แสดงก็กระจัดกระจายไป
อย่างน่าเสียดาย (ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา. 2541 : 342)

4.4.2 การสร้างหนังใหญ่

การเล่นหนังใหญ่ในอดีตนั้นจะเล่นในเวลากลางคืน จากบทไหว้ครูก่อนเล่นหนังใหญ่บท
เบิกหน้าพระทวยแรก ความที่ 3 กล่าวว่า

กลางวันโชนละคอนโสมภา	หุ่นเห็นแจ่มตา
ประดับด้วยเครื่องเรืองไร	
ราตรีอัคคีแจ่มใส	หนังส่องแสงไฟ
จึงเห็นวิจิตรลวดลาย	

ซึ่งจะเห็นความงดงามเป็นตัวอย่างๆ ครบตามเรื่องที่จะเล่นและตัวหนังใหญ่จะต้อง
ทำด้วยหนัง หนังที่จะทำตัวหนังได้ดีคือหนังวัว เพราะเมื่อฟอกแล้วอ่อนมันได้สะดวกง่าย
แก่การฉลุเป็นลวดลายต่างๆเมื่อแห้งแล้วจะไม่ย่น (พ.ด.หญิง ผอบ โปษะกฤษณะ. 2520 : 8-9)

พระนุชิต วชิรวิทย์ กล่าวว่า การเตรียมหนังวัวเพื่อนำมาทำตัวหนัง เอาหนังวัว
ที่เตรียมไว้มาชุบขมิ้นผงสีดอกให้หนาบางเท่ากันตามต้องการแล้วทุบหนังให้อยู่ตัวจากนั้น
นำไปแช่น้ำลำโพงกลากเพื่อฟอก เรียกว่า “ฆ่าหนังให้ตาย” (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2532 :
55) หนังวัวหรือหนังควายที่ฟอกแล้วจะใช้ทั้งตัว ถ้าตัวหนังขนาดพิเศษอาจใช้แผ่นหนัง
เรียงต่อกันถึง 2 ตัวก็มี ก่อนลงมือวาดลวดลายทำแผ่นหนังให้มีพื้นสีดำโดยใช้เขม่ากันหม้อ
นำมาขัดถูด้วยใบฟักขาวให้หนังเป็นมันวาว จากนั้นช่างเขียนจะวางลวดลายรูปต่างๆ
ตามต้องการ ช่างแกะจะสลักลวดลายจากส่วนหยาบไปหาส่วนละเอียด ช่องไฟที่เป็นรูปสี่เหลี่ยม
ใช้สิ่วรูปกลมใช้มุกกัดตามเส้นรูปโปร่งให้แสงไฟลอดส่องให้เห็นรูปทรงสวยงาม

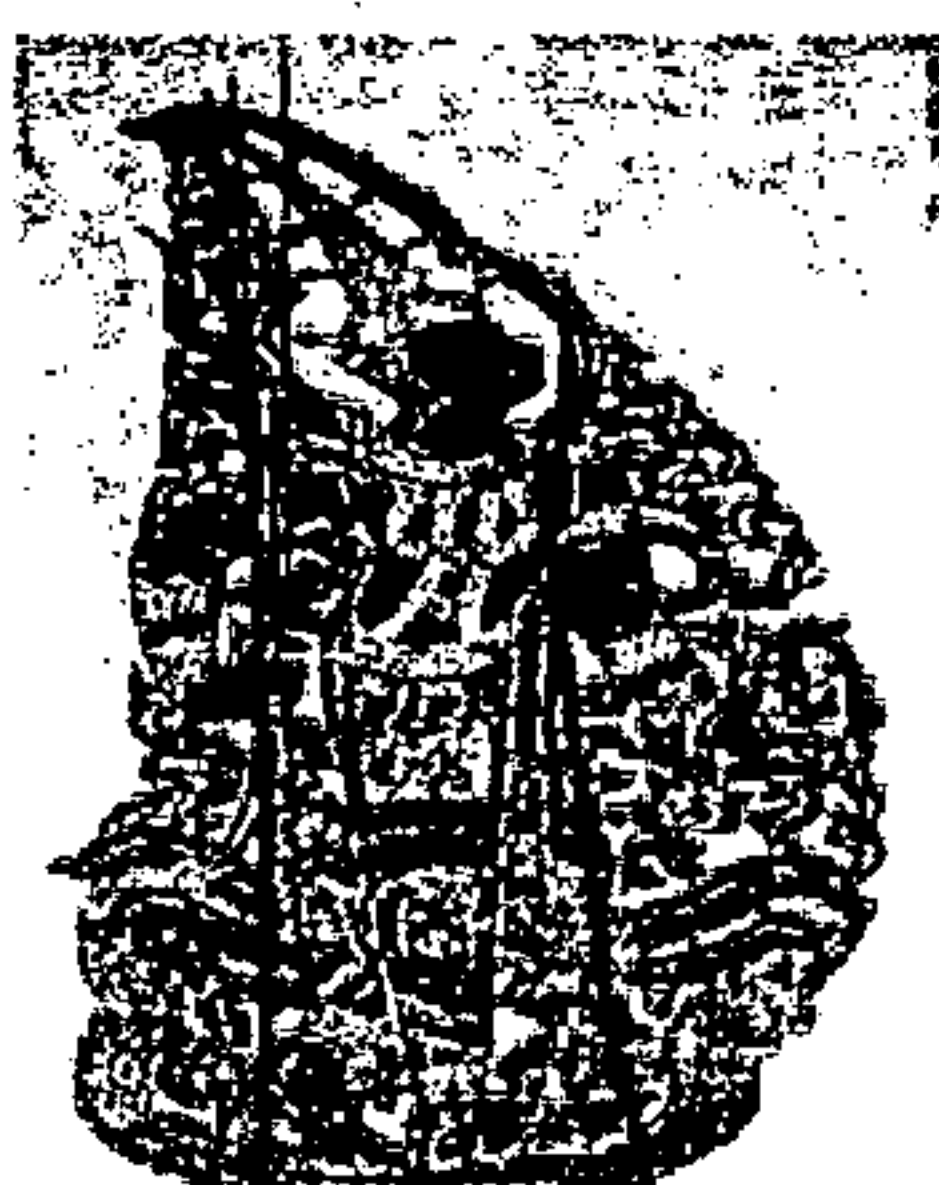
เมื่อสลักเป็นรูปโปร่งตามต้องการพอที่แสงไฟจะส่องเห็นเป็นรูปทรงงดงาม ตอนที่เป
ลายโปร่งจะเป็นสีขาว ส่วนที่คงเป็นหนังจะเป็นสีดำ แล้วก็นำมาย้อมสี

สีขาว	ใช้เหล็กชุบที่หนังให้หมดสีดำ
สีเขียว	ใช้จุนสีหรือสนิมทองแดงฝนกับมะนาวทา
สีแดง	ใช้น้ำฝางกับสารส้มทา
สีเหลือง	ใช้น้ำฝางทาแล้วเอาน้ำมะนาวมาถู

ส่วนหนังตัวนางถ้าจะให้ป็นสีขาวก็สลักเอาพื้นตัว พื้นหน้าออกเรียกว่า นางหน้าขาวะ
หนังใหญ่นี้จะเห็นลายเป็นสีต่างๆ ได้ชัดเมื่อ تابกับจอ แสงไฟส่องออกมาทางหลังแล้วจะเห็น
สีสวยงาม สีที่ย้อมนั้นใช้วัตถุในพื้นบ้านแต่สามารถคงทนได้นานนับร้อยปี จึงเป็นสิ่งที่
น่าพิศวงนัก

เมื่อย้อมสีเสร็จแล้ว จึงเอาไม้ซีกขนานเข้าทั้งสองข้าง เพื่อใช้ถือเชิดไปมา เรียกว่า “ดัดหนัง” ตัวหนังมีลักษณะต่าง ๆ กัน เพื่อสะดวกในการเชิด จึงได้บัญญัติชื่อต่าง ๆ กันไว้ดังนี้

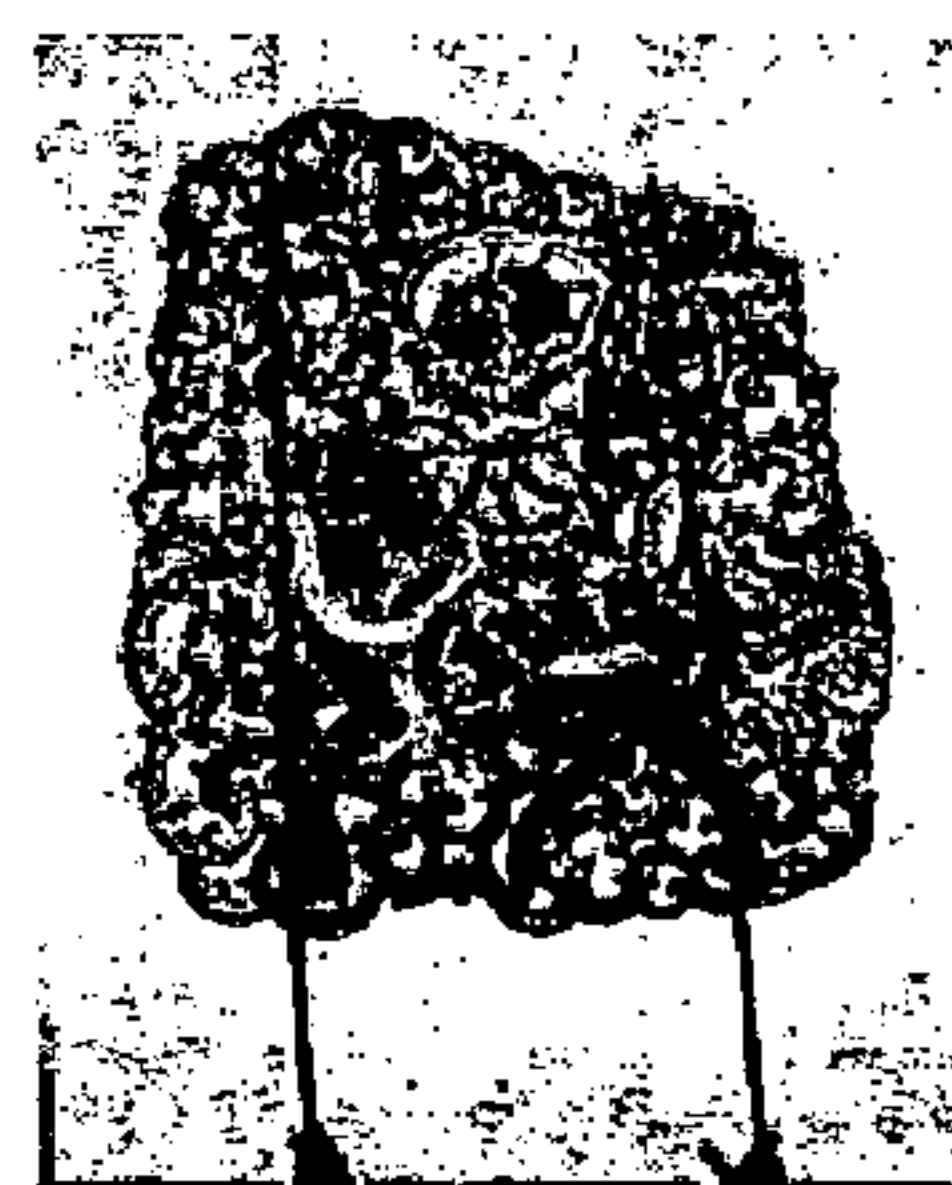
หนังที่เป็นรูปท่าเดิน	เรียกว่า	หนังคนเนจร
หนังที่เป็นรูปเหาะ	เรียกว่า	หนังง่า
หนังที่เป็นรูปสมุทผลยกทัพ	เรียกว่า	หนังเขน
หนังที่อยู่ในท่าก่งศร	เรียกว่า	หนังก่ง
หนังที่อยู่ในท่าแผลงศร	เรียกว่า	หนังแผลง
หนังภาพเดียวหนังพนมมือหน้าเสี้ยว	เรียกว่า	หนังเฝ้าหรือหนังไหว
หนังที่มีตัวละครหลายตัวอยู่ในภาพ	เรียกว่า	หนังจับ
เดียวกันมีท่าทางสู้รบ		
หนังที่มีตัวเดียวหรือหลายตัวอยู่ใน	เรียกว่า	หนังปราสาทหรือ
ปราสาทหรือพลับพลา		หนังพลับพลา
หนังที่มีตัวละครกำลังเกี่ยวกัน	เรียกว่า	หนังปราสาทโลม
ปราสาท		
หนังที่เป็นรูปตัวละครถูกมัด	เรียกว่า	หนังเดียว

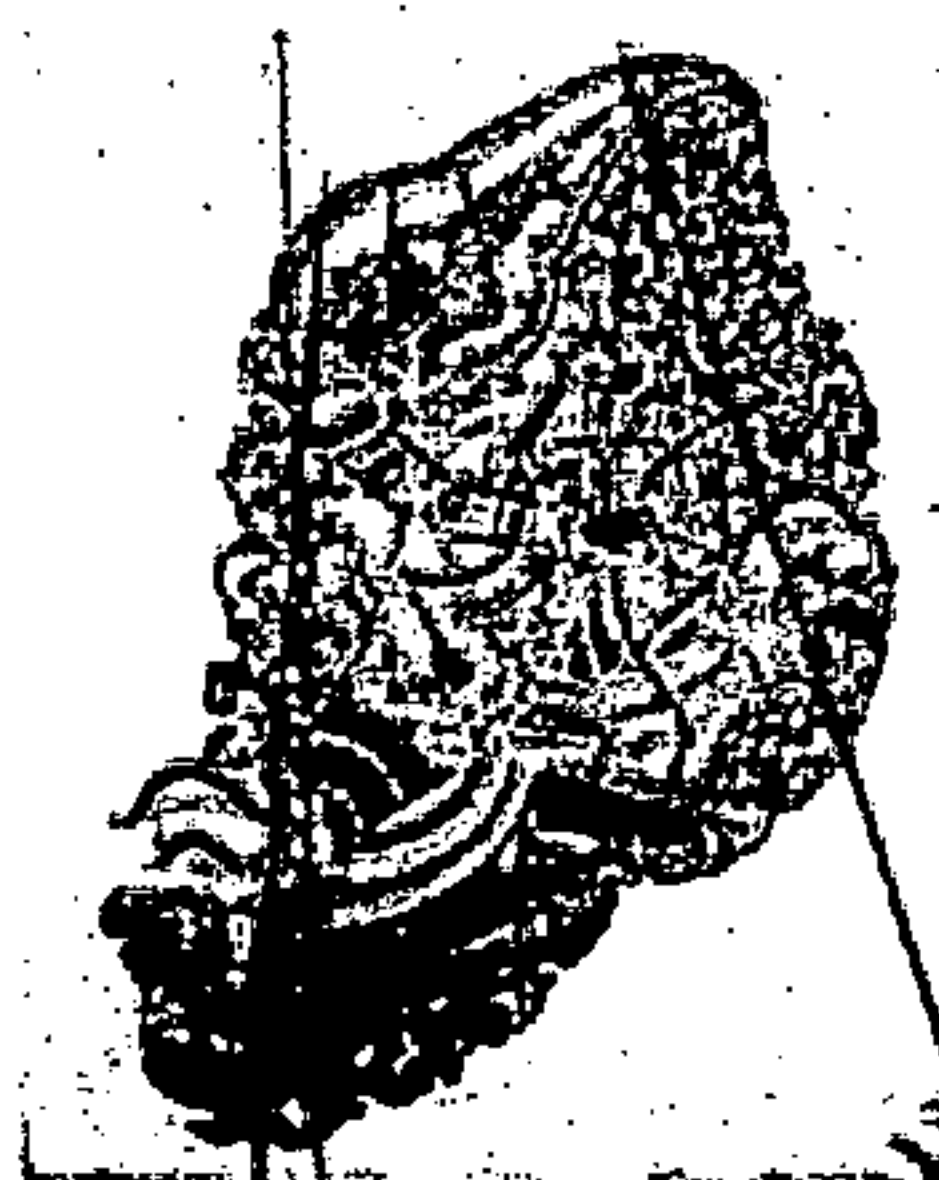
หนังคนเนจร

หนังง่า

หนังเขน

หนังก่งศร

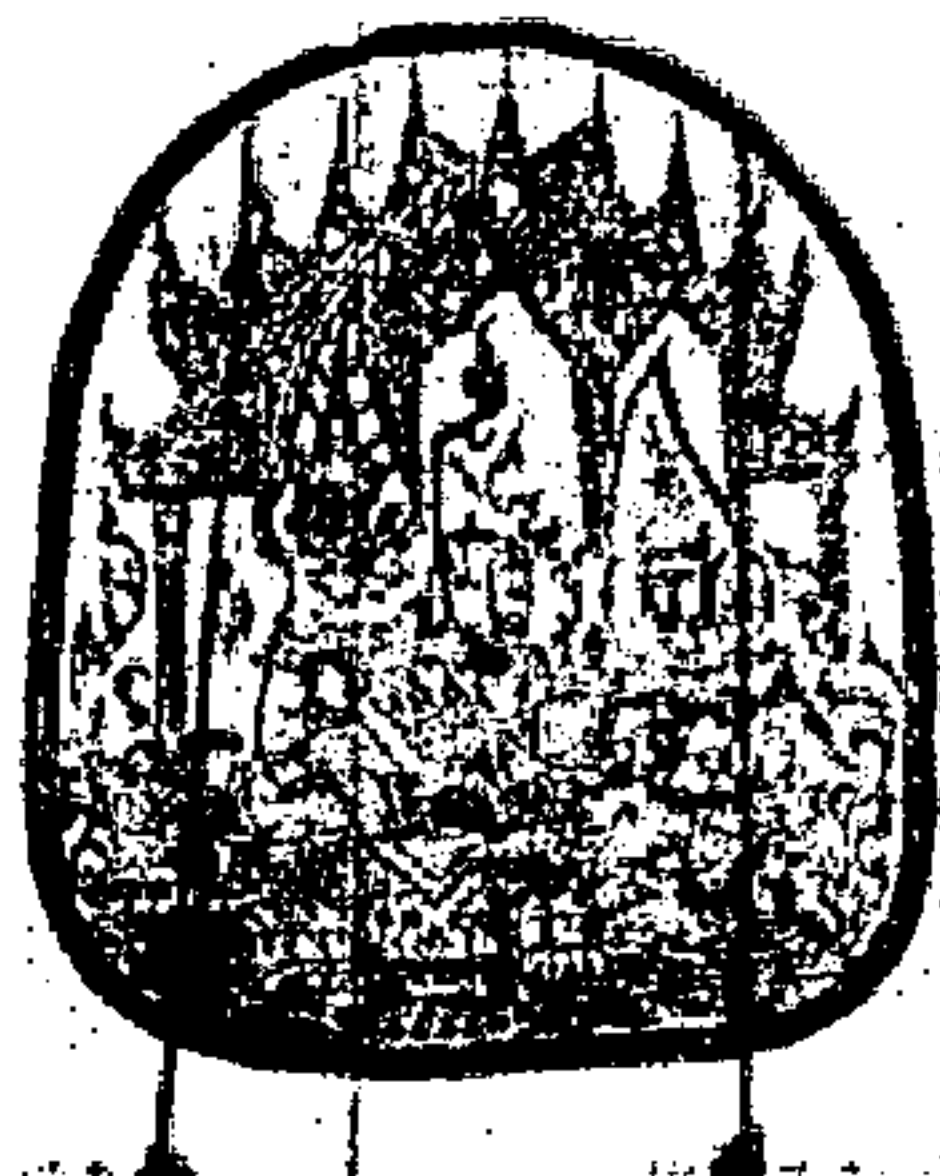
หนังแผลงศร

หนังไหว

หนังสือจับ

หนังสือปราสาท

หนังสือปราสาทโลม

หนังสือเตียว

หนังสือราชรถ

หนังสือพลับพลา

ภาพประกอบ 31 ตัวหนังสือลักษณะต่าง ๆ กันเพื่อสะดวกในการขีดจึงได้บัญญัติชื่อต่าง ๆ กันไว้

ที่มา : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี. ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ราชบุรี. : 17 - 39.

หนังสือหรือหนังสือครุมี 3 ตัว มีความสำคัญที่สุดในการแสดง คือรูปพระแสงสองตัว รูปภาชนะหนึ่งตัว หนังสือนี้ไม่ได้ทำด้วยหนังสือธรรมดาต้องเลือกหนังสือพิเศษ เพื่อความขลัง และความศักดิ์สิทธิ์ ตัวภาชนะด้วยหนังสือหรือหนังสือสี ส่วนรูปพระแสงสองตัวซึ่งสมมติว่าเป็นพระนารายณ์และพระอิศวร ต้องหาหนังสือถวายทั้งยังต้องอยู่มาทำ สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียกว่า หนังสือโคตยาพราย พิธีสลักต้องทำพิเศษโดยผู้เขียนและผู้สลัก นุ่งขาวห่มขาวและต้องเขียนและสลักให้เสร็จภายใน 1 วันมีสิ่งของค่านับครุคือบายศรีปากชาม 1 เครื่องกะยาบวช 1 หัวหมู 1 และเงินติดเทียน 6 บาท เป็นผลประโยชน์ของผู้สลัก เสร็จแล้วจึงระบายสีทั้ง 3 ตัว รูปพระอิศวรสีเขียว รูปพระนารายณ์สีเหลืองอ่อนหรือจะปิดทองก็ได้ ทั้งสามตัวระบายสีลายผ่านหรือกระหนกไม่เหมือนหนังสือธรรมดาเพราะนำมาเบิกหน้าพระ (ไหว้ครู) ตั้งแต่ยังไม่คำ (พ.ต.หญิง ผอบ ไปชะกฤษณะ. 2520 : 10)

จอหนัง มีขนาดยาว 12-16 เมตรสูง 5 เมตร โดยนำผ้าขาวมาตัดเย็บติดกันริมจอทั้ง 4 ด้าน ใช้ผ้าแดงมาเพลาะติดกันเป็นวงรอบ เพื่อความสวยงาม

การให้แสงสว่าง โบราณใช้การเผาไม้และกะลามะพร้าวเพราะให้แสงเรืองสวยงาม ปัจจุบันใช้สปอตไลท์เพราะสะดวกในการขนย้าย

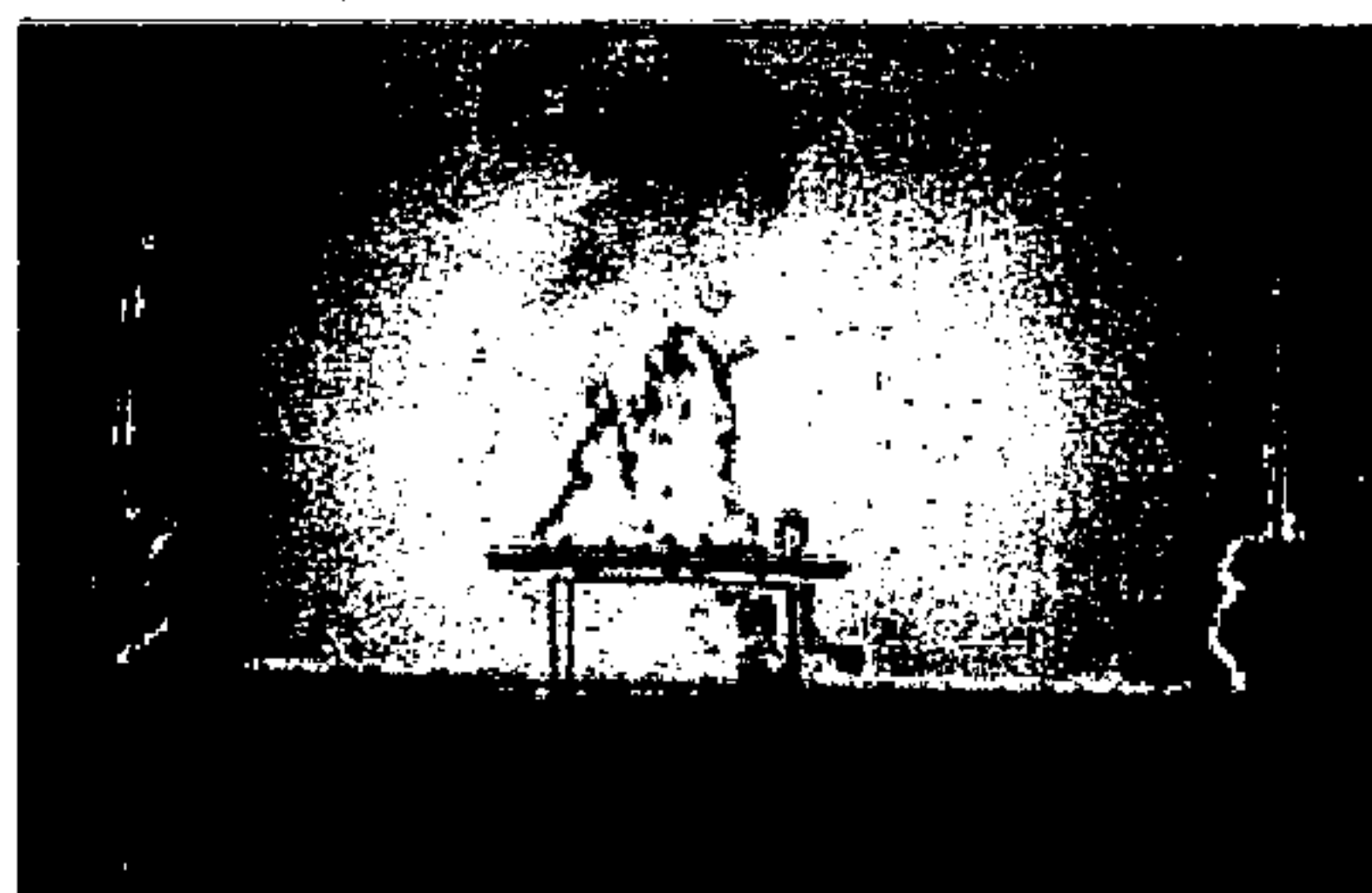
คนเชิด การแต่งตัวนุ่งผ้าโจงกระเบนลายสวมเสื่อคอตั้งแขนกระบอก ผู้เชิดต้องได้รับการฝึกฝนท่าทางการเชิด รู้เรื่องราว ดนตรีประกอบ และต้องสวมอารมณ์ออกท่าให้เหมือนจริงของตัว พระ ยักษ์ ลิง

4.4.3 การแสดงของหนังใหญ่

เริ่มการแสดงด้วยการไหว้ครู นายหนังจะนำหนังครูทั้ง 3 ตัวมาปักไว้หน้าจอ ตั้งเครื่องสังเวยบูชาครู นายหนังหรือหัวหน้าคณะจุดธูปเทียนบูชาหนังเครื่องสังเวย วงดนตรีปี่พาทย์แล้วเริ่มโหมโรงด้วยเพลง สาธุการแล้วออกตระ รวัสามลา เข้าม่าน ลาเสมอ จบแล้ว ปี่พาทย์หยุดนายหนังจะลาเครื่องสังเวย ต่อจากนั้นคนเชิดจะออกมาเชิดเชิญหนังครู คนพากย์ว่าบทไหว้ครูจบปี่พาทย์ทำเพลงเชิด เชิญหนังครูกลับไปไว้ในจอจบพิธีการไหว้ครู เราเรียกตอนนี้ว่า “เบิกหน้าพระ”

การเชิดเชิญหนังครู

เชิญหนังครูไว้หลังจอ

การแสดง “จับลิงหัวคำ”

ภาพประกอบ 32 แสดงการเบิกหน้าพระและการเบิกหน้าโรง

“การเบิกโรง” ที่นิยมมากคือการแสดง “จับลิงหัวค้ำ” โบราณกล่าวไว้ว่าเป็นการแสดงเพื่อเรียกคนเข้ามาชมหรือเป็นสัญญาณบ่งบอกว่าการแสดงเริ่มแล้วเรื่องราวของการแสดงจับลิงชาวสิงค่านั้นนอกเหนือจาก ความสนุกสนาน ความเร้าใจ ยังแทรกบทตลกและคติสอนใจแก่ผู้ชม พอจบการแสดงจับลิงหัวค้ำแล้วก็จะเริ่มแสดงตามเนื้อเรื่องรามเกียรติ์ต่อไป

“การพากย์และการเจรจา” ผู้พากย์จะใช้สองคนอยู่คนละมุมจอฝ่ายหนึ่งพากษ์มนุษย์ฝ่ายหนึ่งพากษ์ยักษ์ ผู้พากษ์จะต้องเข้าใจเรื่องรามเกียรติ์เป็นอย่างดีและต้องเข้าใจเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงด้วย บทที่คนพากษ์ใช้มี 2 ประเภทคือ คำพากษ์และคำเจรจา คำพากษ์ได้แก่บทร้อยกลองประเภทกาพย์ยานีและกาพย์ฉบัง ส่วนคำเจรจานั้น เป็นคำร้องประเภทร่ายเมื่อจบพากษ์ตอนหนึ่งก็มีเพลงปี่พาทย์บรรเลง เป็นดังนี้ตลอดไปจนจบเรื่อง (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงราชบุรี. 2541 : 16)

แสดงเนื้อเรื่องรามเกียรติ์

การพากษ์และการเจรจา

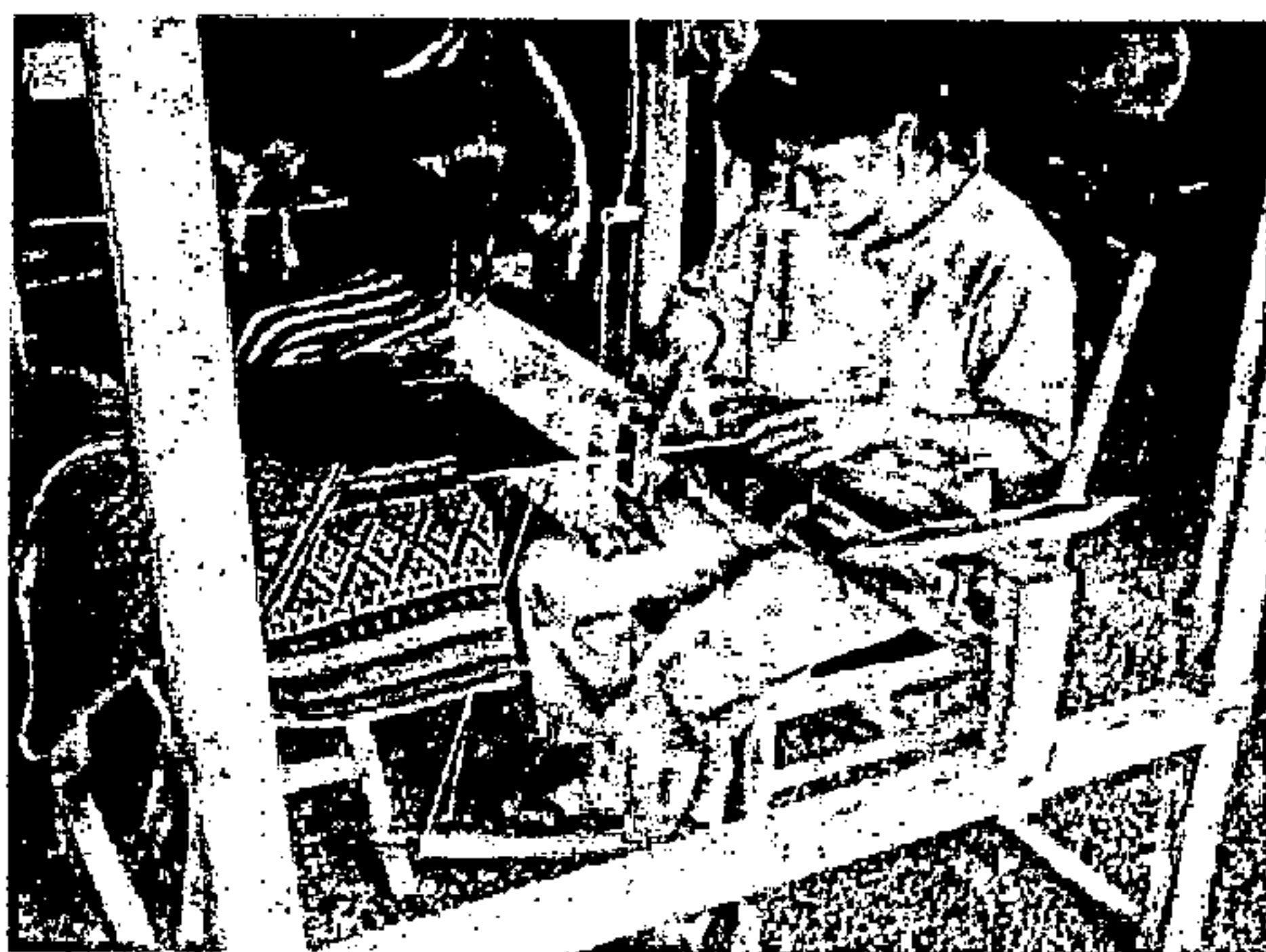
ภาพประกอบ 33 การแสดงหนังใหญ่วัดขนอน

ที่มา : คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2538). ราชบุรีรุ่งอรุณแห่งปีสี่สิบสาม

วัฒนธรรมไทย. : คำนำ.

4.5 ผ้าจกไท-ยวน

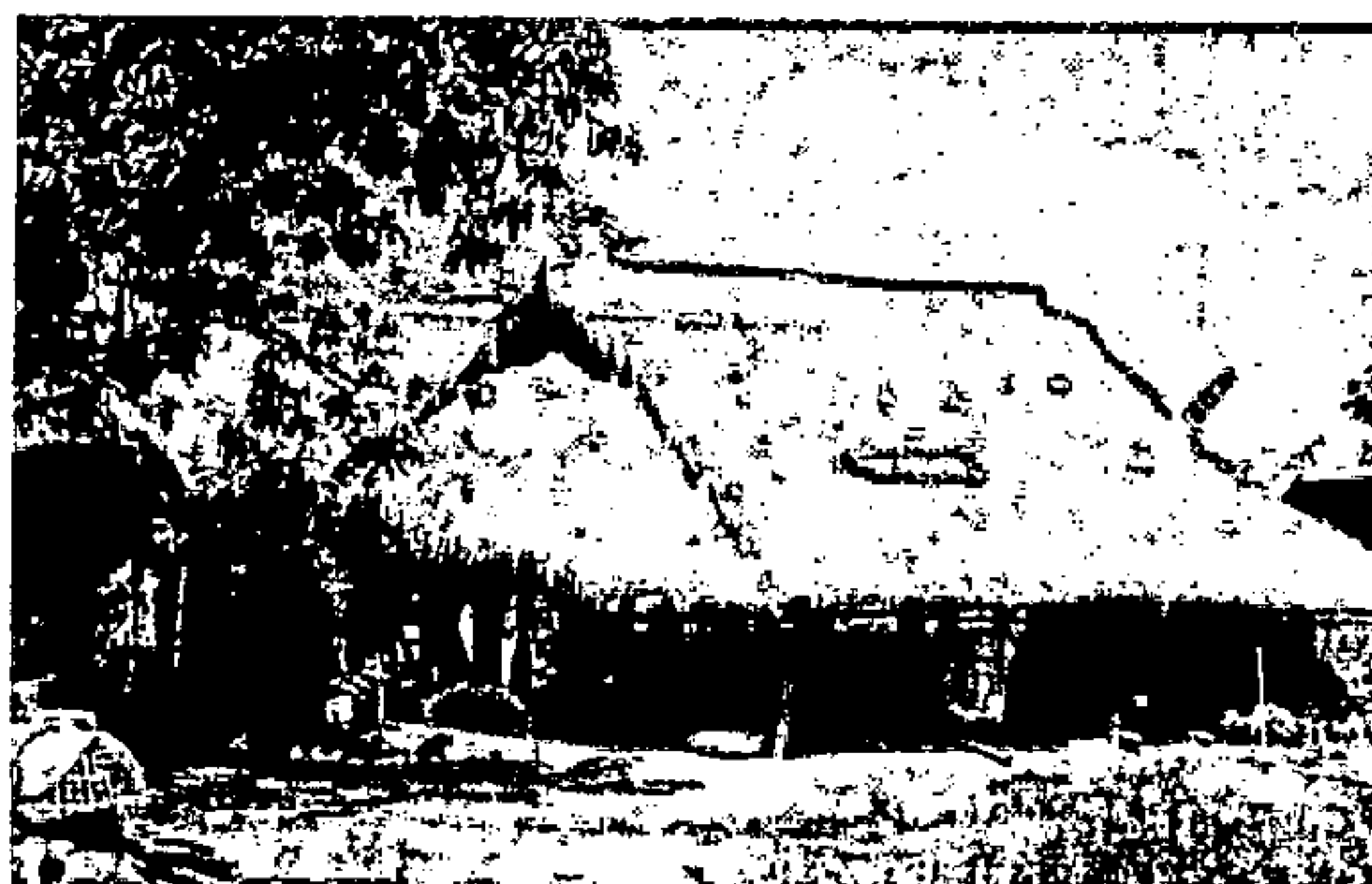
การทอผ้าและการแต่งกายเป็นวัฒนธรรมหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มชนบรรพชนชาวยวนซึ่งเดินทางเข้ามาตั้งหลักแหล่งในจังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ ได้นำเอาเอกลักษณ์งานทอผ้าของตนติดตัวมาด้วยและได้สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ (สำนักพิมพ์สารคดี. 2544 : 331-332)

ภาพประกอบ 34 มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไท-ยวนราชบุรี

4.5.1 ความเป็นมาของผ้าจกไท-ยวน

ในระยะเริ่มแรกที่มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรี สตรีชาวไท-ยวนทุกคนจะต้องฝึกหัดทอผ้าให้เป็นโดยเฉพาะการทอผ้าจก เพราะสังคมชาวไทยวนมีค่านิยมว่าสตรีที่สามารถทอผ้าจกได้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของกุลสตรีและเหมาะสมที่จะแต่งงานออกเรือนมีครอบครัวได้ (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี. 2544 : 229) จากการพูดคุยกับคุณยายที่วัดทุ่งหญ้าคมบาง กล่าวว่าแม่ของคุณยายเล่าให้ฟังว่า ผู้หญิงสมัยแม่ทอผ้าเป็นกันทุกคน คนไหนทอไม่เป็นก็อายเขาเป็นที่ติฉินนินทาของเพื่อนบ้าน ผู้สูงอายุมักจะถามว่า “เป็นลูกผู้หญิงทำผ้าทำหูกอะไรเป็นไหม” แต่สมัยนี้ค่านิยมก็คลายลงแล้ว

ภาพประกอบ 35 สภาพแวดล้อมบ้านของชาวไท-ยวนราชบุรีในอดีต

ผู้หญิงไท-ยวนจากหมู่บ้านที่นิยมนุ่งซิ่นยวนแบบต่างๆ ไปทำบุญที่วัดจะมีลักษณะเดียวกับที่พบทางภาคเหนือ แม้จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ มีด้วยกันสี่แบบคือ

แบบที่ 1 ซิ่นตา มีตัวเป็นสีแดงดินสีดำ ยกดอกเป็นตาๆ หรือลายประสลับด้วยลายขวางเส้นเล็กๆ สีแดง เขียว ดำ น้ำเงิน แชมอยู่ช่วงตัวและตีนซิ่น

แบบที่ 2 ซิ่นแล่พื้นเป็นสีดำมีลายขวางสีแดงตรงส่วนต่อระหว่างตัวกับตีน และที่ปลายซิ่น ใช้สำหรับนุ่งปกติประจำวันและไปงานศพ

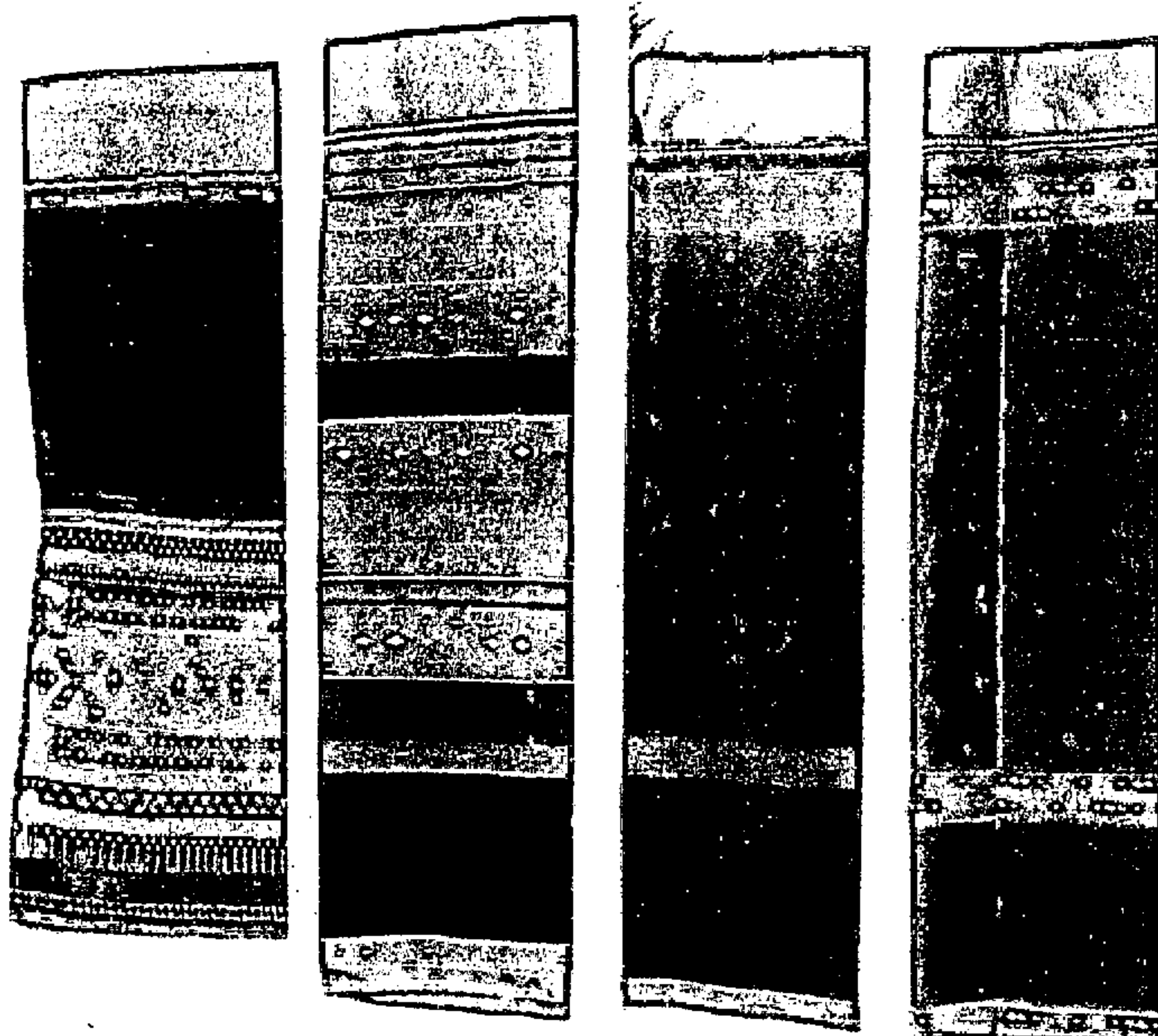
แบบที่ 3 ซิ่นชีว มีตัวเป็นสีเขียวเข้ม ส่วนตีนมีสีดำ มีลายขวางสีแดงที่แซมด้วยลายประตรงส่วนต่อระหว่างตัวกับตีนและที่ปลายตีนซิ่น

แบบที่ 4 ซิ่นตีนจก ได้รับการยกย่องว่าเป็นสุดยอดของผ้าซิ่นเพราะมีลวดลายที่ละเอียดงดงาม

หัวซิ่น

ตัวซิ่น

ตีนซิ่น

ซิ่นตีนจก

ซิ่นตา

ซิ่นแล่

ซิ่นชีว

หัวซิ่น

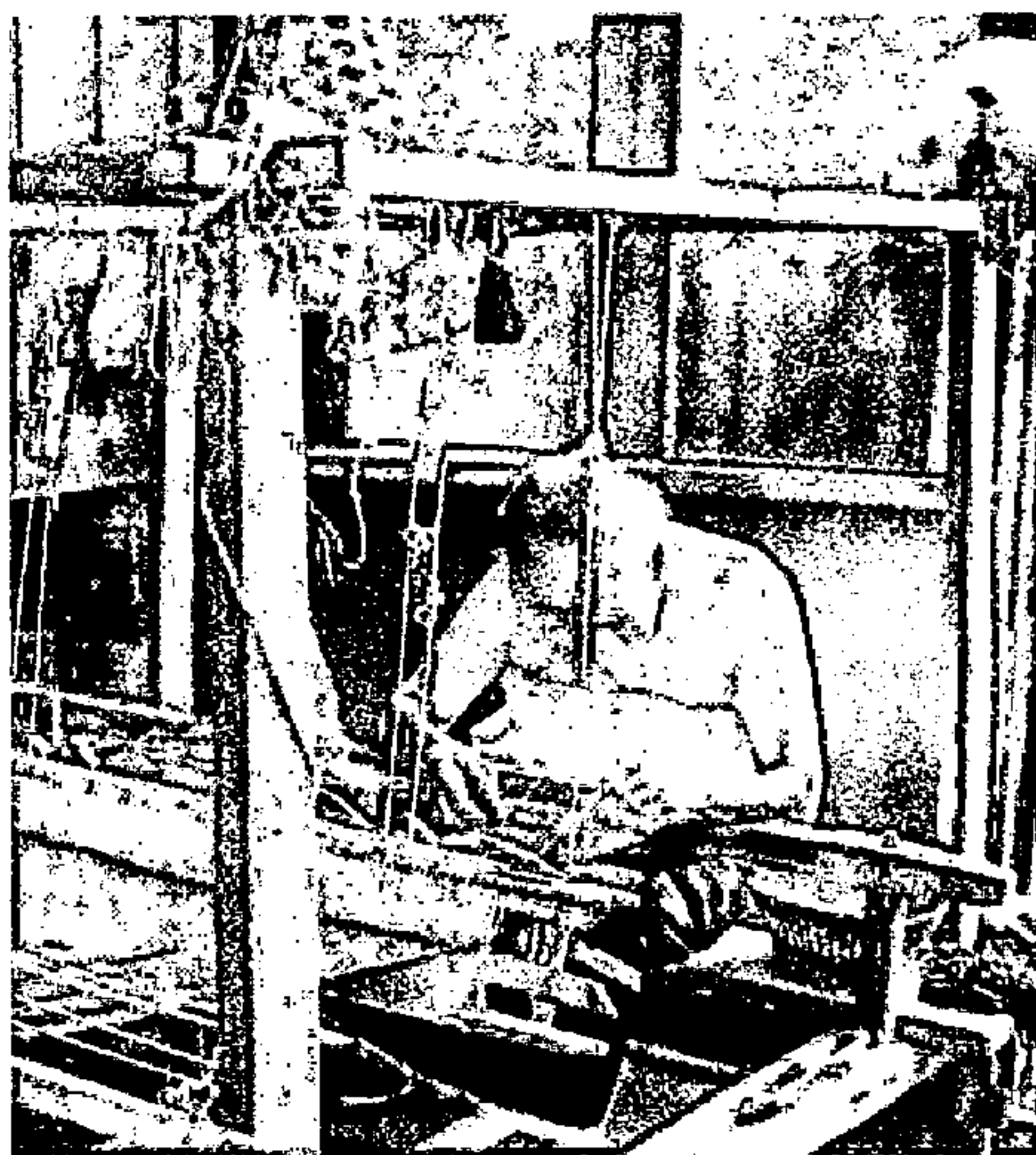
ตัวซิ่น

ตีนซิ่น

ภาพประกอบ 36 ผ้าจกไท-ยวนแบบต่างๆ

ที่มา : อุดม สมพร. (2540). ผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี. : 35.

การทอผ้าจากสำหรับใช้สอยในครัวเรือนของสตรีชาวไท-ยวนจังหวัดราชบุรี เริ่มลดลงเมื่อประมาณ 60 กว่าปี ล่วงมาแล้วโดยมีสาเหตุหลายประการด้วยกันไม่ว่าจะเป็นผลของการเกิดภาวะแห้งแล้งขึ้นในถิ่นอาศัยของชาวไท-ยวนในช่วงประมาณ พ.ศ. 2470 - 2475 ทำให้ชาวไท-ยวนได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดพิษณุโลก และชาวไท-ยวนที่เหลือก็ต้องหาเลี้ยงตนเองให้อยู่รอดไม่มีเวลาพอในการทอผ้าจากขึ้นใช้ หรือผลของการเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาในช่วงประมาณ พ.ศ. 2482-2484 ส่งผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิตของชาวไท-ยวน เนื่องจากส่วนใหญ่อาศัยใกล้กับทางรถไฟสายใต้ที่เป็นเส้นทางการลำเลียงไพร่พลและยุทโธปกรณ์ของทั้งฝ่ายสัมพันธมิตรและฝ่ายอักษะช่วงที่ผ่านจังหวัดราชบุรี ซึ่งทำให้สตรีชาวไท-ยวนไม่มีความสงบเพียงพอในการทอผ้า หรือผลของการที่สตรีของไท-ยวนพากันนิยมใช้ผ้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าการใช้ผ้าทอมือ เนื่องจากเห็นว่ามีสีสันทสวยงาม สวมใส่สบายกว่าผ้าจากและการทอผ้าจากแต่ละผืนต้องใช้เวลาานาน ทำให้สตรีชาวไท-ยวนพากันหันไปประกอบอาชีพอื่นที่เสียเวลาน้อยกว่าและมีรายได้พอเพียงตลอดจนผลของการที่ไม่ได้รับการปลูกฝังค่านิยมในการทอผ้าจากผู้สูงอายุตามแบบอย่างในสมัยโบราณ จึงทำให้การทอผ้าจากของชาวไท-ยวนซบเซาลง (อุดม สมพร. 2540 : 123 - 124)

ภาพประกอบ 37 การทอผ้าจากสำหรับใช้สอยในครัวเรือนของสตรีชาวไท-ยวนจังหวัดราชบุรี
ที่มา : อุดม สมพร. (2540). ผ้าจากไท-ยวน ราชบุรี. : 28.

เมื่อผ้าทอโรงงานเข้ามาแทนที่ ผ้าทอมือก็หมดหน้าที่ไปโดยปริยายนอกจากไม่มีการทอขึ้นใหม่แล้วผ้าจากของเก่าสมัยโบราณก็ถูกนักซื้อผ้าของเก่ากว้านซื้อไปหมด ไม่ว่าจะเป็นตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ดอนแร่ ห้วยไผ่และบริเวณข้างเคียง ชาวบ้านพากันขายไปจนหมด

เพราะผ้าจกในช่วงนั้นขายได้ราคาสูง กระแสการอนุรักษ์ผ้าจกที่กลัวจะสูญหายไปจากราชบุรี มีแต่บ้านคุณยายช้อน กำลังหาญ บ้านห้วยนา ตำบลคูบัว เพียงหลังเดียวที่ทอผ้าตีนจกจนอาจกล่าวได้ว่า ผ้าตีนจกของราชบุรี มีชื่อเสียงโด่งดังจนกลายเป็นของคู่เมืองได้เพราะยายช้อน ด้วยแรงผลักดันของกลุ่มผู้อนุรักษ์และได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ทำให้เกิดศูนย์สืบทอดศิลป์ผ้าจกราชบุรีที่วัดแคทราย ตำบลคูบัว ปี พ.ศ. 2534 และมีศูนย์อื่นๆ ในเขตคูบัว และดอนแร่เกิดขึ้นตามมา

เมื่อมีศูนย์ทอผ้าจกเพื่อจำหน่ายเกิดขึ้นก็เกิดการพัฒนา วิธีการถ่ายทอดที่นายสมบุญ คำยอด ซึ่งเป็นเชื้อสายไท-ยวน ตำบลดอนแร่ คิดค้น เมื่อปี พ.ศ. 2520 สำหรับคนทอที่จำลวดลายไม่ได้โดยดูจากแบบกราฟที่ติดไว้หน้าหูกทอผ้า ต่อมาในปี 2536 นายอุดม สมพร ได้พัฒนาวิธีการถ่ายทอดลงในคอมพิวเตอร์ แล้วสร้างโปรแกรมสอคลายสำหรับจก เวลาทอก็ดูจากหน้าจอคอมพิวเตอร์ แต่ไม่เป็นที่นิยมชาวบ้านใช้วิธีดูจากกระดาษกราฟของเดิมมากกว่า (สำนักพิมพ์สารคดี. 2544 : 334)

4.5.2 วิธีทอผ้าจกของไท-ยวนจังหวัดราชบุรี

กรรมวิธีการทอผ้าจกแต่โบราณ ส่วนใหญ่มักใช้ฝ้ายที่มีการปลูกขึ้นเองเป็นวัสดุที่สำคัญ สำหรับการใช้ไหมต้องมีการนำมาจากแหล่งอื่นซึ่งการทอมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) เก็บปุยฝ้ายที่ดอกฝ้ายแก่จนแตกเป็นปุยแล้วมารวบรวมไว้
- 2) นำปุยฝ้ายที่เก็บรวบรวมไว้มาแยกเมล็ดออกด้วยมือ
- 3) นำปุยฝ้ายที่แยกเมล็ดออกแล้วมายึงด้วยกงเพื่อให้ปุยฝ้ายฟู
- 4) นำปุยฝ้ายที่ฟูกระจายม้วนเป็นแท่งกลมยาวมาปั่น เป็นเส้นด้ายด้วยฝ้าย (หลา, ไน)
- 5) นำเส้นด้ายฝ้ายหรือไหมย้อมสีต่างๆ ตามต้องการ
- 6) คำนวณเส้นด้ายย้อมให้ได้จำนวนตามที่ต้องการ แล้วนำมาเรียงเส้นด้วยหลักการการเดินด้ายที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ
- 7) นำเส้นด้ายย้อมที่เรียงเส้นด้ายไว้แล้วมาขึ้นหูกสืบต่อจากด้ายยืนในตะกอล (ในกรณีที่ขึ้นหูกเก็บตะกอลเป็นครั้งแรกจะสอดเส้นด้ายยืนใส่ในช่องฟันหวี)
- 8) ในกรณีที่ทอผืนที่สอง (ตัดผืนแรกออกจากเครื่องแล้ว) ต้องนำเส้นด้ายยืนมาสับปลายเส้นด้ายยืนที่ยังติดกับตะกอลเส้นต่อเส้น
- 9) เมื่อสอดเส้นด้ายยืน จึงเก็บตะกอล (ชนิดลายขัด) สำหรับการทอผ้าลายขัด
- 10) เมื่อเก็บตะกอลและเตรียมเส้นด้ายพุ่งรวมทั้งเส้นด้ายเสริมสำหรับจกแล้วจึงลงมือจกตามแบบที่ต้องการจนเสร็จ (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี. 2543 : 46)

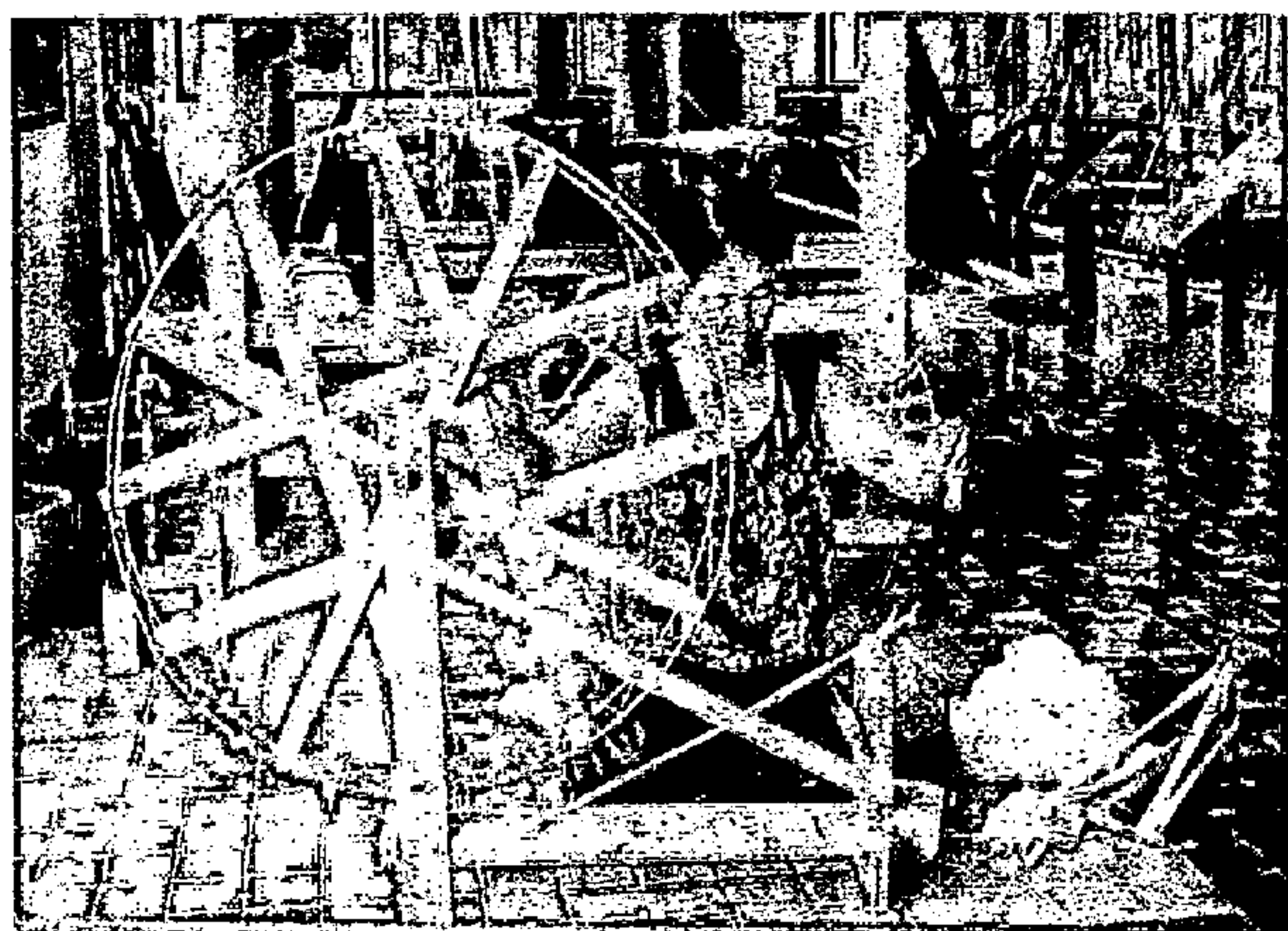
เก็บรวบรวมปุยฝ้าย

แยกเมล็ดด้วยอีด

ยิ้งด้วยกงให้ปุยฝ้ายฟู

ม้วนเป็นแท่งด้วยฝ้าย (หลา, ไน)

ย้อมเส้นฝ้ายหรือไหมสีต่างๆ

เรียงเส้นด้ายด้วยหลักเดินด้าย

นำเส้นด้ายยืนที่เรียงเส้นไว้แล้วใส่ในช่องฟันหวี

สับเส้นยืนเข้ากับปลายเส้นยืน (ทอผืนที่ 2)

เก็บตะกอล (ชนิดลายหลัก)

ทอจกตามแบบ

ตารางกราฟลายผ้าหัดทอจก

ผ้าจกที่ทอเสร็จแล้ว

ภาพประกอบ 38 ขั้นตอนการทอผ้าจกของไทย-ยวนราชบุรี
ที่มา : อุดม สมพร. (2540). ผ้าจกไทย-ยวน ราชบุรี. : 111 - 114.

4.5.3 ลวดลายบนผืนผ้าจากไท-ยวน

ลวดลายบนผืนผ้าจากไท-ยวนจังหวัดราชบุรี สามารถจำแนกกลุ่มลายได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1) กลุ่มลายหลัก เป็นลายขนาดใหญ่ใช้จกอยู่ตรงกลางของตีนซิ่นมีทั้งหมด 8 ลาย

(1) ลายดอกเขีย ช่างฝีมือทอผ้าจากกลุ่มควั๊วนิยมทอเพื่อประกอบเป็นตีนซิ่นจก

(2) ลายหน้าหมอน มีรูปทรงคล้ายขนมเปียกปูนช่างฝีมือกลุ่มควั๊วใช้ทอจกเป็นลายตีนผ้าซิ่นและพบในหน้าหมอนจก

(3) ลายกาบ มีลักษณะคล้ายกาบของลำไม้ไผ่ถือเป็นลายมาตรฐานของผ้าจากไท-ยวนราชบุรีนิยมทอกันทุกกลุ่ม ส่วนใหญ่ทอเป็นตีนผ้าซิ่นตีนจกและหน้าหมอน

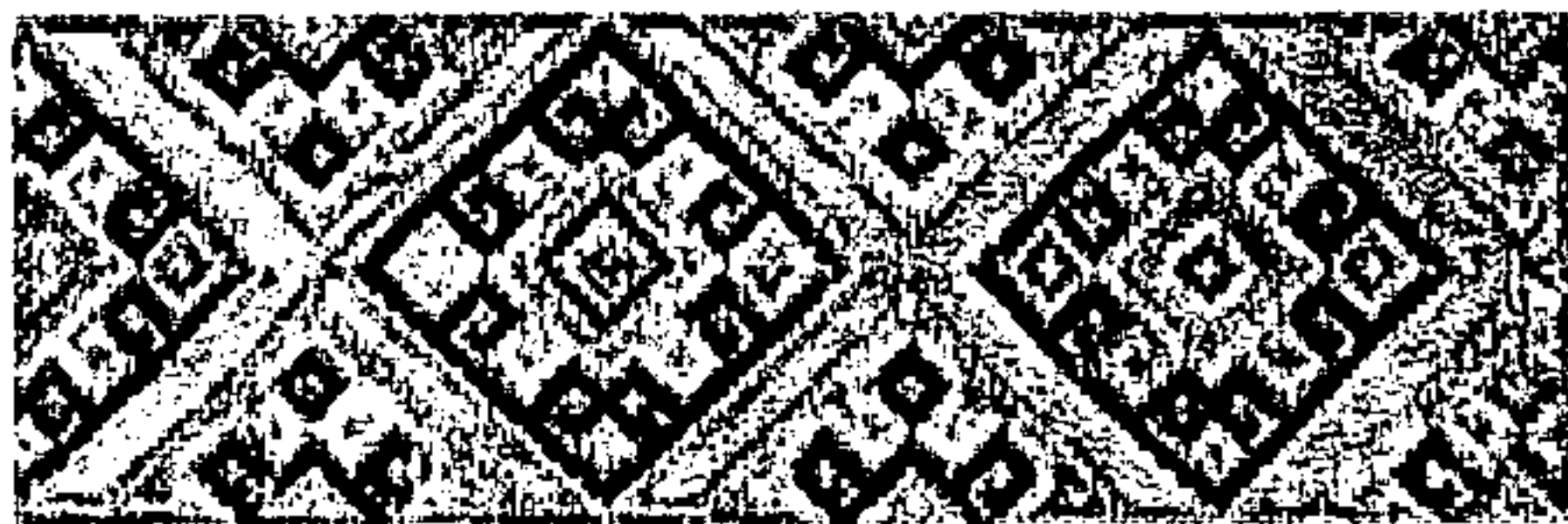
(4) ลายกาบดอกแก้ว เป็นลายที่ช่างฝีมือกลุ่มควั๊วนิยมทอกัน ส่วนใหญ่ใช้ทอเป็นลายตีนผ้าซิ่นจกและซิ่นตา

(5) ลายโค้งแก้ง เป็นลายที่ที่ใช้ทอเป็นตีนผ้าซิ่นตีนจกและซิ่นตา

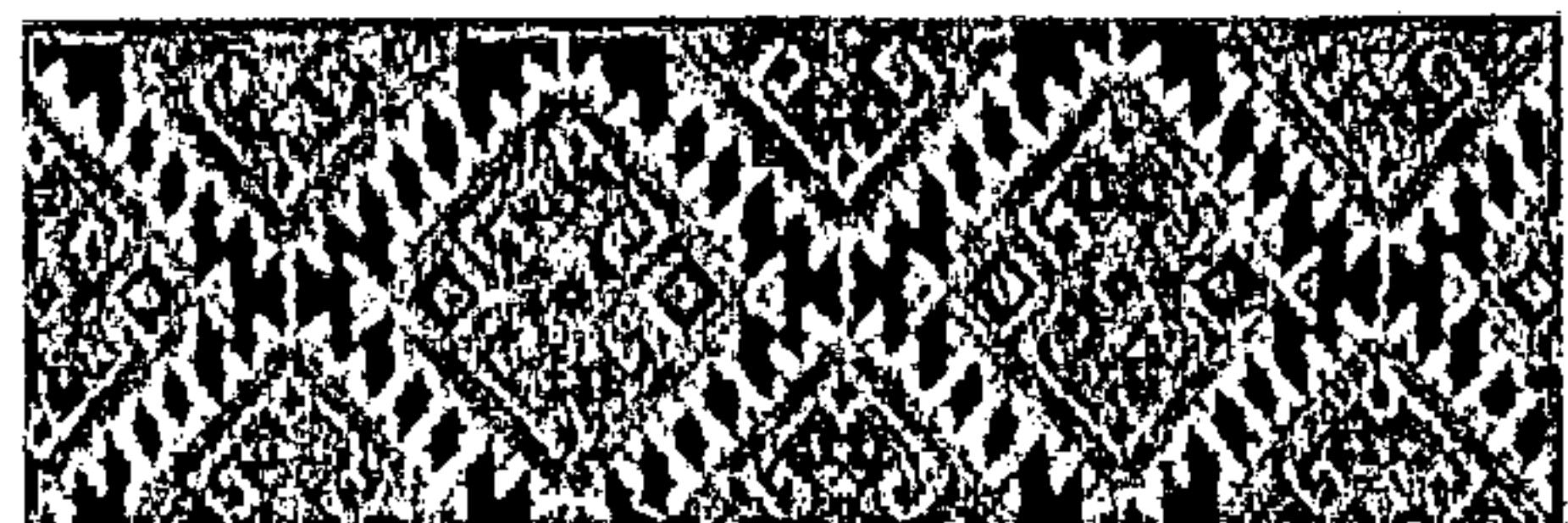
(6) ลายโค้งแก้งซ้อนเขีย นิยมใช้ทอเป็นลายจกของตีนซิ่นจกและบางแห่งใช้ทอเป็นลายผ้าคล้องคอ

(7) ลายกาบซ้อนหัก ส่วนใหญ่ใช้ทอจกเป็นตีนผ้าซิ่นตีนจก

(8) ลายหักนกคู่ เป็นลายจกตีนผ้าซิ่นตีนจกเช่นเดียวกับลายกาบซ้อนหัก

ลายหน้าหมอน

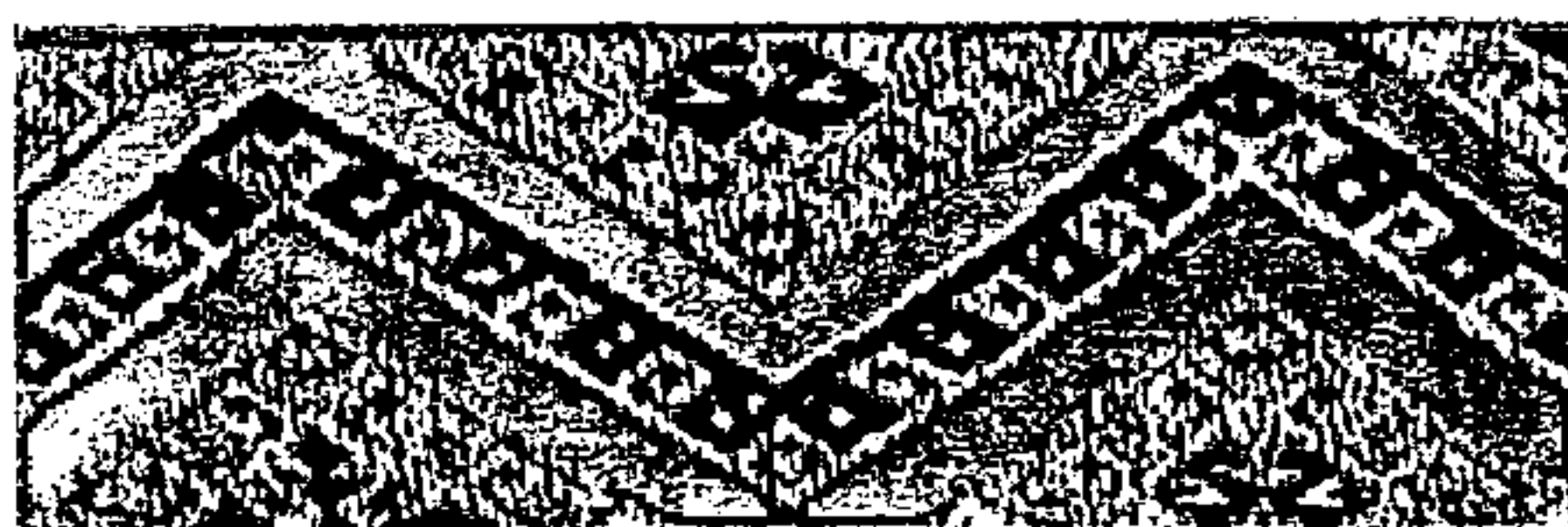
ลายดอกเขีย

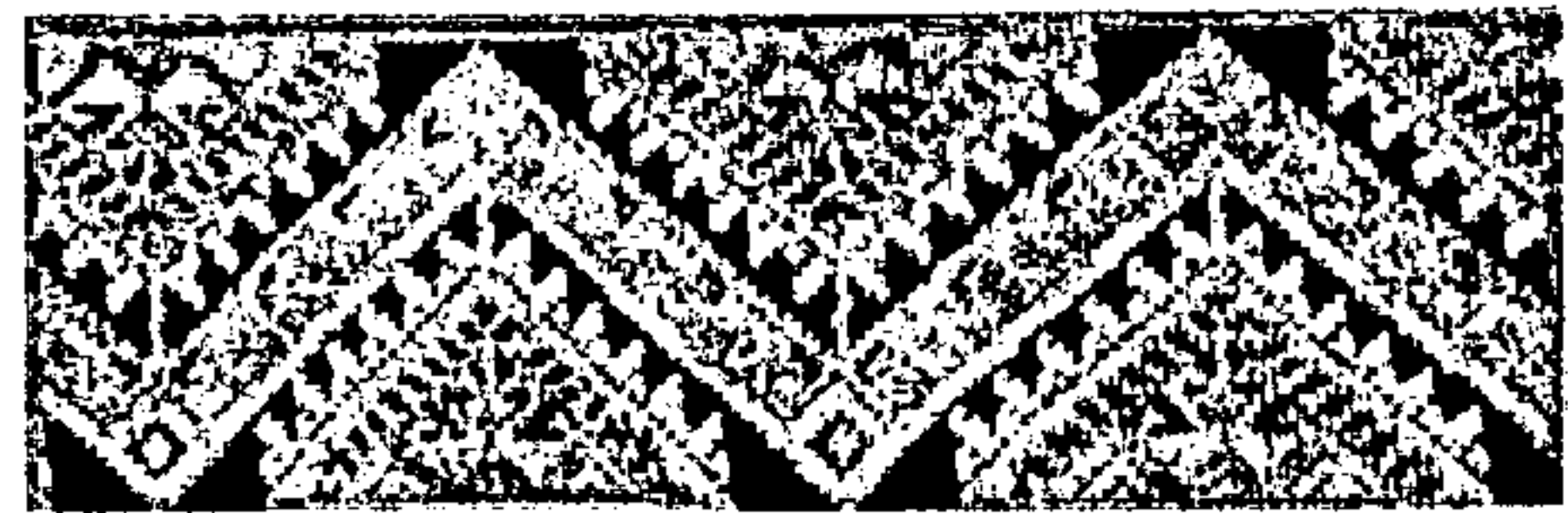
ลายกาบ

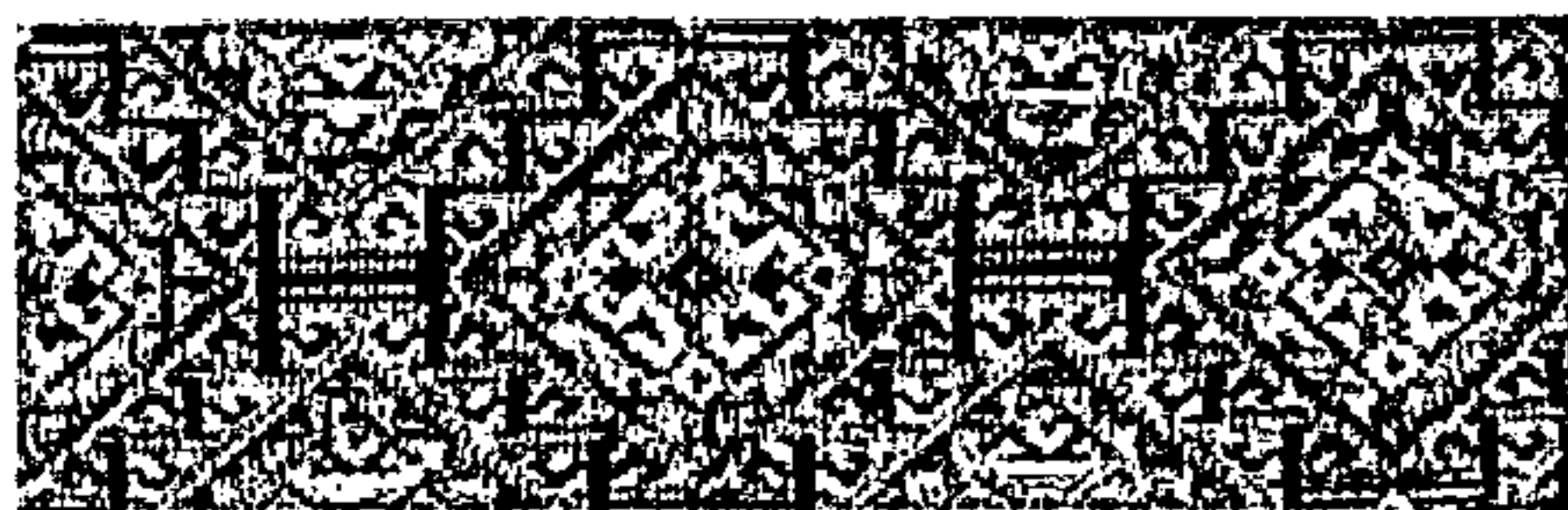
ลายกาบดอกแก้ว

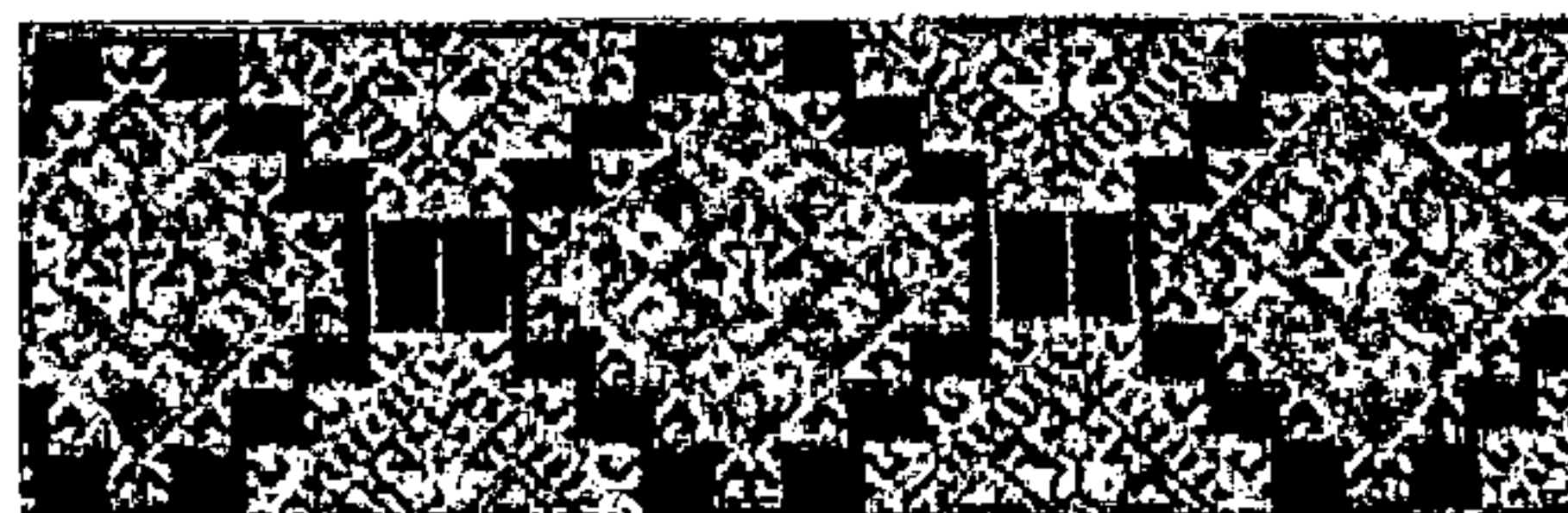
ลายโค้งแก้ง

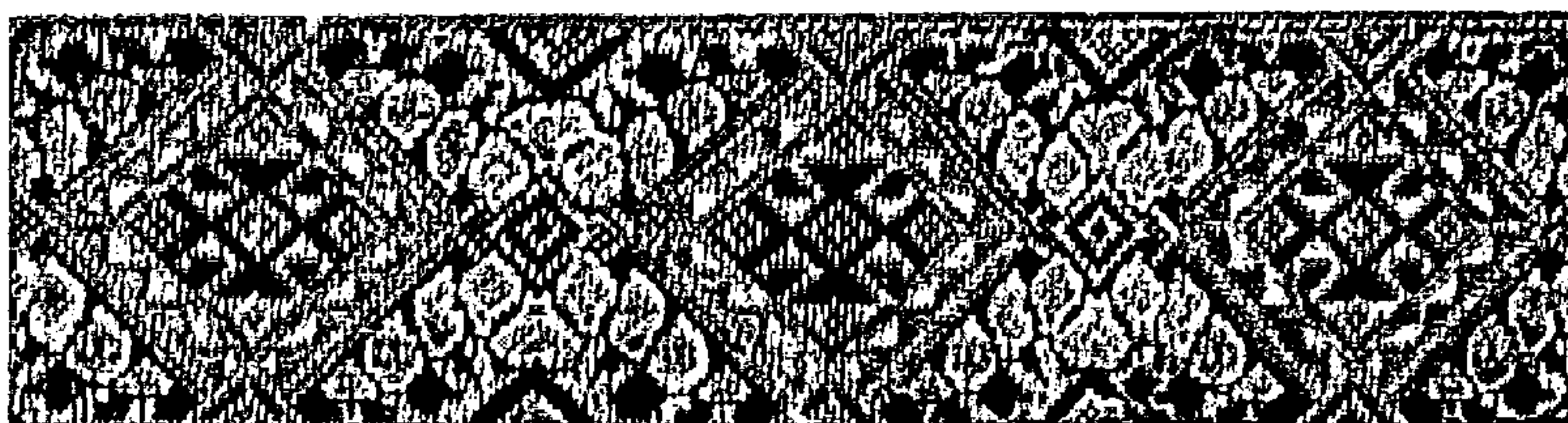
ลายโค้งแก้งซ้อนเขีย

ลายกาบซ้อนหัก

ลายหักนกคู่

ลายแคทราย

ภาพประกอบ 39 รูปลักษณะของลายผ้าจาก ประเภทลายหลัก
ที่มา : อุดม สมพร. (2540). ผ้าจากไท-ยวน ราชบุรี. : 57 - 60.

2) กลุ่มลายประกอบ เป็นลายขนาดเล็กกว่าลายหลักและใช้สำหรับจกประกอบลายหลักโดยจะถูกจัดตำแหน่งให้อยู่ทั้งสองข้างของลายหลักข้างละเท่าๆกัน ซึ่งลายประกอบมีหลากหลายและในแต่ละลายของแต่ละพื้นบ้านก็อาจมีชื่อเรียกไม่เหมือนกัน บางลายก็ไม่มีชื่อเรียก (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี. 2544 : 233)

(1) ลายข้าวดอก เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายรูปทรงของข้าวดอกที่ใช้ทำขนมกระยาสารท นิยมใช้ทอจกประดับหรือแทรกไว้ในลายหลักหรือลายประกอบอื่นๆ

(2) ลายขอประแจ เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายตะขอหรือประแจจีน นิยมใช้ทอจกประกอบกับลายหลักเพื่อให้เกิดความหลากหลายของลวดลายบนผืนผ้า ไม่ว่าจะเป็นตีนของผ้าขึ้นตีนจก หน้าหมอนจก ย่ามจก และผ้าปักศีรษะนาคนาค

(3) ลายขอ เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายส่วสติกะหรือลายประแจจีน นิยมใช้ทอประกอบลายหลักเพื่อให้เกิดความหลากหลายบนผืนผ้าเช่นเดียวกับลายขอประแจ

(4) ลายกูด เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายปลายใบผักกูด นิยมใช้ทอเป็นส่วนประกอบของลายหลักและลายประกอบอื่นๆ (โดยเฉพาะลายชะเปา) พบมากในตีนจก ผ้าปักศีรษะนาคนาคและหน้าหมอนจก

(5) ลายชะเปา เป็นลายที่ใช้ทอเป็นส่วนล่างของเชิงผ้าขึ้นตีนจกทุกผืนของผ้าจากไท-ยวนเมืองราชบุรี

(6) ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมเต้า เป็นลายที่ได้แบบมาจากนกสองตัวกำลังกินน้ำในน้ำเต้าเดียวกันนิยมใช้ทอเป็นลายประกอบร่วมกับลายหลักเพื่อให้เกิดความหลากหลายบนผืนผ้าเช่นเดียวกับลายขอและลายขอประแจ

(7) ลายมะลิเลื้อย เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายต้นมะลิที่เลื้อยไปตามพื้นดินนับเป็นลายประกอบที่นิยมทอกันมากที่สุด สำหรับใช้ทอร่วมกับลายหลักทั้งในผ้าชิ้นตีนจก ย้อมจก ผ้าปักศีรษะนาค และหมอนจก

(8) ลายขอเหลี่ยม เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายตะขอหรือประแจจีนเช่นเดียวกับลายขอประแจนิยมใช้ทอจกในผ้าชิ้นตาและหน้าหมอนจก

(9) ลายนกเข้าโง้ง เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายนกอยู่ในโพรงไม้ นิยมทอประกอบลายหลักในตีนผ้าชิ้นตีนจก

(10) ลายนาค เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายพญานาคนิยมใช้ทอเป็นลายหน้าหมอนจก

(11) ลายม้า เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายม้า นิยมใช้ทอจกส่วนบนของตัวชิ้นตีนจก ผ้าขาวม้าจกชิ้นตา และผ้าปักศีรษะนาค

(12) ลายนก เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายนก นิยมใช้ทอประกอบในตีนผ้าชิ้นตีนจก ชิ้นตา หน้าหมอนจก ผ้าปักศีรษะนาค ผ้าขาวม้า และย้อมจก

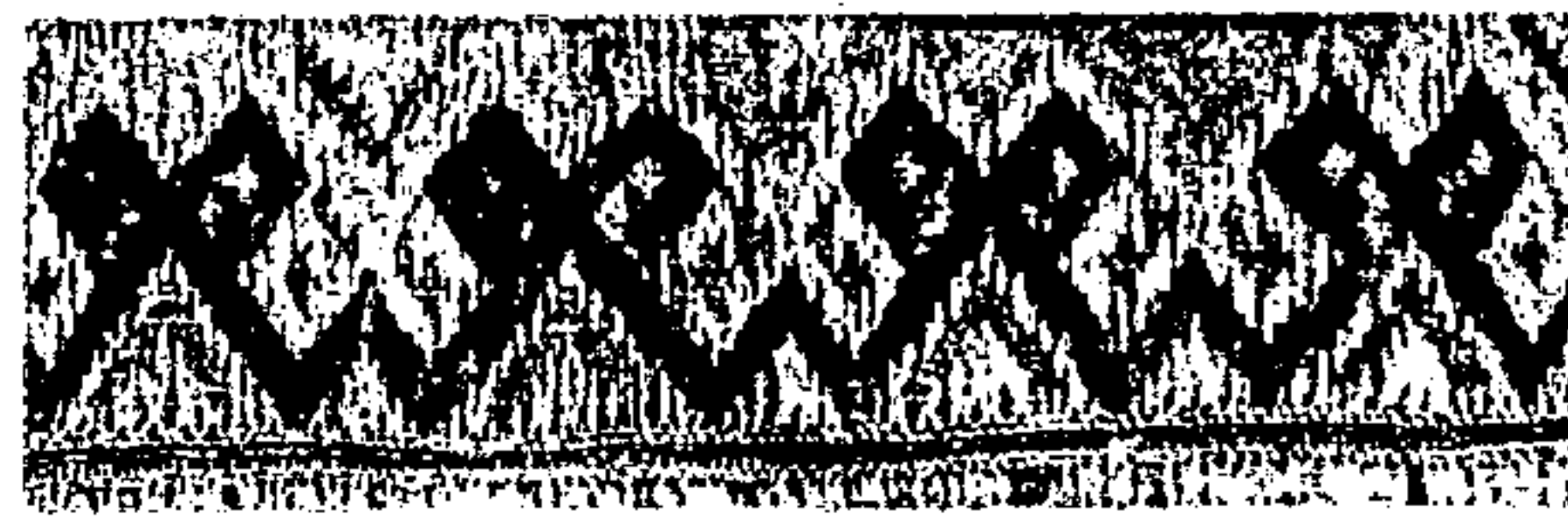
ลายดอกข้าวดอก

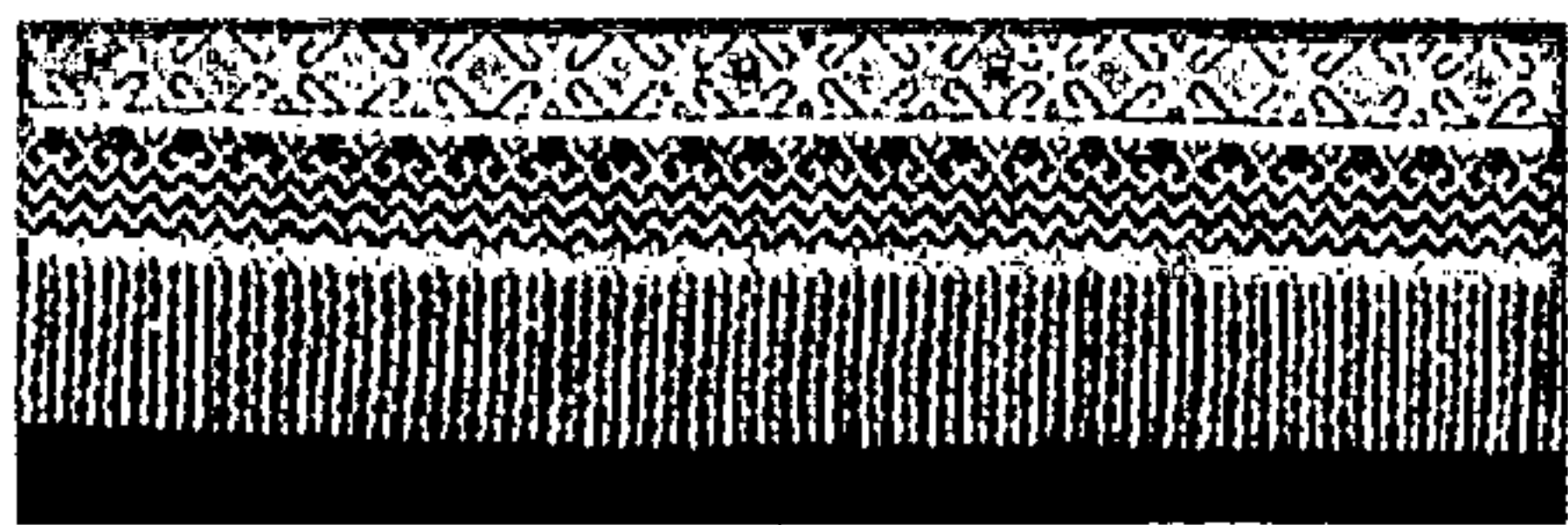
ลายขอประแจ

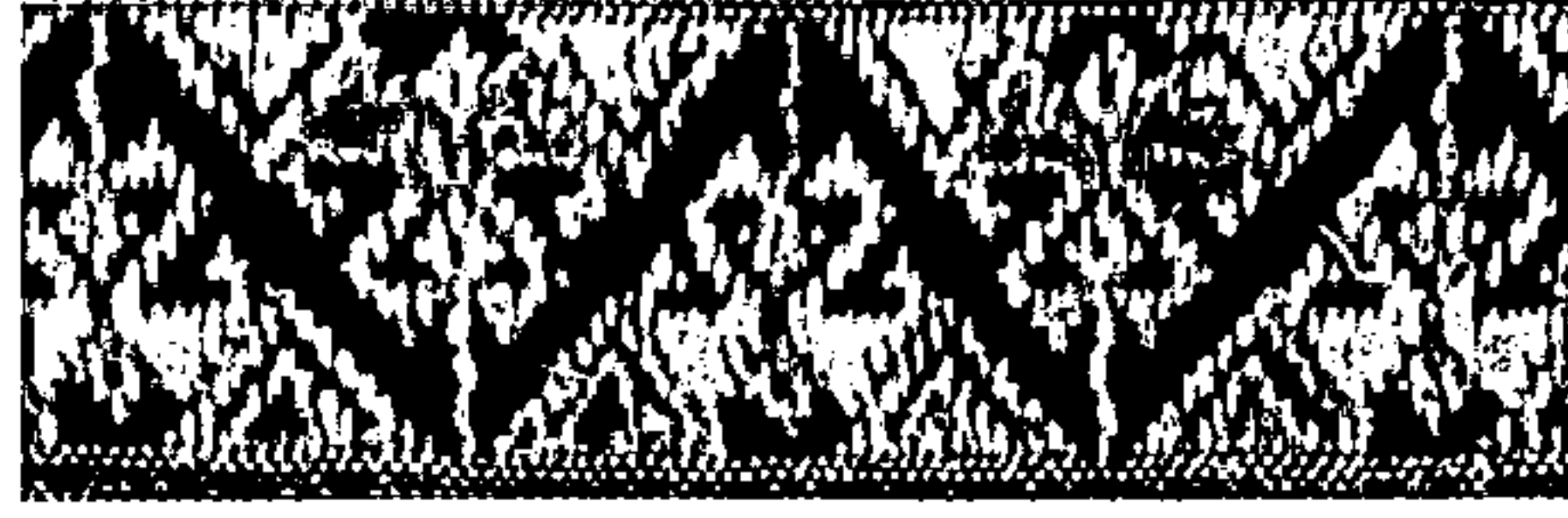
ลายขอ

ลายกูด

ลายชะเปา

ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมเต้า

ลายมะลิเลื้อย

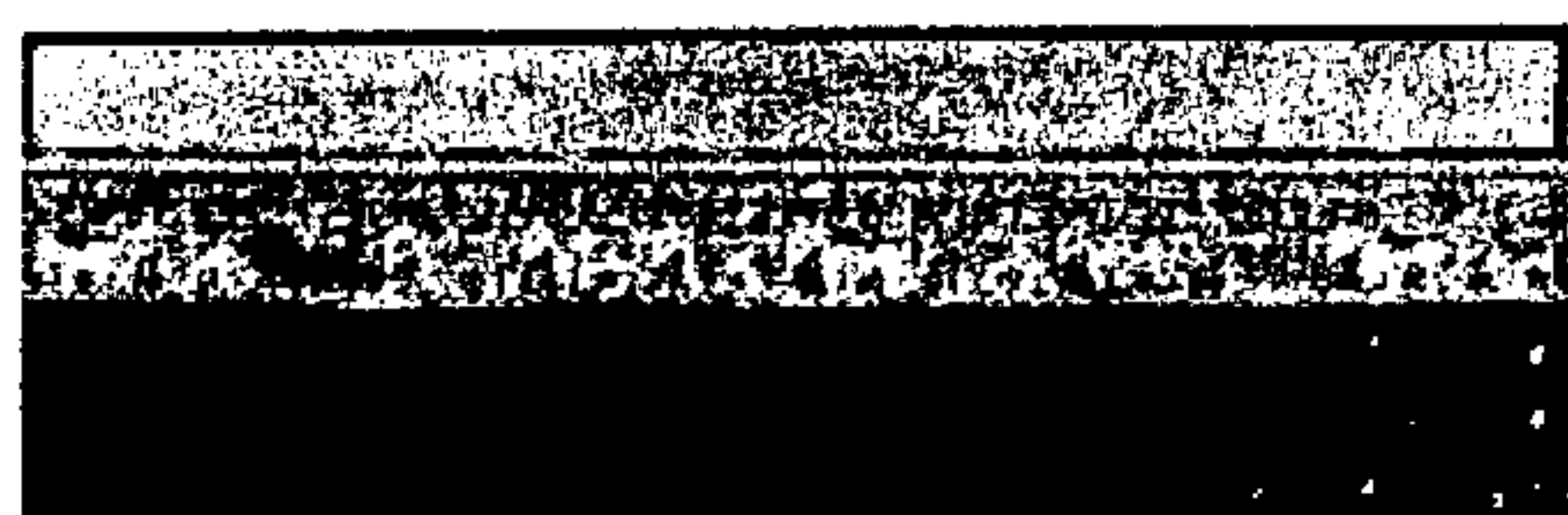
ลายขอเหลิ้ว

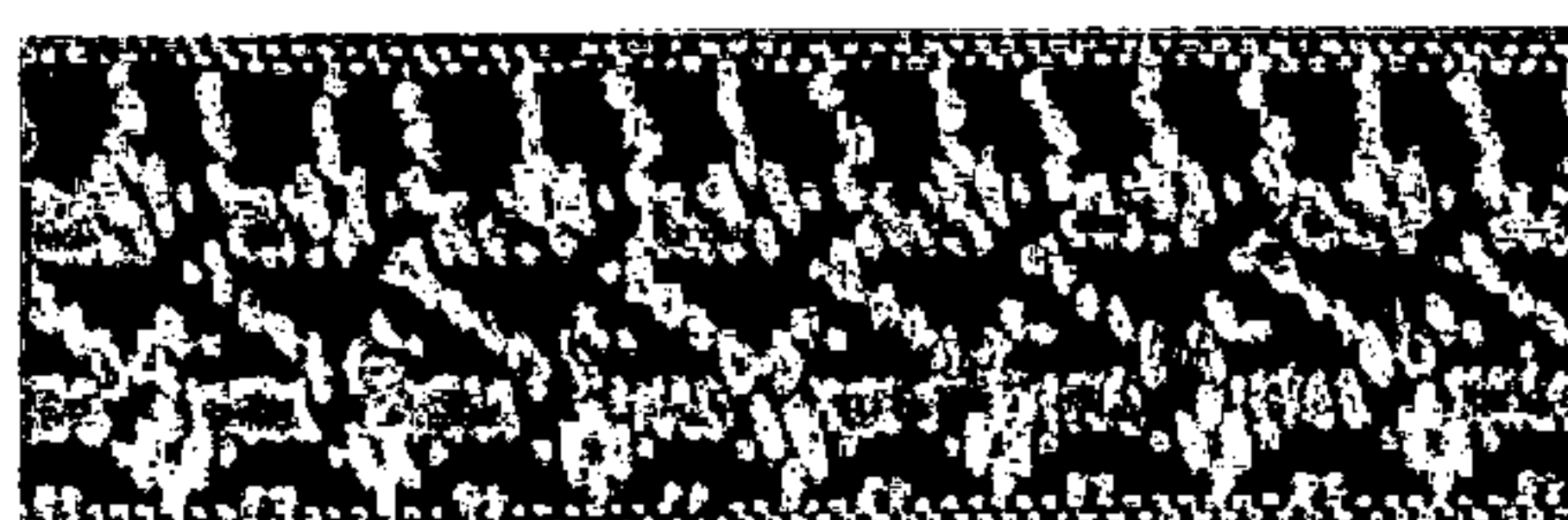
ลายนกเข้าโฮง

ลายนาค

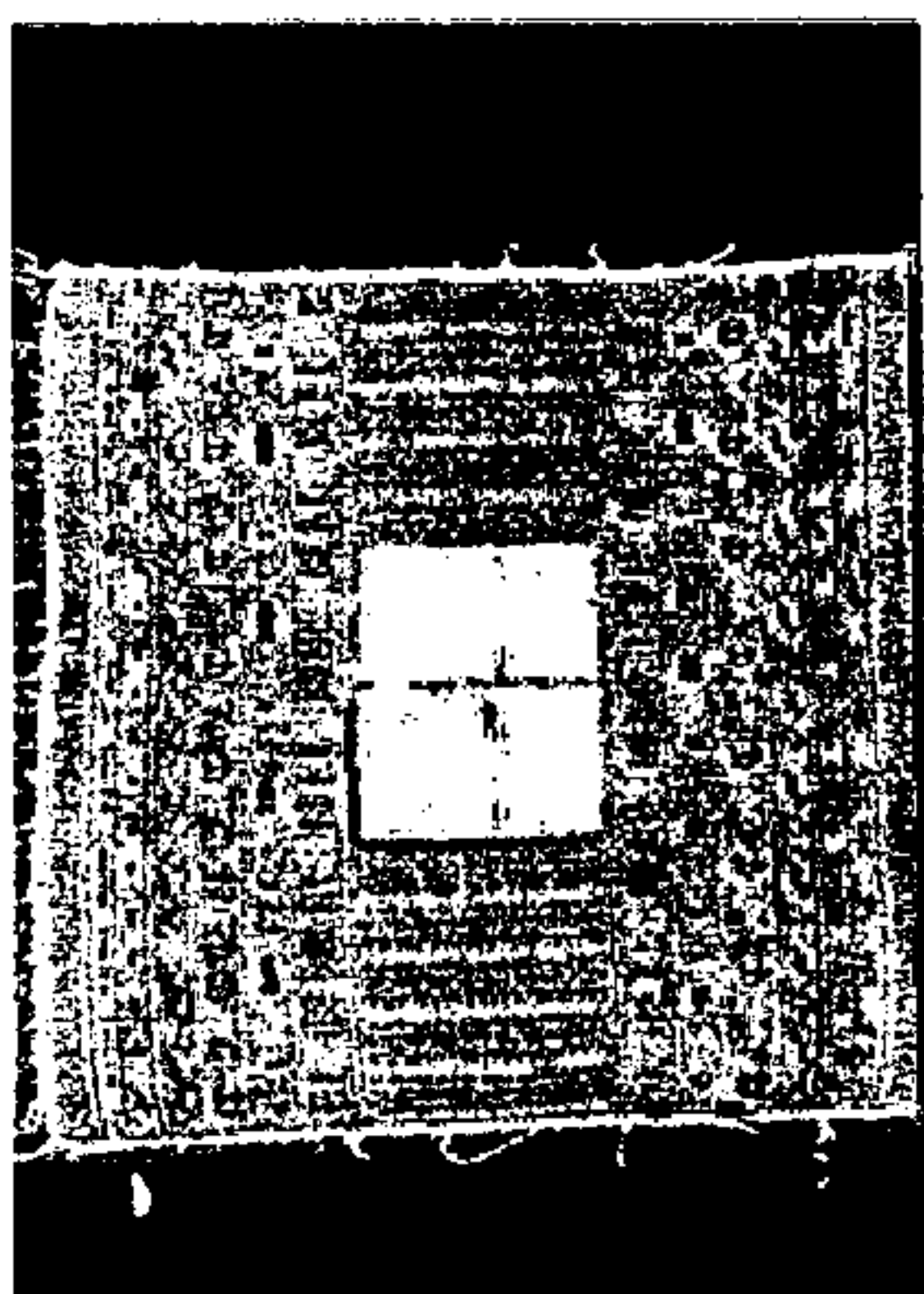

ลายม้า

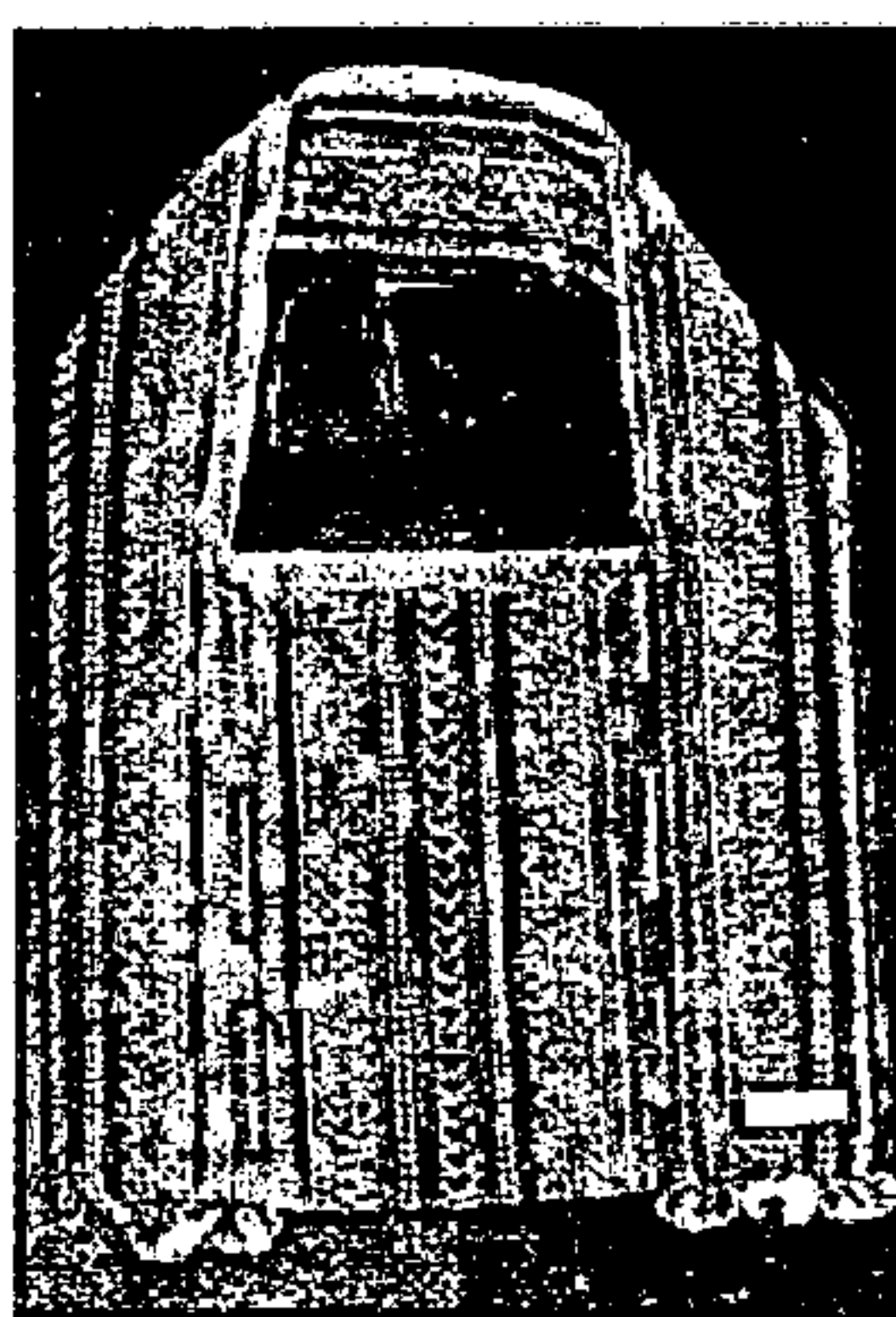

ลายนก

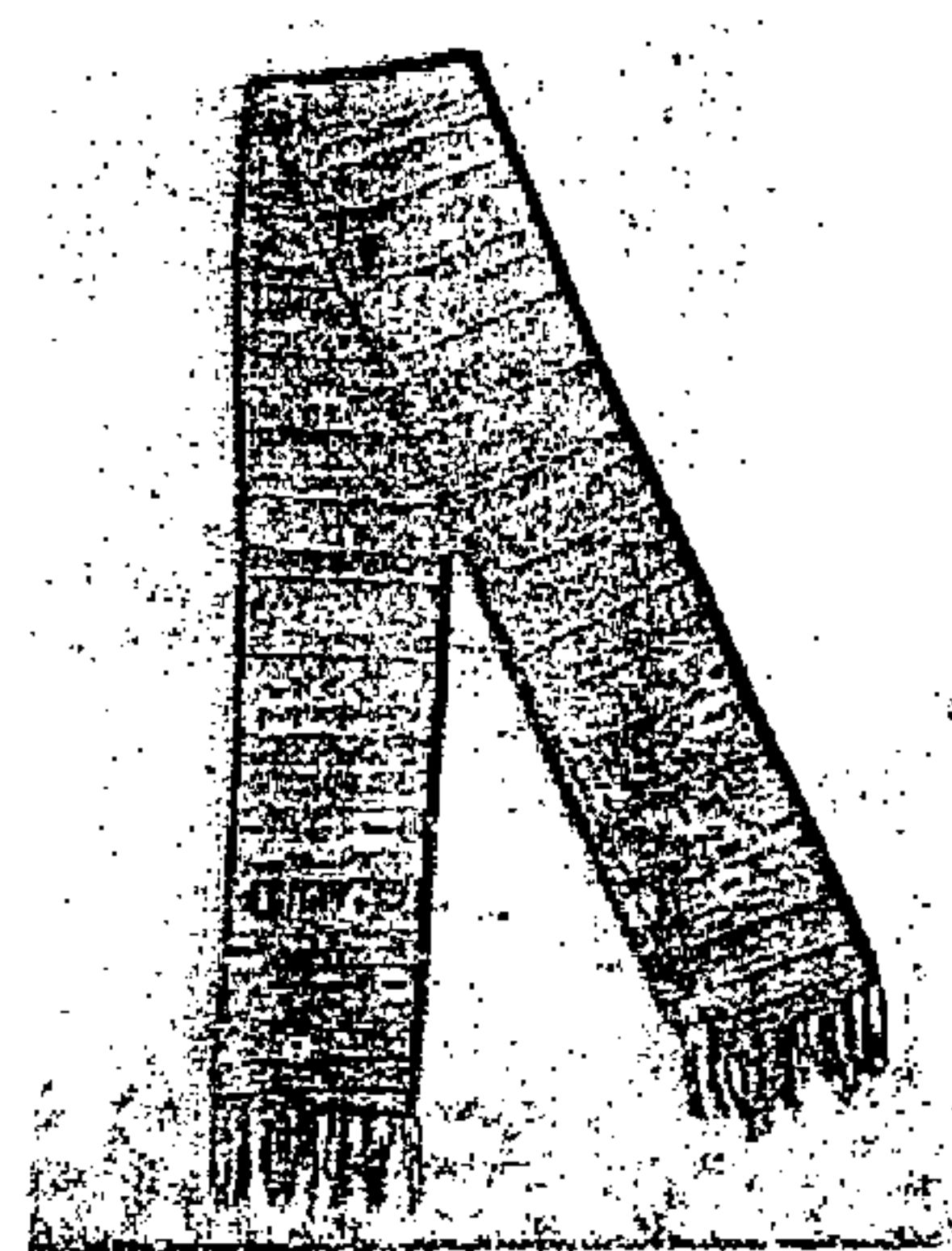
รูปลักษณะของลายผ้าจก ประเภทลายประกอบ

ผ้าปกหัวนาคจก

ย่ามจก

ผ้าขาวม้าจก

ภาพประกอบ 40 ผ้าในวิถีชีวิตของชาวไทย-ยวน

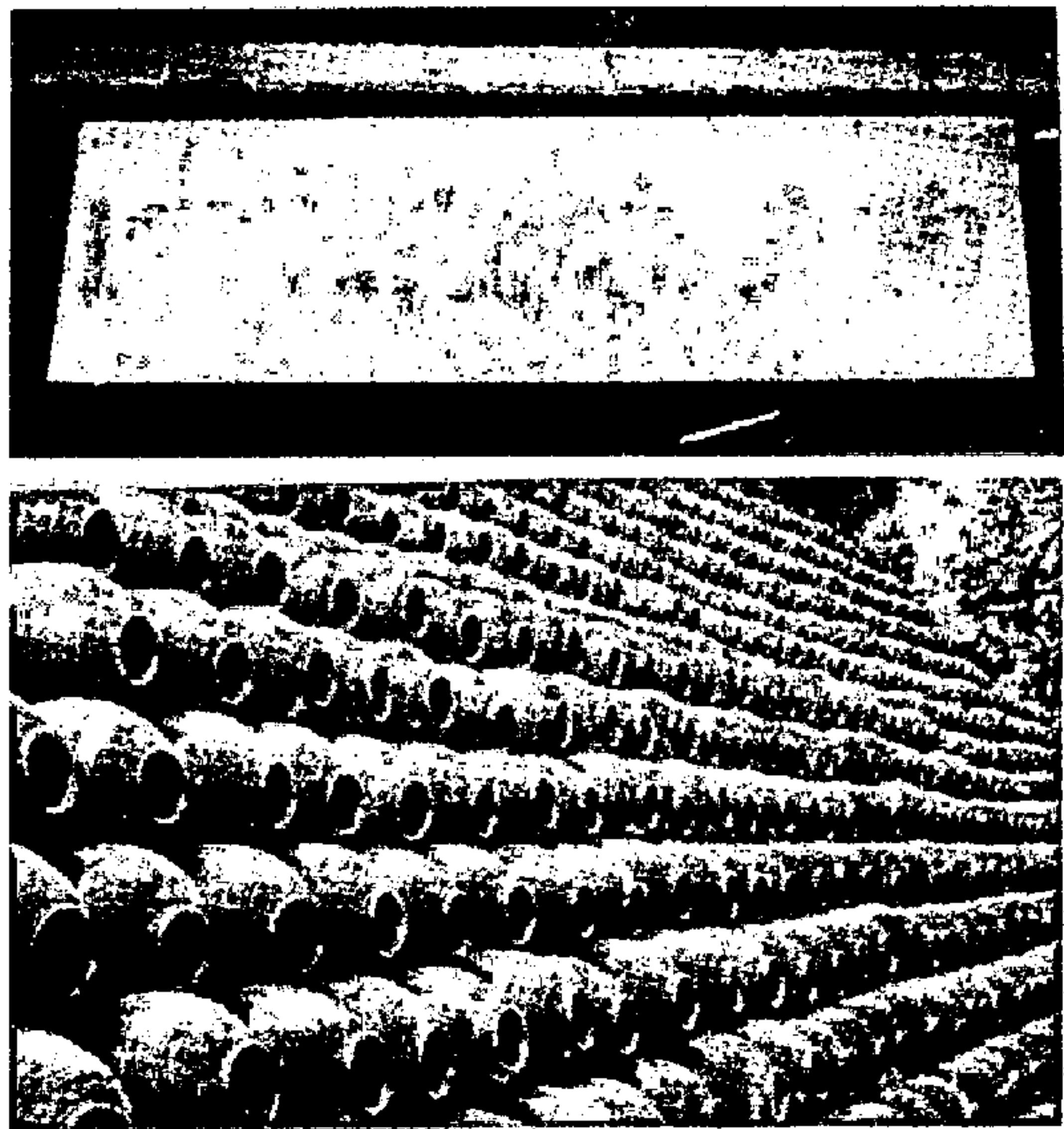
ที่มา : อุดม สมพร. (2540). ผ้าจกไทย-ยวน ราชบุรี. : 45 - 46 , 62 - 67.

5. บุคคลสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี

5.1 โองม้งกร

นายจื่อเหม็ง แซ่เอ็ง

เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว เกิดที่หมู่บ้านโปวตัง มณฑลตั้งซุ่ย ประเทศจีน (ศิริศักดิ์
อุ่มรักษา. 2544 : 200)

ภาพประกอบ 41 : สินค้าที่ผลิตจากโรงโองม้ง “เก้าแซ่ไถ่” ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
ที่มา : ทศพล แก้วทิมา. (2545. กุมภาพันธ์). “โองม้งกรเครื่องปั้นดินเผาแห่งเมืองราชบุรี,”
ที่นี่..ราชบุรี. 1 (ปฐมฤกษ์). : 50 – 52.

ศุภรัตน์ สีตะธรรมาภรณ์ เจ้าของและผู้จัดการโรงงานเครื่องเคลือบดินเผา เก้าแซ่ไถ่ กล่าวหานายจื่อเหม็ง แซ่เอ็งสมรสกับนางสาวไล่เอ็ง แซ่โซว ที่ประเทศจีนมีบุตรด้วยกัน 9 คน เป็นบุตรชาย 2 คนและบุตรหญิง 7 คน นายจื่อเหม็ง แซ่เอ็ง มีความสนใจงานศิลปะเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่เด็กพออายุได้ 18 ปี เดินทางไปปีนังทำงานเป็นนายช่างที่โรงงานเครื่องปั้นดินเผาเก้าไห่ปิง ทำงานอยู่ 4-5 ปี จึงเดินทางกลับประเทศจีน ขณะนั้นอายุได้ 22 ปี นายจื่อเหม็ง แซ่เอ็ง ทำงานเป็นนายช่างเขียนลวดลายในโรงงานเครื่องปั้นดินเผามณฑลตั้งซุ่ย มีความชำนาญทั้งการปั้นและการเขียนลวดลาย เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ดี ราวปี พ.ศ. 2470 ได้เดินทางมาเยี่ยมญาติที่ประเทศไทยแรกๆรับจ้างทำงานทั่วไป ต่อมาได้ทำงานเป็นนายช่างที่โรงงานเครื่องปั้นดินเผาเฮ้งเส็ง เชิงสะพานซังฮี้ ถนนสามเสนทำอยู่หลายปี ในปี พ.ศ.2476 นายจื่อเหม็งและนายซ่งฮงได้เดินในท้องนาที่เมืองราชบุรี โดยบังเอิญท่านได้สังเกตพบว่าดินที่นี่

มีเนื้อดี สีสวย ทนไฟ เหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา ได้นำตัวอย่างดินกลับไปทดลองและตัดสินใจเลือกจังหวัดราชบุรีเป็นที่ตั้งโรงงานของท่าน โดยเข้าห้กับเพื่อนเปิดโรงงานเผาเซรามิกเป็นแห่งแรกเนื่องจากท่านมีความเชี่ยวชาญด้านเครื่องปั้นดินเผา อีกทั้งมีความขยัน อดทน ต่อสู้ จนทำให้กิจการเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วและเปิดโรงงานเผาเซรามิกอีกแห่งหนึ่ง

ในระยะแรกกิจการดำเนินไปอย่างลำบากถึงแม้ว่าจะมีฝีมือในการผลิต แต่ไม่มีความรู้ด้านการบริหารงาน ลูกจ้างส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนในพื้นที่เพราะการสื่อสารกับลูกจ้างคนไทยไม่คล่องเรื่องภาษา และกว่าจะฝึกลูกจ้างให้เป็นช่างได้ต้องใช้เวลาหลายปี ดินของราชบุรีก็ต่างไปจากดินเมืองจีนที่เคยปั้น เมื่อนำกรรมวิธีการผลิตแบบจีนมาใช้ในระยะแรก จึงเกิดความเสียหายมาก ด้วยความยากลำบากทำให้หุ้นส่วนบางคนทนไม่ไหวแยกจากไปเสียผลิตภัณฑ์ในยุคบุกเบิกสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำเพียงอ่างน้ำขาวเคลือบและไห แต่ไม่มาก ใช้แหล่งดินสนามบิน (สุภรัตน์ สัตตะธรรมาภรณ์. 2544 : สัมภาษณ์)

กิจการเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรีเริ่มเฟื่องฟูมากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อมีความชำนาญและความเข้าใจในการใช้ดินในจังหวัดราชบุรีมากขึ้น จึงหันมาผลิตโอ่งเคลือบที่ยังไม่เขียนลายมีเพียงการประทับเป็นรูปง่ายๆที่ปากโอ่งเท่านั้น ภายหลังที่นายจื่อเหม็งกับนายช่งฮง มาตั้งโรงงานใหม่ชื่อเก้าแฉ่ไถ่จึงคิดที่จะเขียนลายมังกรลงบนโอ่งแบบเดียวกับโอ่งมังกรของจีน เนื่องจากมีการแข่งขันทางการตลาดรุนแรงมากขึ้นในช่วงแรก ได้ติดต่อซื้อดินขาวจากเมืองจีนเพื่อนำมาเขียนลายเมื่อทำได้สำเร็จลูกค้าก็หันมาสั่งซื้อกันเป็นจำนวนมาก แต่ก็มาประสบปัญหาดินขาวจากเมืองจีนยกเลิกการส่งมาขายอย่างเด็ดขาด ทำให้ทางโรงโอ่งต้องเร่งหาแหล่งดินขาวในประเทศไทยมาทดแทน ภายหลังพบว่าที่บ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นแหล่งใหญ่ที่มีดินขาวคุณภาพดี และมีผู้รับเหมาส่งให้โรงโอ่งอย่างมากมายจึงทำให้หลายโรงหันมาผลิตโอ่งมังกรเสียเป็นส่วนใหญ่ด้วยความบังเอิญที่นายจื่อเหม็งและนายช่งฮงชาวจีนโพ้นทะเลไปหยิบดินท้องถิ่นมาดูเมื่อ 60 กว่าปีก่อนนั้น จะพัฒนากลายมาเป็นแหล่งทำโอ่งมังกรของจังหวัดราชบุรีแห่งเดียวในประเทศไทย (สำนักพิมพ์สารคดี. 2544 : 199 - 206)

5.2 หนึ่งใหญ่วัดขนอน

5.2.1 พระครูศรัทธาสุนทร (หลวงปู่กล่อม)

เกิดเมื่อ พ.ศ. 2390 มรณะภาพ พ.ศ. 2485 อายุได้ 95 ปี พระนุชิต วชิรวิฑูโธ. 2541 กล่าวว่า ท่านพระครูเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านช่าง จัดได้ว่าเป็นช่างฝีมือเอกท่านหนึ่งของเมืองราชบุรี ท่านมีความคิดริเริ่มสร้างหนึ่งใหญ่ก็เพราะว่าที่วัดขนอนมีหนึ่งว้อยอยู่จำนวนมาก เนื่องจากชาวบ้านในสมัยก่อนนั้นส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม การทำนาส่วนใหญ่ใช้แรงงานวัว ดังนั้นเมื่อวัวตายจึงแล่เอาหนังมาถวายเป็นวัดส่วนเนื้อนั้นถ้าไม่ปรุงเป็นอาหารก็ฝังดิน หนึ่งว้อยที่ชาวบ้านนำมาถวายเป็นวัดเพื่อไว้ขึ้นกล่อมมีมากเข้า หลวงปู่กล่อม

ท่านจัดทำหนังสือขึ้นให้ใหญ่กว่าหนังสือชุดเดิมที่มีชาวบ้านนำมาถวายไว้ประมาณ 20 ตัว ซึ่งเป็นหนังสือขนาดกลาง

พระครูศรีทาสุนทร (หลวงปู่กล่อม)

หนังสือวัดขนอน

ภาพประกอบ 42 ตัวหนังสือสร้างโดยพระครูศรีทาสุนทร

ละออ ทองมีสิทธิ์ หัวหน้าคณะหนังสือ ขณะนั้นอายุ 82 ปี ได้กล่าวว่า ท่านพระครูศรีทาสุนทรเล่าให้ฟังว่า ผู้เขียนรูปหนังสือในครั้งนั้นมีด้วยกันสามคนคือ ช่างจาด ช่างจ๊ะ ทั้งสองเป็นช่างในจังหวัดราชบุรี และช่างพ่วง เป็นช่างบ้านโป่ง ส่วนครูอึ้ง เป็นผู้สลักแต่ผู้เดียว ระยะต่อมาได้สั่งทำรูปหนังสือเพิ่มเติมเป็นชุดที่ 2 ชุดนี้ช่างจ๊ะเป็นผู้เขียนและสลักด้วยตนเอง แต่มีจำนวนไม่มากนัก ครูอึ้งเดิมทีเดียวเป็นโขนอยู่ในคณะของพระแสงทองฟ้าเจ้าเมืองราชบุรี (เจ้าพระยาราชบุรี แสง วงศาโรจน์ สมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 - 2) ได้ชักชวนพระครูศรีทาสุนทร เจ้าอาวาสขณะนั้นยังวัยหนุ่ม ร่วมมือกันสร้างหนังสือชุดนี้ให้เป็นสมบัติของวัดโดยใช้หนังสือวัวและหนังสือควายที่ชาวบ้านนำมาถวาย (อวยพร เกิดช่วย. 2528 : 2)

พระนุชิต วชิรวิทย์ กล่าวว่าในการวาดรูปแกะสลักหลวงปู่กล่อมท่านจะเป็นผู้กำหนดว่าใครจะเป็นผู้วาด และแกะสลักรูป มนุษย์ ยักษ์ ลิง เพราะท่านอาศัยดูจากรูปร่างหน้าตาของช่างแต่ละคน ดังนั้นด้วยความเชี่ยวชาญทางด้านช่างของท่านจึงทำให้หนังสือของท่านมีความงดงามอ่อนช้อยสมส่วนและมีสีสันสวยงามเป็นธรรมชาติที่สุด ในสมัยนั้นหนังสือชุดแรกคือ ชุดหนูมานถวายแหวน และต่อมาได้สร้างอีกหลายชุดดังนี้ ชุดเผาลงกา, ตีกลินทรชิตครั้งที่ 1, ตีกลินทรชิตครั้งที่ 5, ชุดหนูมานอาสา, ชุดสังเมือง, ตีกลมังกร

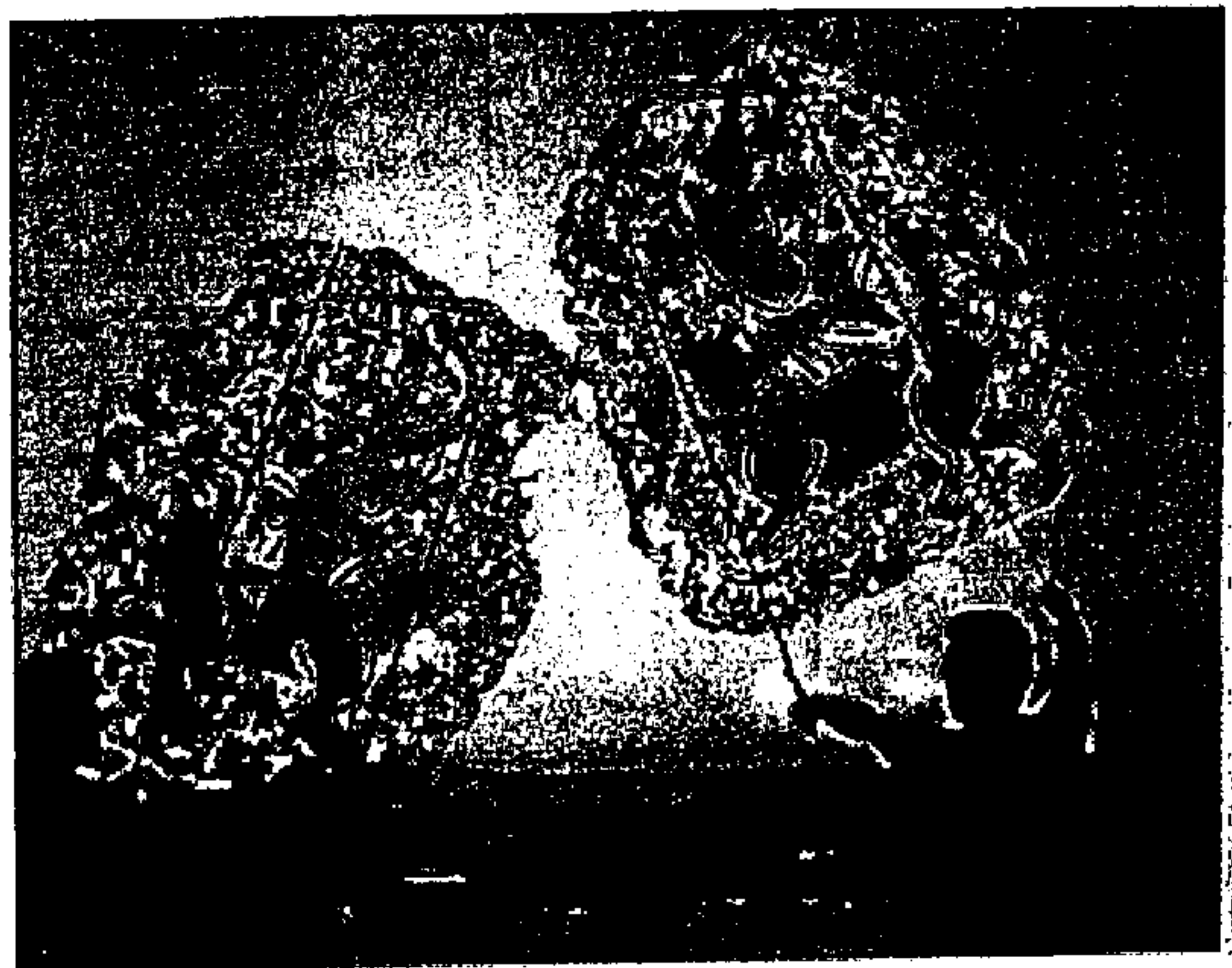
กัณฑ์และศีกบรรลัยกัลป์ ทำให้วัดมีตัวหนังสือจำนวนมาก 313 ตัว ปัจจุบันได้ชำรุดทรุดโทรม ไม่สามารถนำมาแสดงได้ (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี. 2541 : 14 - 15)

5.2.2 นายละออ ทองมีสิทธิ์

เกิดเมื่อพ.ศ. 2432 ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ 2 ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัด ราชบุรี เป็นบุตรของนายเลื่องกับนางแสง ทองมีสิทธิ์ นายละออได้สมรสกับนางเลี้ย ทองมีสิทธิ์ มีบุตรด้วยกัน 9 คน นายละออ ทองมีสิทธิ์ หัวหน้านักเขียนหนังสือใหญ่เป็นทั้งผู้พากษ์และนักขีด หนังสือใหญ่ ผู้มีความสามารถล้ำเลิศ

ศิลปินพื้นบ้านดีเด่นสาขาหนังสือใหญ่
ประจำปี พ.ศ. 2528

การขีดหนังสือใหญ่วัดขนอน

ภาพประกอบ 43 การแสดงหนังสือใหญ่ควบคุมโดยนายละออ ทองมีสิทธิ์
ที่มา : สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2522). ของดีเมืองราชบุรี. : 54.

นายละออ ทองมีสิทธิ์ จบการศึกษาจากโรงเรียนวัดขนอน และต่อมาได้บรรพชาอุปสมบทที่วัดเสนหา อำเภอเมืองนครปฐม เริ่มหัดเล่นหนังสือใหญ่มาตั้งแต่อายุประมาณ 14 หรือ 15 ปี โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนายเพ็ญ ทองมีสิทธิ์ (ผู้เป็นอา) ขณะที่เด็กอยู่กับพระครูศรัทธาสุนทร หรือหลวงปู่กล่อม ท่านพระครูได้สร้างหนังสือใหญ่ของวัดขึ้น รวบรวมช่างและคนเล่นเป็นคนแรก มีหัวหน้านักเขียนชื่อครูอึ้ง ซึ่งเดิมเป็นโขนของพระแสนท้องฟ้าเจ้าเมืองราชบุรี ตอนแรกนายละออสนใจเล่นหนังสือใหญ่และจะไปหัดปีพาทย์ แต่หลวงปู่กล่อมไม่อนุญาต แต่ท่านให้มาหัดพากษ์หนังสือแทน นายละออจึงเป็นคนพากษ์หนังสือมาตั้งแต่ยังหนุ่ม

ตลอดเวลาประมาณ 111 ปี หลังจากคณะหนังใหญ่ชุดนี้ได้เกิดขึ้นโดยวัดเป็นผู้สร้าง และเป็นเจ้าของ โดยมอบอำนาจดำเนินการให้ชาวบ้าน ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะได้เปลี่ยนมาแล้ว 5 ครั้ง คือ ครูอึ้ง นายเพิ่ม ทองมีสิทธิ์ นายโปิ๊ะ ชะเกตุ นายนาค รุ่งเรือง นายละออ ทองมีสิทธิ์เป็นหัวหน้าคณะคนที่ 5 มีผู้ร่วมคณะประมาณ 22 คน ซึ่งทุกคนล้วนเป็นชาวละแวก วัดเกาะ วัดখনอนแทบทั้งสิ้น การละเล่นหนังใหญ่สืบเนื่องมาโดยตลอดและเป็นรายได้อย่างหนึ่งของวัดในการทะนุบำรุงวัดมาจนถึงปัจจุบัน

ในบรรดาคนที่อยู่ในคณะหนังใหญ่ คนที่สำคัญที่สุดคือคนพากย์ ต้องเป็นผู้ที่รอบรู้ เป็นพิเศษ มีความแตกฉานในเรื่องรามเกียรติ์ ปกติแล้วหัวหน้าคณะจะเป็นผู้พากย์ จะพากย์เป็น ฉันท์ กาพย์ ร่ายยาวและแทรกตลกต่าง ๆ พร้อมกันนี้ก็ต้องทำหน้าที่ควบคุมให้สัญญาณ วงดนตรี บริหารการแสดงของคณะให้มีประสิทธิภาพ ฉะนั้นความรู้ความสามารถของนายละออ ทองมีสิทธิ์ ย่อมเป็นที่ยอมรับและทราบกันเป็นอย่างดี

เกียรติประวัติและรางวัลที่นายละออ ทองมีสิทธิ์ ได้รับคือ ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่น สาขาหนังใหญ่ ประจำปี พ.ศ. 2528

5.2.3 พระครูสังฆบริบาล (นพพร อาจิตฺตมโม)

เกิดเมื่อ พ.ศ. 2490 ที่บ้านเลขที่ 85 ตรอกตันโพธิ์ แขวงสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ เดิมชื่อนายนพพร ธรรมนันท์มาพัฒนาต่อมาได้อุปสมบทที่วัดখনอนและได้เป็นเจ้าอาวาส วัดখনอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2532

ผู้นุรักษ์มรดกไทยดีเด่น
ประจำปี พ.ศ. 2535

นักเรียนโรงเรียนวัดখনอนผู้สืบสานการเชิดหนังใหญ่

ภาพประกอบ 44 พระครูสังฆบริบาลเป็นผู้ฟื้นฟูหนังใหญ่

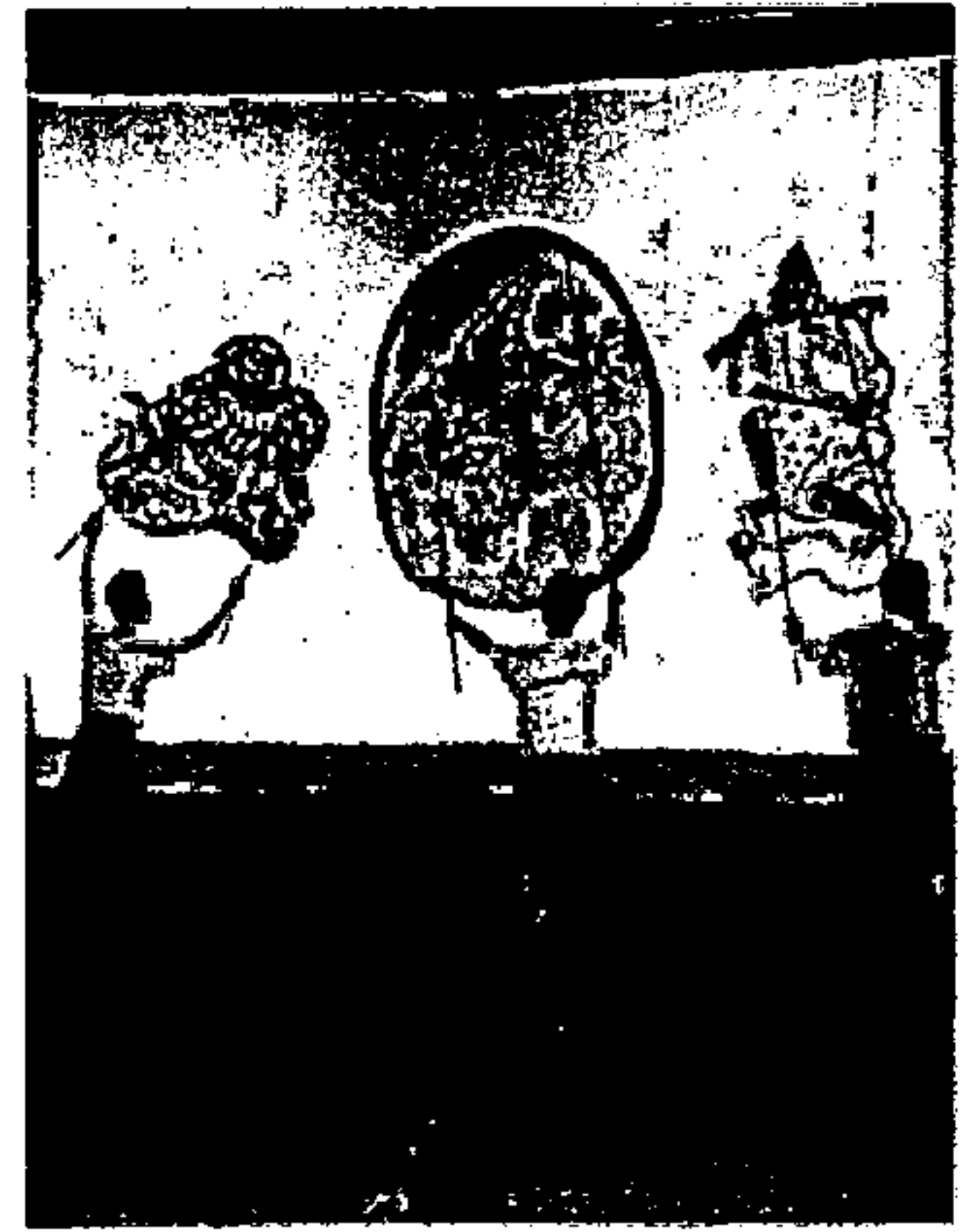
ที่มา : คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2538). ราชบุรีรุ่งอรุณแห่งปีสืบสาน
วัฒนธรรมไทย. : คำนำ.

เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2532 พระครูสังฆบริบาลได้เดินทางพร้อมกับคณะกรรมการวัดখনอน เพื่อเข้าเฝ้าถวายพระพรเนื่องในวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งในครั้งนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้พระราชทานโครงการพระราชดำริในการอนุรักษ์หนังใหญ่วัดখনอน ซึ่งจะมีการจัดทำหนังใหญ่ชุดใหม่ สำหรับใช้แสดงแทนหนังใหญ่ชุดเก่าซึ่งชำรุด ส่วนหนังใหญ่ชุดเก่าให้เก็บรักษาไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจะสร้างอาคารขึ้นในโอกาสต่อไป

ทางวัดখনอนได้สนองโครงการพระราชดำริด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยกรรมการวัดখনอน กรรมการจากจังหวัดราชบุรี และกรรมการจากมหาวิทยาลัยศิลปากร พร้อมด้วยนักธุรกิจชั้นนำจากกรุงเทพฯ หาทุนทรัพย์และบุคลากรจากมหาวิทยาลัยศิลปากรจัดทำหนังใหญ่ชุดใหม่ รวม 313 ตัว จนสำเร็จ และได้สืบสานการแสดงทั้งการเชิด การพากษ์และการบรรเลงดนตรีประกอบ ฯลฯ โดยการจัดหาวิทยากรและฝึกนักเรียนจำนวนหนึ่งทำการแสดงเผยแพร่จนสำเร็จระดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยศิลปากรได้สนับสนุนจัดหางบประมาณมาก่อสร้างโดยบูรณะกุฏิของพระครูศรีทาสุนทร (หลวงปู่กล่อม) ผู้ริเริ่มสร้างหนังใหญ่ชุดแรก เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดখনอนจนแล้วเสร็จและพร้อมที่จะทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จ ทรงเปิดอาคารพิพิธภัณฑ์

เกียรติคุณที่พระครูสังฆบริบาล (นพพร อาจิตฺตมโม) เคยได้รับคือ ได้รับโล่พร้อมด้วยเกียรติบัตรรางวัลผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ได้รับพระราชทานโล่และเข็มที่ระลึกรางวัลผู้สนับสนุน การอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2535

5.2.4 นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์

นายฉลาดฝึกสอนเด็กนักเรียนให้เชิดหนังใหญ่

ภาพประกอบ 45 ผู้ฝึกสอนเด็กนักเรียนวัดখনอนเชิดหนังใหญ่

เกิดเมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2492 ที่ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นบุตรของนางหนู แซ่อื้อ นายฉลาดได้สมรสกับนางจรัส ภาวนกุลพงศ์มีบุตร 3 คน

นายฉลาด ภาวนกุลพงศ์ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดখনอนในขณะที่เป็นเด็กอยู่ที่วัดখনอนมีความสนใจหนังสือตั้งแต่เล็ก ได้เริ่มฝึกขีดหนังสือด้วยความตั้งใจจากนายสว่าง ชะเกตุ ซึ่งเป็นญาติ ได้ออกแสดงผลงานครั้งแรกที่โรงเรียนทหารช่างจังหวัดราชบุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 มีแนวคิดที่ตนเองเป็นศิษย์คนสุดท้ายที่ได้รับการถ่ายทอดการขีดหนังสือ หากไม่มีการถ่ายทอดให้มีการสืบสานต่อไปจะสูญหาย ได้ฝึกหัดเด็กชุดแรกจำนวน 7 คน โดยฝึกเด็กในวัดก่อน สำเร็จเป็นชุดแรกและฝึกรุ่นต่อมาอีกโดยอาศัยศิษย์รุ่นแรกช่วยเหลือ ในการฝึกซ้อมรุ่นต่อมา และได้แสดงที่ญี่ปุ่น โดยมีครอบครัวทางญี่ปุ่นติดต่อทางกรมศิลปากร ว่าจ้างให้ไปแสดง เป็นการร่ำแสดงและปี พ.ศ. 2536 ไปแสดงที่ประเทศเยอรมนี ในโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประจำชาติ วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2538 แสดงที่โรงละครแห่งชาติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงตรัสให้นายฉลาด ฝึกสอนเด็กให้ขีดหนังสือต่อไป ซึ่งเป็นที่ปลาบปลื้มเป็นอย่างยิ่ง เป็นกำลังใจให้นายฉลาดตั้งมั่นที่จะฝึกสอนเด็กต่อไปอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย

การมีส่วนร่วมทางสังคม นายฉลาดได้เป็นอาสาสมัครในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม เป็นอาสาสมัครผู้นำท้องถิ่น และเป็นลูกเสือชาวบ้าน (ฉลาด ภาวนกุลพงศ์. สัมภาษณ์. 2545)

5.3 ผ้ายกไท-ยวน

5.3.1 นางช้อน กำลังหาญ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้สรุป ชีวิตประวัตินางช้อน กำลังหาญ ไว้ว่า เกิดเมื่อ พ.ศ. 2446 บ้านสระโบสถ์ หมู่ที่ 6 ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นบุตรของนายบดกับนางคำ เพ็ญระแก้ว มีพี่น้องรวมกัน 7 คน และได้สมรสกับนายโหมด กำลังหาญ มีบุตรทั้งหมด 6 คน

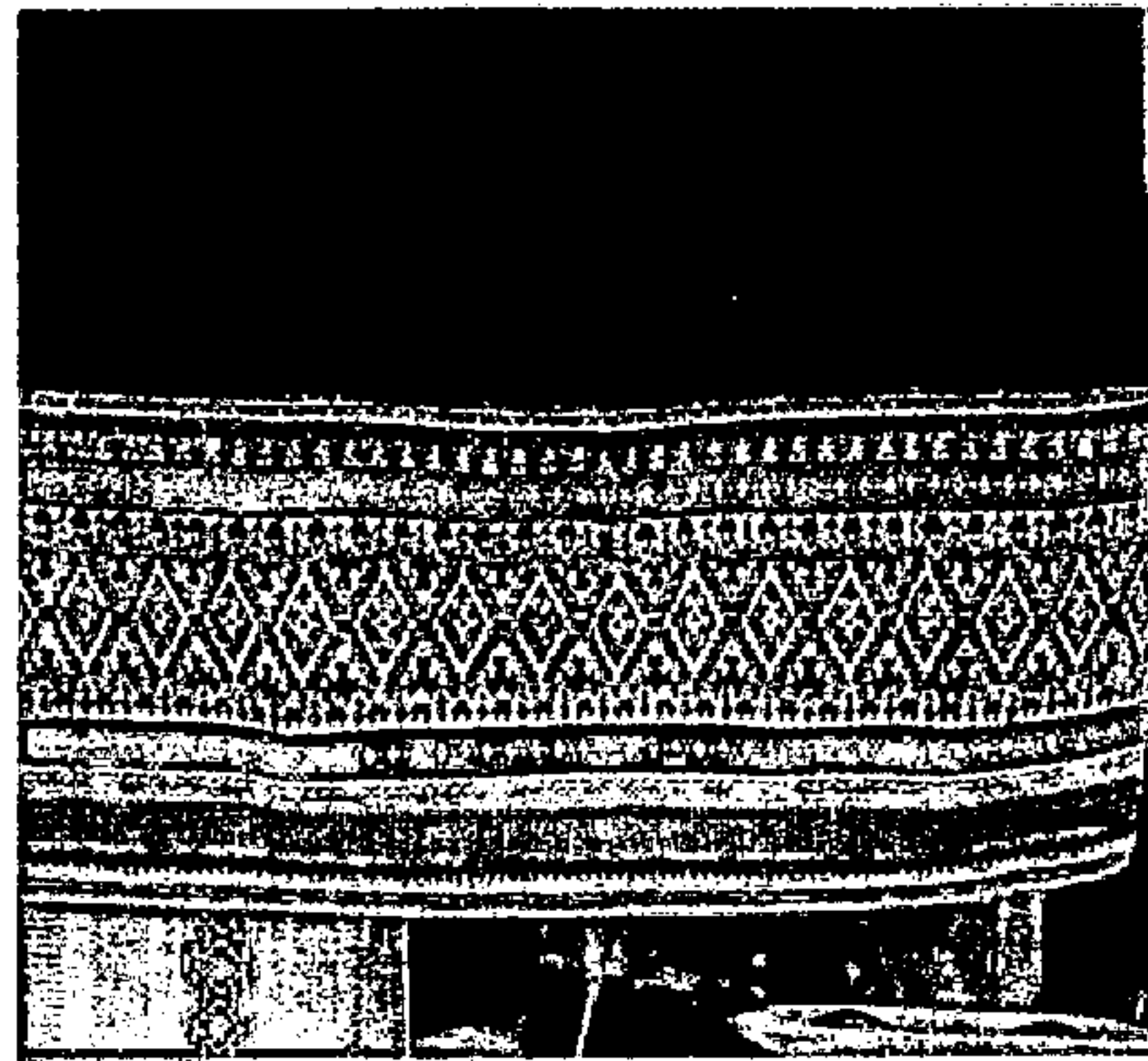
นางช้อนได้รับการฝึกหัดทอผ้าขึ้นต้นจกจากนางคำผู้เป็นมารดาตั้งแต่วัยเยาว์วัย จนกระทั่งทอเองได้ แม้มีครอบครัวแล้วก็ยังคงทออยู่ สมัยก่อนในละแวกหมู่บ้านมีการทอผ้าขึ้นจกกันมาก แต่ต่อมาด้วยปัจจัยต่างๆ มีผลทำให้การทอผ้าจกลดน้อยลงมีเพียงนางช้อน เท่านั้นที่ทอผ้าขึ้นจกเรื่อยมา ในที่สุดการทอผ้าจกของทั้งหมู่บ้านก็หยุดหายไปช่วงหนึ่ง จนถึงปี พ.ศ. 2518 จึงได้มีการฟื้นฟูมาอีกครั้งหนึ่ง

เดิมผลงานของนางช้อนเป็นที่รู้จักกันดีเฉพาะในละแวกตำบลคูบัวเท่านั้นเนื่องจากนางช้อนทอเพียงเพื่อใช้เอง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 นางช้อนได้สวมใส่ผ้าขึ้นต้นจกไปเข้าเฝ้า

รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ที่เสด็จพระราชดำเนิน

บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม
สาขาช่างฝีมือ ประจำปี พ.ศ. 2530

ลวดลายผ้าจากแบบโบราณ
ของยายช้อน กำลังหาญ

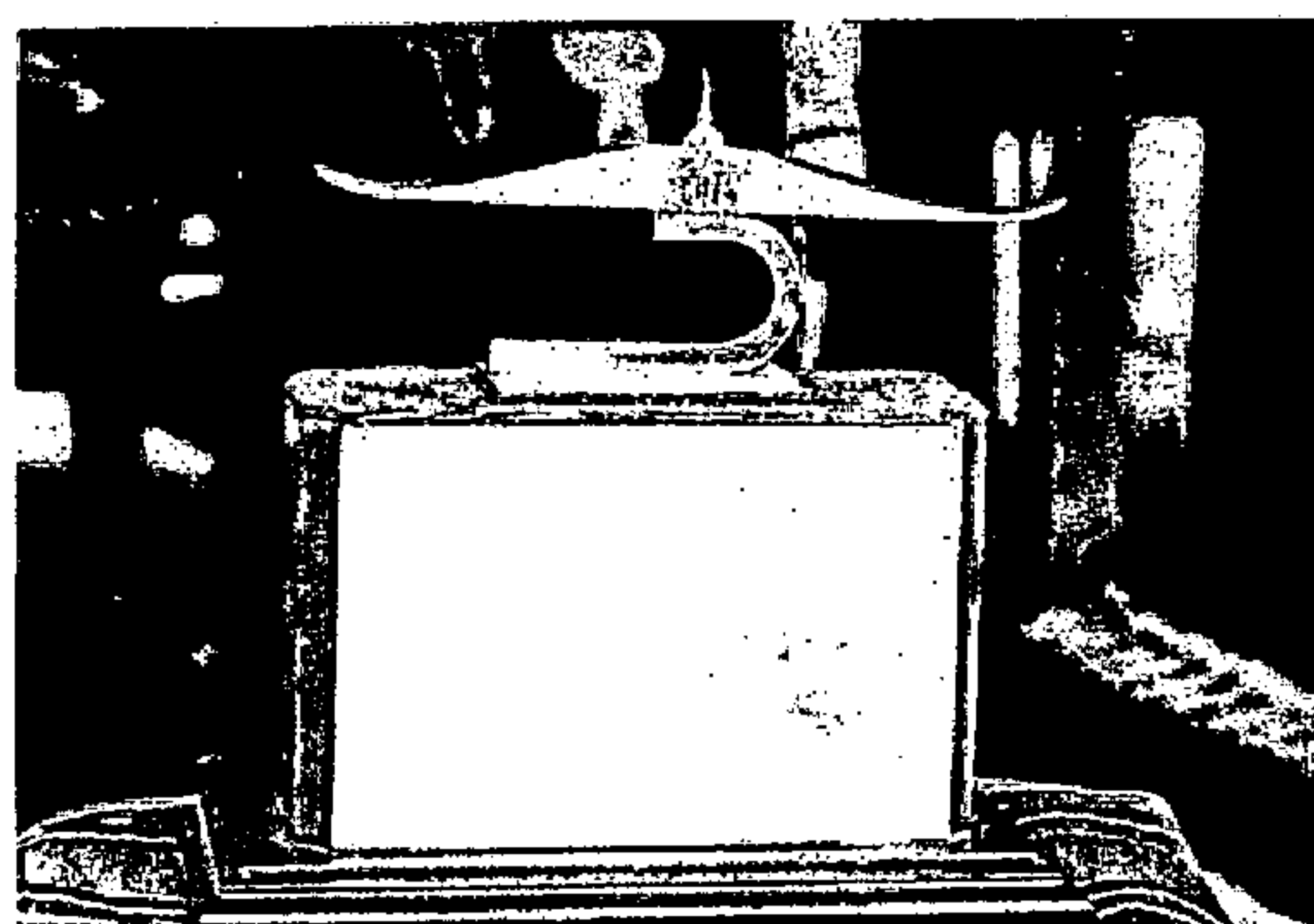
ภาพประกอบ 46 ยายช้อน กำลังหาญ ผู้สืบทอดการทอผ้าตีนจก
ที่มา : คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2538). ราชบุรีรุ่งอรุณแห่งปีสิบสาม
วัฒนธรรมไทย. : คำนำ.

ไปทรงทอดผ้ากฐิน ณ วัดสันติการาม อำเภอปากท่อ นางช้อนได้ถวายผ้าจากโบราณเก่าแก่เป็นผ้าคลุมหัวนาคนึง แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรผ้าชิ้นจกที่นางช้อนใส่มารับเสด็จ จึงได้ตรัสถามว่า “ผ้านี้ยายทอเองหรือ ตอนนี้อยู่หรือเปล่า ถ้าทอผ้าได้ก็ขอให้ทอไปเรื่อยๆ” หลังจากวันนั้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2519 นางช้อนได้นำผ้าตีนจก 2 ผืน ที่ทอขึ้นภายหลังจากมีพระราชดำรัสในคราวนั้น ถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชวังสวนจิตรลดา และในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2520 พระองค์ได้เสด็จไปทอดพระเนตรโบราณสถานที่คูบัวและเสด็จไปบ้านนางช้อนเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อทรงเยี่ยมและทอดพระเนตรการทอผ้าจาก ต่อมาเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคมถึง 14 มิถุนายน พ.ศ. 2521 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้เจ้าหน้าที่ไปรับนางช้อน กำลังหาญ ไปสาธิตการทอผ้าชิ้นตีนจกที่พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นับแต่นั้นมาชื่อเสียงของนางช้อนก็เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ผลงานของนางช้อนไปปรากฏในสถานที่ต่างๆ และบางครั้งไปสาธิตการทอด้วย เช่นที่สยามสมาคมกรุงเทพฯ โรงเรียนหอวังกรุงเทพฯ งานแสดงศิลปหัตถกรรมนครปฐม วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี โรงพยาบาลราชบุรี วิทยาลัยครู

หมู่บ้านจอมบึงราชบุรี จากผลงานที่ปรากฏ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติได้ประกาศยกย่องเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาการช่างฝีมือประจำปี พ.ศ. 2530 (สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ. 2537 : 29 - 37)

5.3.2 นางทองอยู่ กำลังหาญ

เกิดเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2473 บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 12 ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เป็นผู้สืบทอดการทอผ้าตีนจกแบบโบราณ มาจากนางช้อน กำลังหาญ ผู้เป็นมารดา รวมทั้งคิดค้นลวดลายแบบต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่จนเป็นที่นิยมของชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาการช่างฝีมือ
ประจำปี พ.ศ. 2534

รางวัลกระสวยพระราชทาน

ภาพประกอบ 47 นางทองอยู่ กำลังหาญ ผู้สืบทอดการทอผ้าจกต่อจากมารดา
ที่มา : อุดม สมพร. (2540). ผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี. : 130.

นางทองอยู่ กำลังหาญ เข้าเฝ้ารับเสด็จคราวเดียวกับนางช้อน กำลังหาญ ผู้เป็นมารดา และในปี พ.ศ. 2521 ได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้ไปสอนการทอผ้าจกที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เคยได้รับรางวัลต่างๆ มากมายจากผลงานการทอผ้าตีนจก โบราณดังนี้ ได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการประกวดขึ้นตีนจกในงานศิลปเมืองราชบุรี วันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2529 เกียรติบัตรจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีในฐานะผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น สาขาการช่างฝีมือ วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 โล่ประกาศเกียรติคุณดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมจากคณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี ในวันอนุรักษ์มรดกไทย วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2534 และได้รับการเสนอชื่อเข้าคัดเลือกให้เป็น

บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปการช่างศิลปะและการช่างฝีมือ ประจำปี พ.ศ. 2534 (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2537 : 39)

5.3.3 นายสมบุญ คำยอด

เกิดเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2467 เป็นบุตรของนายอินทร์และนางเนียม คำยอด ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 15 หมู่ 10 ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สมรสกับ นางอัมพร คำยอด มีบุตร 3 คน เป็นผู้คิดค้นวิธีถ่ายทอดการทอผ้าจากวิธีอ่านลายจากตาราง กราฟ ในปี พ.ศ. 2520 สำหรับคนที่จำลายจากไม่ได้ ก็ดูลายจากกระดาษกราฟที่ติดไว้หน้าหูก

พระราชทานเกียรติบัตร เมื่อ 14 ตุลาคม 2534 ฝึกหัดทอจากลายต้นแบบในตารางกราฟ ภาพประกอบ 48 ผลงานจากการคิดค้นวิธีถ่ายทอดการทอผ้าจาก

นายสมบุญ คำยอด เรียนจบชั้นประถม 4 จากโรงเรียนวัดดอนแร่ หลังจากนั้นบวชที่วัดดอนแร่ หลังจากสึกออกมาศึกษาด้านการไปรษณีย์ เมื่อจบแล้วทำงานเป็นไปรษณีย์ประจำตำบลดอนแร่ 20 ปี ในปี พ.ศ. 2520 มีความสนใจการทอผ้าจากโดยไปขอเรียนรู้จากคนในหมู่บ้าน ซึ่งมีการถ่ายทอดแบบโบราณด้วยการจำลวดลายอยู่นาน 1 เดือน ก็ยังทอไม่ได้ ท่านได้สังเกตเห็นนักเรียนใช้กระดาษกราฟในการเขียนรูปแล้วคิดว่าน่าจะนำมาเขียนลายสำหรับจกได้ จึงทดลองนำลายผ้าจากโบราณมาเขียนลงบนกระดาษกราฟ แล้วนำไปทดลองทอจนปรากฏว่าได้ผลดีและเรียนรู้ได้เร็วกว่าการฝึกทอแบบดั้งเดิม

นายสมบุญ คำยอด มีแนวคิดว่าการให้เด็กทุกคนที่สนใจฝึกทอผ้าจากแล้วทำได้ และสามารถเรียนรู้ได้ครั้งละจำนวนมากๆ จึงได้ถ่ายทอดการทอผ้าจากจากกระดาษกราฟให้เด็กในหมู่บ้านจำนวน 7 คนก่อน ทุกคนสามารถทอจกได้ในระยะเวลาสั้นๆ หลังจากนั้นการศึกษา นอกโรงเรียนได้เชิญท่านเป็นวิทยากรสอนการทอผ้าจากให้กับนักเรียนที่ตำบลรางบัว ตำบลแคทราย อีกหลายรุ่น และได้รับเชิญเป็นวิทยากรสอนให้กับนักเรียนวิทยาลัยสารพัดช่างราชบุรี

วิทยาลัยเทคนิคโพธาราม มีลูกศิษย์จำนวนมากประกอบอาชีพการทอผ้าจากเป็นอาชีพเสริมและ
เป็นวิทยากรถ่ายทอดให้กับนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ต่อไป

จากการคิดค้นวิธีการทอผ้าจากจากวิธีการอ่านลายจากตารางกราฟ สมเด็จพระเทพรัตน
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงให้เจ้าหน้าที่ไปรับ นายสมบุญ คำยอด ไปถ่ายทอดการทอ
ผ้าจากที่พระราชวังสวงจิตร์ลดดา

วิธีการทอผ้าจากด้วยการอ่านลายจากกราฟเป็นที่แพร่หลาย โรงเรียนต่างๆที่สนใจการ
ทอผ้าจากได้นำวิธีการถ่ายทอดจากแนวคิดของนายสมบุญ คำยอด ไปใช้อย่างได้ผลและ
แพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน (สมบุญ คำยอด. สัมภาษณ์. 2546)

5.3.4 นายอุดม สมพร

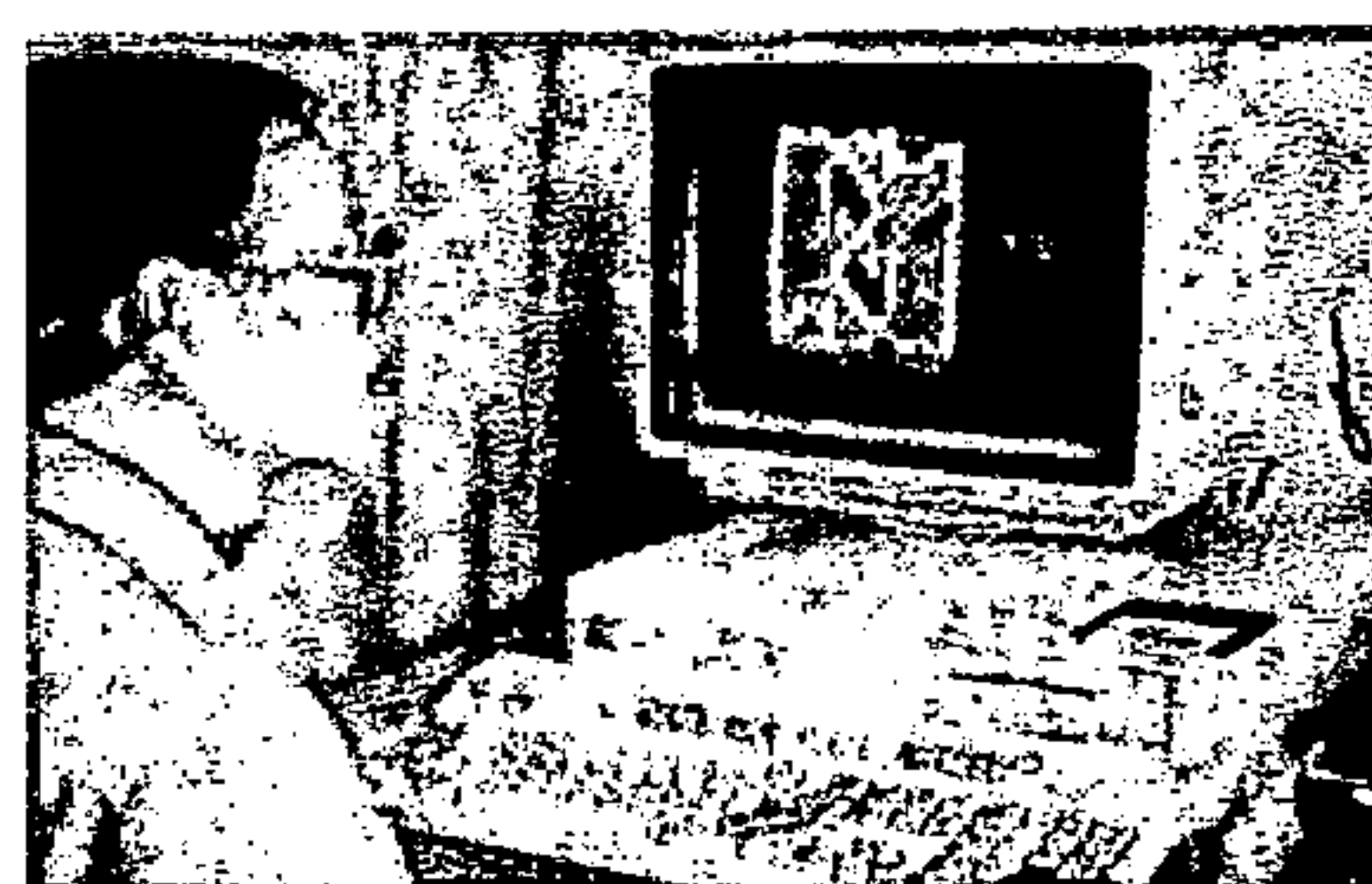
เกิดเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2485 ที่บ้านเลขที่ 46 บ้านไร่นามะม่วงหมู่ที่ 13
ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีเป็นบุตรนายเนียม นางชวา สมพร นายอุดม สมพร สมรส
กับนางสาวมะลิ เอื่อนอาจมีบุตรสาว 2 คน

บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาเผยแพร่เกียรติภูมิ
ของไทย ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
พ.ศ. 2541

ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจกราชบุรี

โปรแกรมลายผ้าระบบ
HAND - HI - TECH

ภาพประกอบ 49 บุคคลสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ผ้าจากไท-ยวนราชบุรี

ประวัติการศึกษาของนายอุดม สมพร พ.ศ. 2494 เข้าศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดแคทราย ตำบลคูบัว พ.ศ. 2498 เข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2504 เข้าศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรี พ.ศ. 2506 เข้าศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา พ.ศ. 2515 เข้าศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2518 เข้าศึกษาหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อุดม สมพร. สัมภาษณ์. 2544)

นายอุดม สมพร เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการและที่ปรึกษางานด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

ผลงานที่ได้สร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์มรดกไทยคือ ได้ดำเนินการสร้างศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจกราชบุรี ที่วัดแคทราย ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เพื่อเป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสทรงมีพระชนมายุ 5 รอบเมื่อพ.ศ. 2530 ใช้เป็นสถานที่ฝึกหัดทอผ้าจากและศูนย์วิชาการเกี่ยวกับผ้าจาก เป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าจกมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวนที่อยู่ ในจังหวัดราชบุรี ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ผ้าจากโบราณขึ้นที่วัดโขลงสุวรรณคีรี ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าทางด้านศิลปวัฒนธรรม แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ได้จัดตั้งศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรี 3 แห่งคือ ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรีหน่วยที่ 1 วัดคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน หน่วยที่ 2 วัดนาหนอง ตำบลดอนแร่ อำเภอเมืองราชบุรี ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านหน่วยที่ 3 วัดรางบัว ตำบลรางบัว อำเภอเมืองราชบุรี เพื่อเป็นสถานที่ฝึกหัดทอผ้าจาก และจำหน่ายศิลปหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าจากแก่ผู้สนใจทั่วไป ได้จัดกิจกรรมฟื้นฟูศิลปปะผ้าจากไทย-ยวนราชบุรีให้เป็นที่แพร่หลายทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ได้จัดร่างหลักสูตร การศึกษาวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 ประเภทวิชาศิลปกรรม สาขาศิลปหัตถกรรมกลุ่มงานทอผ้าจากและหลักสูตรเทคโนโลยีการทอผ้าไหมและผ้าพื้นเมืองระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงให้กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนหลักสูตรวิชาชีพพระยาสันให้แก่วิทยาลัยสารพัดช่างราชบุรี ได้จัดทำสื่อการเรียนการสอน การฝึกหัดทอผ้าจากด้วยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ HAND-HI-TECH ให้แก่นักเรียนทอผ้าจากระบบทวิภาคี ได้จัดตั้งกลุ่มสนใจวิชาชีพ ทอผ้าจากเพื่อการอนุรักษ์ศิลปปะผ้าจากและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ได้สร้างกึ่งฟุ้งกระสวยด้วยมือที่ใหญ่ที่สุดในโลก ได้จัดทำผ้าจกรวมลายใหญ่ที่สุดในโลก ให้เป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี เพื่อเป็นสมบัติของแผ่นดิน ได้จัดทอผ้าจกรวมลาย “จกภูษาภาณูจนาภิเษก” เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 (อุดม สมพร. 2540 : 174 - 176)

เกียรติคุณและรางวัลที่เคยได้รับคือ ได้รับประกาศเกียรติคุณจากกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. 2534 เพื่อแสดงว่าได้มีส่วนร่วมจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ในส่วนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมของชาวไทย-ยวน ได้รับรางวัลพระราชทาน ที่ 1 ประเภท ผ้าไหมลายพื้นบ้าน ณ ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ บางไทร เมื่อ พ.ศ. 2533 ได้รับรางวัลชนะเลิศประกวดผ้าขึ้นด้าย จากคณะกรรมการจัดงานวันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อ พ.ศ. 2536 ได้รับประกาศเกียรติคุณให้เป็นนักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น สาขาช่างศิลป์ไทยจากคณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย กรมศิลปากร ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับทุนไปปฏิบัติงานด้านพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาและพิพิธภัณฑ์ผ้า ณ ประเทศฝรั่งเศสและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พ.ศ. 2536 ได้รับเกียรติบัตรจากกรมอาชีวศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2537 ในฐานะครูอาจารย์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน ในรูปแบบกิจกรรมต่างๆให้แก่องค์กรช่างเทคนิคในอนาคตแห่งประเทศไทย ได้รับพระราชทานรางวัลดีเด่นในการประกวดผ้าประเภทที่ 1 ผ้าโบราณ เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2536 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติจัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และได้เป็นผู้เชี่ยวชาญของศาลสาขาศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับผ้าเป็นคนแรกของสาขา จากผลงานที่ปรากฏ คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ ประจำปี 2541 สาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. 2544 : 65 - 71) ในปี พ.ศ. 2545 ได้รับประกาศเกียรติคุณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 139)

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

นายอุดม สมพร กล่าวถึงเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับชั้นสูงสุดคือ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม) ขณะดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 3 ระดับ 9 และเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2546 ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการที่ปรึกษาวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาไทย (อุดม สมพร. สัมภาษณ์ 2546)

6. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีคนจำนวนมากในสังคมไทยตลอดถึงชุมชนได้ทุ่มเททรัพยากรให้กับการพัฒนาทางการศึกษาโดยเฉพาะ โรงเรียนจะเป็นศูนย์กลางของความรู้และสติปัญญา เพื่อพัฒนาประชาชนและประเทศชาติให้เท่าเทียมกับอาณาประเทศต่างๆจนกระทั่งลืมที่จะสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน เป็นผลให้เกิดปัญหานานับประการในสังคมจนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งเรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เท่าที่พอจะทำได้และบางครั้งเป็นความสนใจของครูคนใดคนหนึ่งมากกว่าจะเป็นบทบาท

ของโรงเรียน อย่างไรก็ตามผลของกิจกรรมเหล่านี้ได้ช่วยให้เด็กเรียนรู้อย่างกว้างขวางมีความสุข และสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 64 - 65)

6.1 แนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 183) กล่าวว่าในปัจจุบันมีหน่วยงานและสถาบันการศึกษาพยายามนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนมากยิ่งขึ้น โดยมีความเชื่อว่าการจัดการศึกษาไม่สามารถแยกแยกไปจากท้องถิ่น การจัดการศึกษาจะต้องนำประเด็นในท้องถิ่นนั้นๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตน สามารถทำให้เด็กที่จบการศึกษาออกไปมีส่วนรับผิดชอบและมีความสามารถสร้างสรรค์สังคมได้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการปรับหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2535) ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรทุกระดับให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและท้องถิ่นในด้านต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจและมีความผูกพันกับท้องถิ่น ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการคิด การจัดการและการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ทั้งที่เกี่ยวกับตนเอง งานอาชีพและการพัฒนาสังคม

ภาพประกอบ 50 นำทรัพยากรในท้องถิ่นใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งให้นักเรียนได้รู้จักท้องถิ่นเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ ในท้องถิ่นของตนเองได้ นอกจากการจัดกระบวนการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มี ประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นแล้วจะต้องมีการนำ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ ในการจัดการเรียนการสอนด้วย เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการ ศึกษาตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงที่กำหนดไว้ว่า “การศึกษาเพื่อชีวิตที่ทำประโยชน์ต่อสังคม” โดยเฉพาะสังคมท้องถิ่นของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2536 : 3 - 4)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537 : 7 - 8) ได้เสนอแนะแนวทาง ในการสอนอาชีพให้นักเรียน โดยกำหนดแนวทางให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมดังนี้

1. สำรวจ ค้นหาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และคัดเลือกส่วนที่สามารถนำมาใช้ เป็นเนื้อหาจัดการเรียนการสอน หรือใช้ตัวบุคคลที่เป็นผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร
2. ติดต่อวิทยากรเพื่อขอรับการสนับสนุน
3. กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินการทำงาน ค่าตอบแทนที่จะให้แก่วิทยากร จัดทำ ข้อตกลงหรือระเบียบการปฏิบัติที่ชัดเจนร่วมกับวิทยากร
4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามข้อตกลง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในรูปแบบ การสอนในชั้นเรียน หรือส่งนักเรียนไปฝึกปฏิบัติงานกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น
5. ติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานและประเมินผลการปฏิบัติงาน
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเกียรติ ประกาศเกียรติคุณ ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นที่สนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี

กรมอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตร เพื่อสนองความต้องการ ของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้เรียนต่อในระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพได้กว้างขวางยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการให้ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 โดยมีหลักการดังนี้

1. เป็นหลักสูตรช่างฝีมือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหลังมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อพัฒนากำลังคนให้มีความชำนาญเฉพาะด้าน มีคุณธรรม บุคลิกภาพและเจตคติที่เหมาะสม ออกไปประกอบอาชีพตามความต้องการสอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นและ ระดับชาติ

2. เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง สามารถถ่ายโอนผลการเรียน เทียบความรู้และประสบการณ์จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพ อีสระได้

3. เป็นการสนับสนุนความร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างหน่วยงานและองค์กร ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

4. เปิดโอกาสให้ สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ตรงตามความต้องการสอดคล้องกับสภาพของชุมชนและท้องถิ่นนั้นๆ

แนวทางการดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นวิทยาลัยสังกัด กรมอาชีวศึกษา จัดให้นักเรียนทุกคนต้องผ่านการฝึกงานหรือฝึกปฏิบัติในแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพอีสระอย่างต่อเนื่อง รวมแล้วไม่น้อยกว่า 360 คาบ เรียน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพรับจ้างหรืออาชีพอีสระ ตามความ สนใจของนักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : ก - จ)

การจัดหลักสูตรสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 28) เสนอแนวทางให้ โรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สร้างหลักสูตรสถานศึกษาโดยดำเนินการดังนี้

1. กำหนดวิสัยทัศน์ โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาครัฐกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษากำหนดงานหลักที่สำคัญ ของสถานศึกษา

2. จัดหลักสูตรสถานศึกษา จากวิสัยทัศน์ เป้าหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่ได้ กำหนดไว้จัดทำสาระการเรียนรู้จากช่วงชั้นให้เป็นรายปีหรือรายภาค พร้อมกำหนด ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ให้ชัดเจน

3. กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคทั้งนี้ ต้องพยายามกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ ของสถานศึกษา

4. ออกแบบการเรียนการสอน จากสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาคมอบหมายให้ผู้สอนทุกคนออกแบบการเรียนการสอนโดยคาดหวังว่าผู้เรียน สามารถทำอะไรได้

5. กำหนดเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิต ในการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี สถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

6. แนวทางการจัดหลักสูตรสถานศึกษา กำหนดให้ดำเนินการดังนี้

6.1 การจัดทำสาระของหลักสูตร

6.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค

6.3 กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต

6.4 จัดทำคำอธิบายรายวิชา

6.5 จัดทำหน่วยการเรียนรู้

6.6 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

6.7 กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

แนวทางการวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เป็นไปตามสถานศึกษา
กำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 27-32)

6.2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การที่ชนชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อยู่รอดมาได้ถึงทุกวันนี้ เพราะคุณค่าอันเป็น
พื้นฐานแห่งการดำรงชีวิต สามารถรักษาสอดคล้องระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์ สภาพแวดล้อม
กับผู้คนในสังคมเดียวกันและกับสังคมอื่นๆ ความสมดุลดังกล่าวยังคงอยู่และถ่ายทอดสืบกันมา
บางส่วนนั้นอาจหายไป แต่ก็มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นทดแทน การถ่ายทอด สืบสานมีลักษณะทั้งทาง
ตรงและทางอ้อมซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ปฐม นิคมานนท์ (2535 : 279 - 281) ได้สรุปไว้
ดังนี้

ภาพประกอบ 51 การถ่ายทอดความรู้โดยผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพ ของหมู่บ้าน ที่แทบทุกครัวเรือนทำกัน อาจเป็นอาชีพรองจากการทำนา ทำไร่ เช่น เครื่องปั้นดินเผา จักสาน ทอผ้า ซึ่งสมาชิกของชุมชนได้คลุกคลีคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็กภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน

2. การสืบทอดภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญที่เป็นลักษณะ เฉพาะคือเป็นความสามารถเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะครัวเรือน เช่น ความสามารถในการ ช่างศิลป์ ช่างฝีมือ ความรู้เหล่านี้จะถ่ายทอดภายในครอบครัว และเครือญาติบางอย่างมีการ ห่วงเห่นและเป็นความลับในสายตระกูล

3. การฝึกจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับ การถ่ายทอดวิชาการ ผู้รู้อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติหรืออาจอยู่นอกชุมชนก็ได้ เช่น ช่างโปสท์ ช่างลายไทย เป็นต้น

4. การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้น ด้วยการคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นด้วยตนเองแล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน เช่น การแกะสลักหิน การแกะสลักหนัง ช่างฉ้อง

5. ความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับ เป็นความรู้บางอย่างเกิดขึ้นโดยตนเองไม่ได้สนใจ หรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน เป็นต้นว่ามีวิญญาณหรืออำนาจลึกลับเข้าสิงมาบอก ทำให้มีความสามารถในการรักษาโรค หรือความสามารถในการทำนายทายทักได้
สามารถ จันทรสุรีย์ (2534 : 50 - 51) มีความเห็นต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกได้ดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เนื่องจากเด็กเป็นวัยที่เรียนรู้โลกรอบๆ ตัวเอง กิจกรรมการถ่ายทอดจึงเป็นเรื่องง่ายๆ ไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การทดลองทำหรือเข้าร่วมปรากฏการณ์

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มานานพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและวิธีการถ่ายทอดในรูปแบบการบันเทิง เช่น สอดแทรกในคำร้อง ของลิเก ลำตัด โนรา หนังตะลุงภาคใต้ หนังใหญ่ เป็นต้น

การถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตแบ่งตามรูปแบบใหญ่ๆ อาจจะได้ 2 รูปแบบคือแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร กับแบบเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนในปัจจุบันการสื่อสารมวลชน การคมนาคม เทคโนโลยี เจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็ว มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อมวลชนทุกสาขา เช่น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์และอื่นๆ

รัตนะ บัวสนธิ (2533) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบของการจัดการเรียนการสอน แบ่งได้เป็น 2 วิธีการใหญ่ๆ ดังนี้

1. ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมนั้นคือครู เป็นตัวแทนของผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้สอน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนรวมทั้งให้ทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วย

ดังนั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมีหลายวิธีได้แก่

1. การถ่ายทอดความรู้โดยตรงต่อครูผู้สอน
2. ถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้กับนักเรียน
3. ให้คำปรึกษาหารือ แนะนำให้กับครูผู้สอน
4. ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนร่วมกับครูผู้สอน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 3 - 5) ได้ทำการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ศึกษาแนวทางเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เสนอแนะไว้ดังนี้

1. ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอน และปราชญ์ท้องถิ่น
2. เน้นการศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิธีคิดและความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. นำกระบวนการหรือแนวคิด แนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน
4. เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์
5. ฝึกให้ผู้เรียนคิดหลายด้านหลายมุม คิดอย่างอิสระแล้วสรุปเป็นความรู้ และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต
6. ผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น
7. เน้นที่กระบวนการมากกว่าผลผลิต
8. ครูผู้สอนหรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

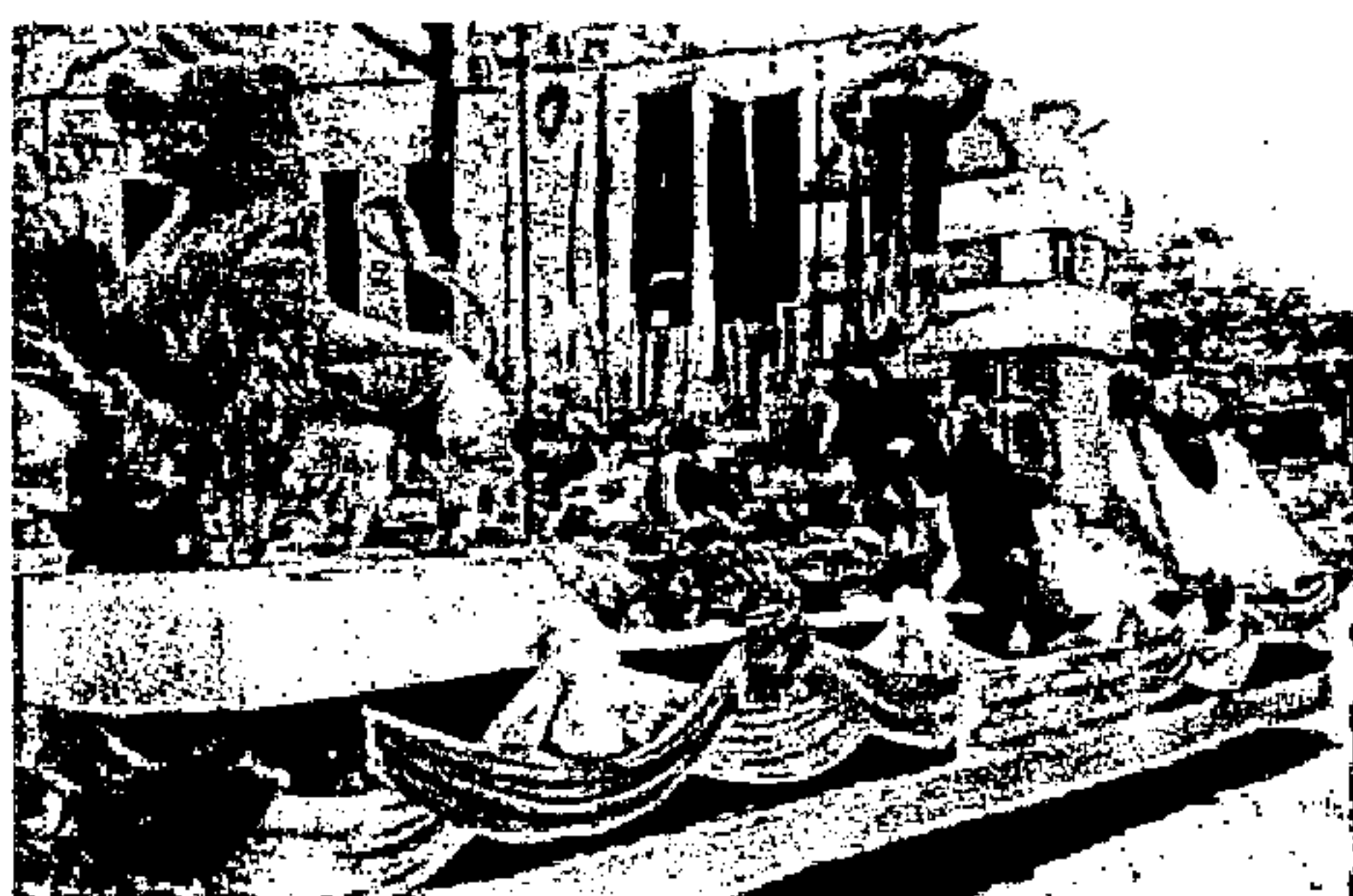
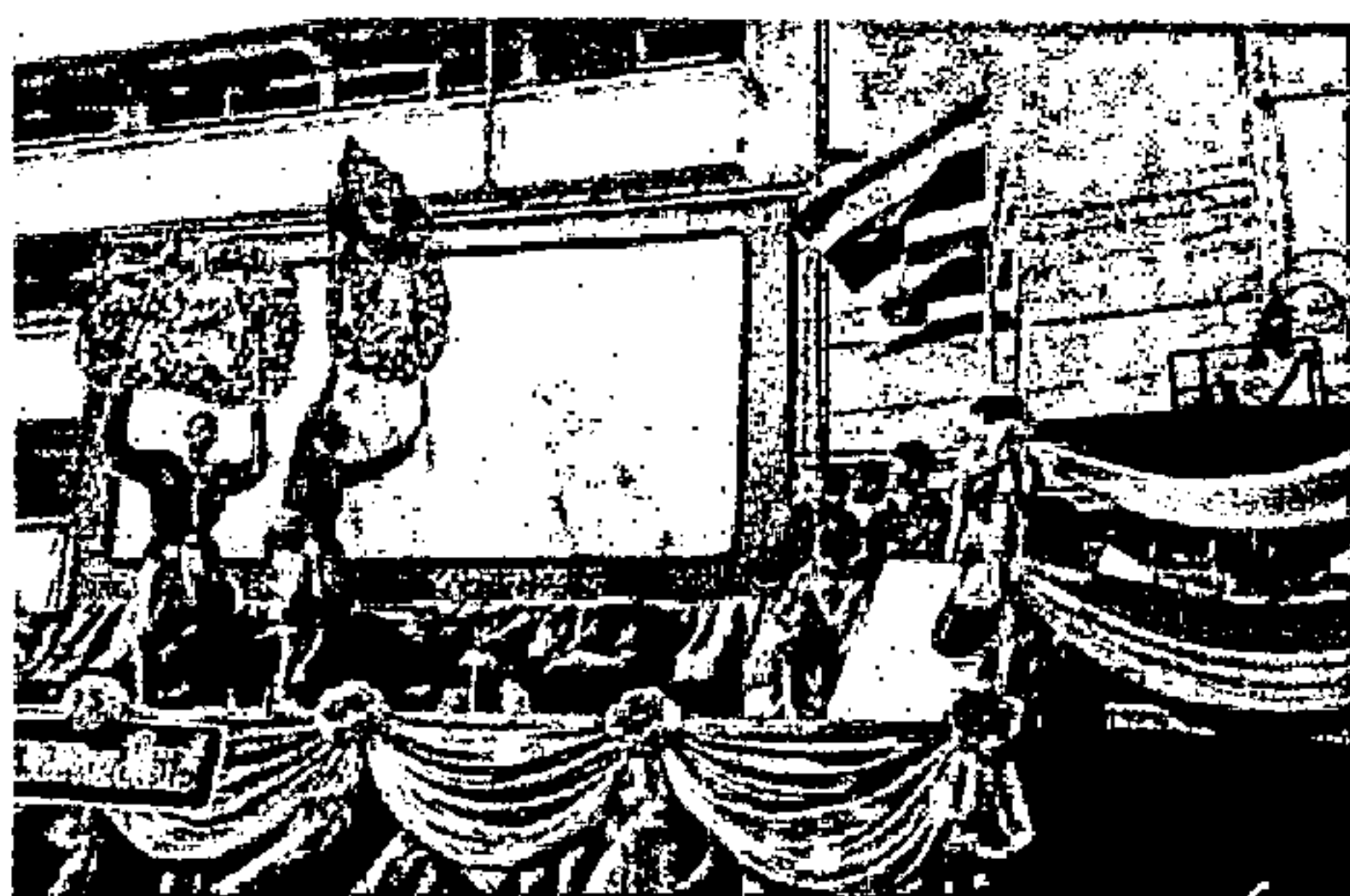
6.3 บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่โรงเรียน

ในปัจจุบันองค์กรและหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งประชาชนทั่วไปได้ให้ความสำคัญสนใจในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่หลากหลาย และแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับทั้งนี้ เพราะกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดเรื่องการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ จึงต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนทุกองค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในด้านการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างพลังของสังคมทางภูมิปัญญาในการปรับปรุงองค์กรและประสิทธิภาพการบริหารในการจัดการศึกษา ให้เกิดการคล่องตัวโดยให้ผู้ทรงภูมิปัญญาและประชาชนมีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 214 - 217)

กรมต้นสังกัด มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมสนับสนุน กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 12 - 13) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้เกี่ยวข้องในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนดังนี้

1. ส่งเสริมสนับสนุนครูผู้สอนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านวิชาการและงบประมาณที่จะใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
2. จัดให้มีเครือข่ายและศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับต่างๆ และสามารถเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน
3. ส่งเสริมให้โรงเรียนนำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
4. ให้ความอิสระแก่โรงเรียนในเรื่องการเรียนและการสอน
5. นำผลการดำเนินงานของครูผู้สอนมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาให้รางวัล

เขตการศึกษา จังหวัด อ่างทอง มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

ภาพประกอบ 52 จังหวัดจัดงาน "ราชบุรีปี 2002" ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. สร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องบทบาทในการร่วมจัดการศึกษา
2. ดำเนินการจัดทำศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น และให้เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน
3. ให้บริการและเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้
4. นิเทศ ติดตามและให้คำแนะนำแก่โรงเรียนเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ผู้บริหารและครูผู้สอน ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อสถานศึกษา ดังนั้นจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการปฏิบัติภารกิจดังนี้

ภาพประกอบ 53 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการร่วมกับสถานประกอบการในท้องถิ่น
และเผยแพร่ผลงานนักเรียน

1. ตระหนัก เห็นความสำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2. ตระหนักในตนเองว่าไม่ใช่ผู้รู้หมดทุกอย่าง แต่เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียน การเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้

3. ศึกษา สำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

5. เชิญวิทยากรในท้องถิ่น ร่วมวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกับครู

* การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมิใช่เป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหาร แต่เพียงผู้เดียว ครูในโรงเรียนก็มีบทบาทสำคัญยิ่งในอันที่จะช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อชุมชน ปรีชา คัมภีรปกรณ์ (2527 : 780 - 781) กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การสร้างความเข้าใจอันดีต่อชุมชน คณะครูต้องถือเป็นภาระหน้าที่ในการที่จะช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. การสร้างศรัทธาแก่ประชาชน ครูควรเป็นแบบฉบับที่ดีของนักเรียนและประชาชนในด้านความประพฤติวางตนให้เหมาะสม

3. การให้การศึกษา ควรให้การศึกษาแก่ประชาชนและชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม
4. การพัฒนาชุมชน ครูได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนดังนั้นจึงควรเป็นผู้นำในการสร้างสรรค์ชุมชนให้เจริญรุ่งเรือง
5. การใช้ชีวิตร่วมในชุมชน ครูควรพักในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่จะมีเวลาใกล้ชิดกับประชาชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้อย่างเต็มที่
6. การเป็นตัวแทนที่ดีของโรงเรียน ครูต้องคำนึงอยู่ตลอดเวลาที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรสนใจและตระหนักในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่

ภาพประกอบ 54 การใช้ความเชี่ยวชาญเพื่อเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชน

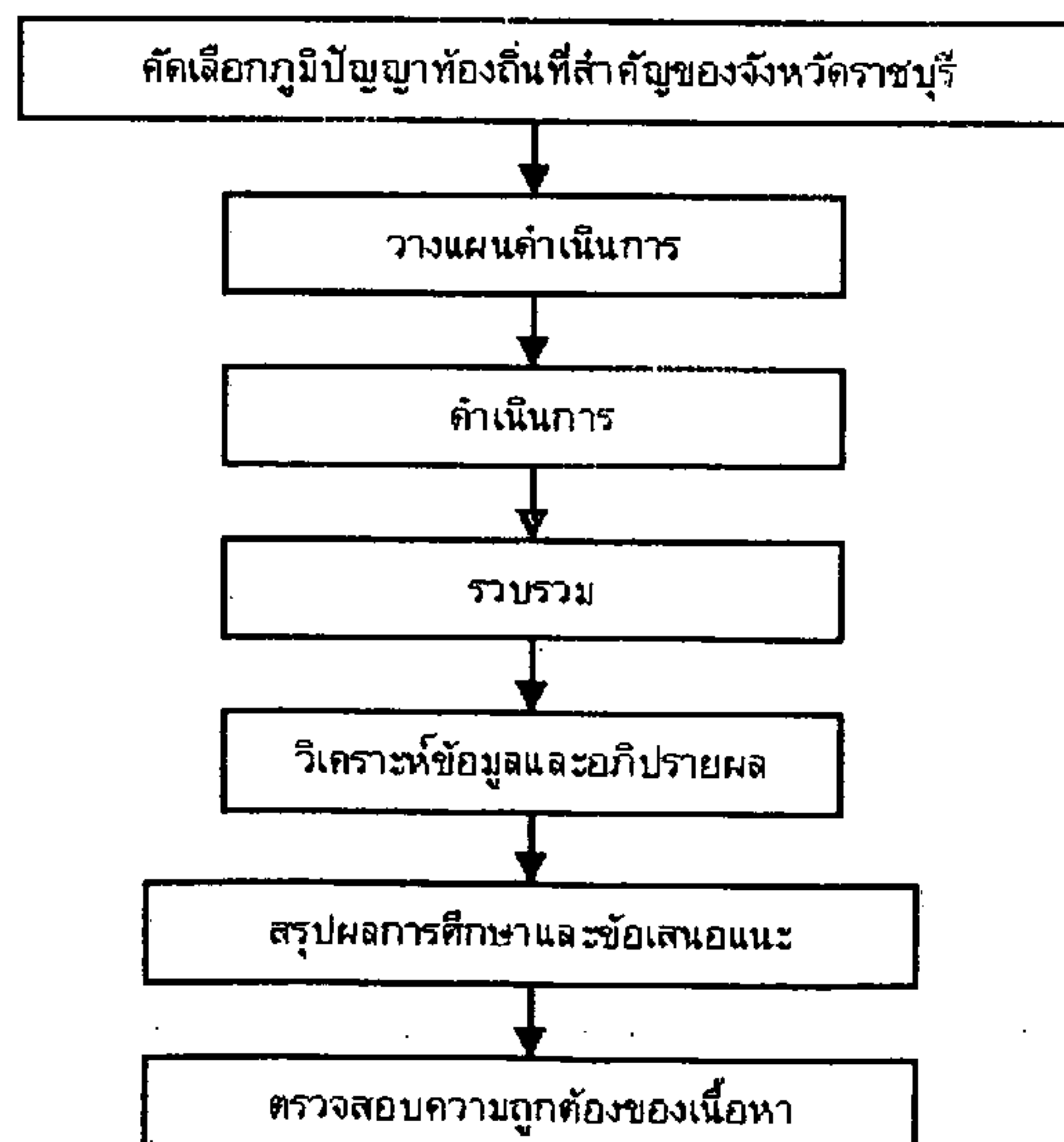
บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน ตั้งแต่ก่อนยุคประวัติศาสตร์ไม่น้อยกว่า 12,000 ปี การดำรงความเป็นกลุ่มหรือชนชาติมาเป็นเวลานาน ย่อมมีภูมิปัญญาของกลุ่มหรือชนชาติอาจเรียกรวมๆ ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ดังนั้นสังคมที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นเวลานาน จะต้องมีความรู้ภูมิปัญญาของตนเองเพราะภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกสั่งสมขึ้นจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญ คือมีความจำเพาะกับท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงไปสู่อัตถประโยชน์ เช่น โองมังกกร หนังสือวัดขนอนและผ้าจกไท-ยวน การศึกษาข้อมูลด้านความรู้สึก โลกทัศน์ และวัฒนธรรม เน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลโดยตรง ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช. 2534 : 13-15)

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) การหาข้อมูลจึงใช้วิธีการสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารข้อมูลต่างๆ ที่หน่วยราชการได้ศึกษาไว้แล้ว ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการ

ในการศึกษาค้นคว้าผู้ศึกษาได้ดำเนินการ มีดังนี้

1.1 คัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี คัดเลือกแบบเจาะจงโดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

- 1.1.1 เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี
- 1.1.2 เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี
- 1.1.3 เป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดต่อเนื่องเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปี
- 1.1.4 เป็นภูมิปัญญาที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นในการผลิต
- 1.1.5 เป็นภูมิปัญญาที่นำไปถ่ายทอดในโรงเรียน

จากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาค้นคว้าได้เลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 เรื่องคือ โองมั่งกร หนังใหญ่วัดขนอน และผ้าจากไท-ยวน มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

1.2 วางแผนดำเนินการ

ในการวางแผนดำเนินการ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าศึกษาข้อมูลจากนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

สุภาภรณ์ จันทวานิช (2534 : 27) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพการเตรียมตัวภาคสนามเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ที่เกี่ยวข้องให้เกิดความมั่นใจ การวิจัยจะลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเลือกสนาม ต้องดูว่ามีความเหมาะสม สามารถตอบปัญหาที่ต้องการได้ นักวิจัยต้องเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ที่รับรู้เรื่องที่ศึกษาโดยตรง
2. การแนะนำตัว แบบเปิดเผยตรงไปตรงมา ทำให้นักวิจัยไม่ต้องโกหก ไม่ต้องเกร็งซึ่งจะมีผลต่อการแสดงออกอื่นๆ ทำให้ไม่เกิดความระแวงสงสัย
3. การสร้างความสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในการวิจัย เกิดความไว้วางใจควรร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วยความเต็มใจ ทำให้เกิดความน่าศรัทธาและเกิดไมตรี
4. การเริ่มทำงาน ควรหาคนนำทางที่มีสถานะทางสังคมไม่สูงหรือต่ำเกินไป และเป็นผู้ที่รู้จักคนมาก โดยต้องมีการนัดหมายไว้ล่วงหน้า

ดังนั้นผู้ศึกษาสำรวจผู้ให้ข้อมูลสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น มีดังนี้

สำรวจภูมิปัญญาโองม้งกร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นายสุภรัตน์ สีตะธรรมาภรณ์ เจ้าของและผู้จัดการโรงโองม้ง แก้วแซ่ใต้ นายกสมาคมเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรี บ้านเลขที่ 64 ถนนท่าแจ่ง ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

สำรวจภูมิปัญญาหนังใหญ่วัดขนอน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระนุชิต วชิรวิทย์โสม เจ้าอาวาสวัดขนอน หมู่ 4 ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

สำรวจภูมิปัญญาผ้าจากไท-ยวน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นายอุดม สมพร บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2541 บ้านเลขที่ 4 หมู่ 4 ถนนแม่ไร่ลี้ก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

2. วิธีการศึกษาค้นคว้า

ผู้ศึกษาไปพบผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ขอคำแนะนำในการเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับความเป็นมาและกระบวนการผลิต จากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลภูมิปัญญา โองม้งกร

โรงโองม้งแก้วแซ่ใต้	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี
โรงงานเครื่องเคลือบ 2	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี
รัตนโกสินทร์เซรามิกส์	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี
โรงโองม้งแก้วเจียหลี่ 4	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี

2. แหล่งข้อมูลภูมิปัญญา หนังใหญ่วัดขนอน

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน	อำเภอโพธาราม	จังหวัดราชบุรี
ศาลาการทอและการสาธิตวัดขนอน	อำเภอโพธาราม	จังหวัดราชบุรี

3. แหล่งข้อมูลผ้าจากไท-ยวน

ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจากราชบุรี วัดแคทราย ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรี หน่วยที่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรี หน่วยที่ 2 วัดนาหนอง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรี หน่วยที่ 3 วัดรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

3. การรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรีครั้งนี้ ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 เรื่อง ประกอบด้วย โองมั่งกร หนังสือวัดขนอน และผ้าจากไท-ยวน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการหลากหลาย จากแหล่งต่างๆด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุดมาคัดเลือก จัดหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระ โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 การศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี

ใช้วิธีสังเกต และการวิเคราะห์ข้อมูลของหน่วยราชการที่ได้ศึกษาไว้แล้วประกอบด้วย

3.1.1 เอกสาร ได้แก่

- 1) การพัฒนาแหล่งน้ำและการชลประทานในเขตจังหวัดราชบุรี ของกรมชลประทาน
- 2) ข้อมูลการตลาดจังหวัดราชบุรี ประจำปี พ.ศ. 2540 ของ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดราชบุรี

3.1.2 หนังสือ ได้แก่

- 1) ราชบุรี ของ ชัยนันท์ บุษยรัตน์
- 2) สยามประเทศ ของ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม
- 3) สภาพที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดราชบุรี ของ สำนักพิมพ์สารคดี
- 4) ทรัพย์สินในดินราชบุรี ของ สมคิด บัวเพ็ง และสงวนศักดิ์ สังขบูรณ์

3.2 การศึกษาสภาพทรัพยากรของจังหวัดราชบุรี

ใช้วิธีสังเกตและการวิเคราะห์จากเอกสารที่หน่วยราชการได้ศึกษาไว้แล้วประกอบด้วย หนังสือ ได้แก่

- 3.2.1 ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม ของ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม
- 3.2.2 ราชบุรี ของ กุศล เอี่ยมอรุณ
- 3.2.3 ราชบุรี ของ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี
- 3.2.4 ทรัพยากรแร่ธาตุราชบุรี ของ อรุณ โมคการวิจารณ์
- 3.2.5 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรีจังหวัดราชบุรี ของ มโน กลีบทอง
- 3.2.6 แผนงานสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี ของ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี

3.3 การศึกษาสภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

ใช้วิธีสังเกตและวิเคราะห์จากหนังสือ ได้แก่

- 3.3.1 ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ของ ศรีศักร วัลลิโภดม
- 3.3.2 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรีและจังหวัดราชบุรี ของ มโน กลีบทอง

3.3.3 ราชบุรี ของ กุศล เอี่ยมอรุณ

3.3.4 ราชบุรี ของ สำนักพิมพ์สารคดี

3.4 การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

ใช้วิธีสังเกต บันทึก ถ่ายภาพร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์จากหนังสือเพื่อความถูกต้องของข้อมูลประกอบด้วย

3.4.1 หนังสือ ได้แก่

- 1) โองมั่งกรราชบุรี ของ จารุณี อินเจตฉาย
- 2) วรรณกรรมประกอบการเล่น “หนังใหญ่” วัดขนอน ของ พ.ต.หญิงผอบ โปชะกฤษณะ
- 3) ของดีเมืองราชบุรี ของ รำไพ แก้วสุริยะ
- 4) ผ้าจากไท-ยวนราชบุรี ของ อุดม สมพร
- 5) ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นราชบุรี ของ ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
- 6) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและจังหวัดราชบุรี ของ สำนักโบราณคดี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

3.4.2 สังเกต บันทึก และถ่ายภาพ

ผู้ศึกษาเข้าไปศึกษาด้วยตนเอง บันทึกและถ่ายภาพเก็บข้อมูลการใช้ภูมิปัญญาในการผลิตผลิตภัณฑ์จากแหล่งภูมิปัญญา ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาโองมั่งกร
 - (1) โรงโองเถ้าแซ่ไถ่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
 - (2) โรงงานเรืองศิลป์ 2 อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
 - (3) รัตนโกสินทร์เชรามิกส์ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
 - (4) โรงโองเถ้าเจียหลี่ 4 อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
- 2) ภูมิปัญญาหนังใหญ่วัดขนอน
 - (1) พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
 - (2) ศาลา尼ทรรศการและการสาธิตวัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
 - (3) การแสดงหนังใหญ่วัดขนอน บริเวณวัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- 3) ภูมิปัญญาผ้าจากไท-ยวน
 - (1) ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจกราชบุรี วัดแคทราย ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

(2) ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรีหน่วยที่ 1 วัดคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

(3) ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านหน่วยที่ 2 วัดนาหนอง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

(4) ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านหน่วยที่ 3 วัดรางบัว อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

3.4.3 การสัมภาษณ์

ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาด้วยตนเอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบบันทึกเทปเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ภูมิปัญญาโองม้งกร

(1) นายศุภรัตน์ สีตะธรรมาภรณ์ เจ้าของและผู้จัดการโรงโองม้งเก่าแซ่ไถ่ นายกสมาคมเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรี

(2) นายรัตน พึ่งผล ช่างปั้นโรงงานเครื่องเคลือบ 2

(3) นายสนั่น เผือกทอง ผู้ควบคุมเตาเผา โรงโองม้งเก่าเจียหลี่ 4

2) ภูมิปัญญาวัดขนอน

(1) พระนุชิต วชิรวิทย์ เจ้าอาวาสวัดขนอน

(2) นายสายัณห์ ศรีทาสุนทร ผู้พากย์และผู้ควบคุม

3) ภูมิปัญญาผ้าจากไท-ยวน

(1) นายอุดม สมพร บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น พ.ศ. 2541

3.5 การศึกษาบุคคลสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี

ศึกษาแนวคิดและผลงานของผู้ทรงภูมิปัญญา โดยใช้วิธีสัมภาษณ์และวิเคราะห์เอกสารที่หน่วยราชการได้ศึกษาไว้ ดังนี้

3.5.1 ภูมิปัญญาโองม้งกร

1) หนังสือ ได้แก่

(1) ราชบุรี ของ ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา

(2) ราชบุรี ของ สำนักพิมพ์สารคดี

(3) ที่นี้..ราชบุรี ของ ทศพล แก้วทิมา

(4) เซรามิกส์ ของ สมาคมเซรามิกส์ไทย

2) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นายสุภรัตน์ ศรีตะธรรมาภรณ์ เจ้าของและผู้จัดการโรงโม่เก่าแซ่ไถ่ซึ่งเป็นบุตรชายของ นายจื่อเหม็ง แซ่อึ้ง

3.5.2 ภูมิปัญญาหนังใหญ่วัดขนอน

1) หนังสือ ได้แก่

(1) ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นราชบุรี ของ ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

(2) ราชบุรี ของ สำนักพิมพ์สารคดี

(3) บันทึกเรื่องและภาพชุดหนังใหญ่วัดขนอน ของ อวยพร เกิดช่วง

2) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) พระนุชิต วชิรวิฑู โฉม เจ้าอาวาสวัดขนอน

(2) นายสายัณห์ ศรีทาสุนทร ผู้พากย์และผู้ควบคุม

(3) นายฉลาด ถาวรกุลพงษ์ ผู้ควบคุมการเชิดหนังใหญ่

(4) นางบุบผา ดีสุข อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดขนอน

3.5.3 ภูมิปัญญาผ้าจากไท-ยวน

1) หนังสือ ได้แก่

(1) ชีวประวัติคุณแม่ช้อน กำลังหาญ ของ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติร่วมกับทายาท

(2) ผ้าจากไท-ยวนราชบุรี ของ นายอุดม สมพร

(3) ประกาศเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ 2540 ของ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

2) สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) นายอุดม สมพร บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2541

(2) นายสมบุญ คำยอด ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

3.6 การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

เพื่อศึกษาแนวคิด วิธีการและปัญหา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาอบรมสั่งสอนแก่นักเรียน ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลต่างๆด้วยตนเองโดยวิธีสังเกตและสัมภาษณ์ ด้วยเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

3.6.1 ประชากร

ประชากรที่กำหนดเป็นผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นและนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการศึกษาในระบบและจัดให้มีการเรียนรู้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โดยกำหนดขนาดตัวอย่างแบบเจาะจง

วิญญา วิศาลาภรณ์ (2540 : 100) ได้กล่าวว่า การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติไว้ล่วงหน้าแล้วสุ่มเพียงบางส่วนของกลุ่มนั้นมาศึกษา การเลือกกลุ่มตัวอย่างอยู่ในดุลพินิจของผู้วิจัยเป็นสำคัญ จึงกำหนดประชากรจำนวน 69 คนดังแสดงในตาราง

ตาราง 1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
ผู้บริหารโรงเรียน	16
ครูผู้สอน	8
ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น	5
นักเรียน	40
รวม	69

3.6.2 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างนี้ใช้สุ่มแบบเจาะจง โดยเลือกโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องโองมังกกร หนังสือวัดখনอนหรือผ้าจากไท-ยวน เข้าสู่โรงเรียนของจังหวัดราชบุรี เลือกศึกษาจำนวน 8 แห่ง ดังนี้

- 1) โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์
- 2) โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
- 3) วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี
- 4) โรงเรียนวัดখনอน
- 5) โรงเรียนวัดแคทราย
- 6) โรงเรียนแคทรายวิทยา
- 7) โรงเรียนวัดนาหนอง
- 8) โรงเรียนวัดทุ่งหญ้าคมบาง

3.6.3 ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คน (รายชื่อปรากฏในภาคผนวก) โรงเรียนลำดับที่ 1 - 3 ถ่ายทอดโดยครูผู้สอนทำหน้าที่แทนผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

3.6.4 นักเรียน

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนที่ได้รับการอบรม สั่งสอน ความรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพหรือวิชาชีพ เครื่องเคลือบดินเผา โรงเรียนละ 5 คนได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน

4. การสร้างเครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้มี 2 แบบ ดังนี้

4.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มี 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ตำแหน่งหน้าที่ การงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ของจังหวัดราชบุรี

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

1. ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือจากตำรา เอกสาร
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูล 3 แบบคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ รายการ และแบบวิเคราะห์เอกสาร
3. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน (รายชื่ออยู่ใน ภาคผนวก) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหาและภาษา (Content validity)
4. ผู้ศึกษาปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้เป็นเครื่องมือต่อไป

4.2 แบบสังเกตแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือแบบสังเกต

1. ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือจาก ตำรา เอกสาร
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูลแบบสำรวจรายการ
3. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน (รายชื่อปรากฏอยู่ใน ภาคผนวก) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหาและภาษา (Content validity)
4. ผู้ศึกษาปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือต่อไป

5. วิธีเก็บข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการด้วยตนเองด้วยวิธีการดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล มีวัตถุประสงค์สำคัญคือค้นหาสิ่งที่มีอยู่ในใจของผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น และสัมภาษณ์รายกลุ่มนักเรียนโดยสุ่มตามเลขคี่ จากนักเรียนที่ศึกษารายวิชาการทำงานพื้นฐานอาชีพ หรือวิชาชีพเครื่องเคลือบดินเผา จำนวนนักเรียนโรงเรียนละ 5 คน เรื่องการคิดหรือความรู้สึกต่อการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ผู้ศึกษาทราบได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถาม (Guide line) ที่ถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน วิธีการดำเนินการ ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยผู้ศึกษาไม่ชี้นำทั้งทางตรงและทางอ้อมกับผู้ให้ข้อมูล ตอบไปในแนวทางที่ผู้ศึกษาต้องการ แต่อาจขอข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการรายละเอียดเพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้งได้ และตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้ศึกษากับผู้ให้ข้อมูลเป็นการตรวจสอบและสรุปประเด็นตามแนวคำถามเป็นระยะ พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมในการให้ข้อมูลไปพร้อมกันเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษา

2. การสังเกตและจดบันทึก (Observation and field not) ผู้ศึกษาเป็นผู้สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์จริงโดยผู้ศึกษาสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ศึกษาสภาพแวดล้อมการส่งเสริมการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน โดยใช้แบบสำรวจรายการเพื่อศึกษา ค้นคว้า สังเกต สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. นำหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย พร้อมแบบสัมภาษณ์ และแบบสำรวจรายการ ขอเก็บข้อมูลจากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างและนัดหมายการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง .

2. ตรวจสอบความพร้อมล่วงหน้า ด้วยการใช้โทรศัพท์

3. การเข้าสู่สนาม ถึงสถานที่นัดหมายก่อนเวลาและตรวจสอบความพร้อมอุปกรณ์บันทึกภาพ บันทึกเสียง ให้พร้อมใช้งาน

4. ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามวิธีที่ตกลงไว้จนเสร็จ

5. เก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจรายการ สังเกตข้อมูลเชิงประจักษ์หากไม่พบใช้การสอบถามเพิ่มเติมจากครูผู้สอน

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลแล้วผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต เขียนรายละเอียดของข้อมูลทันทีที่ศึกษาข้อมูลเสร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป จนสามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี สภาพทรัพยากรทั่วไปของจังหวัดราชบุรีและสภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี พิจารณาความคิดเห็นจากการบรรยายเพื่อหาถ้อยคำ

2. การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี และบุคคลสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี พิจารณาสาระและความคิดเห็นจากการบรรยายเพื่อหาถ้อยคำ

3. การวิเคราะห์ แนวคิด วิธีการ และปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน โดยนำข้อมูลมาจำแนกความข้อคิดเห็น ข้อคำถามแต่ละข้อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ อาจตอบในหลายประเด็น เพื่อให้ข้อมูลเป็นหมวดหมู่จึงแยกประเด็นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันตามความเหมาะสมกับข้อมูลด้วยแบบสรุปการสัมภาษณ์ และสรุปความคิดเห็นให้ผู้ให้สัมภาษณ์โดยใช้วิธีเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาตรวจสอบข้อมูลแบบสำรวจรายการเพื่อนับความถี่คิดเป็นร้อยละ เพื่อนำไปประกอบการอภิปรายผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี

6.2 อภิปรายผล

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเขียนลักษณะพรรณนาไปตามความจริงและตามข้อมูลที่ได้รับ และแปลความหมายด้วยความซื่อสัตย์ ปราศจากอคติไม่ตัดทิ้งหรือเพิ่มความเห็นของผู้ศึกษาในเนื้อข้อมูล มีขั้นตอนการเขียนรายงานดังนี้

1. การเตรียมเนื้อหาของรายงาน ในการเขียนรายงานเสนอผลการศึกษา ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ จัดเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 2 สภาพทรัพยากรทั่วไปของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 3 สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 5 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย แนวคิดของผู้เกี่ยวข้อง วิธีการถ่ายทอด ปัญหาและการแก้ปัญหา

2. การเขียนรายงาน ในการเขียนรายงานผู้ศึกษามีความประสงค์นำเสนอข้อมูล 2 ประเภทคือ ตารางและภาพประกอบตามความเหมาะสมกับข้อมูลมีเลขที่ ชื่อภาพกำกับและ ข้อมูลที่เป็นข้อความบรรยายสาระสำคัญตามลำดับดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 ภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลที่ได้จากการศึกษา

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

7. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูล สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรีสภาพทรัพยากรทั่วไปของจังหวัดราชบุรี สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี สภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน และนำข้อมูลมาสรุปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 2 ศึกษาภูมิปัญญาที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 3 ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

7.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ผู้ศึกษาได้เสนอแนะแนวทางเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพ

8. ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

ผู้ศึกษานำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเนื้อหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ดังรายชื่อต่อไปนี้

นักวิชาการ

1. นายอุดม สมพร บุคคลดีเด่นของชาติสาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทยด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2541 และครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่)

2. นายสุรินทร์ เหลือละมัย ที่ปรึกษาคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

3. นายประพันธ์ อุบลธรรม นักวิชาการสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5

ผู้บริหารโรงเรียน

1. นายปรีชา ทัพพะกุล ณ อยู่ธยา ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี
 2. นายวัชรินทร์ เวทสุวรรณ ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์
 3. นายนพดล โกสุม ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนแคทรายวิทยา
 4. นายสมคิด ไพรวนารมณ ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดখনอน
- การพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา ผู้ศึกษาได้ดำเนินการดังนี้

1. นำเนื้อหาฉบับร่างไปขอความอนุเคราะห์พิจารณาความถูกต้องและข้อเสนอแนะ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นนักวิชาการและผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 7 คน ตรวจสอบและให้ความเห็น

2. สรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน เพื่อปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและนำฉบับสมบูรณ์ไปขอความคิดเห็นอีกครั้งหนึ่ง

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาค้นคว้า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ใช้วิธีวิเคราะห์เอกสาร หนังสือ และแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจงซึ่งเป็นผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นที่เข้าร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักเรียนในโรงเรียน ผลการศึกษาข้อมูลที่ได้นำเสนอโดยจัดเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 2 สภาพทรัพยากรทั่วไปของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 3 สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 5 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

ตอนที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี

1. ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลางทางด้านทิศตะวันตกของกรุงเทพมหานคร มีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 100 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงคือ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดทะวาย ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน บริเวณที่ราบสูงมีเทือกเขาตะนาวศรีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง บริเวณที่ราบต่ำและที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำมาหาเลี้ยงชีพของพลเมืองส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับมีการคมนาคมขนส่งผู้โดยสารและสินค้าที่สะดวก มีทางรถไฟ มีถนนหลวง มีเรือเมล์สำหรับส่งคนโดยสารเดินทางประจำ ดังนั้นจังหวัดราชบุรีจึงเป็นศูนย์กลางการคมนาคมติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรม แห่งภาคตะวันตกมาหลายยุคหลายสมัย หนึ่งใหญ่เป็นศิลปะการแสดงของชาวอินเดีย ต่อมาเผยแพร่มายังชาวผ่านมาทางเขมรจนถึงประเทศไทยโดยพ่อค้า นักแสวงโชค และการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ชนชาติไทยได้รับอิทธิพลจากอินเดียในด้านพุทธศาสนาจนกลายเป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากนั้นจะนำศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย ในสมัยสุโขทัยการค้าพาณิชย์มีความเสรี ชนต่างชาติเข้ามาค้าขายกับคนไทยโดยอาศัยเส้นทางลำน้ำเป็นสำคัญ

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดราชบุรีกลับขยายตัว มีมูลค่าการผลิต นำภาคเกษตรกรรมเพราะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ต่อเนื่องจนถึง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 มุ่งกระจายการพัฒนาเมืองและบริการพื้นฐานไปสู่ภูมิภาค และจังหวัด ราชบุรีถูกกำหนดบทบาทตามแผนเวสเทิร์นซีบอร์ด ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โครงการขนาดใหญ่มากมายได้สร้างฐานในพื้นที่ จังหวัดราชบุรี อุตสาหกรรมโรงแม่เหล็กได้รับผลกระทบเกิดปัญหาเรื่องการขาดแคลนแรงงาน จึงเป็นช่องทางให้แรงงานต่างชาติส่วนมากเป็นชาวเมียนมาร์ ลักลอบเข้ามาตามชายแดน จังหวัดกาญจนบุรีและอำเภอสวนผึ้งจังหวัดราชบุรี เนื่องจากมีภูเขาสูงไม่มากนัก การลักลอบ เข้าเมืองเพื่อขายแรงงานทำได้ง่าย ในปี พ.ศ. 2540 มีแรงงานต่างชาติจำนวนถึง 10,432 คน (สถิติจากสำนักงานจัดหาแรงงานจังหวัดราชบุรี) โรงงานโรงแม่เหล็กส่วนมากจ้างแรงงานด้อยฝีมือ เหล่านี้ แทนช่างฝีมือที่มีไม่เพียงพอทำให้คุณภาพการปั้นโรงแม่เหล็กต่ำลงจนเสื่อมความนิยม

2. ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก ลักษณะภูมิอากาศจึง ใกล้เคียงกันคือไม่ร้อนจัดและไม่หนาวจัด อุณหภูมิอยู่ในระดับเฉลี่ย 27.7 องศาเซลเซียส มีฝนตกน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณน้ำฝนทั่วประเทศ ประชาชนทุกครัวเรือนต้องมีภาชนะ เก็บน้ำฝนไว้เพื่อการอุปโภคและบริโภค

ในอดีตโรงแม่เหล็กเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย ทุกครัวเรือนใช้โรงแม่เหล็กเก็บน้ำเพราะมี คุณสมบัติเหมาะสมคือ ราคาไม่แพง ไม่เกิดตะไคร่สกปรก ล้างทำความสะอาดง่าย มีความ คงทนแข็งแรง ทุกบ้านมีโรงแม่เหล็กจำนวนมากเพื่อการเก็บน้ำ ในปัจจุบันมีวัสดุใหม่ๆ เช่น ถังน้ำพลาสติก ถังสแตนเลส และถังไฟเบอร์เข้ามาแทนที่ สามารถบรรจุน้ำได้มากกว่า ไม่สิ้นเปลืองพื้นที่ ทำให้โรงแม่เหล็กเริ่มซบเซาและได้รับความนิยมลดน้อยลง หลายโรงงานหยุด การผลิตลง เพราะมีจำนวนการผลิตเกินความต้องการของตลาด

ลักษณะการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมของประชากรจังหวัดราชบุรี เดิมเคยผลิต เพื่อการยังชีพโดยอาศัยน้ำฝนและแรงงานจากวัวควาย เปลี่ยนมาเป็นเร่งการผลิตเพื่อให้ เพียงพอกับความต้องการของตลาด จึงเพิ่มผลผลิตโดยใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง ใช้เครื่องมือ กลต่างๆ โดยหวังให้ได้ผลผลิตตามความต้องการให้มากที่สุด วัว ควาย ที่เคยเลี้ยงไว้ เพื่อการใช้งานถูกขายเปลี่ยนเป็นรถไถขนาดเล็กและใหญ่ ความสะดวกสบายต่างๆเข้ามา มีบทบาทต่อวิถีชีวิตมากขึ้น ผลผลิตต่างๆผูกขาดกับระบบเงินทุน ขณะที่คนในท้องถิ่นรายได้ต่ำ ราคาสินค้าถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกิดการล้มละลายทางเศรษฐกิจในชนบท เป็นสาเหตุให้คนในชนบทมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองเพื่อประกอบอาชีพกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม ในเขตเมือง ชนบทจึงเหลือแต่เพียงเด็กและคนชรา ทำให้การทอดผ้าเพื่อการใช้สอยในวิถีชีวิต

ลดน้อยลงจนแทบจะหายไปเพราะต้องใช้เวลามาก และมีรายได้ไม่เพียงพอผ้าทอจากโรงงานจึงเข้ามาแทนที่

ตอนที่ 2 สภาพทรัพยากรทั่วไปของจังหวัดราชบุรี

1. แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ

แม่น้ำแม่กลอง เป็นแม่น้ำสายใหญ่ต้นกำเนิดจากเทือกเขาถนนธงชัยในอำเภออัมพวา จังหวัดตาก ไหลผ่านจังหวัดกาญจนบุรี เรียกแม่น้ำตอนนี่ว่า “แควใหญ่” หรือแม่น้ำ “ศรีสวัสดิ์” ไหลผ่านอำเภอเมืองราชบุรีและอำเภอดำเนินสะดวก เรียกว่า “แม่น้ำแม่กลอง” ที่ราบสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมกับการทำนา ทำสวน และทำไร่

ประวัติศาสตร์ของราชบุรีกล่าวว่า ราชบุรีเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายภาคตะวันตก เป็นหัวเมืองยุทธศาสตร์และแหล่งเสบียงอาหาร ลำน้ำแม่กลองเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก และแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ ตลอดริมสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชน ด้านติดกับแม่น้ำแม่กลองเป็นที่ตั้งของวัดมากมายทั้งวัดมอญ วัดลาว เชื่อกันว่าวัดขนอนเป็นวัดมอญ นับว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์หนังใหญ่ เดิมเป็นสถานที่ตั้งด่านเก็บภาษีอากร ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 มีคนจีนอพยพตามลำน้ำ และทางรถไฟเข้ามาตั้งบ้านและร้านค้า ในตัวอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธารามเป็นย่านชุมชนที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การเพาะปลูกมีลักษณะพื้นที่ดินดำน้ำชุ่มเหมาะสำหรับปลูกข้าว ปลูกผัก ที่ดินดอนห่างฝั่งแม่น้ำ ดินระบายน้ำได้ไม่มาก มีการปลูกฝ้ายสำหรับทอผ้า ภูเขาหลายลูกในอำเภอสวนผึ้ง ปลูกพืชไร่ ได้แก่ อ้อย สับปะรด และมันสำปะหลัง

หลังปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจทุกแผนได้รวมความแตกต่างของการทำมาหากินตามข้อจำกัดของผืนดินและลำน้ำเข้ามาเป็นหนึ่ง พยายามกำหนดว่าช่วงเวลาไหนควรจะปลูกอะไรเพื่อให้ได้กำไร ดินไม่ดีก็ใส่ปุ๋ย หากขาดน้ำก็จัดชลประทาน ที่ดอนทุกแห่งใช้ปลูกพืชไร่ ที่ทุ่งนา ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอปากท่อคนปลูกข้าวยิ่งลดลงทุกปี ต้องขายที่สำหรับทำหมู่บ้านจัดสรรหรือขายดินเพื่อถมที่ก่อสร้าง ที่นาของอำเภอบางแพ ถูกปรับเปลี่ยนเป็นนาุ้ง ที่สวนกว้างใหญ่ในอำเภอดำเนินสะดวก กลายเป็นสวนที่มีการปลูกผลไม้ ในขณะที่สวนมะพร้าวของอำเภอวัดเพลงทยอยเปลี่ยนมาทำสวนผลไม้ทดแทนตามแบบอำเภอดำเนินสะดวก และแม่น้ำแม่กลองที่เคยเขียวในฤดูน้ำหลากถูกจัดสรรเป็นคลองชลประทานจำนวนมากมาย เดิมในแม่น้ำแม่กลองเคยมีปลาอีสกอต้อยู่จำนวนมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทยเสื่อมโทรมลง ปลาอีสกอตก็เหลือน้อยลง

2. ป่าไม้

พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดราชบุรีเคยอุดมสมบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2519 มีพื้นที่ป่า 1,525 ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ 29.35 ของพื้นที่จังหวัด แต่ในช่วงระยะเวลา 15 ปี พื้นที่ป่าลดลง ในปี พ.ศ. 2534 มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ 1,337 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 25.72 ของพื้นที่จังหวัด เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดนับว่ามีพื้นที่ป่าไม้น้อยมาก เพราะในปีหนึ่งๆ โรงงานเครื่องเคลือบดินเผาในจังหวัดราชบุรี จะต้องใช้พื้นที่สำหรับการเผาโอ่งมังกร ประมาณ 37,072 ลูกบาศก์เมตร ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 กรมป่าไม้ ได้จัดพื้นที่จำนวน 500 ไร่ให้สมาคมเครื่องเคลือบดินเผาปลูกป่า เพื่อใช้ทำฟืนเผาโอ่งมังกร

นอกจากนี้พื้นที่ป่าไม้ในอำเภอสวนผึ้งมีการขอสัมปทานทำเหมืองแร่ดีบุก การเปิดพื้นที่ทำเหมืองจำเป็นต้องตัดต้นไม้ออกเพื่อเบิกพื้นที่ ป่าไม้บริเวณอำเภอสวนผึ้งเคยหนาแน่นกลายเป็นพื้นที่โล่ง มีป่าน้อยลงในเวลาอันรวดเร็ว

หลังจากป่าเปิดเพราะการทำเหมืองแร่และถูกตัดโค่นไปเพื่อใช้ในกิจการต่างๆ แล้ว ช่วงที่ราคาพืชเศรษฐกิจในตลาดโลกสูงขึ้นชาวบ้านได้บุกรุกเข้าไปในป่าตัดฟันเพื่อจับจองเป็นพื้นที่ปลูกพืชทำไร่ในเขตอำเภोजอมบึง ซึ่งไม่เหมาะในการทำการเกษตรกรรมมากนัก เมื่อทางการตัดถนนเพื่อความมั่นคงและสะดวก ชาวบ้านนอกเขตพื้นที่บุกรุกเข้าไปทำไร่้อย และไร่มันสำปะหลัง ซึ่งขณะนั้นมีราคาสูงพื้นที่ป่าจึงถูกบุกรุกมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ที่ดินมีราคาสูง จากพื้นที่ที่เคยทำไร่กลายเป็นรีสอร์ทที่พักตากอากาศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 หน่วยงานต่างๆ ได้ดำเนินโครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ป่าที่เหลืออยู่จึงถูกบุกรุกทำลายน้อยลง

3. แร่ธาตุ

ทรัพยากรที่มีค่ารองลงมาจากป่าไม้ ได้แก่ แร่ธาตุ ดิน ททรายและหิน ดินเหนียวที่มีคุณสมบัติเหมาะสำหรับใช้ในอุตสาหกรรมทำโอ่งมังกรที่เรียกว่า “แหล่งดินทุ่งอรัญญิก” ตั้งอยู่ในเขตอำเภอมืองราชบุรีซึ่งเป็นแหล่งธุรกิจและเขตชุมชน ทำให้ที่ดินมีราคาสูงไม่เหมาะกับการขุดขึ้นมาเพื่อใช้ปั้นโอ่งมังกร แต่โอ่งมังกรกลับขายได้ราคาถูก

กรมทรัพยากรธรณี ได้ดำเนินโครงการพัฒนาเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรีเป็นระยะเวลา 3 ปี ระหว่างเดือนตุลาคม 2538 ถึงเดือนกันยายน 2542 เพื่อสำรวจหาปริมาณสำรองและคุณภาพดินเหนียว ทำการเจาะสำรวจแหล่งดินเหนียวในเขตรหว่างอำเภอมืองราชบุรีและอำเภโพนาราม จังหวัดราชบุรี พบแหล่งดินเหนียวสำรองคุณภาพดีเหมาะสำหรับโรงงานปั้นโอ่งมังกรและกระถางมากกว่า 1.5 ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถพอใช้ไปได้อีกเป็นเวลานาน 16 ปี นอกจากนี้ยังพบแหล่งดินอำเภอทามะกา จังหวัดกาญจนบุรีและอำเภหนองหญ้าปล้อง

จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นดินเหนียวสำรองราคาไม่แพงมีปริมาณค่อนข้างมาก
เหมาะสำหรับใช้ในโรงโอบราชบุรีได้ดี

4. ประชากร

ในสมัยธนบุรีและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จังหวัดราชบุรีเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ
เป็นปราการด่านสุดท้ายของเมืองหลวง ผู้คนหลายเผ่าพันธุ์จากหัวเมืองต่างๆถูกเกณฑ์มาไว้ที่
จังหวัดราชบุรี จึงมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ แต่เมื่ออยู่รวมกันเป็นระยะเวลานาน
การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจึงมีมากขึ้นตามลำดับ

จำนวนประชากรของจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2543 มีประชากรทั้งสิ้น 821,603 คน
อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดคือ อำเภอเมืองราชบุรี รองลงมาคือ อำเภอบ้านโป่ง ประชากร
ส่วนมากประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก อาชีพรองลงมาคืออุตสาหกรรมและรับจ้าง

ชาวจีนในตัวเมืองมีบทบาทอย่างมากต่อเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี นอกจากจะเป็น
พ่อค้าในตลาดแล้ว และยังเป็นเจ้าของกิจการใหญ่ๆ เช่น โรงโอบ โรงไม้หิน และโรงสีข้าว
เป็นต้น อุตสาหกรรมที่สำคัญเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปคืออุตสาหกรรมโอบมังกร ในระยะแรก
แรงงานส่วนใหญ่เป็นลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนเพราะสามารถสื่อสารกันได้ง่าย ต่อมา มีการ
ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม แรงงานที่เป็นคนไทยมีมากขึ้น ประกอบกับสภาวะ
ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้คนไทยที่มีอาชีพหลักทางการเกษตรกรรม
หันเข้าหางานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น

ชาวไทย-ยวน ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดราชบุรีมีอยู่หลายตำบล เช่น ตำบลคูบัว ตำบล
ดอนตะโก ตำบลเจดีย์หัก ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ และตำบลห้วยไผ่ เป็นต้น ส่วนใหญ่
ประกอบอาชีพหลักในการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพ เมื่อเสร็จจากฤดูทำนา จะหันมาปลูกผักทำสวน
และทอผ้าหลากหลายชนิด ผู้หญิงไทย-ยวนทุกคนทอผ้าเป็นโดยได้รับการถ่ายทอดวิชาทอผ้า
จากแม่และคนเฒ่าคนแก่ ต่อมาค่านิยมและความสนใจลดลงเพราะมีผ้าทอที่หาซื้อได้ง่าย
ผ้าทอมือก็หมดความสำคัญไปสตรีชาวไทย-ยวนหันไปประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม
เป็นส่วนมาก ทำให้การทอผ้าจากของชาวไทย-ยวนซบเซาลง

ช่วงหลังชาวไทย-ยวนเริ่มกลับมาเห็นคุณค่าของโบราณและเริ่มสนใจ อาจเพราะเหตุ
กระแสนุรักษ์ผ้าจากที่หลายฝ่ายเป็นห่วงเกรงว่าจะสูญหายไปจากจังหวัดราชบุรี และด้วยแรง
ผลักดันของกลุ่มผู้ตั้งใจอนุรักษ์ได้จัดตั้งศูนย์ศิลปะผ้าจกราชบุรีแห่งแรกขึ้น เมื่อปลาย พ.ศ.
2534 จากนั้นศูนย์ทอผ้าอื่นๆ ในเขตคูบัวและดอนแร่ทยอยเปิดตามมา

เมื่อมีศูนย์ฝึกทอผ้าจากเกิดขึ้น วิธีการถ่ายทอดการทอก็พัฒนาตามไปด้วย โดยที่
นายสมบุญ คำยอด ชาวไทย-ยวน ตำบลดอนแร่คิดค้นขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2520 สำหรับผู้ที่จำลาย
จากไม่ได้ โดยดูลายจากกระดานกราฟที่ติดไว้หน้าหูก ในปี พ.ศ. 2536 นายอุดม สมพร

ได้พัฒนาให้ทันสมัยด้วยการสร้างโปรแกรมสอตลายสำหรับจก เมื่อทอผ้าสามารถดูลายจากหน้าจอคอมพิวเตอร์ แต่จากการศึกษาพบว่าตามศูนย์ทอผ้าจากต่าง ๆ ช่างฝีมือนิยมใช้วิธีดูจากกระดาษกราฟแบบเดิมมากกว่า

การประกอบอาชีพของประชากรในจังหวัดราชบุรี ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพรองลงมาคือ การประกอบอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผามีคนไทยเชื้อสายจีนเป็นเจ้าของกิจการ ซึ่งมีจำนวนโรงโอง 52 แห่ง

ลักษณะโรงงานเป็นอาคารโรงเรือนขนาดใหญ่ แบ่งพื้นที่ทำงานแต่ละขั้นตอนอยู่ในอาคารเดียวกัน หรืออาจจะต่อเติมอาคารย่อยๆที่มีความต่อเนื่องกัน การดำเนินกิจการมีการลงทุนด้วยงบประมาณสูง ดังนั้นจึงเป็นกิจการที่ต้องมีทุนสำรองมาก ประชากรทั่วไปไม่สามารถดำเนินงานได้ ส่วนใหญ่เป็นช่างฝีมือหรือกรรมกรแบกหามเท่านั้น ในช่วงฤดูเพาะปลูก แรงงานต่างๆจะขาดแคลนเพราะแรงงานส่วนใหญ่จะไปทำการเกษตร เป็นช่องทางทำให้แรงงานชาวเมียนมาร์เข้ามาทดแทน ปัญหาแรงงานเหล่านี้คือไร้ฝีมือ ทำให้การควบคุมคุณภาพด้านการผลิตลดลง โองมังกรที่ผลิตจึงจำหน่ายในราคาถูกไม่คุ้มกับการลงทุน ทำให้โรงโองหลายโรงงานต้องปิดกิจการลง ส่วนที่ยังดำเนินการได้ต่างลดจำนวนการผลิตลงเพื่อรักษากิจการและช่างฝีมือไว้

จากการศึกษาพบว่า ไม่มีอุตสาหกรรมในครัวเรือน ด้านการปั้นโอง พบว่าอุตสาหกรรมในครัวเรือนส่วนใหญ่ทอผ้าจากซึ่งมีลักษณะเป็นศูนย์ชุมชนแต่ละตำบล เช่น ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรีจำนวน 4 แห่ง นอกจากนั้นยังมีการทอผ้าจกรายย่อยๆอาศัยการทอได้ทุนบ้านของตนเองอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อทอผ้าเสร็จจะนำผลงานที่ได้ไปส่งเพื่อจำหน่ายที่ศูนย์หัตถกรรมแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นอาชีพเสริมทำรายได้ปีละหลายหมื่นบาททำให้บางรายหันมาประกอบเป็นอาชีพทอผ้า

สำหรับหนังใหญ่เป็นกิจกรรมของวัดชนอน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในวัดและบริเวณใกล้เคียงจะร่วมกันแสดงเฉพาะกิจเท่านั้น ในปัจจุบันเป็นกิจกรรมสาธิตการแสดงโดยนักเรียนวัดชนอนเท่านั้น จากการศึกษพบว่า ยังไม่มีการนำหนังใหญ่มาดำเนินการภาคธุรกิจใดๆ คงเป็นเพียงกิจกรรมเผยแพร่ และอนุรักษ์ของวัดชนอนแห่งเดียวเท่านั้น

ตอนที่ 3 สภาพสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

1. การปกครอง

จังหวัดราชบุรี ประชากรมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ มีลักษณะที่เรียกว่า “สังคมพหุชาติพันธุ์” ตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 2 การศึกสงครามสงบลง นับได้ว่าจังหวัดราชบุรีมีความสงบสุข ประชากรประกอบอาชีพการเกษตรกรรมมีการตั้งถิ่นฐานกันอยู่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง เช่น คนลาวเวียง อยู่ถัดจากฝั่งแม่น้ำทางด้านทิศตะวันออกไปประมาณ 2

กิโละเมตร ในตำบลบ้านฆ้อง บ้านบ่อมะกรูด บ้านเลือก บ้านสิงห์ บ้านกำแพงเหนือ บ้านกำแพงใต้ บ้านดอนทราย บ้านบางลาน ในเขตอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม เช่น บ้านดอนเสลา บ้านหนองปลาตุก บ้านหนองอ้อ เป็นต้น คนไท-ยวน เข้ามาตั้งถิ่นฐานริมฝั่งทางด้านขวาของแม่น้ำแม่กลองและขยายไปทางทิศตะวันตกของตัวเมือง เช่น ตำบลคูบัว ดอนตะโก เจดีย์หัก อ่างทอง ดอนแร่หรือห้วยไผ่ คนเขมรลาวเดิม ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเมือง ที่บ้านเจ็ดเสมียน บ้านพงสวายและข้ามมาอีกฝั่งหนึ่งของริมแม่น้ำแม่กลอง บ้านคู้้งน้ำวนในเขตอำเภอวัดเพลง ถึงอำเภอปากท่อ คนลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ที่ตำบลดอนคลังและมีการรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้ได้มากที่สุด คนกะเหรี่ยง จะอาศัยอยู่ด้านตะวันตกของจังหวัดราชบุรีที่เป็นเทือกเขาตะนาวศรีมีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศเป็นกำลังสำคัญในการทำสงครามกับประเทศเมียนมาร์ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในตำบลสวนผึ้ง ตำบลบ้านบึง ตำบลบ้านคา ตำบลตะนาวศรีและตำบลยางหักอำเภอปากท่อ ซึ่งเป็นกะเหรี่ยงรุ่นแรกที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดราชบุรี สำหรับกลุ่มที่อพยพเข้ามารุ่นหลังจะเรียกว่า กะหฺร่าง จะตั้งบ้านเรือนอยู่ลึกเข้าไปใกล้เขตชายแดน เช่น ที่บ้านห้วยน้ำหนัก บ้านพระกำ บ้านตะโกบน บ้านตะโกล่าง นอกนี้ยังพูดภาษาไทยไม่ค่อยเข้าใจและไม่มีบัตรประชาชน คนไทยบ้านโพหัก จัดได้ว่าเป็นคนไทยเก่า มีพื้นเพแต่เดิมอยู่ในอำเภอบางแพ คนมอญมีบทบาทสำคัญช่วยเหลือราชการสงครามในด้านการสืบข่าว ชาวมอญจะได้รับการยอมรับจากทางราชการมาก ชาวมอญส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา อาศัยอยู่แถบตำบลบ้านม่วงและใกล้เคียงมีความเคร่งในประเพณีเดิมอยู่ สำหรับคนจีนในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 อพยพเข้ามามากที่สุดโดยมากมักเป็นกลุ่มคนยากจนที่เรียกว่า “เสื่อผืนหมอนใบ” ชาวจีนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดราชบุรีส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนแต้จิ๋ว เข้ามาโดยใช้เส้นทางแม่น้ำแม่กลอง จัดได้ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดและภายหลังมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีเป็นอย่างมาก

ทุกวันนี้คนจากฝั่งประเทศเมียนมาร์ทะลักเข้ามาเป็นแรงงานไร้ฝีมือในธุรกิจหลายประเภท เกือบทุกธุรกิจในเมืองราชบุรีไม่ว่าจะเป็น โรงโม่ โรงโม่หิน ฟาร์มหมู กรรมกรแบกหาม และบางส่วนก็เป็นลูกเรือประมงที่จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดราชบุรีจึงมีกลุ่มชนหลากหลายเชื้อชาติ เป็นเมืองแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. การศึกษา

จังหวัดราชบุรีให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้กับประชากรเป็นอย่างมาก มีหน่วยงานต่างๆให้บริการด้านการศึกษารวม 5 กระทรวง จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงปริญญาโท รวมทั้งสิ้น 451 แห่ง ในปี พ.ศ. 2543 มีนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครบ 100 เปอร์เซ็นต์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ทรงสถาปนาโรงเรียนขึ้นในจังหวัดกรุงเทพมหานครและยังทรงสนับสนุนให้ขยาย

ตัวออกไปยังจังหวัดต่างๆ โดยออกพระราชบัญญัติ โรงเรียนราษฎร ใน พ.ศ. 2461 และที่สำคัญคือการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ใน พ.ศ. 2464 เป็นการศึกษาภาคบังคับครั้งแรก ทำให้ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียนตามวัยอันสมควร เพราะเมื่อมีอายุถึงเกณฑ์เด็กทุกคนต้องเข้าเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในท้องถิ่น เด็กเหล่านี้มีความจำเป็นต้องช่วยพ่อแม่ในการประกอบอาชีพในไร่นาสวน เมื่อมีการศึกษาภาคบังคับทำให้ผู้ปกครองต้องส่งเด็กๆ เข้าเรียนเป็นส่วนใหญ่ ครูใหญ่ในชุมชนเป็นผู้ออกไปแนะนำให้ส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน ทำให้ประชาชนจะใกล้ชิดกับครูและถือว่าครูเป็นบุคคลสำคัญให้การยอมรับ และนับถือเป็นอย่างมาก

วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมายังจังหวัดราชบุรี เพื่อทรงเปิดโรงเรียนเบญจมราชูทิศซึ่งเป็นโรงเรียนหลวงเป็นผลให้มีสถานศึกษาเกิดขึ้นตามมาอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนวัดม่วง โดยพระครูชัยคีรีศรีสวัสดิ์ (หลวงปู่เข็ม) เจ้าอาวาสสมัยนั้นได้สร้างอาคารเรียนหลังแรกขึ้น และโรงเรียนบ้านฝรั่งดงตาล ดำเนินการสอนโดยครูชาวไทยและคณะคริสเตียน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศยุบมณฑลและภาคมาเป็นจังหวัด ทำให้ราชบุรีกลายเป็นจังหวัดราชบุรีเท่าทุกวันนี้ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2469 ส่งผลให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำจังหวัดราชบุรี ต่อมาใช้จัดแสดงนิทรรศการถาวรโดยเน้นเรื่องราวของท้องถิ่นใช้เป็นศูนย์ศึกษา อนุรักษ์ และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติให้กับ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และทรงเป็นอุปถัมภ์ภักพระศาสนา ทำให้เกิดโรงเรียนสอนภาษาจีนในอำเภอโพธาราม และโรงเรียนจัดการศึกษาหลักสูตร 2 ภาษา ในอำเภอเมืองราชบุรีในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนต่างๆ ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนและการสอนวิชาสามัญโดยเน้นวิชาหลักเช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ให้ความสำคัญกับวิชาอันเกี่ยวกับการบูรณาการชีวิตกับสังคมและสภาพแวดล้อม เช่น ศิลปะ วัฒนธรรม ดนตรี กีฬาน้อยมากเมื่อเทียบกับรายวิชาอื่นๆ เป็นผลให้การเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น การศึกษาพื้นฐานด้านศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นประสบปัญหา สืบเนื่องจากสถานศึกษาด้านศิลปกรรมในจังหวัดราชบุรีมีเพียง 2 แห่งคือ วิทยาลัยเทคนิคโพธาราม และวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา จำนวนนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ลดจำนวนลงมากจนถึงขั้นขาดแคลน โรงเรียนต่างๆ ที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาได้ขยายการศึกษาระดับพื้นฐานครบ 12 ปี ทำให้นักเรียนที่จบการศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเลือกเรียนต่อในสถานศึกษาสายวิชาชีพน้อยลง นักเรียน

ส่วนใหญ่จะเลือกเรียนต่อในสถานศึกษาสายสามัญมากขึ้น เพื่อเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไป ทำให้กรมอาชีวศึกษาซึ่งเป็นสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการสอนด้านวิชาชีพ ต้องปรับปรุงหลักสูตรสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีด้วย

3. การสาธารณสุข

จังหวัดราชบุรี เป็นศูนย์กลางทางด้านการสาธารณสุขของภาคตะวันตก โดยมีศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 4 ราชบุรี กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานรับผิดชอบทางด้านการให้บริการด้านการป้องกัน การรักษาพยาบาล และการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในจังหวัดราชบุรีและจังหวัดใกล้เคียง

จากความร่วมมือในการปฏิบัติงานของหน่วยงานสาธารณสุขทุกระดับของจังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ทำให้เกิดการพัฒนางานที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความผาสุกและการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าของประชาชน จังหวัดราชบุรีได้รับการพิจารณาให้ได้รับรางวัลดีเด่นการบริการประชาชนด้านสาธารณสุขระดับชาติ เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2542

ปัญหาด้านการสาธารณสุขของแรงงานต่างชาติ เป็นเรื่องที่นายจ้างวิตกกังวลไปตามข่าวหน้าหนังสือพิมพ์ มักเป็นเรื่องแรงงานต่างชาติทะเลาะกันเอง และโรคภัยไข้เจ็บ เช่น โรคเท้าช้าง วัณโรค และซิฟิลิส โดยเฉพาะโรคเท้าช้าง เป็นโรคที่น่าวิตกและกลัวกันมาก เพราะสามารถติดต่อย่าง ชะนีอยู่ในระดับที่ควบคุมได้แต่ในอนาคตต้องมีมาตรการควบคุมให้รัดกุม ไม่เช่นนั้นอาจเป็นปัญหาต่อไปในอนาคต

4. การศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดราชบุรีนับถือพระพุทธศาสนา รองลงมาได้แก่ศาสนาคริสต์ และอิสลามตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2542 มีวัดในพุทธศาสนาจำนวน 369 วัด เป็นวัดในธรรมยุติกนิกายจำนวน 31 วัดและมหานิกาย 338 วัด วัดเหล่านี้เป็นพระอารามหลวงทั้งหมดจำนวน 7 วัดคือ วัดสัตตนารถปริวัตร วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดช่องลม วัดศรีสุริยวงศาราม วัดสุรชาयरาม วัดเขาวัง ทั้งหมดอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองราชบุรี และวัดบ่วงาม ในท้องที่อำเภอดำเนินสะดวก นอกจากนี้ยังมีโบสถ์คริสต์จำนวน 16 แห่งและมัสยิดจำนวน 2 แห่ง

ประชากรของจังหวัดราชบุรีมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ดังนั้นคติความเชื่อที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษยังคงมีอยู่แต่ลดน้อยลง คติและความเชื่อมีดังนี้

ชาวไทยพื้นถิ่น (ไทยแท้) นับถือพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีความเชื่อในเรื่องบุญบาปและการประพฤติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับกับศาลพ่อปู่ ซึ่งเป็นเทวดาอารักษ์ประจำท้องถิ่นที่ชาวโพหักให้ความเคารพนับถือและยังมีการนับถือผีบรรพบุรุษ ในการแต่งงานบ่าวสาวจะต้องเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ

ด้วยการปฎิบัติสำหรับกราบ จุดรูปเท่าจำนวนคนตายบอกกล่าวให้ทราบถึงการแต่งงาน และขอให้ช่วยคุ้มครอง

ชาวไทยจีน นับถือพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็มีอีกกลุ่มหนึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ทั้งสองกลุ่มสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติ ชาวจีนมีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า แต่ละกลุ่มต่างมีเทพเจ้าประจำท้องถิ่นที่เคารพนับถือ เช่น ชาวจีนแต้จิ๋วกราบไหว้บูชาเทพเจ้าเสวียนเทียน ลั้งตี้ (คนไทยเรียกกันว่า เจ้าพ่อเสือ) ชาวจีนฮกเกี้ยนเคารพบูชาเทพเจ้าหมาจู้หรือ เทพमारคร ชาวจีนแคะ กราบไหว้ฮั่นอ่วงกงหรือเทพธิดาซำใน ชาวจีนไหหลำบูชาเทพเจ้า จุ้ยโยเนี่ยว หรือเจ้าแม่ทับทิม เป็นต้น ในจังหวัดราชบุรีมีศาลเจ้าหลายแห่งเช่น ศาลเจ้าพ่อ กวนอู ศาลเจ้าแม่เบ็กไพร เป็นต้น

ชาวไทย-ยวน มีระบบความเชื่ออยู่ด้วยกัน 2 ระบบควบคู่กันไปคือ การนับถือพระพุทธศาสนาและการนับถือผีบรรพชนหรือผีประจำตระกูล เดิมผู้ที่มีผีประจำตระกูลเดียวกันจะนับถือ เป็นญาติพี่น้องกันจะไม่แต่งงานกัน ทุกสามปีจะนัดพบรวมญาติเพื่อทำพิธีไหว้ผีประจำตระกูล ของตนและมีการกินเลี้ยงสังสรรค์ ซึ่งเรียกว่ากินปางใหญ่ หากปีใดมีเดือนแปด 2 หน ปีนั้นจะกิน ปางใหญ่ 2 ครั้ง

ชาวไทยมอญ นับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกับคนไทย ชาวมอญมีความผูกพันกับ พระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ ความรู้ในเรื่องอักษรศาสตร์และความ สนใจศึกษาพระไตรปิฎก การคัดลอกเรื่องราวอันเกี่ยวกับศาสนาลงบนสมุดข่อย ใบลาน เพื่อเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง วัดมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับการศึกษาอบรมกุลบุตร ให้อ่านออกเขียนได้ในภาษามอญ และเรียนรู้เรื่องศาสนาตั้งแต่วัยเด็กซึ่งถูกถ่ายทอดมาสู่ รูปแบบพิธีกรรมต่างๆ แม้ว่าชาวมอญจะนับถือศาสนาพุทธก็ตาม แต่มีความเชื่อในเรื่องการ นับถือผีควบคู่กันไปด้วย ผีที่ชาวมอญนับถือมี 2 ชนิดคือ ผีประจำหมู่บ้าน ประดิษฐานไว้ในศาล ที่ชายทุ่ง และผีบ้านผีเรือน เป็นผีประจำตระกูลซึ่งนับญาติเฉพาะทางฝ่ายชาย หากไม่มีบุตรชาย หัวปีผีนั่นจะขาดจากสกุลวงศ์นั้นไป นอกจากนั้นชาวมอญมีความเชื่อด้านโหราศาสตร์เกี่ยวกับ โชคชะตาราศีและด้านไสยศาสตร์เป็นสัญลักษณ์ของมอญควบคู่กันไป ชาวมอญมีความผูกพัน กับหงส์ในแง่ของการเป็นสัญลักษณ์ความเป็นชาติมอญ และนับถือเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง สืบเนื่องมาจากประวัติการสร้างเมืองหงสาวดี ดังนั้นชาวมอญจะไปอยู่ที่ใดมักจะสร้างรูปหงส์ ไว้บนยอดเสาที่บริเวณวัดเพื่อระลึกถึงความเป็นชาติ

ชาวไทยกะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลจีน-ทิเบต ระบบความเชื่อสามารถแบ่ง ออกเป็น 2 ระบบคือ ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจนอกเหนือธรรมชาติอันเป็นความเชื่อดั้งเดิม เป็นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนาถึงร้อยละ 95 ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ สืบทอดถึงปัจจุบัน

ชาวไทยลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) นับถือพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการเชื่อเรื่องภูติผี ปีกาจและวิญญาณ อันเป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและ อิทธิพลต่อสังคมปัจจุบัน ความเชื่อที่สำคัญแบ่งออกเป็น ความเชื่อเรื่องผี ผีที่ชาวไทยลาวโซ่ง นับถือคือ ผีประจำตระกูลที่ตนสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิม 2 ตระกูลคือ ผีตระกูลผู้ตัว และตระกูลผีผู้น้อย นอกจากนี้ยังนับถือผีเรือนเป็นบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและเชิญดวง วิญญาณให้มาอยู่ในห้องผีโดยจัดให้อยู่ที่มุมหลังห้อง

ความเชื่อเรื่องขวัญ ขวัญเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดอยู่ตามอวัยวะที่สำคัญรวม 32 ขวัญ หากอยู่ในตัวเองครบถ้วนจะทำให้เป็นสุข หากไม่อยู่ในตัวหรือเรียกว่าขวัญหายจากการ ตกใจหรือเจ็บไข้ ต้องทำพิธีเรียกขวัญ

ชาวไทยลาวเวียง (ลาวดี) เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เมื่อถึงวันงานบุญทุกคนต่างพากันไปทำบุญที่วัด วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทุกคนในชุมชน นอกจากนั้นชาวลาวเวียงมีความเชื่อและยึดมั่นต่อผีบรรพบุรุษถิ่นกำเนิดมาโดยตลอด เมื่อ ครอบครัวยุคใดมีญาติถึงแก่ความตาย ญาติพี่น้องจะนำลาบหรือยาที่เป็นอาหารพื้นบ้านไปเช่น ไห้ว ขอให้ดวงวิญญาณกลับไปสู่เมืองเวียงจันทน์

ชาวไทยเขมรลาวเดิม เป็นชนกลุ่มที่นับถือผีบรรพบุรุษหรือผีอารักษ์อย่างเคร่งครัด เช่น มีการจัดงานบวช งานศพ งานแต่งงาน จะต้องกระทำตามประเพณี หากกระทำผิดจารีต ประเพณีจะถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ ผีของเขมรลาวเดิมจะมีการแบ่งเป็นก๊ก ผีแต่ละก๊กจะกิน เครื่องเช่นไม่เหมือนกัน บางก๊กกินไก่ หมู ขนมต้ม เหล้าหรือเปิดปากทอง

นอกจากการนับถือผีแล้วชาวเขมรลาวเดิมยังเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกับคนทั่วไป และมีความเชื่อเรื่องขวัญด้วย โดยเฉพาะในยามเจ็บป่วยคนแก่จะทำพิธี เรียกขวัญ เรียกว่า “มิ่งชิงขวัญ”

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

1. จังหวัดราชบุรี เป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ไม่น้อยกว่า 12,000 ปี จากการศึกษาพบว่า มีร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์แบบสังคมล่าสัตว์ที่ยังไม่มีการตั้งหลักแหล่งอาศัยแบบถาวร แต่อาศัยอยู่ตามถ้ำหรือเพิงผาใกล้กับแหล่งน้ำ อาศัยแหล่งอาหารจากธรรมชาติโดยล่าสัตว์หรือหาของป่า และพบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์แบบสังคมเกษตรกรรมที่สามารถเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ รู้จักเลือกที่อยู่อาศัยตามที่ราบเชิงเขาหรือที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ ใกล้แหล่งน้ำเป็นพื้นที่ในการตั้งบ้านเรือนอาศัยอย่างเป็นหลักแหล่ง เพื่อเฝ้าดูแลคอยเก็บเกี่ยวพืชผลและขยายพันธุ์สัตว์เลี้ยงไว้เป็นอาหาร

การที่สังคมมนุษย์สามารถดำรงความเป็นชนชาติมาเป็นเวลานานย่อมมีภูมิปัญญาของกลุ่มชน อันเรียกรวมๆกันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ในปี พ.ศ. 2521 นายสด แดงละเอียดและคณะจากกองโบราณ กรมศิลปากร (ปัจจุบันเป็นสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) ได้พบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์แบบสังคมเกษตรกรรมที่มีการใช้โลหะในตอนปลายของกลุ่มแม่น้ำแม่กลองเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ต่อมาจากการขุดค้นพบเบื้องต้นทำให้เป็นที่สนใจและขุดค้นพบเศษภาชนะดินเผาด้วยอุณหภูมิต่ำ แวดินเผาในพื้นที่เขตอำเภोजอมบึง

ในพื้นที่ตำบลคูบัว เขตอำเภอเมืองราชบุรี ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดีเป็นชิ้นส่วนลวดลายประดับโบราณสถาน ทำด้วยเครื่องปั้นดินเผาและโบราณวัตถุที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมีทั้งเครื่องปั้นดินเผามีรูปแบบที่สืบทอดมาจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีเทคนิคและวิธีการทำที่ซับซ้อนขึ้น แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีเป็นต้นว่า ภาชนะดินเผามีรูปทรงและลวดลายเพิ่มขึ้น เนื้อแกร่งและบางกว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีรูปแบบและวิธีการทำที่ประณีตขึ้น เป็นต้น

เครื่องปั้นดินเผาประเภทภาชนะดินเผาพบทั้ง หม้อ ไห ชามและกุ่มหรือกาน้ำ ซึ่งขึ้นรูปด้วยมือและแป้นหมุนเนื้อละเอียดตลอดจนมีทั้งลวดลายประดับและไม่มีลวดลายประดับ ภาชนะเนื้อหยาบที่พบมักตกแต่งลายเชือกทาบและลายขูดขีดอย่างง่าย ในขณะที่ภาชนะเนื้อละเอียดมีการขัดผิวด้านนอกและตกแต่งลวดลายด้วยวิธีการขูดขีดหรือกดทับหรือเขียนสีลงบนพื้นผิว ลวดลายที่มักพบมากได้แก่ลายเส้นขนานแบบต่างๆลายฟันปลา ลายลูกคลื่น ลายนิ้วมือ ลายเปลือกหอย ลายดอกไม้และลายรูปสัตว์ “แวดินเผา” หรือแวเหล็กในที่ที่เป็นอุปกรณ์ของไถ (เครื่องปั้นด้าย) สำหรับทำให้เส้นใยรวมตัวเกิดเป็นเส้นด้าย มีรูปกลมแบนและนูนข้างใดข้างหนึ่งหรือทั้งสองข้าง ตรงกลางเจาะรู สำหรับใส่แกนไม้หรือแกนโลหะของไถ เวลาหมุนวงล้อของไถ แวดินเผาจะเสียดสีกับวัตถุบางชิ้นของตัวไถจนเกิดเสียงดัง

ข้อค้นพบเครื่องปั้นดินเผาประเภทภาชนะต่างๆและแฉะเหล็กใน สะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ได้ใช้ภูมิปัญญาในการ ดำรงชีวิตผู้คนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนั้นยังประกอบอาชีพค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าที่ได้จากการเกษตรกับผู้คนในภูมิภาคเดียวกันหรือพ่อค้าชาวต่างชาติจาก โพนทะเล มีการใช้ภูมิปัญญาด้านเครื่องปั้นดินเผาและการทอผ้าขึ้นใช้ในชีวิตประจำวัน และ การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสืบต่อมาจากยุคก่อนประวัติศาสตร์เพื่อใช้แก้ปัญหาหรือดำเนิน ชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย โดยมีกระบวนการสืบทอดและกลั่นกรองเป็นระยะเวลานาน

2. การเปลี่ยนแปลงและสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 การเปลี่ยนแปลงของโอ่งมังกร

การเปลี่ยนแปลงกระบวนการปั้นโอ่งมังกรตามระยะเวลาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ในปี พ.ศ. 2476 เป็นระยะเริ่มโอ่งมังกรถูกส่งมาจำหน่ายโดยพ่อค้าชาวจีน ในจังหวัดราชบุรีมีเพียง การปั้นเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นภาชนะขนาดเล็กประเภทอ่างน้ำข้าวเคลือบและไหแต่มีจำนวน ไม่มาก

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการปั้นโอ่งระยะเริ่มแรกไม่มีลายมังกรแต่ปั้นโอ่งเพื่อทดแทน โอ่งไหที่เคยเป็นสินค้ามาจากเมืองจีนที่ต้องหยุดส่งมาจำหน่าย เพราะภัยสงครามและ การเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีน โดยอาศัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ

ความต้องการของผู้ใช้มีมากในขณะที่การผลิตยังไม่มาก ในช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ประเทศไทยอยู่ในภาวะข้าวยากหมากแพงเพราะภัยจากสงคราม โอ่งและไห เป็นภาชนะที่มีความต้องการของคนทั่วไป แต่ขณะนั้นมีผู้ผลิตไม่มาก ประกอบกับโอ่งและไห ที่เคยเป็นสินค้ามาจากเมืองจีนต้องหยุดนำมาจำหน่ายเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นโอกาสทอง ของโรงงานในจังหวัดราชบุรี

มีหลายโรงงานหันมาผลิตโอ่ง ทดแทนโอ่งเคลือบสีเขียวและโอ่งเคลือบเขียนลายมังกร ของจีน โดยเริ่มผลิตโอ่งเคลือบที่ยังไม่ได้เขียนลาย มีเพียงการขีดขีดหรือประทับที่บริเวณ ปากของโอ่งและไห

ช่างปั้นโอ่งมีความรู้มากขึ้นจากการถ่ายทอดและความสนใจ งานจะเป็นการสร้างคนให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น จากแรงจูงใจที่ต้องการทำงานสบายขึ้นและมีผลตอบแทนสูง กว่า เช่น คนนวดดินต้องเตรียมดินให้ช่างปั้น คนนวดดินจะพยายามเรียนรู้ในลักษณะ “ครูพัก ลักจำ” เพื่อให้ตัวเองเป็นช่างปั้นให้ได้ ส่วนคนถือปั้นหมุนงานยิ่งหนักกว่าค่าตอบแทนน้อยกว่า ต้องถือปั้นจนพองด้าน โดนช่างปั้นดุด่าตลอดพยายามฝึกหัดนวดดินทำให้เกิดช่างฝีมือเพิ่มขึ้น

ช่วงนี้มีจำนวนโรงงานเพิ่มขึ้น จากบรรดาหุ้นส่วนที่แยกตัวไปทำเองบ้างหรือช่างฝีมือเข้าหุ้นกันเปิดสาขาแตกแขนงออกไปส่วนใหญ่ จะเป็นชาวจีนโพ้นทะเลหรือลูกหลานชาวจีนที่เกิดในประเทศไทย

ในระยะต่อมาเริ่มเขียนลายมังกร เนื่องจากมีการแข่งขันทางตลาดมากขึ้น โรงโอบเถ้าแซ่ไถ่จึงคิดเขียนลายลงบนโอบแบบเดียวกับโอบมังกรของจีนโดยซื้อดินขาวจากเมืองจีน ทำให้โอบมังกรที่ทำได้ขายดีเป็นที่ต้องการเพราะมีลักษณะเหมือนโอบที่ส่งมาจากเมืองจีนแต่ราคาถูกกว่า ลวดลายมังกรถึงแม้ว่าจะเป็นการนำแบบมาจากเมืองจีน แต่ใช้ภูมิปัญญาออกแบบให้มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของไทย พิจารณาดูแล้วคล้ายกับพญานาคข้างกลองไม้ขีดไฟ ลำตัวจะไม่อ่อนไม่คอดเหมือนแบบของจีน

การพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการปั้นโอบ โดยนำมอเตอร์มาใช้กับแป้นหมุน ประกอบกับช่างปั้นโอบมีความสามารถเพิ่มขึ้นสามารถขึ้นรูปโอบได้ขนาดใหญ่มากขึ้นกว่าวิธีโบราณและมีความรวดเร็วยิ่งขึ้นทำให้สามารถผลิตโอบได้จำนวนมาก จนต้องมีการขยายขนาดของเตาเผาให้ใหญ่ยิ่งขึ้น สามารถเผาโอบได้ครั้งหนึ่ง 400-500 ใบ

2.2 การเปลี่ยนแปลงของหนังใหญ่วัดชนอน

การแสดงหนังใหญ่ดั้งเดิม เป็นมหรสพประกอบในงานอภิเษกเจ้าเมือง งานศพ ตลอดจนงานสมโภชต่างๆ การแสดงครั้งสุดท้ายในงานฉาปนกิจศพท่านพระครูศรีทาสุนทร (หลวงปู่กล่อม จันทโชโต) ในปี พ.ศ. 2485 เมื่อสิ้นบุญ หลวงปู่กล่อมซึ่งเป็นศูนย์รวมใจของคณะหนังใหญ่วัดชนอน ผู้แสดงก็กระจัดกระจาย ตัวหนังก็ถูกทิ้งตามมีตามเกิด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2532 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงทราบ จึงพระราชทานพระราชดำริให้เก็บรักษาหนังใหญ่ชุดเดิมไว้และจัดทำหนังใหญ่ชุดใหม่ เพื่อใช้แสดงเผยแพร่แทนชุดเดิม

นางบุปผา ดีสุข อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดชนอนขณะนั้น จัดให้มีการฝึกเด็กนักเรียนเป็นคนเชิดหนังตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 4 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 จากการศึกษาพบว่า การแสดงของนักเรียนวัดชนอนเป็นแบบสาธิต ทุกวันเสาร์ เวลา 10.00-12.00 น. ณ ศาลาสาธการแสดงวัดชนอน ในเวลากลางวันซึ่งเปลี่ยนไปจากการแสดงดั้งเดิม

การตั้งจอเป็นแบบถาวรไม่มีการเคลื่อนย้าย เพราะจะต้องใช้สำหรับสาธิตและถือว่าเป็นการซ่อมประจำ โดยจะไม่ไปแสดงที่อื่น ส่วนการให้แสงสว่าง ตัวหนังเมื่อกระทบแสงไฟจะเห็นความงาม โดยจัดอยู่หลังจอด้วยการจุดได้เป็นเชื้อเพลิงเผากะลามีสถิงเรืองและฟิ้วช่วยให้ตัวหนังมีชีวิตชีวา ปัจจุบันทำได้ยากเพราะหาเชื้อเพลิงไม่พอ จึงต้องเป็นไปตามความสะดวกคือใช้ไฟสปอร์ตไลท์ 5-7 ดวง แทนแสงไฟฟ้านั้นสว่างพอดี แต่แข็งไม่ฟิ้วไหวจึงทำให้ความสวยงามน้อยลง

การเตรียมตัวหนัง ผู้เตรียมตัวหนังเรียกว่า คนออกหนัง ผู้ออกหนังต้องรู้และเข้าใจ เรื่องที่จะแสดงนั้นเป็นอย่างดี จัดเรียงตามลำดับที่จะนำออกแสดงวางไว้ให้เรียบร้อยที่ด้านหลังจอ คนออกหนังมีความสำคัญมาก ต้องสามารถส่งตัวหนังให้คนเชิดได้ถูกต้องตามบทพากย์หนังใหญ่วัดখনอนปัจจุบันคือ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์ เป็นคนออกหนัง

คนเชิดหนัง ต้องแต่งตัวให้สวยงามเหมือนละคร เพราะการแสดงหนังใหญ่ เชิดหน้าจอ และคนดูจะดูคนเชิดไปด้วย คนเชิดจึงมีความสำคัญที่จะแสดงให้เห็นลีลาของตัวหนังบนจอ ศิลปะการเชิดหนังต้องได้รับการฝึกให้ผสมกลมกลืนกับบทพากย์ บทเจรจา และดนตรีประกอบ ทำให้ตัวหนังมีชีวิตชีวา ผู้เชิดจะต้องสวมอารมณ์และออกท่าทางให้เหมือนจริง เป็นจุดสำคัญที่ต้องแสดงให้คนดูด้วย

ปัจจุบันผู้เชิดเป็นนักเรียนจึงไม่มีการแต่งหน้า โดยนุ่งผ้าแดงโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอกสีเดียวกับผ้าถุง มีผ้าคาดพุง ผู้เชิดทุกคนเป็นชาวล้าน

ดนตรีประกอบการเล่นหนังใหญ่ ใช้วงปี่พาทย์ โดยนักเรียนหญิง-ชายของวัดখনอน เสียงปี่พาทย์ควบคุมโดยนายสุเทพ นิมนองค์ จะดึงดูตคนดูและทำให้ครึกครื้นสนุกสนานยิ่งขึ้น

วงปี่พาทย์จะตั้งวงหันหน้าเข้าหาจอ ห่างประมาณ 8 เมตร วงปี่พาทย์จะคอยรับคำสั่งจากผู้พากย์ว่าจะใช้เพลงอะไร การแต่งกายไม่เน้นพิเศษอะไร เพราะอยู่ไกลจากหน้าจอ แต่อยู่ใกล้กับผู้พากย์เพื่อความสะดวกต่อการสั่ง

การพากย์และการเจรจานั้น เริ่มด้วยการออกตัวหนังซึ่งเตรียมไว้ตามเรื่องที่นายหนังได้เลือกไว้แล้ว บทประกอบการเล่นจะมี 2 ลักษณะคือ บทพากย์และบทเจรจา เพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างสนุกสนาน ผู้พากย์ต้องเข้าใจดนตรีด้วยว่า เมื่อจบตอนไหนควรใช้เพลงอะไร ผู้พากย์จะเป็นผู้สั่งให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงนั้น ผู้พากย์ทำหน้าที่แทนตัวหนัง ทั้งในเรื่องของคำพูดและแทนอิริยาบถของตัวหนังด้วยการบรรเลงเพลง จึงต้องบรรเลงเพลงให้เข้ากับบทบาทของตัวหนังนั้นๆ

ผู้พากย์ปัจจุบันคือ นายสายัณห์ ศรีธธาสุนทร ครูผู้สอนโรงเรียนวัดখনอน ศิลปะการพากย์ต้องรู้จักทอดเสียง และทอดจังหวะให้สอดคล้องกับผู้เชิด เพื่อให้ผู้เชิดเกิดความรู้สึกไปตามบทพากย์และในขณะเจรจาต้องทำเสียงเหมือนตัวละครนั้นพูดจริงแต่เป็นคำคล้องจองกัน ซึ่งทำให้ไพเราะยิ่งขึ้นการเจรจาจะออกเสียงทำนองบรรยายเป็นแบบทำนองเสนาะแบบโขน แต่ถึงตอนบทพูดจึงจะออกเสียงเหมือนตัวละครพูดจริงๆ สอดใส่อารมณ์เหมือนเล่นละคร

การแสดงดั้งเดิมเล่นนานหลายชั่วโมงเริ่มเล่นตั้งแต่หัวค่ำ เลิกประมาณตีสอง ผู้พากย์จำบทได้ทุกตอน ปัจจุบันพากย์ไม่ครบทุกตอน ผู้เชิดเป็นนักเรียน แสดงอย่างมากสองชั่วโมง บทเบิกหน้าพระจากเดิม 10 นาทีเหลือเพียง 3 นาที สำหรับเรื่องความสวยงามอาจจะไม่สวยงามเหมือนผู้ใหญ่แสดง เพราะต้องถือตัวหนังที่น้ำหนักมาก ท่าทางดูแข็งๆ เมื่อยเร็วเล่นได้ไม่นานเหมือนผู้ใหญ่

2.3 การเปลี่ยนแปลงของการทอผ้าจากไท-ยวน

การทอผ้าเพื่อใช้ในวิถีชีวิตของชาวไท-ยวน เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2347 เป็นต้นมาที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรี โดยเลือกพื้นที่ ใกล้แม่น้ำแม่กลองบริเวณบ้านไร่นีและบริเวณใกล้เคียงในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ชาวไท-ยวน มีความถนัดในการเกษตรกรรมเป็นหลัก พื้นที่ที่ว่างจากการทำนาจะเพาะปลูกฝ้าย แห้วไว้ใช้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้าเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวันโดยอาศัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ

ทำเลที่ตั้งถิ่นฐานเหมาะสมกับการเกษตรกรรม พื้นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ฝั่งขวามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเกษตรกรรมซึ่งเป็น ภูมิปัญญาของกลุ่มชนไท-ยวนที่ถนัด ไปตัดไม้ที่อำเภอสวนผึ้งและเขตติดต่อกับประเทศ เมียนมาร์ เพื่อมาใช้ทำเครื่องใช้สอยต่างๆ

สีที่ย้อมเส้นใยฝ้าย ได้มาจากธรรมชาติซึ่งหาได้ไม่ยากในบริเวณพื้นที่นั้นๆ

ผู้หญิงส่วนมากมีความรู้และฝีมือในการทอผ้ามาจากถิ่นฐานเดิมอยู่แล้ว มีการถ่ายทอด การทอผ้าจากให้แก่ลูกหลาน และผู้สนใจจนกลายเป็นวัฒนธรรมของหญิงสาวชาวไท-ยวน ต้องทอผ้าเป็น ปี พ.ศ. 2470 ทุกหลังคาเรือนของชาวไท-ยวนในชุมชนต่างๆ เช่น อำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลดอนตะโก ตำบลบ้านไร่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง ตำบล อ่างทอง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ อำเภอจอมบึงที่ตำบลรางบัว บ้านรางอาว บ้านทุ่งกว้าง บ้านขมิ้นใหญ่ ยังมีการทอผ้าขึ้นใช้เอง

หลังจาก ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมาได้รับอิทธิพลจากสังคมเมือง มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อและค่านิยมไปสู่วัฒนธรรมของคนในเมืองและมีการเลียนแบบ ทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกชุมชนมากขึ้น คนไท-ยวนซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยพยายามปรับ วิถีชีวิตของตนให้ใกล้เคียงกับสังคมเมือง การทอผ้าเพื่อใช้เองจึงลดน้อยลงเพราะสาเหตุดังนี้

เกิดสภาวะแห้งแล้งขึ้นในชุมชนไท-ยวนราชบุรี ในระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2470 ถึง 2475 การเกษตรที่ชาวไท-ยวนเคยทำกลับไม่ได้ผล เกิดข้าวยากหมากแพง ชาวไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรีจำนวนไม่น้อยต้องอพยพไปอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก บรรดาชายหญิงต้องเข้าป่า หาอาหารเลี้ยงครอบครัว จึงไม่มีเวลาทอผ้าจากขึ้นใช้ในวิถีชีวิต

เกิดสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2482-2488 ทำให้ชุมชนไท-ยวน ไม่มีความสงบ จึงมิได้ทอผ้าจากใช้ ประกอบกับหญิงไท-ยวนหันไปนิยมใช้ผ้าจากโรงงาน อุตสาหกรรม เพราะคิดว่าเป็นผ้าสมัยใหม่ลวดลายสวยงาม นุ่งผ้าชิ้นดินจกจะอับอายถูกล้อเลียน ว่าเป็นลาว

การทอผ้าจากใช้เวลานาน เสียเวลาประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว จึงไม่ได้รับการปลูกฝังค่านิยมและส่งเสริมการทอผ้าจาก จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตามบางครอบครัวยังคงทอผ้าจากสีบดต่อกันมา เช่น ที่ตำบลดอนแร่และตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี

3. สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 สภาพโอบ่งมังกร

อุตสาหกรรมการปั้นโอบ่งมังกรของจังหวัดราชบุรี เป็นอุตสาหกรรมที่ได้ดำเนินการมาเป็นเวลานานเกือบ 70 ปี สืบเนื่องจากประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมโอบ่งมังกรมากเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมเก่าแก่อื่นๆ ในสภาวะที่ประเทศประสบวิกฤติทางเศรษฐกิจทำให้กำลังซื้อขายในประเทศลดลงและประสบปัญหาเรื่องการตลาด ไม่สามารถขายได้ สาเหตุมีมาจากปัญหาทางด้านเทคนิค ในการผลิต รูปแบบคุณภาพของวัตถุดิบไม่สม่ำเสมอ เครื่องมืออุปกรณ์ล้าสมัย และมีขนาดใหญ่โดยเฉพาะเตามังกรเหมาะกับการผลิตแบบดั้งเดิม

อุตสาหกรรมโอบ่งมังกรมีแต่จะลดลงเรื่อยๆ หลายปีที่ผ่านมาเจ้าของโรงโอบ่งมังกรต้องประสบปัญหาขาดแคลนช่างฝีมือในการปั้นโอบ่งมังกร จนกลายเป็นค่านิยมในการลาออกเพื่อเพิ่มค่าแรงซึ่งยังหาวิธีแก้ไขไม่ได้ ปัญหาเรื่องดินปั้นที่เริ่มขาดแคลนและที่มีอยู่ก็ด้อยคุณภาพ เผาออกมาโอบ่งมังกรมีแต่เสียหายจนไม่คุ้มทุน เพราะดินที่ดีที่สุดนั้นอยู่ในเขตเทศบาล แต่ปัญหานี้อาจคลี่คลายได้เมื่อกรมทรัพยากรธรณีส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจแล้ว พบว่าดินบริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอโพธารามมีคุณภาพดี ทางโรงโอบ่งจึงรวมตัวกันเพื่อซื้อที่ดินผืนดังกล่าว ขณะนี้ยังอยู่ระหว่างดำเนินการ

จากปัญหาทั้งด้านการตลาดและการผลิต ทำให้เจ้าของโรงโอบ่งหลายโรงงานปิดกิจการ บ้างก็หันไปหาตลาดกระถางแดงเพราะไม่ยุ่งยาก บ้างง่าย ไม่ต้องติดลาย ไม่ต้องเคลือบ ที่สำคัญในช่วงสองปีที่ผ่านมาตลาดมีความต้องการสูง เพราะนิยมปลูกต้นไม้เขียวประดับ ประกอบกับแหล่งผลิตกระถางแดงรายใหญ่ที่ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ถูกน้ำท่วมใหญ่ จึงเป็นโอกาสเหมาะของโรงโอบ่งมังกรราชบุรี อย่างไรก็ตามตลาดกระถางแดงนั้นอนาคตไม่แน่นอน ความนิยมในการปลูกต้นไม้เขียวประดับอาจอยู่ไม่นาน เพราะเคยเกิดขึ้นมาครั้งหนึ่งแล้วเมื่อ 10 กว่าปีขณะนั้นมันเป็นที่ยอมรับ ทำให้เกิดโรงกระถางใหม่ๆ ขึ้น ยิ่งกระถางขายดีมาก ก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาการดึงตัวช่างฝีมือจากโรงโอบ่งมากขึ้น เพราะทุกโรงงานต้องการช่างมาปั้นกระถางให้ได้มากที่สุด ต่อมาไม่นานคนไม่นิยมปลูกว่าน จึงทำให้โรงงานต้องปิดตัวลงไปหลายแห่ง

โรงโอบ่งมังกรบางโรงงานมองการณ์ไกลและมีความพร้อม จึงเปลี่ยนมาผลิตของตกแต่งบ้านและตกแต่งสวน เช่น อ่างบัว กระถางเคลือบรูปแบบใหม่ๆซึ่งทำจากดินขาวหรือดินดำที่สั่งซื้อจากจังหวัดอื่นๆทำส่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ สำหรับโอบ่งมังกรและกระถางมังกรแบบเก่าค่อยๆลดปริมาณการผลิตลง โรงงานโอบ่งมังกรในขณะนี้ยังขาดหน่วยงานที่มารวบรวม

พัฒนาในด้านต่างๆ ได้แก่ วัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิต การออกแบบ งานพัฒนาที่เกี่ยวกับเคลือบที่ใช้กับเตามังกรซึ่งใช้พื้นเป็นเชื้อเพลิง ควบคุมอุณหภูมิค่อนข้างยากและไม่เหมาะสมที่จะใช้เผางานขนาดเล็ก

หากมีการวิจัยและพัฒนาหรือได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานภาคเอกชนแล้ว จะส่งผลให้การปั้นโอ่งมังกรของจังหวัดราชบุรีมีโอกาสเจริญรุ่งเรืองไม่ต่างกับสมัยที่ผ่านมา

3.2 สภาพหนังใหญ่วัดখনอน

การแสดงของคณะหนังใหญ่วัดখনอนครั้งสุดท้าย เมื่อปี พ.ศ. 2485 ในงานฉาปนกิจศพพระครูศรีธรรมาสน์ (กล่อม จันทโชโต) คณะผู้แสดงแยกย้ายกันไป ตัวหนังถูกทิ้งตามมีตามเกิด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2532 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงทราบ จึงพระราชทานพระราชดำริให้วัดখনอนเก็บรักษาหนังใหญ่ไว้ และจัดทำหนังใหญ่ชุดใหม่เพื่อใช้แสดงแทนชุดเก่า

มหาวิทยาลัยศิลปากรรับสนองโครงการจัดหางบประมาณก่อสร้างด้วยการบูรณะภูมิทัศน์ของพระครูศรีธรรมาสน์ เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดখনอนเก็บตัวหนัง ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ จัดแสดงไว้ให้ผู้ชมได้เห็นความงดงาม

วัดখনอนได้สนองโครงการพระราชดำริด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วยกรรมการวัดখনอน กรรมการจากจังหวัดราชบุรีและกรรมการจากมหาวิทยาลัยศิลปากร จัดทำตัวหนังชุดใหม่ รวม 313 ตัว

นางบุปผา ดีสุข อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดখনอนจัดให้มีการอนุรักษ์หนังใหญ่ขึ้น โดยโรงเรียนจัดให้มีการฝึกเด็กนักเรียนเป็นคนขีดหนังตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 4 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ได้นักเรียนรุ่นแรกจำนวน 20 คน

นายสายัณห์ ศรีธรรมาสน์ ครูผู้สอนโรงเรียนวัดখনอนฝึกการพากย์หนังใหญ่และทำหน้าที่ควบคุมการสาธิตหนังใหญ่ที่มีนักเรียนวัดখনอนเป็นผู้ขีดในทุกวันเสาร์ที่ศาลาการแสดงหนังใหญ่วัดখনอน

นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์ ผู้ได้รับการฝึกขีดหนังใหญ่จากนายสว่าง ชะเกตุ ได้สนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ฝึกสอนเด็กนักเรียนขีดหนังใหญ่ด้วยความปลื้มปิติและตั้งมั่นอย่างไม่เหน็ดเหนื่อยจนถึงปัจจุบัน

หนังใหญ่วัดখনอนเป็นตัวอย่างอีกแบบหนึ่งของการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพชนได้รังสรรค์ขึ้นให้ลูกหลานมีโอกาสชื่นชมต่อไป

3.3 สภาพผ้าจากไท-ยวน

สาเหตุที่ชาวบ้านเริ่มกลับมาเห็นคุณค่าของผ้าจากไท-ยวน เพราะกระแสอนุรักษ์ผ้าจากที่หลายฝ่ายเป็นห่วงเกรงว่าจะหายไปจากราชบุรี ซึ่งมีที่มาดังต่อไปนี้

เมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา มีแต่ยายช้อน กำลังหาญ ที่บ้านห้วยนา ตำบลคูบัว เพียงหลังเดียวที่ทอผ้าจากเพื่อใช้เอง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 นางช้อนได้สวมใส่ผ้าชิ้นดินจกไปเฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำรัสให้นางช้อน กำลังหาญ ทอผ้าจากต่อไปเรื่อยๆ

ต่อมาวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2519 นางช้อนได้นำผ้าดินจก 2 ผืนที่ทอหลังจากที่มีพระราชดำรัส ถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชวังสวนจิตรลดา

หลังจากนั้นวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2520 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จบ้านนางช้อนเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อทอดพระเนตรการทอผ้าจาก และในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2521 ทรงให้เจ้าหน้าที่รับตัวนางช้อนและนางทองอยู่ กำลังหาญ ไปสาธิตการทอผ้าชิ้นดินจกที่พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ด้วยแรงผลักดันของกลุ่มผู้ตั้งใจอนุรักษ์และการสนับสนุนอย่างดีจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชนและประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจกราชบุรี แห่งแรกที่วัดแคทราย ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เมื่อปลายปี พ.ศ. 2534 จากนั้นศูนย์อื่นๆ ในเขตคูบัว และดอนแร่จึงได้เปิดตามมาตามลำดับ

เมื่อมีศูนย์ฝึกทอผ้าจากขึ้น วิธีการการถ่ายทอดการทอผ้าจากจากการทอแบบดั้งเดิมได้รับการพัฒนาต่อไปด้วยโดย นายสมบุญ คำยอด เชื้อสายไท-ยวน ตำบลดอนแร่ได้คิดค้นวิธีอ่านลายจากตารางกราฟเมื่อ พ.ศ. 2520 เป็นผู้ถ่ายทอดให้กับผู้สนใจฝึกหัดทอผ้าจากที่ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจกราชบุรี เป็นคนแรกเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2531

ในระยะปี พ.ศ. 2531-2536 การสอนศิลปะทอผ้าจากในจังหวัดราชบุรีได้รับการสนับสนุนจากหน่วยราชการ องค์กรการกุศล ตลอดจน ม.ร.ว. กำลุนเทพ เทวกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี ได้อนุมัติงบประมาณจังหวัดจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมขึ้นอีก 3 แห่งที่ตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่และตำบลรางบัว เพื่อส่งเสริมผู้ทอผ้าจากในเชิงพาณิชย์ศิลปะเสริมรายได้ภาคนอก การเกษตรให้แก่ประชาชน ขณะเดียวกันก็มอบนโยบายให้ผู้อำนวยการสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี จัดสอนศิลปะผ้าจากให้นักเรียนเป็นหลักสูตรเสริมเพื่ออนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมอีกด้วย

ปี พ.ศ. 2535 กรมอาชีวศึกษาได้แต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปผ้าจากเมืองราชบุรีขึ้น โดยมี นายอุดม สมพร เป็นเลขานุการและผู้ประสานงานดำเนินการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนการสอนได้พัฒนาวิธีการสอนขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง เรียกว่าระบบ “HAND-HI-TECH” โดยรวบรวมลายผ้าจากโบราณของจังหวัดราชบุรีให้นายธีรภัทร์ นิตธารากุล อาจารย์วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี สร้างโปรแกรมนำลงบันทึกในระบบคอมพิวเตอร์ และสร้างโปรแกรมสอคลายสำหรับจก แทนการดูลายที่กระดาษกราฟ

ในอดีตการทอผ้าจก ทอขึ้นเพื่อใช้เองภายในครอบครัว แม่ทอไว้สำหรับเป็นผ้ารับไหว้ เมื่อลูกสาวจะออกเหย้าออกเรือนหรือทอไว้สำหรับรับขวัญข้าวเมื่อมีการเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยั้งแล้ว การทอมีได้รับแรง ยามใดมีเวลาว่างจะนั่งทอด้วยความสบายใจ สร้างสรรค์งานด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นเพื่อทอให้แก่มูลุกลหลานและสิ่งที่ตนนับถือ ฉะนั้นทุกตารางนิ้วของผืนผ้าจะเกิดลายที่ละเอียดประณีต ปัจจุบันการสร้างสรรค์ผลงานการทอผ้าจกของช่างฝีมือเปลี่ยนเจตนารมณ์ความมุ่งหมายไปจากเดิม กลายเป็นการทอเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม อีกทั้งขีดจำกัดของราคาและความต้องการของผู้บริโภคเป็นเงื่อนไข ทำให้ผลงานทอผ้าจกผิดเพี้ยนไปจากเอกลักษณ์เดิม

ตอนที่ 5 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

1. แนวคิดของผู้เกี่ยวข้อง

การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในด้านการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างจริงจัง และต่อเนื่องเป็นหน้าที่ของทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาตามความเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ในการเรียนการสอน

1.1 แนวคิดของผู้บริหารโรงเรียน

ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 8 คน กรมสามัญศึกษา 6 คน และสังกัดกรมอาชีวศึกษา 2 คน รวม 16 คน คิดเป็นร้อยละ 50 เชื่อว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ควรส่งเสริมให้มีการสืบทอดต่อไปเหมือนกับบรรพบุรุษเคยกระทำมา นอกจากทำให้ นักเรียนมีความรู้ในการประกอบอาชีพแล้ว ยังทำให้นักเรียนเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ผู้บริหาร 6 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 เชื่อว่านักเรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปพัฒนาอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้นและสามารถประกอบอาชีพในขณะเรียนได้ และผู้บริหาร 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50 เชื่อว่าจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชน และท้องถิ่นของตน

จากการวิเคราะห์แนวคิดของผู้บริหารโรงเรียนสรุปผลดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เชื่อว่าการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นจะเป็นผลสำเร็จ ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ การจัดการเรียนการสอนจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลาน

2. ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีความรู้และรู้เรื่องในท้องถิ่นดี สามารถสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ได้ดี ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าของผู้ทรงภูมิรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีโอกาสเลือกเรียนในสิ่งที่มีความถนัดและสนใจมากยิ่งขึ้น อีกทั้งได้รับประสบการณ์ตรงจากผู้มีประสบการณ์

3. เป็นการยกย่อง เชิดชูเกียรติให้มีความสำคัญกับผู้ที่มีคุณงามความดี ที่จะเป็นตัวอย่างให้แก่นักเรียน ได้เกิดความภาคภูมิใจ

4. การสืบทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้แก่นักเรียน ตลอดจนต้องการจรรโลงขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่ดั่งงามของท้องถิ่นให้คงไว้

5. ต้องการปลูกฝังในการประกอบอาชีพ และส่งเสริมอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น

1.2 แนวคิดของครูผู้สอน

การสัมภาษณ์ครูผู้สอนโรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 คน สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 คนและสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 คน รวม 8 คน ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ดังนี้

ครูผู้สอน 4 คนคิดเป็นร้อยละ 50.00 เชื่อว่าการให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ความรู้และประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับสอดคล้องกับชีวิตจริง ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์สิ่งดีงามและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป ครูผู้สอน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 เชื่อว่าจะเป็นการปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนเกิดความรักและหวงแหนถิ่นกำเนิดของตนเองแล้วจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน ครูผู้สอน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 เชื่อว่าจะช่วยสร้างดุลแห่งวัฒนธรรมให้กับนักเรียนในการเรียนรู้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ นอกจากนั้นจะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้พัฒนาควบคู่ไปกับเทคโนโลยี ทำให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์แนวคิดของครูผู้สอนสรุปผล ดังนี้

1. การนำสิ่งที่เป็นอาชีพของคนในท้องถิ่นมาสอนให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ ทำให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน

2. ทำให้นักเรียนมีความรัก ความหวงแหนแผ่นดินเกิด มีวิจรรณญาณในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสังคมยุคปัจจุบัน สร้างและพัฒนาสังคมให้มีความมั่นคง

3. ได้มีการนำสิ่งที่เป็นอาชีพในท้องถิ่นมาสอน เป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

4. เป็นการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความผูกพันกับชุมชนที่อยู่อาศัย

5. ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญของชุมชน ตระหนักในการบำรุงและรักษา

1.3 แนวคิดของผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

การสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นที่เข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 5 คน ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ดังนี้

ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเห็นด้วยกับวิธีการจัดการเรียนการสอน

จากการวิเคราะห์แนวคิดของผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น สรุปผลดังนี้

การจัดการเรียนการสอนจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตและอาชีพของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ในท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป

1.4 แนวคิดของนักเรียน

การสัมภาษณ์นักเรียน โรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 20 คน สังกัดกรมสามัญศึกษา 15 คน สังกัดกรมอาชีวศึกษา 5 คน รวม 40 คน

นักเรียนทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 100 มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นสิ่งที่นักเรียนภาคภูมิใจ ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน นอกจากนั้นเป็นการเรียนที่มีความสุข

2. วิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

วิธีดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ผู้บริหารและครูผู้สอน เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการปฏิบัติการ โดยเชื่อว่าการจัดการศึกษาไม่สามารถแยกไปจากท้องถิ่น เพื่อให้เด็กนักเรียนที่จบการศึกษาออกไปมีส่วนรับผิดชอบ และมีความสามารถสร้างสรรค์สังคม ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน มีความสำคัญต่อการปฏิบัตินำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมจัดการเรียนการสอน

2.1 การเชิญผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นเข้าร่วมจัดการเรียนการสอน

การสัมภาษณ์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 12 คน สังกัดกรมสามัญศึกษา 9 คน และสังกัดกรมอาชีวศึกษา 3 คน รวม 24 คน เกี่ยวกับวิธีดำเนินงานในการเสาะหาผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียนการสอน ดังนี้

ผู้บริหารและครูผู้สอน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 ได้รับคำแนะนำจากผู้นำท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ท้องถิ่น เจ้าอาวาสและกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในชุมชนนั้นๆ ผู้บริหารและครูผู้สอน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ได้รับคำแนะนำจากครูผู้สอน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่ง และสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง รวม 8 แห่ง สรุปผล ดังนี้

จากการวิเคราะห์การเตรียมการในการเสาะหาผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนใช้วิธีการสอบถามผู้นำชุมชนและการแนะนำจากครู

2.2 การตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดในโรงเรียน ประกอบด้วย บุคคล ดังนี้

- 1) ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการโรงเรียน ตัดสินใจร่วมกัน
- 2) ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน คณะกรรมการโรงเรียน และตัวแทนนักเรียน ตัดสินใจร่วมกัน

2.3 การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน

จากการสัมภาษณ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นและนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่งและสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง รวม 8 แห่ง

วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน สรุปผลดังนี้

1) กิจกรรมที่โรงเรียน 4 แห่งดำเนินการ แบ่งกิจกรรม 6 ประเภท ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการ การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมสอน การนำความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาที่สอน การให้นักเรียนไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

2) กิจกรรมที่โรงเรียน 1 แห่ง ดำเนินการแบ่งกิจกรรม 6 ประเภทละ 1 แห่ง ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรโดยครูผู้สอน การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการ การให้ครูผู้สอนเรียนรู้จากผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำความรู้เฉพาะเรื่องมาสอนแทรกในเนื้อหาวิชาที่ชอบ การให้นักเรียนไปสำรวจท้องถิ่นแล้วนำมาจัดการเรียนการสอน การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

3) กิจกรรมที่โรงเรียน 3 แห่ง ดำเนินการแบ่งกิจกรรม 4 ประเภทละ 3 แห่ง ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรโดยครูผู้สอน การให้นักเรียนสำรวจท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาที่สอน การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

2.4 การนำสิ่งที่เป็ความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในวิชาที่สอน

จากการสัมภาษณ์โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่งและสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง เกี่ยวกับการนำความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในวิชาที่สอนดำเนินการดังนี้

1) การจัดกิจกรรมในหลักสูตร 4 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่ง และสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่งเกี่ยวกับการนำความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในวิชาที่สอน ดำเนินการดังนี้

สังกัดกรมสามัญศึกษา 1 แห่ง สังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง รวม 2 แห่ง จัดการเรียนการสอนเรื่องโองมังก

สังกัดกรมสามัญศึกษา 1 แห่ง จัดการเรียนการสอน โดยให้นักเรียนไปสำรวจท้องถิ่น แล้วนำความรู้มาจัดการเรียนการสอน ลักษณะโครงการวิชาชีพตามความสนใจ

2) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร 1 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการเรียนการสอนเรื่องหนังใหญ่วัดขนอน

2.5 การเชิญผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นมาร่วมถ่ายทอดในโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์ โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่ง และสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง เกี่ยวกับการนำผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นมาร่วมถ่ายทอดในโรงเรียนสรุปได้ดังนี้

1) โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา 4 แห่ง นำผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นเรื่องผ้าจากไท-ยวน 3 แห่ง ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นเรื่องหนังใหญ่วัดขนอน 1 แห่ง

2) โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 1 แห่ง นำผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นเรื่องผ้าจากไท-ยวน

3) โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่ง สังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง ถ่ายทอดความรู้โดยครูผู้สอนทำหน้าที่แทนผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นเรื่องโองมังก

3. การส่งเสริม สนับสนุน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

การส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนเพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจโดยการปฏิบัติจริง ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่สำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุน

แนวคิดของผู้เกี่ยวข้องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน เพื่อมุ่งปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตน มีสาระดังนี้

1. แนวคิดของผู้บริหารโรงเรียน

จากการศึกษาโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่งพบว่า แนวคิดดังกล่าวเกิดจากผู้บริหารโรงเรียนเห็นความสำคัญขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และเชื่อมั่นว่าผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นเป็นผู้ที่รู้คุณค่าภูมิปัญญาที่สั่งสมอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ดีกว่าผู้อื่น ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นสามารถถ่ายทอดได้สอดคล้องกับอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น

จากข้อค้นพบดังกล่าวแสดงว่า ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) เชื่อว่าการจัดการศึกษาไม่สามารถแยกไปจากท้องถิ่น ดังนั้นบุคคลหลักคือผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดขึ้นก่อน จึงจะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้แก่บุคลากรในโรงเรียน

2. แนวคิดของครูผู้สอน

จากการศึกษาครูผู้สอน 8 คน พบว่าแนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้ว เชื่อว่านักเรียนจะนำความรู้ไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (ฉบับปรับปรุง 2535) เชื่อว่าจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและท้องถิ่นในด้านต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และมีความผูกพันกับท้องถิ่น ดังนั้นครูผู้สอนจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งในการปฏิบัติร่วมกับผู้บริหารนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

วิธีดำเนินการ

จากการศึกษาโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง พบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน มีการดำเนินการ 2 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 จัดกิจกรรมในหลักสูตร การจัดกิจกรรมในหลักสูตรมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การรวบรวมความรู้ในท้องถิ่น ครูและนักเรียนหรือนักเรียน สอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิรู้ในชุมชนและท้องถิ่น

2. การเสาะหาผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ผู้บริหารและครูผู้สอนใช้การสอบถามจากผู้นำชุมชน กรรมการโรงเรียนและผู้ปกครอง

3. การติดต่อประสานงานกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ครูผู้สอนใช้การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการก่อน แล้วผู้บริหารจึงทำหนังสือขอความร่วมมือเป็นทางการภายหลัง

4. การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ใช้การประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น สิ่งที่พิจารณาคือเรื่องที่จะสอนและเนื้อหา

สาระ หลังจากนั้นครูผู้สอนจึงนำข้อมูลมากำหนดเป็นโครงการสอนประกอบไปด้วย คำอธิบาย รายวิชา วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน และการวัดผล

5. การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการ มีโรงเรียนสังกัด กรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง ในกลุ่มวิชาชีพเครื่องเคลือบดินเผา ฝึกงานโรงโองหรือเครื่องปั้น ดินเผาประเภทอื่นๆ

6. การเชิญผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นมาร่วมสอน มีโรงเรียนดำเนินการ 4 แห่ง ส่วนใหญ่จะเชิญมาสอนการทอผ้าจากไท-ยวน ในการวางแผนการจัดกิจกรรม ครูผู้สอนวางแผน ร่วมกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น แล้วดำเนินการเองทั้งหมด เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในรูป ของกลุ่มสนใจ โดยใช้เวลาสัปดาห์ละ 2 คาบ

7. การให้นักเรียนไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่น มีการดำเนินการโดยครูผู้สอน และนักเรียน ช่วยกันรวบรวมความรู้เกี่ยวกับ ประวัติ บุคคลสำคัญ โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิรู้ ในท้องถิ่น แล้วนำความรู้ที่ได้มาสรุปจัดทำเป็นเอกสารเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน

8. การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีโรงเรียนดำเนินการ 2 แห่ง โดยให้นักเรียนสำรวจ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่น แล้วจัดทำเป็นเอกสาร ส่วนสิ่งของที่ได้รับบริจาคได้นำ มาจัดแยกเป็นหมวดหมู่ โดยเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อให้นักเรียนศึกษา

รูปแบบที่ 2 จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในโรงเรียนที่จัด การสอนหนังสือวัดชนอนโดยดำเนินการ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบกลุ่มสนใจ รายวิชา การงานพื้นฐานอาชีพ
2. การจัดเวลาเรียน 2 คาบต่อ 1 สัปดาห์ โดยเด็กชายที่สนใจเรื่องหนังสือใหญ่
3. การฝึกเขียนหนังสือใช้เวลาเรียน 2 คาบ เฉพาะวันเสาร์ เป็นกิจกรรมเสริม เฉพาะนักเรียนชายเท่านั้น
4. กิจกรรมเสริมการเขียนหนังสือ และดนตรีไทยในวันเสาร์ไม่มีการประเมินผล แต่ได้รับค่าตอบแทน คนละ 50 บาท เจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบค่าตอบแทน

5. ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดร่วมกับครูผู้สอน

3. แนวคิดของผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

จากการศึกษาผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นจำนวน 5 คน พบว่า เห็นด้วยกับการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดในโรงเรียน มีแนวคิดสอดคล้องกับ กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา. (2539 : 5) มีความเชื่อว่า การจัดการศึกษาไม่สามารถแยกไปจากท้องถิ่น การเรียน การสอนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและอาชีพของคนในท้องถิ่น นอกจากผู้เรียนจะนำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับสามารถนำไปปฏิบัติและเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพได้แล้ว ยังเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย การเชิญผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น มาร่วมสอนอาชีพของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น การแสดงหนังสือวัดชนอน กิจกรรม ในลักษณะนี้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปของกลุ่มสนใจสอนเสริมในวันหยุด การเรียนกับ

ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มาก แสดงว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น และเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความเต็มใจ ถึงแม้ว่าจะต้องมาเรียนในวันหยุด การถ่ายทอดความรู้เน้นการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ เน้นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นและเน้นให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น จึงนับได้ว่าการถ่ายทอดของผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น นอกจากจะสอนให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนแล้ว ยังได้ปลูกฝังความรัก ความผูกพันและความพร้อมที่จะสืบทอดวิถีชีวิตในชุมชน

4. แนวคิดของนักเรียน

จากการศึกษานักเรียนจำนวน 40 คน พบว่า นักเรียนมีแนวคิดในการไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการจากผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ในรายวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ และวิชาชีพเครื่องเคลือบดินเผา นอกจากนักเรียนเกิดความรู้แล้ว ยังได้เรียนรู้ในเรื่องความรับผิดชอบความอดทนไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทักษะการสังเกต การจดบันทึก การเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่สัมผัสกับความเป็นจริงในท้องถิ่นของตนเอง

ความคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนเช่นนี้ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ มีความกระตือรือร้นและความรับผิดชอบ ส่วนความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้แสดงว่า การให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเป็นการฝึกความรับผิดชอบและทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจนอกจากนั้นการทำกิจกรรมนอกห้องเรียน ยังทำให้การเรียนตื่นเต้นมีชีวิตชีวา การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างสนุกสนานและผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน ซึ่งจะส่งผลให้มีความงอกงามทางปัญญาและความคิดคือ รู้จักคิด รู้จักหาเหตุผลและรู้จักวิธีแก้ปัญหา คุณลักษณะดังกล่าวนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคใหม่อันเป็นสิ่งที่ควรจะต้องปลูกฝังให้กับนักเรียน

การให้นักเรียนออกไปสำรวจข้อมูลจากแหล่งความรู้ในชุมชน เป็นการฝึกให้นักเรียนมีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนได้ลงมือปฏิบัติ โดยกาคิดและการวางแผนในส่วนที่ตนรับผิดชอบและทำร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล สรุปความและแปลความข้อมูลได้ นอกจากนั้นการที่นักเรียนได้สัมผัสคนทุกเพศทุกวัยในชุมชนเป็นการสร้างและปลูกฝังให้เกิดความรัก ความผูกพันต่อท้องถิ่น มีความพร้อมที่จะสืบทอดวิถีชีวิตในท้องถิ่นซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะต้องปลูกฝังให้กับนักเรียน การให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องของชุมชน ท้องถิ่นที่อยู่อาศัย ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะส่งผลให้มีความรักในถิ่นฐานที่เกิดมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาผู้บริหารโรงเรียน 16 คนพบว่า โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชน ให้เกียรติและยกย่องผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน การติดตามผลและเผยแพร่ผลงานของโรงเรียนเพื่อให้ชุมชนยอมรับให้การสนับสนุน ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดในโรงเรียนมีดังนี้

1. ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นมีเวลาว่างไม่ตรงตามที่โรงเรียนจัดให้
2. งบประมาณที่นำมาใช้ดำเนินการมีค่อนข้างน้อย
3. ผู้ทรงภูมิรู้ไม่มั่นใจในความรู้ของตน
4. ระเบียบข้อปฏิบัติของราชการยังไม่ชัดเจน
5. หน่วยงานต้นสังกัด ให้การสนับสนุนไม่ต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี
ผู้ศึกษาสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี ในด้านสภาพภูมิศาสตร์ สภาพทรัพยากรธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม ของจังหวัดราชบุรี
2. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี กรณีโอ่งมังกร หนังใหญ่ วัฒนอนและผ้าจกไท-ยวน
3. ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน เกี่ยวกับแนวความคิด วิธีการถ่ายทอดและบทบาทผู้เกี่ยวข้อง ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้ศึกษาไปยังแหล่งข้อมูลด้วยตนเอง ใช้วิธีวิเคราะห์เอกสารข้อมูลต่างๆที่หน่วยงานราชการศึกษาไว้แล้ว ประกอบกับการสังเกต การสัมภาษณ์ และบันทึกภาพปรากฏการณ์ต่างๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ความถูกต้องของข้อมูล การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีขั้นตอนการสุ่ม ดังนี้

1. คัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี คัดเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

- 1.1 เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี
- 1.2 เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี
- 1.3 เป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดต่อเนื่องเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปี
- 1.4 เป็นภูมิปัญญาที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นในการผลิต
- 1.5 เป็นภูมิปัญญาที่มีการนำไปถ่ายทอดในโรงเรียน

ผู้ศึกษาคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 3 เรื่องคือ โอ่งมังกร หนังใหญ่วัฒนอนและผ้าจกไท-ยวน

การศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วิธีสังเกต บันทึกภาพและการค้นคว้าเอกสารจากแหล่งข้อมูลประกอบด้วย หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากรจังหวัดนครปฐม หอสมุดกลางสถาบัน

ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง หอสมุดประชาชนสยามบรมราชกุมารีจังหวัดราชบุรี หอสมุดวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี หอสมุดสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5

2. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี ใช้วิธีสังเกต บันทึกภาพ และการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย โรงโอบเถ้าแซ่ใต้ โรงงานเรืองศิลป์ 2 รัตนโกสินทร์เชรามิกส์ โรงโอบเถ้าเจียหลี่ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่และศาลาสาธิตการแสดงหนังใหญ่วัดขนอน ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจกราชบุรี ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านหน่วยที่ 1 วัดคูบัว ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านหน่วยที่ 2 วัดนาหนอง ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านหน่วยที่ 3 วัดรางบัว ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร มาจัดหมวดหมู่แยกตามเนื้อหาสาระ เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาโดยการตรวจพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มนักวิชาการ 3 คน

3. ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ผู้ศึกษาได้สังเกตและสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นและนักเรียน จำนวนรวม 69 คน จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่ง และสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง นำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์เนื้อหา หาคำร้อยละ และเขียนพรรณนา เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาโดยการพิจารณาจากบุคคลต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารโรงเรียนที่ทำหน้าที่หัวหน้าสถานศึกษาและผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ จำนวน 16 คน

กลุ่มตัวอย่างครูผู้สอน ที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำหน้าที่ถ่ายทอดในโรงเรียน จำนวน 8 คน

กลุ่มตัวอย่างผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ที่มีประสบการณ์เรื่องโอบเถ้ามังกกร หนังใหญ่วัดขนอน ผ้าจกราช-ยวน เข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน จำนวน 5 คน

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เรียนรายวิชา การงานพื้นฐานอาชีพ หรือวิชาชีพเครื่องเคลือบดินเผา ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 จำนวนโรงเรียนละ 5 คน รวมทั้งหมด 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มีดังนี้

เครื่องมือแบบที่ 1 ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้แนวคำถาม (Guide line) ที่ถามเกี่ยวกับความเป็นมา กระบวนการผลิต

เครื่องมือแบบที่ 2 ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่ผู้ศึกษาได้จัดสร้างขึ้นเอง แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ตำแหน่งหน้าที่การงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน
เครื่องมือแบบที่ 3 เป็นแบบสังเกตตรวจสอบรายการ ที่ผู้ศึกษาได้จัดสร้างขึ้นเอง เพื่อสังเกตการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนจำนวน 7 รายการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตตรวจสอบรายการ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒไปถึงผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 3 คน

2. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ ขอเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเนื้อหา จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญกลุ่มนักวิชาการ ตรวจเนื้อหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 3 คน ไปถึงผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี ผู้อำนวยการโรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ ผู้อำนวยการโรงเรียนแคทรายวิทยาและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดชนอน เพื่อเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน ตรวจเนื้อหา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

3. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ไปถึงผู้บริหารโรงเรียนต่างๆที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 แห่ง ในการตอบแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย หัวหน้าสถานศึกษาและผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในโรงเรียน จำนวน 29 คน โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายกลุ่ม โรงเรียนละ 5 คน โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 40 คน

4. ได้จัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัยและแบบสัมภาษณ์ ไปถึงผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 8 แห่ง ด้วยตนเองทั้งนี้เพื่อการนัดหมายเพื่อไปสัมภาษณ์และเพื่อความรวดเร็วในการเก็บข้อมูลอีกด้วย

5. ได้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารจำนวน 16 คน ครูผู้สอน จำนวน 8 คน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น จำนวน 5 คน โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายกลุ่มจำนวน 40 คน รวมทั้งหมด 69 คน ปรากฏว่าสัมภาษณ์ได้ครบทั้งหมด 69 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ใช้เวลาเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 3 สัปดาห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตเขียนรายละเอียดของข้อมูลทันทีที่ศึกษาข้อมูลเสร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป ให้ได้ข้อมูลครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา การจำแนกข้อมูลดำเนินการดังนี้

1. นำข้อมูลมาจำแนกตามข้อคิดเห็น ข้อคำถามแต่ละข้อให้ผู้สัมภาษณ์อาจตอบเป็นหลายประเด็น ดังนั้นเพื่อให้ข้อมูลเป็นหมวดหมู่ สรุปสาระสำคัญด้วยการตีความเป็นรายข้อคำถามลงในแบบสรุปการสัมภาษณ์
2. สรุปความคิดเห็นผู้สัมภาษณ์โดยใช้วิธีเชิงปริมาณได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสรุปการสัมภาษณ์ เพื่อแจกแจงความถี่ข้อคิดเห็นที่มีสาระตรงกัน คิดเป็นร้อยละและวิเคราะห์เนื้อหา และพรรณนาความ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี สรุปผลการศึกษาได้เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วิธีสังเกต บันทึกภาพและการค้นคว้าเอกสารจากแหล่งข้อมูลประกอบด้วย หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากรจังหวัดนครปฐม หอสมุดกลางสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง หอสมุดประชาชนสยามบรมราชกุมารีจังหวัดราชบุรี หอสมุดวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี หอสมุดสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5

จากการศึกษาภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี นักการศึกษากล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นกำเนิดขึ้นจากปัจจัยที่จังหวัดราชบุรี มีความหลากหลายของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยลักษณะที่เรียกว่า สังคมพหุชาติพันธุ์ จึงเป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่หลากหลายของกลุ่มชน 8 เผ่าพันธุ์ เช่น ชาวไทยจีน นำภูมิปัญญาโองมั่งกร ชาวไทยมอญนำภูมิปัญญาหนังใหญ่วัดขนอน และชาวไทย-ยวน นำภูมิปัญญาการทอผ้าจากไท-ยวน เป็นต้น

ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมเฉพาะชุมชน จึงทำให้ภูมิปัญญามีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นซึ่งผู้คนแต่ละเผ่าพันธุ์ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาที่ตนมีกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สามารถดำเนินชีวิตด้วยความสงบสุข

ตอนที่ 2 ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี ใช้วิธีสังเกต บันทึกภาพ และการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย โรงโ่งเก่าแช่ใต้ โรงงานเรืองศิลป์ 2 รัตนโกสินทร์เซรามิกส์ โรงโ่งเก่าเจียหลี่ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่และศาลา สาธิตการแสดงหนังใหญ่วัดขนอน ศูนย์สืบทอดศิลป์ผ้าจกราชบุรี ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน หน่วยที่ 1 วัดคูบัว ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านหน่วยที่ 2 วัดนาหนอง ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน หน่วยที่ 3 วัดรางบัว ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ เอกสาร มาจัดหมวดหมู่แยกตามเนื้อหาสาระ เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาโดยการตรวจ พิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มนักวิชาการ 3 คน

จากการศึกษาภูมิปัญญาที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นโ่งม้งกร เป็นผลงานศิลปหัตถกรรมที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างมาก เป็นที่รู้จักของคนทั้งในประเทศและต่างประเทศว่า ราชบุรีเมืองโ่งม้งกร กลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี จากอุตสาหกรรมภายในกลุ่มชนได้พัฒนา เป็นอุตสาหกรรมของจังหวัดราชบุรี ทำให้เกิดอาชีพต่อเนื่องจากภูมิปัญญาโ่งม้งกรอีกหลาย อาชีพ เป็นอุตสาหกรรมที่นำมาซึ่งรายได้ปีละหลายสิบล้านบาท สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่น หนังใหญ่วัดขนอนเป็นมหรสพที่รวมคุณค่างานศิลปะชั้นสูงไว้หลายแขนง เป็นศิลปะที่มีความ เก่าแก่ ตัวหนังบางตัวสร้างมากกว่า 100 ปี หนังใหญ่วัดขนอนนี้เป็นแห่งเดียวที่วัดเป็นเจ้าของ ตัวหนังใหญ่ และมีจำนวนมากถึง 113 ตัว ซึ่งยังสามารถแสดงให้เห็นความงดงามได้ในปัจจุบัน ที่วัดขนอนแห่งเดียว เพราะพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชทานให้เก็บรักษาและทำหนังใหญ่ชุดใหม่เพื่อใช้แสดงแทนชุดเก่า สำหรับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าจกไท-ยวน เป็นศิลปหัตถกรรมที่แสดงให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ ของชาว ไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี ที่ยังสามารถรักษาศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่าไว้ได้ จากการทอไว้ใช้ ในวิถีชีวิตได้พัฒนาวิธีการทอผ้าจกเพื่อการจำหน่าย เป็นรายได้เสริมนอกภาคเกษตรกรรมที่ทำ รายได้กลายเป็นอาชีพหลักของคนไท-ยวน การทอผ้าจกไท-ยวนทำให้เกิดอาชีพต่อเนื่อง อีกหลายอาชีพ ทั้งนี้เพราะพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานให้มีการทอผ้าต่อไป

ตอนที่ 3 ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ผู้ศึกษาได้สังเกตและสัมภาษณ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและนักเรียน จำนวนรวม 69 คน จากโรง เรียนกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา ศึกษาแห่งชาติ 4 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 แห่ง และสังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง นำข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์เนื้อหา หาคำร้อยละ และเขียนพรรณนา เพื่อความถูกต้องของเนื้อหา โดยการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้บริหาร 4 คน

จากการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน แนวคิดของผู้เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ซึ่งระบุไว้เป็นนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ระบุให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการในการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร รู้จักการเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ ในชุมชนมีนัยสำคัญคือ การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกส่วนในสังคมต้องร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการคิดการจัดการ และการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง งานอาชีพ และการพัฒนาสังคม

การดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน จากการศึกษาผู้เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมความรู้ในท้องถิ่น โดยครูผู้สอนและนักเรียนหรือนักเรียนสอบถาม สัมภาษณ์ ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น กรรมการโรงเรียนและผู้ปกครอง

2. การเสาะหาผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ใช้การสอบถามจากผู้รู้ในชุมชน ผู้ปกครอง และนักเรียน

3. การติดต่อประสานงานกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ใช้การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการก่อน แล้วจึงทำหนังสือขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการในภายหลัง

ในการจัดกิจกรรมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน ดำเนินการได้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ใช้การประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น สิ่งที่จะพิจารณาคือ ภูมิปัญญาที่จะสอน และเนื้อหาสาระ หลังจากนั้นครูผู้สอนจะนำข้อมูลมากำหนดเป็นโครงการสอนประกอบด้วย ชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน และการวัดผล

2. การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการ ในกลุ่มวิชาการทำงานพื้นฐาน อาชีพหรือกลุ่มวิชาชีพโดยสอนเนื้อหาในชั่วโมงเรียนตามปกติ ส่วนการปฏิบัติให้นักเรียนปฏิบัติที่บ้านหรือสถานประกอบการผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ครูผู้สอนเป็นผู้ติดตามและให้นักเรียนรายงานผลเป็นระยะๆ

3. การเชิญผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นมาร่วมสอน ส่วนใหญ่จะเชิญมาสอนเกี่ยวกับดนตรีไทย การเซตหนังใหญ่ และการทอผ้าจากไท-ยวน โดยครูผู้สอนวางแผนร่วมกับผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น ต่อจากนั้นครูผู้สอนดำเนินการเองทั้งหมด เกี่ยวกับการเตรียมสถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ วัสดุ เวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมบางโรงเรียนจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปของกลุ่มสนใจ โดยใช้เวลาสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง สอนเสริมในวันหยุด

4. การนำสิ่งที่ป็นความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหารายวิชา โดยครูผู้สอน และนักเรียนช่วยกันรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติ บุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี

ต่าง ๆ แล้วนำมาจัดทำเป็นบทเรียนเสริม หรือครูผู้สอนไปเรียนรู้จากผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น แล้วนำมาสอนนักเรียน

5. การให้นักเรียนไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดย ครูผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิรู้ท้องถิ่นในเรื่องที่สนใจ แล้วนำความรู้ มาสรุปจัดทำเป็นเอกสารเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน

6. การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยให้นักเรียนสำรวจศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วจัดทำเป็นเอกสาร และสิ่งของที่ได้รับบริจาคนำมาจัดแยกหมวดหมู่ เก็บไว้ใน พิพิธภัณฑ์เพื่อให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้า

1. ควรส่งเสริมให้มีการปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดสอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชนทำให้เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความรู้ที่นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

2. ควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทางโรงเรียนให้กับเด็กในชุมชน ทำให้โรงเรียนมีชื่อเสียงมากขึ้นและสามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

3. ควรส่งเสริมให้บ้าน วัดและโรงเรียน มีความใกล้ชิดกันสามารถช่วยเหลือและมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจของทุกส่วนในชุมชนและสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอน ที่ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี

2. ควรศึกษารูปแบบและกระบวนการปลูกฝังภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพสำหรับนักเรียนจังหวัดราชบุรีและควรขยายขอบเขตในการศึกษาให้สูงยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมชลประทาน. (2541). *การพัฒนาแหล่งน้ำและการชลประทานในเขตจังหวัดราชบุรี*. กรุงเทพฯ : สำนักงานชลประทานที่ 10. อัดสำเนา.
- กรมวิชาการ. (2540). *สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : กองวิจัยทางการศึกษา.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : กองวิจัยทางการศึกษา.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 ประเภทวิชาศิลปกรรม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). *สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2543). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดราชบุรี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2538). *ราชบุรีรุ่งอรุณแห่งปีสืบสานวัฒนธรรมไทย*. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- จารุณี อินเจตฉาย. (2534). *ไอล้งม้งกรราชบุรี*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- จิรวรรณ สุขพัฒน์. (2543, พฤศจิกายน). "ถ้าว่าจะหมดยุคไอล้งม้งกร," *เชรามิกส์* 5 (11) : 68.
- ชัยนันท์ บุษยรัตน์. (2534). *ราชบุรี*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- มโน กลีบทอง. (2544). *พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรีและจังหวัดราชบุรี*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์.

- ทศพล แก้วทิมา. (2545, กุมภาพันธ์). “โองมั่งกรเครื่องปั้นดินเผาแห่งเมืองราชบุรี,” *ที่นี่..ราชบุรี*. 1 (ปฐมฤกษ์) : 56.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2532). “ความหลากหลายแต่คล้ายคลึงของวัฒนธรรมไทยสู่ความเข้าใจวัฒนธรรม,” ใน *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. บรรณาธิการโดยเสรี พงษ์พิศ. หน้า 88. กรุงเทพฯ : หมู่บ้านการพิมพ์.
- บุปผา ดีสุข. ผู้ให้สัมภาษณ์, กฤษฎา ยศชรัฐ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพักกรุงเทพฯ เมื่อ 16 มกราคม 2546.
- ประกอบ ใจมั่น. (2539). *การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง*. ปริญญานิพนธ์ ค.ม (โสตทัศนศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- ประเวศ วะสี. (2536). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 2*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.
- ปรีชา คัมภีรปกรณ. (2528). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- ผอบ ไปชะกฤษณะ. (2520). *วรรณกรรมประกอบการเล่น “หนังใหญ่” วัดขนอน*. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- พระนุชิต วชิรวุฒโฒ. (2541). *หนังใหญ่วัดขนอน : มรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่าของเมืองราชบุรี*. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- พระนุชิต วชิรวุฒโฒ. ผู้ให้สัมภาษณ์, กฤษฎา ยศชรัฐ ผู้สัมภาษณ์, ที่ วัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2546.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี. (2543). *ศิลปท้องถิ่นของเรา : จังหวัดราชบุรี*. ราชบุรี : เอกสารอัดสำเนา. (เอกสารประกอบการอบรม 25-27 สิงหาคม 2543).
- ภารดี มหาขันธ์. (2532). *พื้นฐานอารยธรรมไทย*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- รัตน บัวสนธิ์. (2533, เมษายน-พฤษภาคม). “บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น”, *วารสารการศึกษาแห่งชาติ*. 24 (5) : 35-38.

รัตน์ พึ่งผล. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภาษา ยศรัฐ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงงานเรืองศิลป์ 2 ตำบล
เจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมื่อ 8 ธันวาคม 2544.

รุ่ง แก้วแดง. (2543). *ประวัติการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

รำไพ แก้วสุริยะ. (2532). หนังสือ : "มหรสพไทยที่รวมคุณค่างานศิลปะชั้นสูง," ใน *ของดี
เมืองราชบุรี*. ชัยนันท์ บุษยรัตน์ : 55. ราชบุรี : พี.ที.ซี. คอร์ปอเรชั่น.

วัญญา วิศาลาภรณ์. (2540). *การวิจัยทางการศึกษา : หลักการและแนวทางปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ
: ดันอ้อแกรมมี.

วิชัย ดันศิริ. (2539). *โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดและบทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพงษ์ นวลแก้ว. (2540). *การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรใน โรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. ปริญญาโท ศ.ม
(หลักสูตรและการนิเทศ). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. อุดมศึกษา.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2539). *สยามประเทศ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

ศุภรัตน์ สีตะธรรมาภรณ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภาษา ยศรัฐ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วิทยาลัย
เทคนิคราชบุรี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมื่อ 8 สิงหาคม 2545.

ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. (2541). *ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นราชบุรี*. ราชบุรี :
ธรรมรักษ์การพิมพ์.

สวัสดิ์ อุทรานันท์. 2532. *พื้นฐานและหลักการพัฒนาศิลปกรรม*. กรุงเทพฯ : มิตรสยาม.

สนั่น เผือกทอง. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภาษา ยศรัฐ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงโอบ่งเจ้าเจียหลี 4 ตำบล
เจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมื่อ 9 ธันวาคม 2544.

สมคิด บัวเพ็งและสงวนศักดิ์ สังขบูรณ์. (2535). *ทรัพย์สินในดินราชบุรี*. กรุงเทพฯ :
กรมทรัพยากรธรณี.

สมบุญ คำยอด. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภาษา ยศรัฐ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ 10
ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมื่อ 16 มกราคม 2546.

สามารถ จันทรสุริย์. (2534). "ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร," ใน *ภูมิปัญญาชาวบ้าน*.
บรรณาธิการโดย เสรี พงศ์พิศ. หน้า 48. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- สายัณห์ ศรีทธาสุนทร. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กฤษฎา ยศรัฐ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2546.
- สุมางค์ จันทวานิช. (2534). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์. (2533). *รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : หมู่บ้านการพิมพ์.
- สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2544). *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและจังหวัดราชบุรี*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมพันธ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). *แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2536). *คู่มือการดำเนินงานสำหรับโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : กองนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : 프리ทวานกราฟฟิค
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติร่วมกับทนายท. (2537). *ชีวประวัติของคุณแม่ช้อนกำลังหาญ*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2532). *ของดีเมืองราชบุรี*. กรุงเทพฯ : บริษัท พี.ที.ซี.คอร์เปอร์เรชั่น จำกัด.
- สำนักงานพัฒนาอุตสาหกรรมรายสาขา. (2542). *ทุ่งอรัญญากับการปรับปรุงคุณภาพโอ่ง*. ลำปาง : สำนักงานฯ. (เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาจังหวัดราชบุรี).
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดราชบุรี. (2541). *ข้อมูลการตลาดจังหวัดราชบุรีประจำปี 2540*. ราชบุรี : สำนักงาน. อัดสำเนา.
- สำนักพิมพ์สารคดี. (2541). *สภาพที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดราชบุรี*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.

- สำนักพิมพ์สารคดี. (2544). ราชบุรี. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี. (2541). ข้อมูลจากแผนงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี.
ราชบุรี : อัดสำเนา.
- สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. ประกาศเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงานดีเด่น
ของชาติ 2540. กรุงเทพฯ. 2544 : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรี. (2540). ภาพเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรี
ปี 2540. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- อนุบาลราชชน, พระยา. (2531). วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย. กรุงเทพฯ :
เจริญธรรมการพิมพ์.
- อรกุล โภคาการวิจารณ์. (2536). ทรัพยากรแร่ธาตุราชบุรี. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากร.
- อวยพร เกิดช่วง. (2528). บันทึกเรื่องและภาพชุดหนังสือวัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอ
โพธาราม ราชบุรี. ราชบุรี : อัดสำเนา.
- อังกูล สมคะเนย์. (2535). สภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรใน
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี.
ปริญญานิพนธ์ ค.ม (นิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร)กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- อัญชลี เตชะโกมล. (2540). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รายวิชา ท301 นิทานพื้นบ้านสำหรับ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดมหาสารคาม. ปริญญานิพนธ์ ค.ม (การสอน
ภาษาไทย). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. อัดสำเนา.
- อุดม สมพร. (2540). ผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- อุดม สมพร. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กฤษฎา ยศรัฐ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 4 ซอย 4
ถนนแม่ไร่ลึก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมื่อ 6 พฤศจิกายน 2544.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2532). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
เจริญวิทย์.

ภาคผนวก ก.
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขแบบสอบถาม

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแก้ไขแบบสอบถาม

1. นายอุดม สมพร

บุคคลดีเด่นของชาติสาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย
ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2541
ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
(การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่)

2. นายมานพ ทองใบ

อาจารย์ 3 ระดับ 8 หัวหน้างานวิจัย
วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี
นักวิจัยแห่งชาติ รหัสประจำตัว 39-60-0100

3. นายสิงห์ขร กลางใจ

อาจารย์ 2 ระดับ 7 หัวหน้าคณะวิชาการก่อสร้าง
วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี
นักวิจัยแห่งชาติ รหัสประจำตัว 38-50-0292

ภาคผนวก ข.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขเนื้อหา

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเนื้อหา

นักวิชาการ

1. นายอุดม สมพร

บุคคลดีเด่นของชาติสาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย
ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2541
ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
(การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่)
โทร. 01-1914052

2. นายสุรินทร์ เหลือละมัย

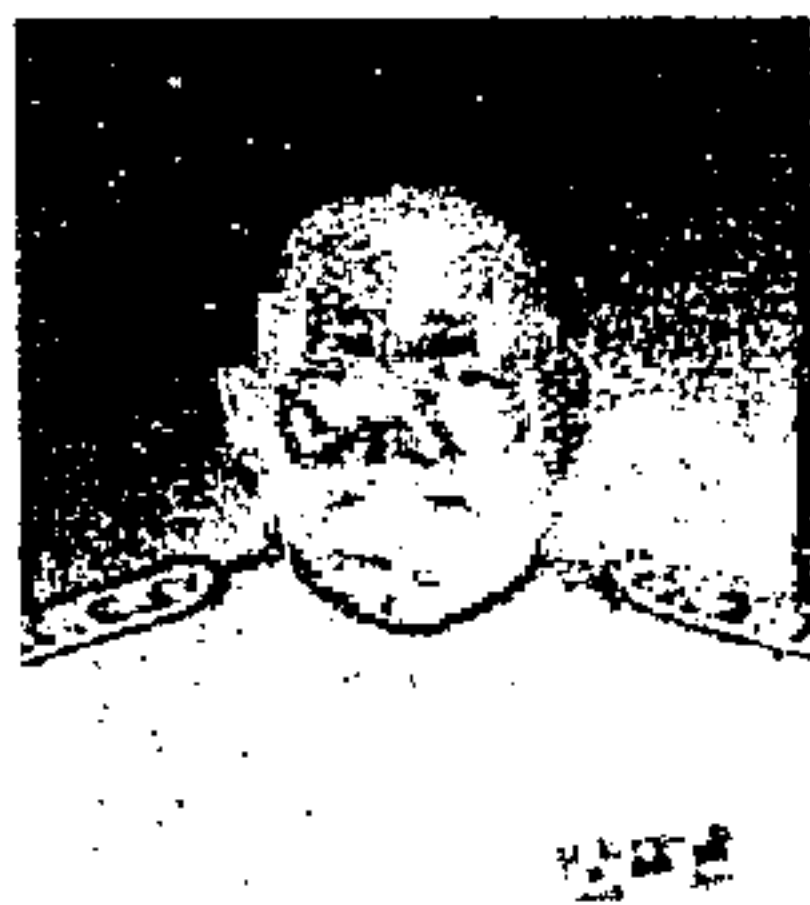
ที่ปรึกษาคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี
โทร. 032-261280

3. นายประพันธ์ อุบลธรรม

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5
โทร. 032-321124

ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี

โทร. 032-321546, 01-8132093

1. นายปรีชา ทัพพะกุล ณ อยู่ชยา

ผู้อำนวยการโรงเรียนแคทรายวิทยา

โทร. 032-352259

2. นายนพดล โกสุม

ผู้อำนวยการโรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์

โทร. 032-327135-6

3. นายวัชรินทร์ เวทสุวรรณ

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดขนอน

โทร. 032-355199

4. นายสมคิด ไพรวนารมณ

ภาคผนวก ค.
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กรณี : โองมังก

โรงโองมังก 64 ถนนท่าแจ่ง ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี
โทร. 032-338087 , 01-8806271

1. นายสุภรณ์ สีตะธรรมาภรณ์

กรณี : หนังกใหญ่วัดขนอน

เจ้าอาวาสวัดขนอน หมู่ 4 ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
โทร. 032-233386, 01-7531230

2. พระอธิการนุชิต วชิรวิฑู

กรณี : ผ่าจากไท-ยวน

บุคคลดีเด่นของชาติสาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย
ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2541
ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
(การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่)
โทร. 01-1914052

3. นายอุดม สมพร

ภาคผนวก ง.
รายชื่อผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

รายชื่อผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

กรณี : โฉ่งมังกร

โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี

1.นายณัฐชัย โชติวิเชียร

วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี

2.นายปิยะ สุขเจ็กพะเนาวิ

กรณี : หนังสือวัดขนอน

คนพากษ์หนังสือ
โรงเรียนวัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
โทร. 032-355199, 01-6514640

1.นายสายัณห์ ศรีทธาสุนทร

ผู้ถ่ายทอดการขีดหนังสือ
โรงเรียนวัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

2.นายฉลาด ถาวรกุลพงษ์

4.นายสุเทพ นิมอณรงค์

ผู้ถ่ายทอดดนตรีไทย

โรงเรียนวัดชนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

กรณี : ผ้าจกไท-ยวน

1.นางสาวชนทอง รักผกา

ผู้ถ่ายทอดการทอผ้าจก

โรงเรียนวัดแคทราย ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

2.นางนภา ศรีจันทร์เพ็ญ

ผู้ถ่ายทอดการทอผ้าจก

โรงเรียนวัดแคทราย ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

3.นางสาวสาหร่าย มณีจันทร์

ผู้ถ่ายทอดการทอผ้าจก

โรงเรียนวัดนาหนอง ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์และแบบตรวจสอบรายการ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาค้นคว้า

เรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี
วัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปศึกษาแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

- ☐ ผู้บริหารโรงเรียน ☐ ครูผู้สอน ☐ ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น
☐ นักเรียน

1.2 โรงเรียนที่ท่านสังกัดอยู่ในปัจจุบัน

- ☐ โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ ☐ โรงเรียนวัดแคทราย
☐ โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ☐ โรงเรียนแคทรายวิทยา
☐ วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี ☐ โรงเรียนวัดนาหนอง
☐ โรงเรียนวัดขนอน ☐ โรงเรียนวัดทุ่งหญ้าคมบาง

1.3 โรงเรียนของท่านได้นำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทใดไปใช้ในการเรียนการสอน

- ☐ โองมั่งกร ☐ หนังสือวัดขนอน ☐ ผ้าจกไท-ยวน
☐ อื่นๆ ระบุ

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน (ผู้บริหารและครูผู้สอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์)

2.1 ท่านมีแนวคิดอย่างไรในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

.....
.....
.....

2.2 บุคคลประเภทใดที่สนับสนุนข้อมูลในเรื่องนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

.....
.....
.....

2.3 บุคคลประเภทใดที่มีส่วนสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 มีวิธีการใดบ้างที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.5 มีปัญหาและอุปสรรคเช่นใดบ้างในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.6 มีวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษา การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน
(ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น และนักเรียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์)

3.1 ใครเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับนักเรียนของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 โรงเรียนของท่านถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักเรียนด้วยวิธีการ
อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.3 โรงเรียนของท่านเริ่มมีการถ่ายทอดความรู้ตั้งแต่เมื่อใด

.....

.....

.....

.....

.....

3.4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสำรวจรายการเพื่อการศึกษาค้นคว้า

เรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี

โรงเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง

เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

รายการ	มี	ไม่มี
1. สถานที่เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการจัดไว้เป็นสัดส่วน		
2. เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น		
3. ป้าย รณรงค์ส่งเสริมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น		
4. จัดโชว์แสดงผลงานทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน		
5. การแสดงผลผลิตทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่า		
6. หลักฐานการไปร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกโรงเรียน		
7. ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นช่วยในการถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน		
รวม		
ร้อยละ		

บันทึก

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ
หนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

ที่ ทม 1012/ ๑๔๕๕

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศขันธ์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน กรณีโอ่งมังกร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายกฤษฎา ยศขันธ์ ได้สัมภาษณ์ในหัวข้อดังกล่าว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศชรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนาศ แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน กรณีไธสงค์

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายกฤษฎา ยศชรัฐ ได้สัมภาษณ์ในหัวข้อดังกล่าว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดขนอน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เนื้อหาฯ และแบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศขจร นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศน แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหาการนำภูมิปัญญาและการถ่ายทอด ในโรงเรียน และขอสัมภาษณ์ เรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน กรณีหนึ่งใหญ่วัดขนอน

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหาให้ นายกฤษฎา ยศขจร และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๙๕ ธันวาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการศึกษาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5

สิ่งที่ส่งมาด้วย เนื้อหา

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศน แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ นายประพันธ์ อุบลธรรม นักวิชาการ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเนื้อหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน กรณีโองม้งกร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเนื้อหาให้ นายกฤษฎา ยศรัฐ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภกรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ และแบบสำรวจรายการ

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยชรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนา แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ นายมานพ ทองใบ หัวหน้างานวิจัย และ นายสิงขร กลางใจ หัวหน้าคณะโยธาและการก่อสร้าง เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจรายการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี และขออนุญาตสัมภาษณ์ท่าน เรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน กรณีโอ่งมังกร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจรายการให้ นายกฤษฎา ยชรัฐ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน นายสุรินทร์ เหลือลมัย ที่ปรึกษาคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เนื้อหาฯ

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศขันธ์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน กรณีหนังสือวัดขนอน

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหาให้ นายกฤษฎา ยศขันธ์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์อภรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๙๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน นายอุดม สมพร บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
ท้องถิ่น พ.ศ. 2541

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ และแบบสำรวจรายการ

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศขจรรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน :
กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจรายการ
การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี และตรวจเนื้อหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น
เข้าสู่โรงเรียน กรณีศึกษาจากไทยวน

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ เนื้อหา
และแบบสำรวจรายการให้ นายกฤษฎา ยศขจรรัฐ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ชกขรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ ท่าน ครูผู้สอนแผนกวิชาเครื่องเคลือบดินเผา จำนวน 1 คน และนักเรียนระดับ ปวช. ชั้นปีที่ 3 แผนกวิชาเครื่องเคลือบดินเผา จำนวน 5 คน ตอบแบบสัมภาษณ์การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ในระหว่างเดือน ธันวาคม 2545

จึงเรียนมาเพื่อขอกความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายกฤษฎา ชกขรัฐ ได้เก็บข้อมูลในการทำสารนิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

ที่ ทม 1012/ ๙๙๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศขจรรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ ท่าน ครูผู้สอนวิชาเครื่องปั้นดินเผา จำนวน 1 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มวิชาเครื่องปั้นดินเผา จำนวน 5 คน ตอบแบบสัมภาษณ์ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ในระหว่างเดือนธันวาคม 2545

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายกฤษฎา ยศขจรรัฐ ได้เก็บข้อมูล ในการทำสารนิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยกขรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศน แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ท่าน ครูผู้สอนวิชาเครื่องปั้นดินเผา จำนวน 1 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มวิชาเครื่องปั้นดินเผา จำนวน 5 คน ตอบแบบสัมภาษณ์ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ในระหว่างเดือนธันวาคม 2545

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายกฤษฎา ยกขรัฐ ได้เก็บข้อมูลในการทำสารนิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย.

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเกษตรวิทยวิทยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยลชรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ท่าน ครูผู้สอนการทอผ้าจาก จำนวน 1 คน ผู้รู้ในท้องถิ่น จำนวน 1 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มทอผ้าจาก จำนวน 5 คน ตอบแบบสัมภาษณ์ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ในระหว่างเดือนธันวาคม ๒๕๔๕

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายกฤษฎา ยลชรัฐ ได้เก็บข้อมูล ในการทำสารนิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๕ ธันวาคม 2545

เรื่อง ขออนุญาตเพื่อการศึกษาวิจัย

เรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดแคทราย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นายกฤษฎา ยศรัฐ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศน แสงศักดิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ ท่าน ครูผู้สอนการทอดผ้าจาก จำนวน 1 คน ผู้รู้ในท้องถิ่น จำนวน 1 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทอดผ้าจาก จำนวน 5 คน ตอบแบบสัมภาษณ์การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ในระหว่างเดือนธันวาคม 2545

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ ได้โปรดพิจารณาให้ นายกฤษฎา ยศรัฐ ได้เก็บข้อมูลในการทำสารนิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นายกฤษฎา ยศขจรรัฐ
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2499
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	35/28 หมู่ 9 ตำบลดอนตะโก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี 70000
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 7 ทำหน้าที่หัวหน้าคณะวิชาศิลปกรรม และรักษาการหัวหน้าแผนกวิชาเครื่องเคลือบดินเผา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี กรมอาชีวศึกษา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2516	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
พ.ศ. 2519	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาวิชาศิลปหัตถกรรม จากวิทยาลัยอาชีวศึกษาสุโขทัย อำเภอเมือง จังหวัด สุโขทัย
พ.ศ. 2522	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาวิชาหัตถกรรม จากโรงเรียนเพาะช่าง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2524	ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ.) สาขาวิชาศิลปกรรม จากวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาวิทยาเขต เพาะช่าง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2546	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ